

* FORT *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* * * * *
* HILL *
* * * * *

LURLEY
MANOR

10

11

2 Parts
3 Front
6 plates

15 double pages
3 fold. plates

W. H. W. 17, p 238

London

Spencer House

W. H. W. 17

London

Spencer House

D E
R E Y S E N D E
M E R C U R I U S .

Verhandelende

De hedendaeghsche en onlanghs tegenwoor-
dige staet en verrichtingen van Europa ; af-
beeldinge der Volckeren ; Staets-hande-
lingen ; bysondere voorvallen , en
afbeeldinge der Zeden, &c.

*Met schoone koopere Platen der Geschie-
denissen verciert.*

D O O R L. v. B.

t' A M S T E R D A M

By J A N B O U M A N , Boeckverkooper in de Kalver-
straet, op de hoeck van het jonges Weeshuys, 1673.

Druckfauten te verbeteren.

Pag. 6	regel 28	gewicht, leest, gewricht.
17	24	jus publici, leest, jus publicum.
21	3	by, leest, hy.
24	7	vloecken, leest, vlecken.
25	30	heeft, leest, geeft.
27	32	siet nu, leest, siemen.
	22	hoewel hy oock, leest, hoe heet hy oock.
31	24	beroof, leest, behoeft.
34	18	wederom kunnen, leest, wederom komen.
35	6	gestabelt, leest, gestabileert.
41	20	kussen, leest, lichten.
44	10	distel, leest, distel.
51	2	in de kroegh, leest, uyt de kroegh.
54	28	versten, leest, eersten.
86	23	minime, leest, numine.
90	25	want, leest, was.
	34	praet, leest, prael.
92	26	verseeckeringsh stellen, leest, verseeckering te stellen:
95	10	gegaen, leest, geaen is.
95	23	vermenght, leest, vermenght beslooten.
93	5	het geen hen, leest, waer door sy.
100	11	niet gedwongen, leest, gedwongen.
124	15	oock, leest, oyr.
	27	boet, leest, moet.
157	16	staet: verhalende hem met eenen het geen daer in voorgevallen was, het welke moet staen regel 21. naer het woort Nederlandt.
165	4	d'opperheerschappen, leest, heerschappy.
179	23	daer van wat, leest, daer al wat.
181	1	ende Heeren van den, leest, de Heeren van &c.
192	9	wet Gœlis, leest, Cœlia.

De andere die hem voorkomen sal den vernuftigen Lezer, na sijn bescheydenheyt gelieven te verbeteren, en als door ons afwesen ingesloopen, ten goede te houden.

Narichtingh aen de Boeckbinder.

Als dat folio 57 rot fol. 64. in de letter D. moeten afgesneden worden, en dan volgen D d. D d d. D d d d. en dan de letter E, en soo vervolgen.

I N H O U D T.

W Ie lust heeft om Mercuer aen d'opperste Jupijn
Sijn bootschap (na sijn reys door d'aert) te sien
verhandlen

Sal kort het vrent bestier dat hem weervoer in
't wandlen,

Door lucht, aert, zee, en hel, door 't lefen kenbaer sijn.

Hier gaet de vlugge Boo het aertrijcks doen verklicken,

Hoe hy voor wijsheyt vint waenwijse sotterny,

Geveynstheyt, voor regtuyt, voor trou, verradery,

Als mee hoe't in Euroop, verscheyde Staten schicken.

Hoe wonderlijk 't bestier van 's menschen driften
gaen,

Hoe veel uyt sucht tot staet vervloecte vonden smeden,

Ja hoe selfs Koningen met breken van hun eeden

('k Laet staen een minder soort) na 's naesten onheyl
staen.

Hoe d'een staet na gesagh, om d'wetge t'onderdrucken,

Hoe 't wetteloos geweld, onwetge heerschers straft,

Hoe twee, eerst Wit in 't Hof, nu raecken swart in
grast,

Howie sich selfs verheft, smect selfs sijn ongelucken.

Hoe Casimier versmaedt de Poolse Croon, en staf,

't Welck blijcken sijn dat Croon en Scepter swaer moet
wegen,

So toont oock dat de Croon meer rampen torst als zegen,

De Sweetfche Pallas, die die beyd' aen Carel gaf.

Nu stapt hy door de krijgh en vree, van Pool en Sweden

Tot in Italiën, en toont 's lants eygenschap,

Dan wat de oorspronck sy, en d'aller eerste trap

Des krijghs in Candien, door Turcks gefochte reden,

Dan weer hoe 't wanckel rat van alle Staten draeyt,
En voert in d'hooghste top die plotfich staet te hellen,
De aerts doorsnuffel boo toont soo in sijn vertellen
Wat gunst, en afgunst is, van die een Scepter swaeyt,

Dat proeft dien Bassa, die door 't rockne der Sultane
(Na dat hy was verheft) wert schrickelijck gehoont,
Den trouwen Uffuf wort soo met een strop geloont,
Doch van den grooten Heer weer korts betreurt, met tra-
nen.

Hoe d'onverdraegb're trots van Mierza Tachy stuyt
Door sijn rampzaelge doot, by Ganichan gebrouwen:
Hoe dees' weer om verraet de kop wiert afgehouden,
Soo speelt op 't aerts toneel, vast elck sijn treurrol uyt.

Nu helt hy in de hel, waer duyfent vremdigheden,
Hem 't hels geselschap toont, dan hoort hy wijt en
breet,
Van Pytagoor, Homeer, en Tacitus, en weet
Diognes, Lipsius, en Aristootles reden.

Sootoont Mercuer aen elck, de ongestadigheyt
En 't wonderlijck bestier van d'ondermansche saecken,
En eyndicht sijn vertel met overfoet vermaecken,
Wanneer hy scherst, en spreeuwt met dichters mallig-
heyt.

D. SCHELTE.

Aen

Aen de Leesgierige.

Fgesloofde, soekelingen

Na 't geen in ons' eeuw gebeurt,

En die 't wil uyt boecken wringen

Daer men geen vermaeck in speurt.

Laffe Lesers, die in grollen

Gelt, en tijt, onnut bestee,

Die na 't leesen van die ollen

Niet meer als te vooren weet.

Wilt die is en toont te wesen

(Want 't sijn sulcke die ick noode)

Boeck beminnaers die graegh lesen

Sijn, die 't een, en 't aer^e verstoot.

Wat 's een boeck, dat d'aerts gevallen

Toont, waer door men 't voorhoofd ployt?

Of dat door onmatigh mallen,

Souteloose reden stroyt.

't Allerkeurlijckst sijn die boecken

Daer vermaeck, en pit in leyt,

Daerm' in vint, door 't lesent soecken

Aerdige, welsprekentheyt.

'k Stoff derhalve, en 's heeft reden

Op de Schrijver, deser blaen,

Die ons stof van krijgh, en vreden

Biertent, doet geleert verstaen,

*Hy, die door Mercur by voorbeelt
Kortelijck Euroop door kijckt,
En van zeden, zedigh oordeelt,
Wie 't veerst' van goe zeden wijckt.*

*Oock hoe't vreemt bestier der dingen
In het niet bestaen, bestaet,
Hoe't gaet met veel Hovelingen
Dan verheven, dan gehaet.*

*Schaft oock stof hier van verwondren,
Als hy door veel rücken dwaelt,
Daer van, en nyt d'hel van onden
't Wonderlijck weervaer verhaelt.*

*Die oock vol vermaeck elcks plighen
Uytbeelt; en beknopt vertoont,
't Onlanghs herwaerts, staets verrichten,
En hoe't eynt, het werreck kroont.*

*Schrijvers die vermaeck'lijck leeren
Komt een lof, die eeuwigh blijft,
Dies verplight 't ons dees te eeren,
Die al boertent erenst schrijft,*

D. SCHELTE.

Aen de

LIEFHEBBERS.

MYN HEEREN.

Om niet minder als een ander te zijn, komen wy u hier oock met een *Mercurius* (als de Luy) voor den dagh; het schijnt dat dien Potentaet, tegenwoordigh de *Factotum* in onse werelt is, en datter geen dans sonder desen gast kan volmaeckt zijn. Hy is als een tweede Proteus die alderhande gedaenten aenneemt. Hier is hy een *Mercurius Gallobelgicus*, daer een *Mercurio Postiglione* (want d'Italiaenen houden het al mee met dien afgodt) ginder komt hy in grooter Equipagie voor den dagh, uyt de winckel van Vittorio Siri; nu komt hy in Fransche galas als een *Mercure Galante* vol Parij-

fche *Bizarrerien* en *Fransche Rodomontaden* (die de *Spaensche* al seer nakomen) *en grand difeur de rien*, voor den dagh. Dan heet hy eens een *Haeghsche* dan een *Hollantsche Mercurius*, in summa het is al *Mercurius* voor en naer. Hier komt hy weer als een *Reysiger* gelaerst en gespoort te voorschijn. *Messieurs* een dingh wil ick verfoecken, hebt geen te groote verwachtingh van desen vreemdelingh; sulcke vintmer die de reys van *Jonas* doen, ver reysen en weynigh sien, of hy geen van die is, laet ick oordeelen. Altoos van geheymen van *Staet* of *Cabinett*, of *Entrigues* van het *Hof*, of *Secrets d'Amour*, *point de Nouvelles*. Hy sou niet gaerne in ongenade vallen, en voor een *Chimerist* passeeren, schietende te kort omeen *Sage d'Estat* te sijn; hy laet evenwel niet sijn brieven van *Recom-*
man-

mandatie mede te brengen; hy fal op
fommige plaetsen niet *mal plaisant*
vallen, oock misschien *en passant* wel
een puntje van Staet debuteeren, maer
en passant, gelijk de honden aen den
Nijl drincken, om den een of den an-
dere Tyran van Staet niet in den muyl
te vallen. Hy houdt hem soo verre
buyten schoots, als het hem mooge-
lijk is. Voor de rest, weet ick'er u
niet veel goets en niet veel quaets van
te seggen. Voor al is hy niet uyt om
yemant, veel min gekroonde Hoof-
den, of hooge Characters te beledi-
gen, en soo u iets soodanigh mocht
ontmoeten, het is soo niet gemeent, of
ten minsten uyt geen *Malice* ghe-
schiet. Hier komt niet op het To-
neel, of hy heeft'er een bysonder re-
spect voor, en in der daet hy soekt niet
al te seggen dat hy sou kunnen, om
dat hy sich selfs niet gelooft oock in
't geen

't geen hy meent te weten. En eyn-
delijck om kort te gaen, ghy sult'er
aen hebben datg'er aen vindt: Altoos
sijn goet of quaet sal niet uytsteecken-
de zijn: Want in der daet het is een
schets, en magh met'er tijt eens een
schilderijtje worden. Wy verhoop-
pen echter dat ghy uw gelt niet be-
klagen sult: de Schrijver is u te goe-
den vriend, en de Drucker heeft te veel
goets aen de Liefhebbers voort ghe-
bracht, om juyft dese reys ongheluc-
kigh te sijn. Neemt het dan dancke-
lijck aen, al was het maer *par complai-
sance*, en verwacht vorder en grooter
plichten van een die gewisselijck is.

M Y N H E E R E N,

V E. aller gehoorsaemste Dienaer

L. V. B.

D E

R E Y S E N D E

M E R C U R I U S ,

t' SAMENHANDELING

Tuffchen

JUPITER en MERCURIUS,
Over de Staet des Werelts
in dese tijdt.

Mercurius , Jupiter.

Merc.

Yndelijk ben ick weder in mijn eyghen vaderlant ghe-
raeckt; Sijt ghegroet ô He-
melsche woninge en huys der
Goden, en ghy ô groote vader
Jupiter, Ramp moet de werelt hebben, en al wat-
ter in is, met haer verderfelijcke boosheden, die
my soo veele moeyten en arbeydt gekost heb-
ben: Ick bidde u o vader, my daer niet weder
heen te senden, Ick hebber so veel boosheydt ge-
vonden, datter my het hoofd en het hart seer van
doet, besiet eens of ick niet wel twintigh jaren
veroudert ben, mijn blonde hayren sijn kael en
grijs geworden, en mijn gladde vel is vol rimpe-
len, het staet my wonder schoon, en ick heb mijn
uyttocht wel besteet.

Jup. Geen swarigheyt mijn Soon, wy fullen u
wel eens weder opkoocken, en so jong en schoon
maecken, als eertijds Medea den oudtvader Pe-
leus heeft ghemaect, sijt slechts goets moets,
A drinckt

drinckt een fchael Nectar of twee, en verhaelt ons u wedervaren.

Merc. Wel dat is daer, dat heeft noch fijn oude fmaeck, ick hebbe op de werelt oock dranck ghedroncken, diefe *Nectar Calicum* noemen, maer het is hier maer gatwater by.

Jup. Wel nu tot de faeck.

Merc. Ick hebbe uwe ordere gevolgt, in het onderfoeken van al defe kostelikheden, en hoort eens den uytflach, maer eerft fal ick u verhalen, wat moeyten ick ghehadt hebbe, om in de werelt te gheraecken. Na dat ick het *Primum Mobile* door quam, en meende stillekens door die van de feven dwaelfterren, en vervolghens door de dry deelen van de lucht heen te facken, vondt ick my geen kleyntje bedroghen, met de dry bovenfte ginck het noch tamelijck, maer die van de Son was foo van plaets verandert, dat ickfe, foo verre als ick affien konde, in het middelpunt der dingen verfoooven fagh.

Jup. Wie heeft foo koen geweest, als mijn ordere aldus te veranderen?

Marc. Een feeckere Razza van fterrekijckers, die al wijfer fijn gheweest als Jupiter felfs, die om dat hun verftant te kleyn was, de snelle loop van de Sonne te begripen, het heele geftel, op defe wijfe, na haer eygen kop hebben verhaelt. Daer fwierde fulck een gewelt van klooten door mal-kander, dat de aertkloot te vinden, een naelt in een voeder hoy gefocht was. Het fporde my fomwijlen foo voor by de kop, dat ick dickmaels bang was, een wackere gons, van de meulen te krijgen. Eyndelijck fagh ick u daer een kleyn rondt dinck, half geel half swart, te legghen en fwieren, even als een kaetsbal in de lucht, drayende fus, drayende fo, en met al fijn drayen omflingerende, datter een de kop of tollen fou, dit dacht ick fal defe aertkloot

kloot fijn; ick daer na toe, en naerderende fach ick dat het niet geheel mis was; maer als ick het al meende gewonnen te hebben, had ick hem fo vast als een hant vol vliegen; de raefende kloot vloogh door de lucht als een Canon koegel, tierde, raefde, gierde, en maecte een wonderlijck gerucht, daer en boven kreegh ick geduerig een gefwerm van kleyne bollekens om de kop, soo dat ick uyt mijn oogen niet sien kond, die my fomwijlen fulcke kloppen gaeven, of my yemant een hant vol knickers voor de fter geworpen had; eyndelijck geraeckte ick noch het hoeckje boven, en te grondt, maer door het geduerigh fwieren, konden mijn voeten fo wel geen vastigheyt krijgen, of ick geraeckte met de neus in het fant.

Jup. Nu dat over geflagen, gaet al voort met u faecken.

Merc. Ick vand ten eerften een groote onorder in de werelt. De dingen hadden al t'samen eenverkeert wesen, en een vremde kleding gekregen, de deugden hadden het wesen van ondeugden, en de ondeugden van deugden, het goet had de fchijn van het quaet, en het quaet van het goede.

Jup. Weer wat nieus, wie had doch die onordere aengerecht?

Merc. Men oordeelt dat eenige Godheyt, die het menschelijck geflacht niet feer gunstig is geweest, by nacht al dese dingen soo verkeert en een verkeert gewaed moet aengehangen hebben.

Jup. Dat moet al veel verwarring hebben aengebracht.

Merc. Te ljdigh veel, fy die de deugden fochten, vonden ondeugden, die geluck fochten vonden ongeval, die vreugde fochten vonden droefheydt, daer warender die eer fochten en vonden moeyte, onluft, fchade en fchande, die wijsheyt fochten, vonden dwaesheyt en laetdunckentheyt, de foec-

kers van nieuwe konften, vonden wel een bedel-
fack, die de vrede en rust fochten, vonden onrust,
Oorlogh, rechten en proceffen, de foeckers van
rijckdommen vonden forge en bekommernis, de
Messieurs die geleertheydt fochten, vonden ver-
keerthey.

Jup. Ghy had behooren de Godin van de wijs-
heyt opgefocht te hebben, en buyten alle twijfel,
die fou al die onorden wel weder te recht heb-
ben gebracht.

Merc. O lieve vader, die was fo veer te foecken,
datter het eyndt van wegh was, ick vonder tael
noch teyken van, als in het breyn en de inbeelding
der sotten: Het isser recht mede gestelt, ghelijck
de Griecken in hun sprucken hebben gefeght.

Jup. Hoe en wat hebben se gefeght?

De Ring
van de
wijsheyt
te foeck-
ken.

Merc. Sy versieren dat de Godin van de wijsheyt
sich eenmael op de aerdt vertoonde, dat se al de
wijsheyt in een rinck by een vergaerde. Dese rinck
wiert van al de werelt begeert en gefocht; maer sy
om haer waer op gelt te honden, vermengde dien
rinck onder veel duyfende van andere ringen, en
verspreyde die so over de geheele werelt, seggende
dat de ringh der wijsheyt onder dese was; en diese
vant, wel mocht se hem bekomen. Een yeder liep
toe om sijn deel van dese ringen te krijgen, en die
hebbende, stack se aen sijn vinger, om te toonen, of
ten minsten de lieden wijs te maecken, dat hy den
rinck van wijsheyt had. Maer het was te verre van
daer, de sotheyt van een yeder bleeck so klaer, dat
so der een ring van sotheyt had geweest, men hem
wel sonder eedt gelooft fou hebben, dat hy se ge-
vonden hadt. De Rechtsgeleerden evenwel ghe-
loofden dat se inde hunne verborgen was, en dank-
ten hun Bartolus en Baldus voor hun onderwijs.
De Genees-meesters meenden het selve, en se-
gende de uure dat hunnen Hippocrates, Galenus,
Aver-

Averroes, Fernelius, en diergelijcke Leermeefters in de werelt waren ghekomen. De Kooplieden meenden dat hunnen segelrink de rinck der wijsheyt was, en datter geen gevonden wiert als in gelt te winnen. De sterrekundige meenden dat hunnen Aftronomifchen rink de rechte was, en datse die behoorden om den hals te dragen, gelijk de Slaeven in Barbaryen. Ja de varckens felve, meenden dat den rinck diese inde neus dragen, het rechte briefjen had. Maer al den hoop is bedroghen, de ringh is noch te vinden, of ten minften diese gevonden heeft foeckts te verbergen, om wanneer het eens pas geeft voor den dagh te brengen. In fomma so dat het met de wijsheyt in de werelt soo effen niet staet.

Jup. Ondertuffchen hoe gaet het met dese Messieurs die sich soo vertaften?

Merc. Ho ho, sy maecken een gewelt van den drommel, een yeder klaecht, elck lamenteert, elck beschuldicht de werelt, de tijden, de Goden, roepende dat de ordere der hemelen verandert, dat de werelt verbaftert, de loop van de mensche lijcke gheneringh t'eenemael verbijstert was, en de sotten konden niet sien, dat het niet aen de hemelen, noch het nootlot, noch de werelt schorte, maer dat het alleen de schult van hunne oogen was, die gewoon aen het uytwendige ghe-laet te blijven hanghen, sich oock nu in de schijn, en kleedinge verward vonden.

Jup. Een groote swackheyt, en also na ick van u hoor, isser de wijsheyt seer dun gesaeyt.

Merc. Te machtigh, want na dese vertellingh, foudere maer een wijs man gevonden worden, en een yeder meent dat hy hem is. Andere die evenwel wijfer als de rest sijn, siende hoe swaerlijck de wijsheydt te bekomen is, werpen den steel na den bijl, en dencken veracht de wijsheydt haer, sy

hebben oock den dray van de wijsheydt, te meer, dewijl fy wel sien dat de gecken de kaert hebben.

Jup. Wel nu, wy hebben des genoegh, seght ons wat meer van de werelt.

Merc. Op mijn aenkomen in dese aerdtkloot, nam ick waer, dat Europa, dat mijn gheluck was aen te treffen (want anders sou ick met een deel Barbaren of Canibalen te doen hebben ghehad) het rechte af beeldtsel van een Menschen lichaem had. Het Rijck van Hispanien, had de rechte gedaente van het hoofd, en al die bysondere Koninckrijcken van Grenade, Toledo, Castilie, Galicie, en soo voort, scheenen een aerdighe kroon om het selve te maecten. De Rijcken van Arragon en Navarra, gaven de ghedaente van een schoonen hals, die een schoonen peerel-snoer om gheven had, sijnde het Pyreneesche gheberghte. Vranckrijck maect den boesem uyt, het welcke oock met den aerdt van het volck niet qualijck over een komt, als het welcke vrolijck, openhartigh en vryborstigh is. De slincker arm met de sijde maect het Duytsche Rijck, en het gebiedt van de Ceurvorsten uyt. De rechter schouder is Lombardye, en voorts den selven arm Italia, het Rijck van Napels de handt, Sicilia maect by na een ronden kloot uyt, sodanige als de Keyfers sijn gewoon in hun handt te draegen. In het midden en omtrent het gewicht is Roma, leggende gelijk als aen de Mediren of middel ader. Venetia is gelegen, onder de rechter oxel, als meesteresse van de Zee. Duytslant is de buyck, de rest van het lichaem spreyt sich voorts uyt in de Rijcken van Polen, Dalmatia, Boffina, streckende sich aen een sijde na Lituania, aen de andere sijde, na Albania, Epirus, Grieckenlandt, Theffalia, Macedonia, Thracia, en so voorts tot aen 't Ripheesche geberght, Walachia, en Bulgaria sijn de voeten.

Gedaente van Europa.

Jup. Een nieuwe flag van werelt befchrijvingh, maer wat aenmerckingen fult ghy hier over maken, nieuwe Cosmographift als ghy fijt? Hoe foet is 't geleerde kinderen te hebben.

Haet
verdee-
linge.

Merc. De Keyferlijcke Kroon voegt Spagnien niet qualijck als het hooft, gelijk dat Rijk oock in fich felven feer hart, rouw en bergachtig is, maer in der daet feer vruchtbaer in fijn dalen, voornamentlijck in Olyven, welcke vrucht, of om beter te segghen, haer fap, die men Olye noemt, een goote overeenkomt met de geesten heeft, en voornamentlijck met dese die de Genees-meesters *Animale* of fiellijcke noemen, die de beweging en het gevoelen in de andere deelen wercken. Waerom fich oock de menschen in voorighe tijden veel met Olye befmeerden, om hun leden rap en gefwind te maken, behalven dat veel Koningen op hun inwying fich met Olye laeten falven, tot een teecken van hun Konincklijcke macht, in fomma dit alles komt met dit Rijk feer wel over een, voorts het volck is bequaemer tot Raetlaen en handelingen van Staet, als eenigh ander, hebbende altoos de bequaemheyt gehad, fulcks, in het welcke sy met de Wapenen te kort quamen, door behendigheyt en handeling goette maecken. Voorts gelijk de oogen hunne ftraelen uyt het hooft hier en daer uyt fchieten, also spreyt oock dit Rijk de ftraelen van sijne macht feer wijt en verre uyt, felf tot aen de uysterste deelen der aerde. Sy hebben de mont bequaem om in te fwelgen, namentlijck de fchatten en rijkdommen van Ooft eu West, en de tonge om wel te spreken, sijnde daer in de befetste en hoogdravenste Natie des werelts. De siekten van dit deel fijn Hemicranien, Cephaleas, en diergelijcke, die veel uyt de maege ontflaen, welck deel wy de Nederlanden mogen toevoegen, die veel fwaere dampen van

moeyelijckheden daer pleghen heen te fenden , ja zelfs tot rafens toe haer gaende maken, 't geen menigmael op moorden en woeden uytgeborften is. Het uytvallen des hayrs is het mede veel onderworpen, daer dese mede niet weynig toe geholpen hebben, haer berovende van veel fchone Locken, die voor dit plucken haer te byfter wel ftonden.

Dat Vranckrijck met recht de boefem magh gefeght worden , maeck ick aldus goet. Dit deel is in de vrouwen , een van de fchoonfte deelen des lichaems , het welck met de fchoonheydt van dit Rijk niet onhebbelijck over een komt. De borften gheven voetsel , Vranckrijck is milt in wijn en kooren , fy fijn gheduerighlijck in bewegingh , fo is oock dit Rijk , en het volck datter in woont. Dit gedeelte des lichaems is feer teder , foo is oock den Fransman met fijn point van eer : Voornamentlijck is het de kancker onderworpen , de Franschen oock , als die den loffelijken naem aen die Venus fieckte ghegeven hebben , die hen hun overwinningh van Napels foo duer deed staen. De borst voorts is de plaets van de *Vitale* of Levendmaeckende delen , het hart , de longhe , &c. De leventheyte en de gheduerigheyte van dese twee edele partyen , is het volck eygen , behalven dat fy gheduerighlijck het gantsche lichaem levende , dat is wacker maecten , en in alarm houden , daerenboven komt de leventheyte en de rechte aerdt van bevallijckheyte , dat is de keeft van welleventheydt uyt hen voort , die fich over het gheheele lichaem uytspreyt , en het selve een waes van welstant geeft. Dit deel is oock inwendig fijne fiekten onder worpen , als pleuris , teeringh , koorts , en diergelijcke , van die felvige ghebreecken gaet Vranckrijck oock swangher , haer teeringh is de schelmerij van hun Ministers en Financiers , haer pleuris is in de meenighte van stercke plaetsen (foo

(foo veel als volle aderen) die in het beſte van het Rijk gelegen ſijn, die moerwillige Dienaers en krachteloofe meesters maecken. Die ſijn het die ſich in die aderen vaſt maecken, en ſwaerlijck ſonder bloetlaten te temmen ſijn. Maer een weynigh openingh alſoo gemaect ſijnde (behoudens dat men niet te langhe wacht) worden de humeuren tichtelijck afgeleydt. Haer koorts is in haer heete bloet, en eygen aerdt gelegen, als die veeltijts het meeſte quaet van ſich ſelven te lijden heeft, en hevigh beweginghen uyt te ſtaen heeft. Sijnde het quaet meeſt omtrent het hart beſich, om dat het bloedt, door eenige grove quaetaerdigheydt, haer loop niet wel vermag te doen, of datter delen verſtopt ſijn, die de loop van dat eedele ſap verhinderen, of datter verrottingh in het een of het andere ghedeelte ſchuilt, die door quaedaerdige dampen, het hart aenſteecken, treckende alle andere warmte daer na toe, ſoo dat de uyerſte leden door de Noortſe koude cidderen en beven. Een goet Vomitorium evenwel, dat de maege aen het wercken helpt, ſuyvert die quaede humeuren ſeer geluckighlijck, en daer op een ſudoriferum, jaeght die oorloghs hitte weer uyt het Centrum, na de Peripherià.

Jup. Hoe is 't Mercurius, hoe is 't Soon, waer hebt ghy al die ſchoone leeringh van de konſt geleert, het is of ghy der op gheſtudeert had. Wat ſchoonder dingen ſijn dit? Heyn fou ſoo doende wel wijſer als ſijn Vaer worden.

Merc. O lieve Vader, indien ick eens begin, ick ſal der noch wel anders vonck achter geven.

Jup. Slae voort als een Soon, ſlae voort.

Merc. Ick heb daer een woordt in paſſant van de Nederlanden my laten ontvallen. Die dunckt my, ſouden niet quaelijck als de maegh, van dit lichaem aengemerckt kunnen worden. De mae-

ghe ontfanght de fpijfe'die de mondt nuttigh , de Nederlanden , en voornamentlijk Hollandt, krijght wel fijn deel , van het ghene dat de Spaensche mondt inlaet , het ander blijft , of tuffchen de tanden , ten roof van de Spaensche tandestoockers , of wordt nauwelijcks ghekauwt sijnde weder uytgespooghen , behoudende de mont niet anders als het fap en de smaeck daer van. Dese maegh is het die fpijfe verkoockt , en door verwifeling , en verandering (dat is de koophandel) bequaem maect tot voetsel van de andere deelen.

Jup. Ick hoor u geen gewag maecken van hun nagebueren , die van groot Britanien , of komen die niet in confideratie ?

Merc. In trouwen ja sy , maer gelijk haer de natuer van het lichaem der aerden afgefcheyden heeft , alfoo konnen sy geen deel daer aen hebben , ick merck haer aen als een kleyne wereldt op fijn selfs , of een jongh wereltje dat van het groote is uytgebroyt , en als ghy de aert , eygenschap , en fpraeck wel infiet , fult ghy anders oordeelen , of het is een jonck dat fijn ouder wel ghelijckt. Het heeft de trotsicheyt van de Spangiaerts , de lichtveerdigheyt van de Franschen , de traegheyt van de Duytschen , de koppigheyt van de Deenen , het liegen van Africa , het woelen van Asia , de giericheyt van America , en de Tael van de gantsche werelt , tot het Mexicoos inkluys. Sy heeft oock weder al de deugden die op den Aertbodem worden gevonden. Sy hebben de voorfichtigheyt van den Italiaen , de dapperheyt van de Noormannen , de neerstigheyt van de Nederlanders , de gefpraeksaemheyt van de Franschen , het overlegh van de Spaenschen , en de gefelligheyt vande Duytschen.

Jup. Soo 't my geoorloft is , my onder u hoogdravende Morphetecofmopolitische Philosophy te vermengen , soude ick'er dat van oordelen , dat

men

men dat eylandt behoorde aen te mercken , als de spiegel van Europa.

Merc. Dat is in der waerheyt niet vreemt voorgelagen. Want sy sijn bequaem alderhande gedaenten aen te nemen. Een van haer schrijvers maectter een Tonneel van boetsmaeckers of.

Sup. Nu wederom van de maegh.

Merc. Dese maeg heeft oock sijn siekten, swakheyt vande maeg, uyt ongetempertheyt van koude vochtigheit, droogheit, galachtigheyt, en fluymen; voorts walginge uyt bedorve vochtigheden: geweldigen dorst uyt te weynigh vochtigheyt, of te veel droogte. Maegh pijn, uyt quade vernijnige vochtigheden: Inflammatie of ontsteekingh van de maeg, uyt te veel toevloeyend bloet: hontshonger uyt scherpe swaermoedige vochtigheden; swelling van de maeg uyt slijmachtighe en windachtighe vochtigheden; den hick of uyt volheydt of ledigheyt: voorts de Cholera of het bort, uyt veel rauwigheden en overvloed van bedorven vochtigheden. Eyndelijck oock den buyckloop, uyt swakheyt van de werck-middelen die tot het koocken dienen. Dese siekten sijn oock dese landen, eygen swakheyt lydt dit gewest, als het kout of gelde loos is, want kout sijn noemt men daer sonder gelt sijn: het lydt walging, wanneer het in sijn handel bedorven wort, waer door het niet na goede spijse, maer alleen na bedorven haect, dat is sich door onbetaemelijcke middelen, roveryen onder den duym, en kaperyen soeckt te generen: grooten dorst na verboden stroomen, om daer te roven of onbetaemelijcken handel te dryven, voorts pijn, uyt quaetaerdige stubbelige, nijpende en pijnigende vochtigheden. Ontsteeking en hitte uyt te veel welvaert. Hontshonger, of goutsucht uyt scherpe vochtigheden, dat is gierige en vrecke regeerders die het al aennemen, al was het de maegh schadelijck;

lijck ; swelling uyt opgeblafenthey. Den hick uyt te veel ledigheydt , of verkeerde befigheydt. Het boort , uyt rauwigheden van goet overlegh , waer door men van achteren en vooren vonck geeft, dat is fchaedelijcke Oorloghen aenlaet. Eyndelijck den buyckloop : Wanneer de koock-middelen , dat is de beftieringh van den handel swack , onnut , of onbequaem fijn , waer door de fpijfe rauw , dat is ongeoorbaert , sonder voetsel te geven , afgedreven wordt , of om wel te feggen , de waeren niet wel vertiert , of door te veel lasten sonder voordeel worden verfonnen, en meer weet ick niet te feggen.

Jup. Het komt foo wat by ; maer meeft is 't mis, gaet ghy slechts al voort.

Merc. Duytslandt magh wel de buyck heeten, want iffer een buyckfieck volck in de werelt , foo fijn het de Duytsen , foepen envreeten is haer beste kost , en meer hebbe ick'er niet van te feggen, als dat men de fiekten van de buyck wel wert als buyckpijn, uyt koude rauwigheydt, die haer meeft de noorde winden aenwayen. Melancholia Hypochondriaca, als de Vorften over hoop legghen, en een geraes van den drommel maken, wurmen, en fo voort daerfe snoode genoegh mee gequelt fijn , maer meeft in het hooft. Dat Italia den rechter arm is, blijckt genoegsaem uyt al haer Oorloghen, en voornamentlijck in die van Romanen haer gewricht, waer mede fy de gheheele werelt beftreden, bevochten , en overwonnen heeft.

Jup. Waer is nu den flincker arm ?

Merc. Die hebbe ick u immers genoemt.

Jup. My dunckt dat ick daer liever de flincker sijde van maeken fou , die altoos tegen de Turcken en Barbaren in 't harnas staet, en dat Engelandt niet onbequaemlijck voor den lincker arm fou kunnen gehouden worden.

Merc.

Merc. Een arm van 't lijf afgehouden.

Jup. Neen, met een kleedt bedeckt, want de zee moet daer voor gehouden worden.

Merc. Een nieuwe Allegoria.

Jup. Yerlandt daer neven aen legghende verstreckt haer schilt.

Merc. Kleyn ghenoegh voor sulck een groot lichaem.

Jup. Een kleyn schildeken, een *Parma*, na de oude wijs.

Merc. Ick heb nooyt veel van haer beschermingh gehoort.

Jup. Evenwel is sy voor desen geen slechte beschuttingh voor Europa, teghen Asia gheweest. Doch al quam het heeden op geen beschermen aen, wy sullen haer evenwel daer voor houden.

Merc. Ja al was het slechts om het Spaensche Hooft den neus te snuyten.

Jup. Dat is oock al geen kleyn behulp, doch gaet al voort, en maect het kort.

Merc. Ick had Sicilia gestelt als den rijcks appel, in de handen van dese Koningen.

Jup. Of eer den appel van tweedracht, die Romen en Carthago so dickmael aen malkander geholpen heeft.

Merc. Laet het dan soo sijn, als ghy het soo begeert. Dit sal ick'er alleenig byvoegen, om mijn gelijckenissen goet te maken, dat in het stuck van droefheyte verdryven, elck volk sijn deel na behoren speelt: want de Spanjaerden lossen die door de oogen met schreyen, de Italianen met slapen, daer den arm ghemeenlijck by is, de Franschen met singen, als de borst, en de Nederlanders met drincken, en haer maegh te vullen.

Jup. Later ons een eynde van maken, want ick voorfie wel dat al de rest mijn opmerckingh niet eens waert sal sijn, en behalven dat *omne simile claudi-*

claudicat. Ghy fult het foo ront niet fchieten of daer falnoch al wat te kort aen komen.

Merc. So fou het dan oock miffchien met mijn ander concept toegaen.

Jup. Wat voor concept?

Merc. Om defe groote wereldt met de kleyne over een te brengen.

Jup. Dewijl ick niet veel groots verhoop, van fulck een kleyn verftant als het uwe, dunckt my geraden het felve voorby tegaen, en u te vragen hoe 't al met het oefenen der wetten toegaet, en of het Swaert van recht al wel beftet wordt?

Merc. Het gaet daer feer onghelijck mede toe, de sommige worden te hart, de sommighe te flap aengedrongen, behalven dat een yeder een wet na fijn eygen hoofd fmeet. Sommige houden het met de Foronifche die de dootflaegen ongeftraft laet; andere met die van Licurgus die de dieven toelaten; sommige met die van Solon, die het overfpel door de vingeren fiet. Sommige met die van Pompilius, die de menfchen gebruycken laet foo men wil. Sommighe met die van de Lidiers, daer de Dochters met byflapen het Houwelijcks goet winnen. Sommige fouden die van de Balcarifche eylanden wel willen invoeren, volgens de welcke het naefte maeghfchap d'eerfte nacht by de Bruyt flaept, eer daer den Bruydegom by komt, en andere meer, en foo volght een yeder fijn hoofd.

Jup. Maer ick vraege niet hoe het defe of geen in 't byfonder, maer hoe het de volckeren verftaen, behalven dat, defe daer ghy van seght, fijn al uyt het ghebruyck, of ten minften behoorden daer uyt te wesen.

Merc. Hoefe hier en daer gheoefent worden heb ick foo nau niet kunnen waernemen, als wel in het rouwe, datter in 't ghemeen niet veel nae gevraeght wordt. Allecnigh de hooge leer-meefters

fters maeckender in de hooghe Schoolen wercks genoegh van. Een heb ick'er feer breed van hooren gaen, een out grys man, met een vierkante muts op het hoofd.

Jup. Wat hadder die al van in te brengen?

Merc. Hy maeckte soo veel divisien en subdivisien, dat ick'er schier in verdwael, ick fal sien of ick'er opkomen kan. Hy verdeeldese docht my in vijf deelen, de eeuwige, de natuerlijcke; de Mofaifche, de Evangelifche, en de menfchelijcke. De eeuwige is het Goddelijck befluyt, van de welke al de andere wetten afdaelen, door beftiering van het redelijck fchepfel. De natuerlijcke, is daer de menfchen van natuere door gedreven worden. De Mofaifche is van eenen Moifes ingeftelt, de Evangelifche van Christus daer de Christenen den naem van dragen, en de menfchelijcke, die van verfcheyde en in verfcheyde gewesten, na gelegentheydt fijn gemaect, daer de Mofaifche hoe wel door hem ingeftelt, van uytgeflooten worden, als die van een hoogher extractie en afkomst fijn. Dese gaf fijn wetten aen de Hebreen, Solon aen die van Athenen, Licurgus aen die van Lacedemonien, een ander die my vergeten is, aen die van Rhodus, Numa Pompilius aen de Romeynen, en Foroneus aen de Egyptenaeren, de welke hun Koninck, en een feer rechtveerdich en deugtfaem Vorft is geweest. Sommige willen dat fyne wetten de gantsche werelt doorloopen hebben, waer door oock den Rechtbanck Forum, nae desen Koninck en Wetgever Foroneus fou genoemt fijn. Voorts de wetten van Pompilius fijn nagelaeten, door den val van Tarquinius Superbus, en die van Solon fijn in hun plaets ghebracht, de welke fy aengenomen en waergenomen hebben, gelijk diese naderhant genoemt hebben, de wetten van de twaelf Tafelen. Deseleermeester

* *Jus*
Natural.
 * *Lex*
condita.
 * *Mos*
antiquus.

meeſter voorts verdeelde al de wetten der wereldt in drie deelen, in het * natuerlijke recht, * de geſchreven wet, en * de oude gewoonte. De natuerlijk noemde hy deſe daer ick hier voor van geſproken heb, de welke uyt de natuer ſelfs onſe plicht aenwijſt, de welke als in het kort begrijpt 'tgeen ghy niet wilt dat u geſchiet, doet ſulcks aen een ander niet. De *lex condita* of ingeſtelde wet is deſe, die de Koningen of Keyſers in hun gebiet inſetten en inſtellen, welckers een gedeelte beſtaet in reden, en het ander in de opinie of meyninghe. *Mos antiquus*, of oude gewoonte, is het gebruyck dat by eenigh volck van langer handt is ingevoert geweest, en ſulcks heeft geen meerder kracht, als voor ſoo veel het wel of qualijck is uytghevoert. Wy kunnen dan ſegghen (beſloot hy vorder) dat het *jus Naturale*, of natuerlijke recht, deſe wet ſy, dewelcke beſtaet in de reden, *lex condita* of de ingeſtelde wet, deſe die geſchreven en geordonneert is. *Mos Antiquus* de ghewoonte, van lange tijden her ingvoert. Voorts maekte hy noch andere ſubdiviſien, ſoo ick denck om de pleyters wat ſtof te geven; namentlijk in ſeven foorten, her *jus gentium* of recht der volckeren, het *jus civile* of burgerlijke recht, het *jus conſulare*, het Borgemeefterlijke recht, het *jus publicum* het openbaere of gemeene recht, het *jus quirinum*, of *Roomſche Edel Recht*, *jus Militare* het Krijghs Recht, en *jus Magiſtratus* of Overheys Rechts.

Jup. Wat al ſtricken om menſchen te vangen.

Merc. Het *jus gentium* ſeyde hy, noemden de ouden, wanneerſe eenige goederen of middelen aenſloegen, dieſe ſonder Heer of Eygenaer bevonden, oock het Vaderlandt te beſchermen, en ſich ſelven voor de Vryheyt des ſelfs te laten doot ſlaen, de veyligheyt der gefanten, en ſoo voorts. Het *jus civile* is de ordere van rechtſvorderingen

in

in te ftellen, al te befchuldighen, te antwoorden, te citeren, te proberen, te negeren, te allegeren, te fententieren, te executeren, en te relaxeren, op dat een yeder hebbe door recht, het gene hem met ghewelt onthouden wordt. Het *jus consulare*, waren dese wetten die de Roomfche Borgermeesters voor fich hielden, dienende tot uytbreyding van hun gefach, *ad videndum nequid detrimenti, caperet respublica*, om te verhoeden dat de Staet geen hinder quam te lijden, als oock hun wijfe van kledinge, en van handelen, de plaets van verfamelen, de tijdt van aldaer te blijven: voorts hun manier van leven, en wat middelen fy behooren te hebben, en foo voorts. Het *jus quirinum* feyde hy, waseen feer fchoone wet, als die veel voorrechten van de Roomfche Edellieden behelfde, als niet te konnen om fchult aengetaft worden, en op de reyfe voor geen herberg te betalen, en tot armoede vervallende wierdenfe uyt de gemeene middelen onderhouden. Sy mochten fich in hooghe plaetsen dan begraven, benefens andere voorrechten meer, die niemandt als Roomfche Borgers mochten ghenieten. Het *jus Publici* was dat het geen de orders of capittels, onder malkander maecten of onderhielden, als om de Stadts wallen te hermaken, de watergangen te onderhouden, Stadts Huysen te bouwen, Imposten te ftellen, wacht te ordonneren, en diergelijcke meer. Het *jus Militare*, ginck de vereyfschen van den Oorlogh aen, wanneer het eene volck, met het ander vriendfchap brack. Handelende voorts van het verkondigen van den Oorlog, Vrede, of Bestant te maken, of te breecken, Volck te werven, Veffingen op te rechten, heyrlegers te betalen, Veltflagen te ordonneren, Wachters te ftellen, Magazijnen op te rechten, te ftraffen, te belonen, te trium-

pheren, ofte zegenpralen, en fo voorts. Het *jus Magistratus* behelfde het recht der Overigheydt, het bewaren van hun gefagh en foo voorts.

Iup. Spels genoegh van Wetten, foofe slechts wat meer onderhouden wierden, ick wilde dat de deught meerder, en de wetten minder waren.

Merc. Ghy spreeckt feer wel Vader Jupiter, het gaeter in sommige deelen soo grouwelijck toe, offer geen Wet in de natuer, noch in de Wet-boecken te vinden was, ja offer geen Godt-heydt was die de grouwelen straffen konde. En om mijn woorden goet te maecken, sal ick u een schrickelijck geval verhalen, 't geen u fal doen sien, hoe verre alle deught van de menschelijck-heydt verbannen kan worden. Tot Verona, een Stadt in Italia, was een feer Edel en rijck Ridder, dewelcke met veel uytstekende deugden begaeft was. Dese nam in sijn rijpe jaren een Jonckvrouw van een feer Edel geslacht, uytsteekend verstant, ongemeene schoonheyte, en wonderlijcke deugden, ten houwelijck, soo datmen in geen plaets ter werelt, een soo deughtrijcke, edele, schoone en aerdige Jonckvrouw sou hebben kunnen vinden. Dese Edelman hielteen treffelijck en beset huys houden, sijnde alle feer begaeft in het speelen, op Violen, Luyten en ander Snaerspel, oock in het Schrijven, Schilderen, in de Letteren, en andere brave konsten en wetenschappen meer; leggende groot gelt te kost om sulck een huysgefin by een te houden. En niet alleen hielt hy dese by sich in huys, maer had oock altoos sijn Taefel vol van de deughrijckste Edellieden van de Stad, verslijtende also al sijnen tijd in treffelijcke oeffeningen, sonder datmen oyt van dese Edelmoedige Vrouw een woort hoorde, dat dese brave betigheden van haren man mocht wedersprecken, noch oock eenigh dat de helder glants van haer

Klaegh-
lijck ver-
hael.

eer-

eerbaerheydt konde doen verminderen. Zijnde dan in de werelt fulck een Edel paer by een vergadert, liet eyndelijck het ongeluck niet na fulck een ghenoege te verftooren, berovende defe Edelmoedige Vrouw van haren Man, en haer een Weduwe latende van feven en twintigh jaren. Hoedanigh haer fmart en verdriet over fulck een fwaer verlies was, valt lichtelijcker te bedencken als uyt te fpreken. Eenige maenden verftreecken, en de meeste fmert over zijnde (gelijck de tijdt de beste heelplaefter der droeffeniffe is) soo hielt evenwel defe kuyfche Vrouw, de gewoonte van haren Man aen, om hem noch na fijn doot defe eere aen te doen, niet anders dan of hy noch in het leven was, soo dat dit huys de verwonderingh en eere van de geheele Stadt was. Daer quam by ongeluck een Uytlander (wiens naem, ftaet, en afkomst my vergeten is) zijnde een man ontrent van twee en dartigh jaren, van een goet aenfien, bequaemheyte van ommeganck en verftant, maer in ongelegentheyte, en in fijn middelen en ftaet, genoegfaem bedorven. Defe wierdt door de Singers van dat huysgefin (als die met een wonderlijcke ftem en kunft begaeft was) in het huys van defe eerlijcke Vrouw gebracht, dewelcke fijn gaven en kunft gehoort hebbende, hem wel onthaelde, van hoofden tot de voeten in een aenfienlijck ghewaet fack, en een goet ftock gelts vereerde om fijn reys te vervolgen. Hy evenwel fich by defe Jonckvrouw noch een wijl latende vinden, bracht soo veel door fijn kunften bequaemheden te wege, datfe haer genegentheyte op hem liet vallen, en eyndelijck tot haren man nam, na datfe eenige jaren fijn getrouwigheyte en goet leven had aengefien, achtende (ghelijck de liefde gemeenlijck blindt in fijn verkiefingh is,) haer gunft en verkiefingh wel beftet te hebben.

Alfoo verkreegh defen Vreemdelingh het geen soo veel brave Edellieden door al hun verdienft niet hadden konnen te wege brengen, niet sonder verwonderingh en verbaeftheyt van de gantsche werelt. Eyndelijck na verloop van eenigen tijdt, ftelde fich een yeder weder geruft, 'en hy bleef in het befit van de Edelste, schoonste, en deugtsaemste Jonckvrouw, van het gantsche gewest; en indien oyt de Singh-kunst, gheluckigh in haer uytwerckingh is geweest, hier had sy overvloediglijk haer kracht getoont, geluckig waerlijck was defen Man geweest, indien hy fijn goet en heyl hadt konnen kennen. En waerlijck die hem sedert den tijdt van fijn houwelijck had gesien, op de schoonste paerden, die men met ooge konde sien, langhs de straet rijden, ghekleet met de prachtigste kleederen, en verkeerē in de aensienlijckste gheselschappen, sou niet hebben konnen aflatē fijn geluck tot aen den Hemel te verheffen. Maer gelijk het spreekwoort seght, het zijn stercke beenen die weelde konnen dragen. Het geluck konde defen onbedachten so seer niet troetelen, of hy wierdt haer wars, sich niet voldāen achtende voor hy sich aen fijn kaele vrienden vertoont, en den nieuwen aenwas van fijn staet uytgebrageert had: maer alfoo hy het selve niet konde doen, sonder groote onrust in fijn huys en by fijn Vrouw te verwecken, die misschien alreets eenige teeckenē van lofheydt aen hem begoft te vermercken, bestont hy cē anderen wech in te gaen, hebbende voor als doe daer de beste gelegentheydt toe, die hy krijghen konde. Hy dan vergaderde van langer handt, so veel goet by een als hy konde, (als die Meester van alles was) het welcke hy in de Wisselbanck dede bestellen, en alles nu gereet hebbende, versorghde sich van wissel-brieven, om in fijn Vaderlandt

derlandt te ontfangen. Nae dat hy aldus fijn dingen beftelt hadde , heeft hy , op een nacht , defe fchoone Engelin , defe fpiegel der deugden , by dien verkeerden Huysvooght , dien ondanckbaren boofwicht , vergetende foo veel weldaden , fo veel eers , fo veel onthaels , en fijn eygen onweerdigheyt , fo als fy in haren foetften flaep lach , eylaes , met een Pongjaert het hart afgesteecken , waer door fy terftont den geest gegeven heeft. Wat dunckt u Vader Jupiter , of daer niet licht eenen tweden Tunon roepen fal , dat u blixemftralen verftomt , en ghy out en traegh geworden zijt , en datse wel doen die een andere en yveriger Godtheyt eeren.

Jup. Laet u lasteren , en fecht my 't vervolgh van defe jammerlijcke gefchiedenis.

Merc. Defen gevleefden Duyvel , dit misgeboorte , defe vloeck van het menfchelijck gheslacht , hebbende aldus defe fchoone blom ghevelt , defe glans van het aengesicht der aerden wechgenomen , begeeft fich flux ten bedden uyt , nam alle juweelen en kostelijkheden , di'er in huys te vinden waren , fadelde het snelste Ros dat in de ftal was , en begeeft fich foo stillekens op wech , te post na dat ongeluckige Landt , dat fulck een fchrickdier voortgebracht hadt. De Jonckvrouwen van het huys , wanneer de tijdt van opftaen ghekomen was , begeeven fich na de kamer , en het bedde van haer Meesterffe , maer ach droevigh fchoufpiel ; in de plaets van haer te vinden in de armen van haren Man , vonden fy haer in haer bloet verdroncken , en in een eeuwighe flaep begraven. Men kan wel dencken datse door hun getier het gantsche huys terftont over eynde ftelden , en dat het grouwelijck ftuck dadelijck de geheele Stadt over liep , en dat een yeder die grouwelijcke daet verfoeyde en vervloecte.

Vijftigh van de braeffte Edellieden van de Stadt, verdeelden ſich terftont in troepen, en begaven ſich te poſt op wech, elck ſijns weeghs om defen heylofen Moorder op te foecken, of te achterhalen: en het geluckte hun geduerighe naerſtigheyt ſoo wel, dat ſy hem vijf en twintigh Italiaenſche mijlen van daer, aentroffen, en zijnde onmachtigh hun gramschap langer in te houden, of hun gerechtige wraeck te bedwingen, vermoorden den boofwicht in het midden van den wech, ſnijdende hem als een ſwijn, het lichaem op, en het ingewant met dat trouloofſe hart, hem in het geficht werpende. Voorts hem als een beeft over een Paert hangende, brachten hem met ſijn brieven en ſchatten, weder na de Stadt. Hoedanigh vorders dit vervloeckte lichaem gehandelt, geſleept en ghefleurt wiert, is met geen mondt uyt te ſprecken.

Jup. Deſe Jongelingen hadden hun gramschap behooren te bedwingen, en dien boofwicht levende in de Stadt gebracht te hebben, op dat hy door een koperen Stier, als die van Perillus, of op een radt, dien heylofen ziel hadt mogen uytblafen.

Merc. Het ſchijnt wel dat hun lijdtſaemheydt ſoo groot niet was. Ondertuffchen wierdt het lichaem van deſe ellendige Jonckvrouw, met alle ſtaeten heerlijkheyt, en overvloet van tranen, in het Graf geleght, in een looden kiſt, met de beſchrijvingh van deſe droeve gheſchiedenis daer by, wel diep in de aerde, en ſulck een plaets die alleen aen vier Edele Borgers bekend was, op dat de Rijckdommen, waer mede het lichaem verciert was; niet ſoude wech genomen worden, en de toekomende Fleuwen, het ſelve vindende, de droeve gheuchenis van ſulck een grouwelick ſtuck, weder mocht vernieuwt worden.

Jup. Ghy hebt my daer een daet verhaelt, die de wraeck van de eerfte eeuwen waardigh is, en my geheel tegen het geflacht der menfchen doet verbitteren.

Merc. Zijt niet te haeftigh Vader Jupiter, op dat ghy van het eene uyerfte tot het ander niet vervalt. Ick wil liever u gramschap, met een foeter ftoffe verfoeten, die u licht dat moeyelijck humeur een weynigh verſetten ſal.

Jup. Het luſt my qualijck yets meer aen te hooren, doch ſo ſegt my kortelijck in wat geſtaltenis ghy de ſaecken der werelt gevonden hebt.

Merc. Het gantsche Noorder ghedeelte van Europa, vant ick in een diepe ruſt en ſtilte. Groot Britanien dreyghde een buy van uyt het geberghte, de plaets daer ſijn meefte ſtormen van daen ſtaen te komen. De Nederlanden waren in ſlaep, maer hadden ongeruſte droomen. Vranckrijck lach op ſijn luymen, had het oogh op het een, maer dreygde het ander. Het Rooms Keyferrijck was in een ſware ſyncope gevallen. Italien lach aen een beroerte. Venetien had wat verlichtingh van haer geduerige Paroxiſmen gekregen. Spangien was gequelt met een Hemicrania of ſcheelen hoofſweer. Africa tapte wel Europa een deel bloedts af, maer Aſia dreyghde het met een exſturpatie. So heb ickſe ghevonden, maer hoe ickſe gelaten hebbe, fullen wy daer na eens hooren.

Jup. Dit gaet al weer op u oude voet, wech met al u Allegorien, en ſpreeckt my klaer uyt.

Merc. Wil ick u dan eens een ſuyver nette Character en afbeeldingh van Europa (daer ick het meefte verkeert heb) gaen maken?

Jup. Sooghy anders kont. Maer ick ben van u welgewoon, dat ghy ruym in 't beloven, maer nauw in het geven valt.

Staet van
Europa.

Merc. Neemt er dan eens de proef van , en voor eerst fullen wy onfen aenvangh nemen met Spangien.

Charaëter of Afbeeldinge van Hispanien.

Chara-
cters van
Europa.

Het fal voor eerst niet vreemt zijn , al fcheen het oock foo , Spangien te vergelijken by een Luypaerts-vel, dat is, vol vloecken , also het inder daet foodanigh is, zijnde, niet als Vranckrijck over al bewoont en fich selven ghelijck; Maer hier bewoont daer weder niet, voor een groot gedeelt onvruchtbare Bergen , en voorts vruchtbaerder Daelen. 't Gebergh isfer doorgaens seer hoogh, ja sodanighe vintmer dat by klaer weder (en dat is het aldaer de meeste tijdt van het jaer) men over de tseftigh mijlen weegs van fich kan sien , wanneermen op deffelfs top staet ; waer door oock de meeste het gantsche jaer langh, Winter en Somer , met Sneeuw bedeckt staen; en so veel onderscheyt tusschen de top en de voet der selver gevonden wort, als men tusschen den Somer en den Winter vindt, in andere plaetsen, maer in der daet, sijn haer daelen, seer heuchelijck vruchtbaer. Daer ick al weer mijn speculation sou konnen laten over gaen, vergelijkende dese Daelen by nederige gemoederen, die altoos vruchtbaerder in goede deughden zijn , en meer segeningen genieten , als die hoo-vaerdige, trotsse , en hoop opgestegen gebergten.

Afbeeldingh van
Hispanien.

Jup. Al wel , gaet slechts voort.

Merc. De Rievieren van dit Landt hebben meest hooge Oevers, en klipachtige gronden, en zijn daer over weynigh of niet bequaem om bevaren te worden , maer worden gemeenlijck , in kleyne afwateringen verdeelt, om de Nabuerige gronden te bevochtigen. Het is daer goet
koop

koop reysen, en een landt soo bequaem om te sparen, als eenigh in de werelt, want men souwer wel van honger sterven met de buydel volgelts, so qualijck kanmer eten voor sijn gelt krijghen, het welck veroorsaect wordt door de ongelegentheynt van het vervoeren der Waeren. Evenwel geeft dese schaersheynt hen dit voordeel, dat de Ingesetenen van dit Rijck des te dienstigher voor de Wapenen, selfs in buyten landen zijn, nademael sy so wel gewoon zijn, honger en ongemack uyt te staen, en dien volgens beter tegen eenigh leet mogen, als die in weelderige en overvloediger landen worden gequeeckt. Daerenboven brenghet de rouwigheynt, de woestheynt, hitte en drooghte, mede dit voordeel, dat het des te veyligher is voor uytheemsche Wapenen, want in der daet, een heyr dat sich sou willen inbeelden, sich meester van dat geweest te maken, sou eerder van honger vergaen, of van dorst ende hette versmachten, als dat Rijck doorloopen, het welck oock misschien de oorfaeck is dat de Romeynen, over de hondert en tachtentigh jaer met dit Land besich zijn geweest, daerse Vranckrijck, binnen den tijdt van negen jaren door en door gelooopen hebben. Wat de hoedanigheynt aengaet, al dat het voortbrenghet, is tamelijck goet, alleenigh het hapert daer aen de menichte, en indien de overvloedt daer soo wel als de volkomentheynt (veroorfaeckt door de warmte van de Son, die het alles sijn volle koockingh heeft) gevonden wiert, en had het selve Koorn genoeg na haer groote, inder daet, dit Rijck was ontfachelijck voor al haer nagebueren. De Koning houdt aldaer sijn Hof, genoeghsaem in het Centrum of middel-punt van sijn Rijck: en in der daet het selve is mede oorfaeck van een groot voordeel: Want groote Koninghrijcken, zijn

Goet
koop reysen, maer
quaet teren in
Spangien.

Oorfaeck
waerom
de Romeynen
Hilpan-
gien soo
lanck-
saem ge-
wonnen
hebben.

Goede
gelegent-
heyt van
het
Spaen-
fche Hof.

de kleyne Schuyten of Jollen gelijk, indien ghy op het een eynde staet, het ander sal stracx tegen u oprijfen: Maer staet in het midden, het leyt gelijk aen alle kanten. En veel houden het voor een groote Staets voorzichtigheyt van een Vorft of Koningh, fijn verblijf te houden, als in het hart van fijn Rijk, om met meerder waerdigheyt, alle muyceryen en oproer te kunnen tegen gaen. Het is langh van verfcheyde Koningen geregeert, en in verfcheyde Koninghrijcken verdeelt gheweest, die fich alle in het huys van Oofftenrijck, als in een middel-punt, vergadert hebben: maer Portugael alleen heeft fich onlanghs daer van afgefondert. Maer federt, niet te vreden met haer eygen groote, en uyt foo veel lichamen tot een geworden te zijn; heeft het fich met allen wijdt en zijdt uytgefpreyt, en is tot fulck een fchrickelijcke grootte opgegroeeyt, dat het ontfachelijck voor al haer naegebueren is geworden, hoewel'er veel ghevonden worden, die uyt het felfde meerder haer onmacht als haer macht befluyten, om dat degeesten, te wijdt ontfamelt zijnde, niet foo bequaem zijn dat groot gevaert te bewegen, en haer handelingen en doeningen daer over te lanckfaem en loom toegaen. Dit Rijk heeft noch onlanghs een nieuwe by de oude Werelt ghevoeght, waerlijck een werck van verwonderingh, en na alle fchijn van ongemeen voordeel. Maer, in aenmerckinge van het menfchen bloedt dat daer om gefort is, niet buyten verfoeyinge, en gelijk het spreekwoort by de Latiniſten gelt, *Male parta, male dilabuntur*, foo gewonnen foo geronnen. Dese fchatten, die uyt dese nieuwljcks gevondene landen gehaelt zijn, gelijkſe met bloet verkregen zijn, alſoo zijne oock in bloedt weder verteert, dewijl dese langhdurige oorlogen en tuymelaryen in de Werelt, daer

Uytbrey-
dinge van
Hilpa-
nien.

Haer
macht.

daer hun voedsel uyt getrocken hebben. Waerlijck de uytbreydingh van haer macht is geweldig, fo dat inder daet fou mogen van dese Kroon gefeght worden, *dat de Son nergens fchijnt*, of fy fchijnt op haer ghebiedt, ghelijck het opschrift van een brief, die van een Heydens Vorft, aen den Coningh van Spangien gheschreven was, luyde *aen den Koninck die de Sonne voor fijn Helmet heeft*. Hoe groot dese heerschappye fich uytstreckt, fy hadt noch grooter geweest indien de weerbarftigheyt van haren Lantaerdt, fich soo aengenaem by vreemde volckeren hadt konnen maecken, als het fich wel haetelijck gemaect heeft, waer toe oock niet weynigh helpt, een opgenomen ghevoelen, van wreetheydt en bitterheydt in dit volck, en waerlijck het iffer niet vry van, en heeft baerblijckelijcke staelen daer van getoont, maer niet soo seer aenghedreven door haer eygenaerdt, die van selfs soo onmenfchelijck niet is, als wel door een blinden yver omtrent hun Godtsdienst, en teghen de vyanden van de felve. De Oly is van hun voornaemste vruchten, en dese komt met hunnen aert nauw over een, gelijk ick hier voor al een staeltje daer van gegeven heb, want voor eerst de Oly is ghewoon boven te drijven, om dat gelijk de Naturalisten dat uytlegghen, de felve het aldermeest van de lucht heeft, en soo doet oock dit volck in haer hooge gedachten. Oly wil fich qualijck met ander vloeyende stoffe laten vermengen, ten fy het wel onder een geslaeghen wordt. Soo fiet nu dat dit volck oock seer swaerlijck met andere volckeren over een komen kan. Oly heeft de natuur van fich seer uyt te breyden, *als quod difficillime suis terminis continetur.*

Jup. Hoe luydt dat in duyts Latinist?

Merc. Dat swaerlijck in sijn bepalingh beslootten

Engroo-
theyt.

Verhin-
dering
van haer
opper-
macht

Aert van
de Span-
giacrts.

ten

ten wordt : Soo veel ken ick noch wel. Dringht overal in , en iffer qualijck weer uyt te kryghen. Soo dan oock de Spangiaerts , foecken fich overal in te booren , en daer fy in komen , houwenfe vast en eetent al op;wordende hier in by het Tartarifche ghewas *Boraneth* genoemt, vergeleken, dat recht de gedaente heeft van een Lam, maer verteert ondertuffchen al watter omtrent staet, als een Wolf. Ten vierden en ten laetsten , Oly is facht, traegh en vast aen een , soo zijn fy oock in hun bewegingh : Waer over oock een staets geschil is, of dese hun geaffecteerde deftigheydt, en lanckfaemheydt, in hun handelinge , in staets saecken, dienstigh of schadelijck is, daer ick geen uytpraeck van meene te doen, op dat ick van Vader niet uytgelacchen wort. So veel iffer van, fy oordeelen , dat de staets belangen moet de beweging van Saturnus volgen: Maer evenwel of fy al wat langh in het overleggen , en traegh in het besluyten sijn, fy sijn wacker genoegh in het uytvoeren. Volgende de les van dien Historyschryver, hoewel hy oock *Priusquam incipias consulto, ubi consulueris Maturo facto opus est* , en soo voort. En hier in hebben fy den aerdt van de Moerbefijen, die langhsaem hun botten uytgeven, maer als de kouw over is, die altemael in eenen nacht uytgeven. Daer is noch yets het geen haer verhindert heeft de vijfde Monarchy op te rechten, namentlijck, haer machtighe dienaeren, diese buyten 's lants, met alle vertrouwen en heerlijckheydt gebruyckt , die soo yverigh sijn om hun eyghen fortuyn te maecken, datter een spreekwoort van geworden is: Daer knauwtme, daer eetmen, daer swelcht men: Behalven dat haer wijse van heerschen geensints de behaeglijckste is, alsoo die Kroon eerder gevreesst, als bemint tracht te sijn, volgende de leer van Machiavel,

die

die oordeelt dat het veyligher is voor een Vorft gevreeft als bemindt te fijn, om dat de onderdanen veel lichtelijcker fullen beledighen, een Vorft die fich doet beminnen, als die fich doet vreefen, om dat de liefde alleen gebonden is aen de bant van verbintenis, die, dewijl de menfchen van natuere boos **fijn**, door alle ghelegentheydt van nut, lichtelijck **gebroocken** wort; maer de vreefe is geteugelt door fchrick voor ftraffe, die nooyt en wijckt, en om de waerheyt te seggen, de liefde tot een Vorft **sal haest wijcken** voor eyghen liefde en belangh, maer de vrees van straf is felfs een gedeelte van dit laetste en behout altoos d'overhant met het fterckste: Maer nae fijn seggen was het beft dat een Vorft fich doet vreefen, sonder evenwel gehaet te fijn, welke middelwegh niet fwaer te vinden fou fijn, en dat kan gefchieden, wanneer hy ftrengelijck fijn gefagh en de wetten voorftaet, en niemandt verongelijckt, met hem het fijne te benemen. En daerom besluytense dat vrees de befte onderdaenen en het hoogfte gefach maeckt.

Primus in orbe Deos fecit timor.

Jup. Noch al meer van u wijsheyt, ick weet niet waer u al die staetskennis aengewayt is.

Merc. Ja Vader men moet toonen dat men in de werelt verkeert heeft. Maer om voort te gaen, de groote afgelegentheydt van de Spaensche heerschappyen baert haer oock geen kleyne ongelegentheydt, en veroorfaeckt dat fy van alle kanten, en felfs van de geringhste fomwijlen baffetoenen krijgt, waer toe fy ftercke besettingen moet houden, waer toe al haer inkomsten nauwelijcks genoegh fijn. Want gewonne Landen konnen sonder groote onkosten niet gehouden worden, en overal is de rechte trouw niet te vinden, voornamentlijck voor dese Staet, en Lantaerdt die

Staets
belangen
van een
Vorft:

Ongele-
genthe-
den van
het
Spae-
sche
Rijck.

Spangien
heeft de
Wolf by
de ooren.

Haer ver-
fchil
met an-
dere.

Haer ach-
tinge.

die van niemant als haers gelijcken bemint wort. Maer daer is de liefde oprecht, en de ghehoorfaemheyt in den hoogften top: Maer wat haer andere heerschappyen aengaet, sy houdtse (ghelijck men sou mogen seggen) gelijk den Wolf by de ooren. Sy maect evenwel professie van oprechte trouw in haer verbonden; evenwel indien ongeluckigen stant daer ick die staet met al haer staeten ingelaten heb, heeftse sich sodanig in liefde en trouwe uytgelaten, als of de Nederlanden en sy lijf-eyge susters, en geen versoende Vyanden waren: hoewel te geloven is, dat sulcks uyt geen oprechte liefde, maer eyghen staets belang voort komt, merckende indien yemant sich daer meester van maect, hy sy Frans of Engelsman, dat haer val voor de deur staet; evenwel heeft men op haer verbondt en trouw meer staet te maecten als op eenige van de heerschappyen van Europa, om datse so lichtveerdig niet sijn als de Franschen, noch soo wreveligh als de Engelsche, noch soo brusck als de Duytsche, noch soo bedrieghlijck als de Italianen sijn. Maer dit alles voorby gaende, dese heerschappy is te achten om verscheydene insichten, eerstelijck ter oorsaeck van haer grondigheyt en geheymenis in Raetspleegingh, haer oprechte getrouwigheyt tegens haer Prins, haer lijdtsaemheyt en wonderlijck gedult. Haer diepe voor en omsichtigheyt. Haer standtvastigheyt, het kost wat het wil, om het hare weder te krygen. Haer oprechte trouw en sucht tot hun Vaderlandt, nademacl men desen landtaert nooyt, in dienst van eenige vreemden, of die buyten hun Konincklijck huys sijn, de Wapenen sal sien dragen, daer andere dienen, en Oorlogen, selfs onder de bannieren van de ongelovigen en Turken, alffer gelt of buyt te halen is. En hier mee

Va-

Vader heb ick al gefeyt dat my, (dit Landt belangende) in den fin komt, of het geen ick na mijn geringh verftandt heb konnen waernemen. Nu fal ick eens sien wat ick van Vranckrijck haer naefte gebuur fal konnen op het tapijt brengen.
Jup. Wel aen laet hooren.

V R A N C K R Y C K.

Merc. Ick noem Vranckrijck haer naefte gebuer, maer, ô Goden, noyt waren twee volcken, als dese, flechts door eenigh ghebercht, ja door een brugghe van een gefondert, die soo veel in aerdt en natuur verſcheelden, maer daer fullen wy terftont van ſpreecken: Waerlijck Vader ſtelt u hier vry voor, een van de ſchoonſte Rijken, en een van de gheſegentſte gheweften der werelt, men fal naeuwelijcks erghens soo veel machts en heerlijckheydt in een klomp vergadert vinden. Neemt de maet daer ghy wilt, ſy fal u een Diameter van over de hondert en tachtentigh mijlen geven, beſluytende in dat begriip nae het laetſte overlach, over de acht Millioenen zielen, getuygen van haer vruchthaerhey, datſe tot onderhoudt van de ſelve, geen hulp als die van haer eygen ſelfs berooft, en noch vry een groot gedeelte voor andere volkeren over hout. Geen Landſchap ter werelt is soo treffelijck bewatert, met ſulcke voortreffelijcke bevaerbaere revieren, van de welcke ſommige ſeggen, dat eenige gevloert zijn met Vis, gheſoomt met kreeften, en geborduert met Swanen. Maer het ſou eygentlijcker gheſeght zijn datſe gheſoomt zijn met treffelijcke Steden en Gebouwen, ghelijck inder daet al haer groote Steden op treffelijcke Rivieren ſtaen. Terwijl de Landt ſteden evenwel niet laten, in rijkdom over te vloeyen, het welck bewijs is dat haer macht inwendigh en eygen

Onderſcheyt tuſſchen de Spangiaerts en Franſchen.

Heerlijckhey van Vranckrijck.

Haer ge-
legent-
heydt en
rijck-
dom te
vergade-
ren.

Hoogh
gefach
van den
Koninck.

Ongel-
genthey-
der ge-
ringe
lieden.

gen is. En inder daet dit Rijck heeft groote ge-
gelegentheydt de fchatten van andere Landen
binnen haer te locken, alfoo het meer te verkopen
als te koopen heeft, ghelijck de winnende
handt meer *Vendax* als *Omax*, meer verkoopen-
de als koopende moet zijn.

De Coningh in der daed regeert daer met een
hooge en ongebonden oppermacht, levende met
Oorlog en Vrede, foo als hy wil, vergaderende en
flaekkende algemeene by-eenkomst wanneer hy
wil, vergeeft, naturalifeert, veredelt, flaet en
waerdeert Munt, ftellende wetten, en leggende
lasten op, fo als het hem geraden dunckt. Welcke
hooge en oppermacht hy voor een goet gedeel-
te, of wel heel fijn Vyanden te dancken heeft:
want zijnde Vranckrijck door d'Engelfchen fo
verre gebracht datfe genoeghaem meester van
het Rijck waren, en dienvolgens geen ghelegent-
heydt om gemene by een komften te maken en te
leggen, hebben de drie Staten des Rijcks, al hun
gefagden Coninck voor die tijdt overgegeven,
achtende al het gene hy dede, wel gedaen te zijn,
en inder daet gelijcke oppermacht, nergens een
vinger in krijght of de heele handt volght wel: de
opvolgende Coninghen wiften fich foo wel van
die gelegentheydt te dienen, datfe het hecht in de
handt hielden: leggende lasten, lichtende fchat-
ten naer hun welgevallen, daer niemandt meer
van te lijden heeft als de gemeene man, (blijven-
de de Grooten, en voornamentlijck diefe Gee-
ftelijck noemen, meest buyten belangh) die het
quaet genoeg heeft, de ftucken fomwylen by
een te houden en meenighmael de Spongien ge-
lijck fijn, die men uytdruckt wanneer fy door-
nat worden, hebbende foo haest niet wat ver-
gadert, of vinden wolven die het komen roven.
De woelende drift van defen lant aerdt laet haer
felden

felden in ruft, in voorgaende eeuw hebben fy om de Godsdienft onder malkanderen fchrickelijck gewoedt, en voor eenighen tijdt heeft de afgunft onder de Grooten, fware Tragedien verweckt, indien het hun niet fchort van binnen fy foeken het van buyten, en als daer ftof ontbrack, fouden malkander in het hayr fitten, om niet ftill te zijn: want daer is het *Perpetuum Nobile* te vinden. Daerenboven dit Rijck hebbende allefints open Frontieren, kan het felden vrede en veylheydt te famen hebben, en daerom hoeft die Monarchy fich in geen diepen flaep in te laten, maer moet doen als Hercules, daerfe doch hunnen Koningh geduerighlijck mede uytbeelden, dat is, flapen met de knods in de handt. Van wegen haer gelegentheyd is fy de bequaemfte van allen, om de macht van haer naegebueren van malkanderen af te fonderen, als die in het midden van hun allen legt (even ghelijck de borft in het lichaem, het welcke als noch mijn voorgaende uytbeeldingh goet maect) en fich over al als fcheydsvrouw van alle krackeelen in te dringen, fiende altijt na gelegentheydt om voordeel te doen. Valt'er hier of daer een Kroon te bekibbelen, fy falder een bodt na bieden, om over al een woordt in het vat te hebben, fo verre dat de Poolfche Kroon, nu onlanghs door hun toedoen wacker over en weder geckaetft is geweest, en defen Koningh al gefonde speculatiën heeft gehadt, om fijn foon, diefe, na des landts wijfe, den Daulphin noemen, tot Roomfch Koningh in te dringhen, om die daer door metter tijdt, op den Keyferlijcken throon te doen fteygeren. Waerlijck de gedachten van dien Vorft zijn foo veel als onbepaelt, en breyden fich onmarigh verre uyt, hoewel veel Staetkundige van andere gewesten, waergenomen hebben dat de kracht van dit

C

Rijck,

Onruftigen aert der Franfchen.

Moeten altoos op hun hoede zijn.

Staetsucht van het Franfche Hof.

Schade-
lijk be-
lang van
Vranck-
rijck.

Rijck, ſich ſelven door de diſtantic en het ver af
zijn verlieft, want ſulcke machten ſendt ſy uyt
die niet half hun vaderlandt weder ſien, en ſulcke
conqueſten doet ſy buyten haer *Sphera activita-
tis* (ick moet al weer Latijn ſpreecken) dieſe met
meerder ſchande weer verlaet alſe die met dapper-
heyt gewonnen heeft. Ick heb de genees-mee-
ſters wel hooren ſegghen, dat het d'oorſaeck is,
waerom ſommige lieden die ſich overgaen heb-
ben, van een gragen dronck, ſchierlijck komen
te ſterven, dat de natuerlijcke warmte van het
middelpunt nae de omtreckende deelen, door de
geweldige bewegingen uytgebreydt, en het hart
daer van berooft zijnde, door de minſte ſtrijdig-
heyt doodelijck overvallen wordt. En ſo mocht
het ſomwijlen, met deſe borſt, of met dit hart,
mede wel eens gaen, ſendende haer geeſten ſoo
verre uyt, datſe het wederom kunnen vergeten.

Fup. Wy hebben genoegh van uw gloſen,
ſteeckt u in geen mooghlijcke of onmooghlijcke
gebeurlijckheden, en gaet met u ſaecken voort.

Dapper-
aert der
Frantſche.

Merc. Dit volck wordt in der daet van een y-
der voor dapper gehouden, en in der daet, wat
aengaet moedigheyt, ſtoutheyt, en een Edelhar-
tigheyt, omtrent het verachten van gevaer en
het verdedigen van de achttinge van haer en het
Vaderlandt, en voornamentlijck hun Prins, die
by hen niet anders als hunnen Godt is, iſſer geen
volck op de werelt by haer te vergelijken: maer
gelijck dit volck ſich ſelven geduerighlijck onge-
lijck is, een ſelfde uur ſal haer ſien, in een ſtaet,
om duyſent levens voor hun Koningh te ſtellen,
en wederom, op de alderbitterſte wiſſe, door de
minſte windt van miſnoegen gedreven, de Ma-
jeſteyt, ſijn Hof, en ſijn geheymſte wercken, op
het alderbitſte en ſcharpſte afmalen, zijnde, in
vonden, en uytdruckingh van woorden de arch-
ſte

De Satyrs van de gantsche werelt, en in der daet men vinter spitsvinnige verftanden, maer weynigh fodanige die meer als een gedachte konnen uytftaen. Doch die door de wint van lichtveerdicheyt, op de vleugelen van hun spitzzinnigheyt, de top van bedachtsaemheydt en een ghestabelt vernuft konnen bereycken, wijcken voor niemant in de werelt, alles bestaet daer in een driftigheyt, hun dapperheyt vergeleken by een vier van vlas of werck, dat schielijck brandt, en op het selfde oogenblick wederom uyt gaet, zijnde in den aenvanck als Leeuwen, maer op het eynde als Lammeren, en hun liefde en genegentheydt, die daer gemeenlijck eerder vlamt als brandt. De haet evenwel kan het langh by hen uythouden, wanneer voornamentlijck, als die het punt van eer tot grontveft heeft, en de tijdt van voldoeningh uytwachten, hebbende wel so veel gedult, als van landt tot landt te reysen, met het gehaette voorwerp aen de zy, daer mede te eeten, te drincken, te slaepen, te boerten, en te speelen, tot datse op de plaets van vryheydt komen daerse d'een den ander den hals breecken, en in der daet den degen soo aen de zijde als in de handt, staet haer bysonderlijck wel, daerse al ruym soo gereet mede zijn, als haer advocaten en rechtsgeleerden, met malkander een pleydoy te beginnen, en een Cartel, doet by haren Adel soo veel, als een protest, verbael of soo yets by de lieden van het Hof. De Koning mach verbieden, wat hy wil, al stond de galgh boven sijn hooft, en daer was een schielijck querel te slechten, een Fransman sou het uytwercken, al wist hy dat hy een half uur daer na hangen sou. De Baron de Bouteville, wetende dat hy op sijn hals binnen Parijs quam als die alreets, om sijn menichvuldighe duellen, naespoort wierdt, had wel het hart, by den klaeren

Aerdt van
haer ver-
ftanden.

Hun haet
en liefde.

Duelli-
sten.

dagh, op de plaetfe Royael genoemt, te vechten, en noch een by al fijn dootflagen te voegen, het geen hem evenwel noch daer nae den kop kofte. Dese Baroen was foo heet op het vechten, dat hy van geen braeven kampper hoorde, of hy wild'er een proef van hebben, ghelijck hy eenmael uyt Vranckrijck^{nae} Deventer, een plaets aen den Yffel gereyft heeft, om een Capiteyn die hy gehoort hadt een braeven degen te hebben, en aldaer van wegen de Staten in besettingh lagh, te gaen befoecken, en met hem te vechten. Dese Hopman was wel verwondert dien vermaerde Bouteville voor sich te sien, en wift niet wat onthael hem te doen, maer niet minder als verbaest, wanneer hy hoorde dat dien Edelman gekomen was om met hem te vechten, hy mocht sich verschoonen foo hy wilde, konde hy hondert Poltronnen verfwelgen, hy mocht vry gaen; Maer daer was fijn hart te groot toe, hy moester aen, maer quammer sodanigh af, dat Bouteville sich d'eerstemael van fijn leven ontwapent fagh. Geen volck in de werelt heeft het geluck van in hun gewaet en handelinghe foodanig naegevolgt fijn, fy zijn d'aep van hun felven, en meest de gantsche werelt is den aep van haer, menende dat fy geen fwier hebben, 't en zy fy het den Franfman hebben ontleent; en waerlijck een ongemeene welgevoeghtheydt van leden wordt met haer geboren, een behendighe manierlijckheydt van gebaren, en een bysonder welleventheydt groeyt met haer op, sodanig evenwel datse dickmaels van het een uytterste tot het ander vervalten, van de boersche schaemte tot volkomen onbeschaemtheydt, maer het geen fy daer ontrent misdoen, weet de mont weer goet te maken, die by geenigh volck in de werelt, foo ver van het hart gelegen is. Ick seyde in den aenvangh van
mijn

mijn verhael van Vranckrijck, datter sodanigen onderscheyt tuffchen de Spangiaerts en de Franfchen is, dat fy niet minder als fulcke nagebueren fchijnen te zijn. Natuer fchept menighmael haer vermaeck in ongelijckheden, maer hier fchijnt fy t'eenemael haer werck daer af te hebben gemaect. Dese landtaert is aenspraeckelijck en vriendelijck, d'andere geretireert en hovaerdig; d'Een vaerdigh en geeltigh, d'andere traegh en loodachtigh. d'Eene is gaerne net van onder; d'Ander liever van boven, flachtende daer in den Caneel-boom, wiens fchors beter is als de boom. De eene neemt de bal voor de ftuyt in de vlucht, d'ander wacht hem in en neemt fijn flac) fo veel te fekerder. d'Een is, gelijk het sproockje van Efopus verhaelt, de Wint en d'ander de Son; d'Een weet fijn kaert het alderbest te verfchieten en te muffelen, maer d'ander speelt fijn spel feeckerder; d'een kan verteeren al wat hy inneemt, maer d'ander moet dickmaels weer overgeven dat hy in genomen heeft. d'Een is kort en bondigh, d'ander langh en beset, en vol Pauzen in fijn reden. Om kort te gaen, het een is een volck na mijnen fin, en na mijnen aerdt, het ander heeft meer van onse bestevaeder Saturnus, d'een kleedt fich eerst van boven, d'ander van onderen, om doch in alles te verfchillen; invoe-gen dat, haelt uyt de gantsche werelt, ja zelfs van de Antipoden of Canibalen eenigh volck voor den dagh, het selve beter met een van beyden fal over een komen, als fy met malkander: Doch hier in komenfe evenwel over een, datse beyde even geluckigh zijn in het Chimerizeren, en van niemandt grooter gevoelen hebben als van fich felven.

Jup. Ghy hebt ons daer al een proef gegeven, aengaende uw ondervindingen omtrent dit ver-

Verge-
lijckinge
der Fran-
fchen met
de Span-
giaerden.

maerde en geduchte geweest ; wy wenschten nu wel yets meerder van haer belangen , en regeering nu ter tijdt , en van haer Koninck en fijnen handel te verftaen , maer daer moet ghy ons hier na wat berichts van geven , gaet nu flechts voort , met d'andere voorname Rijcken en Staeten te befchrijven.

Merc. Seer gaerne Vader.

E N G E L A N D T.

Engel-
landt.

Het aenfienlijkfte en grootfte Eylandt van geheel Europa, is een van de, ja by na d'achtbaerfte van Oom Neptunus Heerschappyen en met recht

Neptunia terra.

Engel-
landt om
twee re-
denen
onover-
winne-
lijk.

Is d'out-
fte in de
Chriften-
heydt.

Daer hy in de hooghste opper-macht fijn Throongestelt heeft, en tot bewaeringe van het welke hy fijn drytant geluckiglijk fwayt, en fijn baren tot wachters ftelt. De twee eyghenschappen van de Natuer, die een Rijck onoverwinnelijck maecken, besit dese Kroon in rechte eygendom, eerstelijck een seecker en gemakkelijke uyttocht, en een ongemackelijck en twijfelachtigh inkomen voor vreemde macht, waer door dat Rijck sich soo verre uyt laet, als sich d'eygendom van dien waterplas toe te eygenen, en geen bepalinge te kennen als de grensen en oevers van haer nabuerighe landen. De glants van de Godtsdienst, daer Europa by nagheheel aengebonden leydt, heeft haer selfs in haer eerste opganck by na bescheenen ; want soo haest heeft de Roomschen Arent niet afgelaten, over dat geweest fijn vleugelen uyt te spreyen, of het licht van een hooge verlichtingh heeft haer begonnen te bestraelen, gelijk oock d'eerste Koninck of Keyser, die onder de Standaert van het Kruys fijn Vyanden bestoockt heeft, uyt haer

haer sijn oorsprongh genomen heeft. Sy is het die op eenen tijdt twee groote Koningen in hare banden heeft gehad : berovende het Lely Rijk van haer dry Lelyen , en haer tijtel voor haer voorhoofd plantende , tot dat sy die het selve met mannen had vermeestert , door een vrouw genoegsaem weder daer uyt gedreven sijn; latende daer niet anders als een rouwe gedachtenis en haet op de d'Engelsche naem, sonder dat nochtans al de macht van Vranckrijk , al de overwinninghen van haer Koningen , dat pronckbeelt uyt haer Wapenen heeft kunnen rucken; de Keyser selfs heeft onder haer Bannieren gheoorloght , en soldye van haer ontfanghen. Sy heeft de Turcksche Halvemaenen in de Oostersche werelt de grootste krack gegeven , en het heylighdom van Vrouw Venus vermeestert, en alsse wilde, de Kroon van de heylighste der steden op haer hoofd ghehadt ; sy is weder die haer Koninck in Keyserlijcke banden heeft ghesien , en tot tweemaal toe haer opperste macht sien schuylen , onder de lappen van een Spitdrayer ; sy is so heyligh evenwel niet , of heeft , meer als een mael sich selfs met het bloet van haer Koningen besprenght ghesien , en sulcke voorbeelden van woeden gegeven , die haer al de gekroonde hoofden weynigh danck weten. Eens is sy so ver geweest als haer oppermacht te versaecken , en de natuur , of de hooge Godtheydt die de bestieringh van alle volckeren, na hun aerdt en eygenschap bestelt heeft , gewelt aen te doen , verkiessende een maniere van heerschappy, die met hun sinnen niet wel over een komt , als die geduldige knechts maer onverdraeghlijcke meesters sijn. Sy is voor heenen niet spaersaem geweest , omtrent het helpen van haer nagebuuren, doch meer uyt belangh als liefde , en stellende na haer ghe-

Constan-
tinus.

Heeft op
een tijdt
twee Ko-
ningen
gevan-
gen.

Haer
dapper-
heden te-
gen den
Turck.

Haer
laetste
grouwe-
len.

Haer
liefde tot
haer na-
gebuuren.

Gelucki-
ge en ge-
legende
gelegent-
heydt van
Engelant.

Engelants
tij-
tel.

Aerdt
der Engel-
landers.

woonte, haer weldaden op soo hoogen prijs, dat-
se de voelddoeningh daer van als onmooghlijck
stellen, en de payen tot in der eeuwigheydt rec-
ken, denckende dat trouw en involgingh noch
veel te geringen munt is voor een gedwongen
behulpsaemheydt, ten sy een slaeflijcke dienst-
baerheydt, en een vrywillige opdracht van al uw
welvaren daer by komt. Sy heeft voor een on-
scheydbaren eygenschap, haer eygen schapen te
scheeren, om andere met hun wol te kleeden,
maer, andere te villen, om sich selven warm te
decken. De gelegentheydt van dit landt is won-
der geluckigh en gefegent, sijnde nergens anders
als vermaeckelijcke en voedtsame velden,
vruchtbare dalen en lustige bergen, alles onder-
scheyden met gheneughlijcke en schaedeloose
bosschen. Haer laeger landt swermt van alder-
ley gevogelt, haer Rivieren van visschen, ghe-
lijck oock haer nabuerighe Zee, meer tot voor-
deel van haer nabueren, als van haer selfs, daerse
meer als eenmael opgeschrolt heeft. Dit Landt
wordt het Paradijs van de Vrouwen, het Vaege-
vier van Knechts en Maeghden, en de Hel van
Paerden genoemd. Dese laetste hebben'er ghe-
noegh te doen, hun huyl en vlees te bewaren
voor de bitfige Engelsche Reeckels, de knechts
sijn daer rechte slaven, en doen gemeenlijck de
eerste sprongh in de natuur, alsoose terstondt
van slaeven Tyrannen worden; en wat de Vrou-
wen aengaet, die hebben daer voor al geen kla-
gen: want sijnder eenige in de werelt die een luy
lecker leven leyden, met of sonder hun man-
nen hun vermaeck nemen; van elck een, om
hun schoone troni, daerse boven andere in uyt-
steecken, en hun gemeensamen aerdt, ghelieft,
gokoestert en onthaelt worden, soo sijn het de
Engelsche Dames. In voorige tijden is desen lant-
aerdt

aerdt voor een oprechte en trouw handelende Natie gehouden geweest, en in der daet sy hebben die deught soo lief, datse die roemen altoos te besitten, in spijt van alle eygenbaet en bedriegerij daerse soude moghen mede om gaen. Sy houden alle veel van wat leckers, en drincken gaerne dat wel smaeckt, om hun edele complexie en sapmatigheyt te voeden, en hun vrolijcken aerdt niet te verbafteren, meer heb ick'er hier voor van gefeydt. In der daet haer mannen sijn recht Neptunus kinderen, en weten van Zee-vaert te spreecken, sijnde al van de eerste die de werelt in het ronde hebben gemeeten, en de Spangiaerden besocht hebben, daerse niet verwacht wierden. Van hun dapperheyt moet men spreecken, als van die van Zeehelden, daerse maer weynigh nicefters in hebben: Maer sulcke leerlingen hebben sy wel ghevonden, die uyt hen gheleert hebben, haer Meesters de voet te kussen, doende daer in tegens de maxime van Agelilaus, die geen tweemaal tegens een volck wilde oorlogen, vreesende door sijn eygen roeden geslagen te worden. Sy sijn vorders gastvry tegen de vreemdelingen die hen kunnen involghen, en goede voorganger onder het onthael, maer letten soo weynigh op de heylfame matigheyt, dat men van haer seght: *datse kun graf met kun eygen tanden delven*: seecker is het dat ter meer van overdaedt aldaer, als elders in de geheele werelt sterven. De geleertheyt en kennis der letteren is onder hen lieden uytsteekende, daer hen trouwens tijts genoegh toe opghedrongen wordt, maer de Latijnsche tael is daer alleen voor de pen, en niet voor de tongh, daerse op bedorven wordt, gelijk goede wijn op een vermuft vat. De stoel van haer heerschappy, is Londen, eertijts aensienlijck door haer oudt-

Hun Zee
vaert.

Hun onderhandeling en wijze van leven.

Geleert-
heyt.

London
verwoe-
finge.

London
het kort
begrijp
van En-
gelandt.

Konincks
moeyten
om tot
de Kroon
te ko-
men.

Sijn laet-
fte bitter-
heden.

heydt, maer nu ellendiglijk vernieuwt en ver-
heerlijckt, ellendiglijk ter oorfaeck van haer
jammerlijcke verwoefting, door een fchierlijcke
brandt, 't fy door quaetaerdige Uytlanders, of
als fommige willen, door Inlandtsche Neroos
gefticht, of door de wreekende macht van bo-
ven aengefteecken. Die dat recht aenfienlijcke
gevaerte, voor het grootfte gedeelte in de affche
geleght heeft, maer om heerlijcker te verryfen,
verliefsende evenwel fo veel in haer aenfienlijk-
heyt, als fy wint en verbeert in een jeughdige
fchoonheyt. Dese Stadt bindt een treffelijck
voorwerck, met een brugge, in der daet, ten
aenfien van het geweldige water, dat daer onder
woelt onder de voornaemfte des werelts te stel-
len, en is met recht het kort begrijp van Enge-
landt te noemen, alfoo men fou mogen vragen,
of Londen in Engelandt, of Engelandt in Lon-
den is; soo heerlijck munt die plaets in meenig-
ten uyt, daer de andere Steden in vergelijckin-
ge nelten by fijn, doende Engelandt hier in ge-
lijck de hoeren, die alleen maecken dat het hoofd
het fijne heeft, het gae met de reft fo't wil. Van
het Hof, aldaer valt geen wonder te seggen, als
alleen, dat het als noch een bloedsmet draegt, en
dragen fal, die met al het water van haer Zee
niet afte waffchen is. Haer Koninck, hoe feer
hy tot het Rijck gerechtig is, heeft moeyten ge-
noegh gheadt om op den Throon te geraeck-
ken, en nu hy der opis, heeft hy moeyte ge-
noegh om fich als een gerechtigh Vorft te dragen,
Gelijck in hem al de macht en Majesteyt van het
Rijck fich felven vergaert, alfoo vergaert
sich in hem oock alle onerkenteniffen die men
ooyt in Engelandt gevonden heeft, toonende
geen grooter yver als om haer te verderven, die
een groot behulp tot fijn verheffing fijn geweest,
al-

altoos van welckers strandt hy met soo veel liefde en genegentheyt bevaerwert is, als hy op sijn eygen verwellekomt is, en pogende alsoo de banck om ver te stooten van waer hy op den Throon gestapt is. Die vriendtschap, waer na hy, door sijn belang, door verbintenis van gunst, door liefde tot de vrede, en wel vaert van sijn eygen onderdanen, van selfs behoort te trachten, daer aen is hy door geen heylige verbonden, geen insicht op sijn eygen achtinge by al des werelts Vorsten en de nakomelingen, ja door geen dubbele reden vast te houden. Hy heeft die vaste knoop van de Triple Alliantie om een Vorst te believe die niet als sijn verderf soeckt, als een tweede Alexander, niet losgemaect, maer met het swaert los gesneden, sonder door een de snoodste daedt die geen Koninck in ses eeuwen heeft derven bestaen, anders te winnen als verderf van sijn onderdanen, het kreucken van sijn macht, en een vloeck by alle gerechtige Vorsten: drayende de slijpsteen die het mes sal wetten, dat hem t'avondt of morgen wel mocht de doot doen. Eylaes de bittere afgunst heeft dese Vorst in sulcker voegen d'oogen verblindt, dat hy niet en siet, dat Louis de tweede Philippus van Macedonien is, die de stercken met goudt en de swacken met het stael beoorloght.

Jup. Dat sal soo al genoegh zijn van die saeck, gaet slechts voort met u werck.

Merc. So sal iek vader, maer evenwel kan ick niet laten te seggen, dat soo de bedachtsaemheyt soo wel als bitterheydt in desen Vorst regeerde, hy in de plaets van te dienen voor een schouwspel voor een ander tot vermaeck, gelijk de sweerdevechters in de schouwspelen, indien hy te vriende hielt die hy te vyandt maect, wel eens weder varffche Lelyen sou konnen gaen plucken, daer hy

Breeckt
de knoop
als Alex-
ander
met het
swaert.

Koningh
Louis
van
Vranck-
rijk de
tweede
Philippus
van Ma-
cedonien.

hy fijn oude verflenfte gehaelt heeft. Nu mach het eens een ander voor hem doen.

Schot-
lands af-
beelding.

verland.

Schotlandt, maeckende het Noorder gedeelte van dit Eylandt, is een Rijck op fijn felven, maer inde grootvader van defen Koninck met Engelandt onder eenen Scepter geraeckt, het welck dese Kroon wel aenfienlijck maect, maer by de minfte uytgelatentheynt in Engelandt, gelijk al het quaet gemeenlijck uyt het Noorden komt, hem wel een fteeckenden diffel, onder fijn roofen fou kunnen komen te verftrecken; zijnde een volck dat fuyver in hun Godsdienft, en kercken-order, (waer ontrent fy met hem al een appel te fchellen hebben) en dapper in de wapenen is. Van daer quam hem de fegen, die hem op den throon hielp, maer fo die kans een quam te keeren, mocht het in plaets van een *Carduus benedictus* wel een *Tribulus* worden. Yerlandt een Eylandt op fijn felven, als flus gefeght is, gehoorfaemt hem maer ten halven, voedende noch een flach van menfchen, die alfoo weynigh van een Godt als van een Koningh weten, foo dat men feggen mach dat hy een Koninck over tammen en wilden is. Voorders alhoewel Engelandt geen wolven voet, heeft het haer evenwel aen voffen niet ontbroocken, die bits genoegh geweeft zijn om een Koninck de ftrot af te byten, gelijk maer veel te wel gebleecken is.

Duyts-
lands
macht en
oornacht.

Duytslandt, of het Duytsche Keyferrijck.

Is een geweldigh landt, een t'samenhoopingh van veel Rijcken en heerschappyen te famen, en indien de Keyfer over al de felve foo wel het operfte gefagh hadt, alshy wel onder hen fijn fitplaets heeft, en van hen als gekoren hoeft erkent wordt, blijvende yeder evenwel Vorften

op

op hun eygen felve, geen macht fouwer zijn, die voor de fijne niet fou hebben te wijcken, en de halve Maenen fouden werck genoeg vinden haer ftaande in Europa ftaande te houden. Maer nu is het alleenigh: *Vox prætereaque nihil*, een naem fonder daet, voerende de Tytel van Roomfch Keyfer, daer het niet een fteen aen Romen heeft. Zijnde de Kroon vorders van fulck een gewicht, datfe niemandt dragen kan als die wel op fijn eygen beenen vermach te ftaen, en machts genoeg heeft om de felve, met het fwaert in de vuyft te befchermen, en door fijn rijckdommen in gefag te houden, over welcke oorfaeck, defelve, daerfe anders verkiefelijk is, en yeder der Vorften even nae is, foo lange op het huys van Ooftenrijk is gebleven, als welke fтамme, fo door haer groote parentagie (als zijnde onaffcheydelijck van bloeds en verbonts wegen aen Spangien verknocht, het welcke hem oock voor een bolwerck verftreckt) als erf-landen en eygen heerschappyen, dienende tot vaftheden, om den voortganck der Turcken te ftuyten, het alderbequaemfte is, om dese Kroon in haer eer en waerdigheyd te behouden. Anders wanneer de Keyfer met de Duytsche Cheur en andere Vorften wel eens is, en hun macht te famen willen voegen, fouwer niemandt gevonden worden, die aen hun touw fou derven blaffen. De Roomfchen Adelaer flaet fich alhier met goet recht neder, want dit is haer, *non plus ultra* geweest, hebbende nergens harder muylperen gekregen, als by de Parten in het Ooften, en by de Duytschen in het Weften. Den verdeelden Adelaer in het ooften een roof voor de Barbaren geworden zijnde, heeft fich hier in fijn standt gefelt, en houdt het aenfenlijck blaefoen noch in ceren, hoewel niet fonder veel ftribbelingen, en moeyc-

De Keyfers
Kroon
yeders
dracht
niet.

Romey-
nen heb-
ben veel
van de
Duyt-
fchen
te lijdē
gehadt.

Geluck
van den
Keyfer in
het tem-
men van
tijn vyan-
anden.

Aert van
de Duyt-
fchen.

Neder-
landen,

Het hoo-
ge fchool
van de
Wape-
nen.

Hoe dier
dit Landt
den Ko-
ninck
van Hi-
spanien
fiaet.

moeyelijckheden, en gelijk als gheduerigh met de wapenen in de handt, selfs niet felden tegens haer eygen onderdanen en deelgenooten, gelijk de Keyfer noch onlanghs eenige van fijn Hongerfche tegenstrevers, geluckiglijk t'onder gebracht heeft, daer de Graeven Nadafdi, Zerini, en Frangepani, en andere, hun hoofden voor hebben moeten laten. De landtaerdt van dit Rijk zijn kloecke welgemaecte lieden, het geen geen wonder is, alfoo se niet weynigh eten maer luftigh fuypen, daer de gewoonte haer in verhardt, invoegen men van hun seght, dat een Duytfer meer verftaet, als hy kan uyteren, en meer drinckt als hy dragen kan: en waerlijk de gewoonheydt van dit gebreck, neemt de fchande daer van wech. Trouwhartigh is dit volck boven alle andere Natien, en in oorloogen dapper en ftandtvastig. Meer weet ick u voor als nu hier niet van te seggen, de rest per naest, met de poft.

De Nederlanden zijn of een gedeelte of een aenhanghel daer van, een gewest dat fich voor een eeuw eerst ter degen vermaert ghemaect heeft, en voorgestelt, als de vechtbaen van de wester werelt, en het hoogeschool van de wapenen, alwaer de hedendaegfche wapenkunde t'eenemael geoeffent en in practijcke is, bestaende in wercken van belegeringen of belegeringhen van wercken, daer men niet alleen met vier en ftael, maer met al de vier Elementen den Oorlogh voert, en geen fo kleynen kluyt aerde, en geen fo ongeachten ftroom water is, of het helpt u wel een Stadt winnen. Elders mach Mars met fijn woedende wolven woeden, soo hy wil, hier heeft Minerva haer hooge school, en gebruyckt soo wel haer lancia om te deeren, als haer schilt om te verweeren, daer het hoofd van Medusa te recht met haer slanghen, de menschen in steen ver-

verandert. Dit landt ſtaet Hiſpanien ſoo over koſtelijk, dat het hem veertighmael ſoo veel gekoſt heeft, als het waerdigh is, en noch heeft hy der maer een gedeelte van behouden, ſo duur ſtondt hem ſijn yver in den Godſdienſt.

Tantum Relligio potuit ſuadere malorum.

die niet een voet Landts, noch ſtuck noch ſtol van ſijn ſoon begeerde in weſen te hebben, als in de Roomsche leer doorweyckt ſijnde. Indien hy noyt beſitter van dit geweft was geweest, het geen met de eenige ſtam van Bourgondien Maria, dochter van Carel de Stoute aen het huys van Ooſtenrijck gekomen is, de Spaenſche Monarch had ſijn Paleyſen met goudt en ſilver mogen beleggen, daer hem ſijn Weſterſche Indies genoeg toe beſchaffen. Hier heeft dat ſelfde Spangien getoont de Edelmoedighſt volharding van de werelt; ja ſo verre, dat een ſant puyn hoop haer een dry jarige belegeringh is waert geweest, daer niet een ſteen gewonnen is geworden, die hem geen ducaet gekoſt heeft. Men heeft meer als een mael voor gehadt dit geheele geweft, deſe ſeventien landen, tot een Koninckrijck te maecken, maer de byſonderheyt der zeden, gewoonten, vryheden en voorrechten, waer mede een yeder op ſijn eygen handt, gebonden of voorſien is, beletten deſe knoop te binden, en alles onder eenen naem te brengen. De Koninck van Spangien, had op het aenvaerden van de heerſchappy van het ſelfde gheweft, en deſe 17 Landen beloofd, als een onſchendbare verbintenis na te komen, dat hy alle ſeven jaren, in perſoon, in deſelve ſou verſchijnen, oock hem van alle uytlandtſche krijgsknechten te vryen, beneffens andere voorwaarden meer, maer ſijnde door den Roomschen Paus van deſen eedt onſlagen, heeft hy altijd door ſubalterne en onder

Yver van den Spaenſchen Koninck.

Sijn volhardinge.

Ooſtende.

Byſonderheyt der Zeden in de Nederlanden.

Verbintenis van den Koninck.

derftaende dienaren defelve beftiert, fonder zelfs daer naer om te zien, fijn outfte Soon Carrel had daer de hoogfte genegentheydt toe, en miſſchien een te grooten drift, om fijn Vaders kroon, al was het maer eenen dagh op fijn hoofd te zien, (gelijck hy ſich niet ontfagb, zelfs in fjns Vaders tegenwoordigheydt, van ſich te geven) het welcke beneffens andere driftige uytſpoorlijckheden, hem fijn dootd, in fijn groene en gevreeſde jaeren gekoſt heeft.) Dit fijn verſuym of verwaerloofen, beneffens het verbreecken van haer andere oude voorrechten, het ombrengen en verjagen van haer aenſienlijckſten Adel, en vorder fijn al te grooten yver omtrent het behouwen van fijn Goddienſt, en het weeren van andere, heeft fijn Kroon van, is het niet alle deſe, ten minſten van de alderedelſte geſteenten en peerlen berooft. En noch onlanghs heeft de Lely-vorſt, gebruyckende de kindsheydt van haren Koninck tot fijn voordeel, onder voorgeven van erfelijck en houwelijcks recht, geen van de minſtetanden deſen Leeuw uyt fijn kaeckengebroocken. In de voorleden eeuw, had de ſelve Kroon, door die geene die deſe verdruckte landen tot hun beſchermheer gekooren hadden ſich by na meeſter van het voornaemſte deſer landen, en by gevolgh van de gantsche reſt gemaect, ten waer hy, met groote ſchande op fijn toeleggh, rouwelijck onthaelt en afgewenſen was geweest; en het had licht noch een wonderen uytſlagh gegeven, ten waer de Koninck fijn broeder, te veel wercks in fijn eygen Rijck gevonden hadt, om het ſelve te bewaren, als op het winnen van andere landen te dencken. De landen aldus hartelijck aengetaſt, en gerabraeckt, namen haren toevlucht tot haer naebuieren d'Engelanders, die wel ſcheenen met een Goddien-

Toeleg
der Fran-
ſchen.

Hartog
van
Alenſon
laet mis.

Handel
der En-
gelichen.

dienftigen yver bewogen te zijn (hoewel eygen belangh een groot gedeelte van dèfe drift uyt maecte) en een Leefetter derwaerts fandt, om defe gekneufde, verdrayde en verwronge leden weder te recht te helpen; maer defe floeger foudanigen handt aen, dat het arme lichaem wel licht voor al fijn leven lam fou gebleven hebben. Een Vorft eyndelijck, geen van de minfte belanghhebbers', floegh eyndelijck handt aen het werck, en door een fachtfinnige en bedachte kuer, bracht het foo verre, dat feven deelen van defe feventien, doch meest de alderwerckelijckfte en gewichtigfte behouden en werckende bleven, latende d'andere met een beroernis geflagen, diefe noch behouden.

Defe feven dan bleven onder de beftieringh van defen Vorft, en vonden fich met allen wel onder de fchaduw van den Orangien Boom, evenwel buyten fouvereyniteyt of oppermacht, maer onder fijn oorloghs gefagh en Stadthouderlijcke beftellinge, onder de welke fy, foo heerlijk hebben toegenomen, datfe tegenwoordigh, foo wel als noch onlangh de Staet van St. Marcus, kroonen hebben, om hun hoofte te verciere. Sijnde vorders fo verrijkt in macht en Steden, dat in haer begrijp de fchoonfte fijn, die oyt de Sonne gefien heeft, en een onder allen die, foo in kracht van koopmanschap, waer in geen in de werelt haers ghelijcken is, noch oyt geweest is (als wiens naem en laftbrieven de gantsche werelt op en neder draeven, en geen honderden maer duysenden van Zee-kielen in haer havens fiet) als in fchoonheyt van gebouwen, de roem en verwonderingh van de geheele werelt, met alle recht en reden te noemen is. De natuur heeft haer onwinbaer gemaect, gelijk oock het meeste ghedeelte van Hollandt, daer

Leyce-
fter een
quade
Ledefet-
ter.

Prins van
Orangien
flaet hant
't aen
werck.

De ver-
eenigde
Landen.

Aenfien-
lijckheyt
der fel-
ver.

Lof van
Amstel-
dam.

Hollands
beschry-
vingh.

Aert der
Hollan-
ders.

haer fitplaets is, en dit Hollandt is het dat in de gemeene lasten, al de andere by na een tiende deel overweegt, zijnde het hart en de borst van dit lichaem. Haer inboorlingen zijn een volck van een oprechten en openhartighen imborst, oyt in trouw soo onfeylbaer, dat een woort aldoe, meer verbintenis gaf, als naderhandt de krachtigste bondtbrieven, sedert dat de uytheemsche onderhandelingen, daer uytheemsche manieren ingevoert heeft. Waerlijck in weynigh deelen van de werelt, is de houwelijcks bandt in meerder achtginge, voortkomende uyt een sūyvere kracht van Godtsdienst, die met een bysonder naedruck, dese erkentenis, onder anderen haer inboesemt. Waerlijck indien ergens in de werelt de Goden en Beelden-dienst eens weder stontd op te rijfen, onder die van die belijdenis, en onder de Turcken fouwer de minste verwachtingh van zijn; omtrent de vleeslijke lusten, zijn de Vrouwen (door den banck, van alle konnen wy niet sprecken) *non de singulis generum sed de genere singulorum*, ongevoelijcker als sommige darteleytlanders, onder de hunne ghewoon zijn, laet dat by haer lieden voor een gebreck gerekent worden. De Mannen konnen daer op, als mede op hunne medesorgh, selfs ontrent de gewichtigste handeldriften, te sorgelooser op slapen, voornamentlijck alse de Fransman ghesproocken hebben, daerse geen doodtvyanden van zijn. Die haer kleyn willen maecken, geven haer nae, dat de Vrouwen daer veel de broeck aen hebben, en al liegen se het niet, maer die breuck in de mannelijcke achtbaerheyt, wordt overvloedig goet gemaect, door de mede behulpsaemheyt der vrouwen, die in reysen en rotsen, schrijven en wrijven, koopen en verkoopen, de soctsaepighe mannen, (want so zijns veel in het gemeen, die

Holland-
sche
Vrou-
wen.

van

van den ouden aerdt zijn) de vryheyt beschaffen van niet een uur in de kroegh te verfuymen. Sy begaen dickmaels een sprongh in de natuer, want zijnde van aerdt licht geloovigh en goet van vertrouwen, wanneer se eenmaels beter geleert zijn, vertrouwen se daer nae niemandt, slachtende de hondt die met heet water gebrandt is, die janckt als hy maer kout water op het lijf krijght. Sy seggen oock dat Hollandt, de aldernaeste naegebuuer van de Hel is, om dat se geen land weten dat lager leydt, en dat se voorloopers van het oordeel zijn, brandende d'aerde met vuer. Dat sy een conterfeytster is van een anders munt. Dat sy de Hollanders de grootste Alchimisten van de werelt zijn, maeckende gout en silver van alle dingen. Dat de Joden, Genuesen en Lombardijs maer kinderen by haer zijn, om dat se de vossche staert voor de heele huyt weten te doen betalen. Dat se de marckt van al haer nabueren bederven, en die uyt het water weten te varen, dat sy swimmen als Elephanten, daer andere lobberen als Schaepen. Dat se dwingelanden van de natuer zijn, en aerde uyt water weten te doen rijfen. Maer sy seggen wat sy willen, daer is geen landt van beter ordere, als dit Hollandt, en in dit Hollandt geen stadt als Amsterdam, voornamentlijck ontrent de verdeelingh der middelen, het leefter al datter is, en dat niet wercken kan, voor die werckt een ander, men souwer alsoo veel moeyten hebben een bedelaer te vinden, als een Poët in de Republijck van Plato. d'Ondervinding heeft geleert dat Engelant haer gebuer, geen beeter vrienden, en geen schaedelijcker vyanden als aen de Hollanders heeft: Want mogen de Hollanders de Zee behouwen, sy sullen het de Engelschen tusschen neus en lippen wech nemen, daer noch tegenwoordigh de Kooplieden

Hollands
man-
volck.

Hollan-
ders Al-
chimi-
sten en
woecke-
naets.

Swem-
men als
Elephan-
ten.

Zijn
dwing-
landen
van de
natuer.

Zijn goe-
de vrien-
den en
schade-
lijke vy-
anden.

van Londen en elders goet gevoelen van hebben. Maer in een wegh van vrede, sy konnen wel te samen vaeren, en de stroom, gelijk de twee potten daer de Fabel van spreekt, afdrijven, maer

Si concutiuntur franguntur, indien se sich stooten soo breecken sy. En willen de Engelsche so wel by leggen als de Hollanders, sy sulden wel marckt houden. Seecker Frans reyfiger die meynt het landt al wel doorsien te hebben, seght, daer veel *Habiles* maer weynigh *Honestes hommes* gevonden te hebben.

Jup. Leght ons dese woorden eens uyt.

Hollandt
heeft
meer
Habiles
als *Honestes*
hommes.

Merc. Daer legt de swarigheyt. *Habiles* neem ick voor de sodanige, die bequaem zijn tot alle dingen, of een welgestalte hebben ontrent veele dingen, en sulcke zijn meest de redelijcke Hollanders, die *Charte blanche* zijn, daer men kan in schrijven watmen wil; en in der daet, sy nemen niet verstandelijck by der handt, of sy komen daer in tot de hoogste trap van volmaecktheydt wanneer sy willen. En in der daet, veel treffelijcke konsten hebben dit landt haer opkomst te dancken, en onder andere die van de Druck-konst, die hier gevonden, en als noch op den hoogsten trap van volmaecktheydt is; veel treffelijcke vonden, ontrent de Zeevaert, gelijk daer zijn de acht en twintigh binnenstreecken van het Compas, en andere dingen meer. Maer wat hy met de *Honestes hommes* eersame mannen meent, derf ick my qualijck aenmatigen te seggen, als voor soo veel ick sulcks een letterman eens heb hooren uytleggen, seggende, na de leere van Cicero het *Honestum* of eersaem te bestaen. Voor eerst in een bequame en betamelijcke kennisse van goede en prijslijcke dingen, een sedigh en gematight onderwint ontrent de selve, in de plicht van een yeder het sijne te geven, of de *Juristia*

stitia distributiva, en voorts in de standtvaftigheydt van een onverwonnen gemoet. Dese dingen alle in een onderwerpsel te vinden, fou misfchien alfoo swaer in Vranckrijck zijn als hier: Want veel zijnder die wel kenniffe genoegh en wetenschap hebben, maer haer affectatie en stijve grootsheydt beneemt daer de glants van. Die onverwinnelijke grootmoedigheydt, bekenne ick, fou men eer in Vranckrijck als hier te lande vinden; by ons, die voor een kleyn geruchte lichtelijck vervaert zijn, sonder evenwel van alle te spreecken, hoewel de rechte Catones over al even dun gefaeyt zijn: soo wel daer als hier. Maer wat die mededeelbare gerechticheydt aengaet, ick fou omtrent, goet, middelen, schulden en diergelijcke al veer meer van een Hollandtsche, als Fransche trouw in verseeckerings houdend; maer in het stuck van eerbiedigheydt, dewelcke daer mede onder gerekent moet worden, moeten sy de prijs hebben, en het is seecker, dat sy ontrent de eertijtel van eerlijck, meest hun oogh op een beleefden ommeganck hebben, dewelcke in der daet de rechte proeffteen van het eerlijck is. Want hoe snode en onaengenaem het gefelschap van een weetniet is, weet yeder, en hoe onfmaeckelijck een snorcker en een pocher sy, hoeft geen verklaringh. Dat de vleyers en pluymstrijckers niet veel beter deugen, is blijkelijck, en dat in tegendeel een kloeckhartigh man, de faeck spreeckt gelijkte leght, en door sijn vryborstigheydt met zedigheydt gemenght, aengenaem is, heeft geen tegenspreken. Maer voor al is daer de beleeftheydt, en oprechtigheydt van trouwe, het eerste dat sich de sinnen te ghemoet voert.

Sup. Waer wilt ghy heen Soon Mercurius, waer wil dit enden?

Vergelijckinge der Hollanders met de Franschen in het eerlijck:

Hollan-
ders ar-
beydt-
faem-
heyt.

Mieren
krijgen
vleugels
tot haer
verderf.

Hollandt
heeft
groote
aenwas in
korten
tijdt ge-
nomen.

Hun
overeen-
komt
met d'ou-
de Ro-
meynen.

Merc. Ick weet het zelfs nauwelijcks; als dat ick seggen wil dat het eerlijck in die vier dingen bestaet, die al in de menschelijcke verkeeringh plaats hebben, en dat de Franschen daer in vry beter meesters sijn als de Hollanders, en dat daerom dese reyfiger, verleckert op sijn landtaerd, weynigh eersame hier te lande heeft kunnen vinden, maer de sodanige, die alffse wat uytheemsch geleert hadden, wel eersaem souden kunnen worden. Sodanige hebben de Hollanders vergeleken by Mieren, waerlijck niet t'onrecht, ter oorfaeck van haer arbeydtsaemheydt; maer dan voegenfer dit by, dat soo langh sy Mieren, dat is, kruypende of loopende dierkens zijn, sy ghelukkige beesten zijn; maer wanneerse vleugels krijgen, dat dan hun verderf naerder is; want de Mier krijght vleugels om te eerder tot sijn verderf te gheraecken. Het is seecker dat dit landt, door ongemeene kloeckfinnigheydt ongemeene aenwas ghenomen heeft, van rijckdom en macht ter Zee, en het is tegenwoordigh alsoo ghelegen, die meester ter Zee is, is het oock te Landt. Selfs der Staten vast stellen, dat de Roomsche Republijck of Staet, in zoo korten tijdt sulck een aenwas niet gemaect heeft, daer haer Zeevaert, en Zeemacht de meeste oorfaeck van is, welcke manier van sryden de Romeynen in den versten Punischen Oorlogh eerst hebben ter handt geslaegen, om die van Carthago onder Cornelius Schipio onder d'ooghen te gaen, en in der daet sy hebben in hun manier van doen een groote overeen komt met de Romeynen, welcke vorderlijckste deugden tot hunnen aenwas, het vast stellen van hun grondtflagh, en het uytbreyden van sulck een geweldigh gebiedt, dese twee geweest sijn, *arbeydt en spaersaemheydt*. Wat het eerste aengaet, daer in in Hollant ver-
won-

wonderlijk, voornamentlijk ter Zee, daerfe (ghelijck een wijs Schryver van haer ghetuyght) fwemt gelijk de groote Leviathan, fleepende al in haer neft datter is. In der daet het is de Koophandel, die haer een wesen geeft, in wiens verborgene kunde en myfterie fy al watter is overtreft. Want de Scheepvaert haer eenigen handel fijnde, en te huys niet veel landts hebbende te bouwen, loopt het al nae de Zee toe watter is, Boeren en al, invoegen men wel fou mogen van haer feggen, dat het eene darde van haer Inwoonders Zedieden, het andere Kooplieden, en het andere handtwercks-lieden en van alle flagh is, fo veel iffer van, dat van een weynigh Viſchers Booten, fy nu de Zee met geweldighe Vlooten van honderden van groote Schepen bedeckt, latende haer Vaendels door al de gedeelten van de wyde werelt waeyen; hebbende altijd eenighe van de twee-en-dartich ſtreecken tot hun voordeel, en het ſchijnt dat de natuer ſelfs haer inboorlingen en Landt tot Scheepvaert en handel gemaect heeft, fijnde de eerfte als van aerts halven daer byſonder toe genegen, en het ander daer op het hoogſte toe bequaem, als hebbende ſchoone en geweldige Rievieren, die nae datſe boven in het Landt, als de aederen in het lichaem, met een gebuerſaeme gemeenſaemheyt, hun voetsel hebben uytgedeelt, ſich ten laetſten in een groote ſtroom vergaederen, die tot een ſchoot dient, om het geen van het Weſten komt te ontfangen, oock aen d'andere ſijde treffelijcke Zeegaten, en binnenlandtſche Zeen om de Oofterſche rijkdommen te ontfangen, hoe wel Ooft en Weſt hier ſonder onderſcheyt aengemerckt worden in die gelegentheyt. Aldus brengt haer de Zee van buyten, al wat vreemde geweften beſchaffen, en alſoo brengen hen de ſtroomen van boven toe,

Hun geweldige macht ter zee.

Door haer gelegentheyt.

De Maes.

het geen de naeghebueren te koop hebben, de aenvallige Rijnsche Wijn, Koorn, en duyfent andere dingen meer; soo dat het aenmerckelijck is, dat dit Landt niet van sich selven heeft, en evenwel in alle dinghen overvloeyt, en dat uyt kracht van de Negotie, die edele Negotie; *Vive la Merchandise.*

Jup. Al ghenoegh van u fanfares, gaet slechts met u dingen voort.

Hollan-
ders ver-
rijcken
door den
oorlogh.

Merc. Het is vorder te verwonderen, dat d'oorlogh, die gewoon is alle gewesten te verarmen, aldaer de ingefetenen rijk maeckt: want het gaet soo 't gaet, sy maecken dat het gelt in het landt blijft, nae dat het tienmael sijn winningh heeft gedaen, en daerenboven zijns op de kaperij te lijdigh gesleepen, voornamentlijck de Zeeuwen, een aengelegen volck, en nauwe bontenaren van de Hollanders, die sich op dien handel te wonderlijck verstaen; zijnde ter Zee het rapste en bequaemste volck van de werelt, en boven allen bysonderlijck wel gelegen. En in der daet, daer is geen schadelijcker standt voor dit volck als een gheruste vrede, die hen weerloos, sorgeloos, en wapenloos maeckt, die hen in korts voorgaende tijden, in het grootste gevaer van de weereelt heeft gebracht, soo verre datse door een vyandt, die voor heen niet eens sou hebben derven aen haer ruycken, indien hy de rechte loop gehouden had, lichtelijck in groote ongelegentheynt soudent zijn geraeckt, en nu ter tijdt, door haer onachtsaemheynt, en inlandsche zydigheden, (diese in 't gemeen in dien standt onderworpen zijn) soo verre zijn gebracht geworden, datter alreets vier Landschappen door de Fransche wapenen en trouwloofen aenvangh van een geestelijck Vorst, haer eens beproefde, en qualijck verschoonden vyandt, van de seven afgescheurt,

Vrede
hinder-
lijck voor
de Hol-
anders.

Hun te-
genwoor-
digen
slaet,

scheurt, en fy selfs soo verre gebracht sijn, datse hun landt hebben moeten onder water stellen, om hun steden te bewaren, en hunnen vyandt, die hen op den hals light, buyten hun kleyn landt te keeren; een faeck die de gantsche werelt, die hen tot noch toe voor onoverwinnelijck heeft geacht, verwondert en verbaest maect.

Jup. Indien u de faeck bekent is, soudn wy de grond daer van wel willen verstaen.

Merc. De rechte grond Vader, valt noch wat duyster om te raden, soo wonderlijck is het besfel, en so moest het sijn, om sulck een onfachelijck volck in dien staet te brengen. Maer om mijn selfs te ontlasten, sal ick u dat verhael doen, uyt een geschrift dat ick daer van heb mede gebracht, en ick u uyt mijn valies gae halen. Daer is het, gelieft het den Vader met gedult te hoo- ren, ick sal het met gedult lesen.

Verhael
van de
Holland-
sche on-
lusten.

Jup. Gaet slechts voort met u gedult, eer ick het mijne verlies.

Merc. Staetsucht en dwinghlanden of tyran- ry, sijn twee te saem geketende lijdingen en drif- ten, gelijk, de eene niet ondersocht laet, en niet ontstiet aen te slaen, om te geraecken tot het eynde van haer begeerte, het wit daer al haer poo- gen op mickt, alsoo isser voor d'ander niet te groot, niet te swaer, niet te geweldigh, en niet te bloedigh, het geen sy niet ter handt treckt, om te blijven in het soet besit van de verkreghene heerschappy, d'aenvallige aengenaemheydt van een yeder onder sijn gebied en sich selven boven alle te sien, vleyt de siele der eergierigen in sul- ker voege dat alle andere aengenaemheden en verlockingen, by dese troetelingh onsmaecke- lijck, en de rouwicheyt van de uysterste wreedt- heden, wanneer sy slechts dese gulde Duyvelin- ne dienstbaer sijn, lieflijck en smaeckelijck wor- den.

Eygen-
schappen
van Staet-
sugt.

den. De Sphæra van bewerp is oneyndelijck na het beflagh van de wille, maer in haer felven, breydt fich soo verre uyt (gelijckmen de draeydampen in de locht fiet) datse fich ten eynde verliest; en het poogen van dese windige heffelingen, stijght soo hoogh en neemt soo lange geduerighlijck aen, tot dat deselve door strijdige weerbarftigheden, niet allen te rugge geslooten, maer oock, vermits'er in dese drift niet anders als een impetuofiteyt en aendrangh ghevonden wordt, slachtende de schichten, die, te geweldiger sy geschooten worden, oock te geweldiger weder te rugge springen) met by na gelijcke kracht naer om lage wordt gedreven, te plotselijcker, na datse hooger gevoert sy. Om onse oude spreuck goet te maecten:

Tolluntur in altum

Ut lapsu graviore ruant.

Alle geschicht-boecken vloeyen over van voorbeelden van desen aerdt, en wy hebbender voer desen mede ons gedeelte van op ghedischt, en meenden al ten eynde van 't werck te sijn, wanneer ons Vaderlandt ons quam te rugghe nooden, om een oogh-ghetuygen te sijn van een treurspel, dat al de werelt tot aenschouwers heeft, en aen veele vermaeck, aen meerder opmerckingen, en aen allen verwonderingh en verbaestheydt veroorsaect, siende sulck een verderf, in sulcke teedere ingewanden, en doen sich selven op den oever van haer verderf; dese die tot hier en toe haer vyanden schrick, haer vrienden verwachtinge en des werelts wonder geweest is,

O Patria, ô Divum Domus Ilium.

Wie had gedacht te sien die schoone pronck-parel van Europa, soo na geleverd aen haer nijdige haters, soo schendigh verlaten, ja bestreden van
haer

haer vrienden, en verraden van haer eygen Onderdanen; wat segh ick Onderdanen? kinderen, ja koesterlingen, diese met melck uyt goude schalen gevoet en met het edelste sap van haer ingewanden gelaest heeft. Het voorval is te feltzaam, om de oorfaeck van het selve niet van de gront af op te halen, en de verborgentheden sijn voor als noch te duyfter, om het rechte wel te treffen; wy sullen dan doen wat wy kunnen en mogen, en indien wy die Staets-gronden niet recht bepeylen, in het sichtbare evenwel verhoopen wy niet mis te slaen.

Oor-
spronck
der Hol-
lantfche
oneenic-
heden.

Hollandt, na een so lange en kostelijcken oorlogh met Spanjen aen een gerufte, te ghelijck en aensienlijcke Vrede geraeckt, scheen sich in het eerste feer wel tot die soete ledigheyt te kunnen schicken, en groeyde in merckelijcke welstant, maer ontgroeyde haer selfs, dat is, gingh tot aen den buyck toe in graesduynen, maer vergat t'eenemael de middel, & *Deum qui hæc otia fecerat.* Sy genoot de verwantschappen van verre en nabuuren, wist van geen kommer, en sag alleenig om op het spoedigste Rijck te worden, of (daerse so grooten ongelijck niet in had) haer gheledene schaden, en schadelijcke achterstallen te vergoeden. Het voorleden leedt, was in soo kleynen achtinge, datmen de Stadthouderlijcke voorforge, en de macht des krijgsvolcks als overtolligheden begoft aen te sien, en dese kleyne werelt, in sijn centrum of middelpunt van der nabueren jaloesy, en onderlinge misgunst onbeweeglijk achte. De Doorluchtighe Frederick Hendrick dus lange de gheluckige bestierder van dit Schip van Staet, was even te vooren der werelt overleden, en liet sijn Soon Vorst Willem detweede van dien naem, uyt het Nassoufche Huys, Prins van Orangie, als Stedehouder na sich, om

D d 2

het

het geen hy geredert had, in zijn ſchick te houden. Een jongh Vorſt, die van te edele Helden voortgekomen was, en te veel Oorloghs-bloedt in d'aderen had, om met ledige handen te ſitten, en by gebreck van oefeninge, ſich minder in achtinge als zijn Loffelijcke Voorfaeten te ſien. En of dit wellaſtigh viel het afdancken van een ſeer groot gedeelte van het krijgsvolck, het welke door die van Hollandt hard aen en doorghedrongen wierdt, als oock een groot gedeelte van onſe Oorloghs-Scheepen verkocht, alles om gelt te maecten, en af te loffen (doch ſoo ſchadelijck alſmen daer na bevonden heeft) gaf de uyerſte chocq of ſtoot aen ſijn miſnoegen. Eenige Provintien, die hun voordeel by ſtercke garniſoenen en beſettingen vonden, waren van ſijn party, en hadden het liever anders geſien, ſonder evenwel te willen aenmercken, dat het op Hollandt het meeſte aenquam, en ſy met hun achterſtellen over al achter bleven.

Miſnoegen tuſſchen Prins Williem en de Staten.

Dit veroorſaecte veel ſtribbelens, moeytens en wanſchick in de Regeeringe. Zijn Hoogheyt bekleede de betrachtninge van ſijn geſagh, met des ſtaets belangh,oordeelende datmen ſich door macht van Wapenen, ontſachelijck voor naburige en nae-yverende Vorſten en Staten moſt houden, en niet ſoo ten eerſten de Wapenen uyt de handen werpen, te meer, dewijl men niet minder moet vertrouwen als een verſch verſoende vyandt, dat deſe laſt, die het landt daer over te dragen hadde, veel minder was, als de ſchade die de minſte aggreſſie of aenſtoot, van den een of den ander nieuwen, of ouden vyandt, gelockt door onſe *nonchalence* of onachtſaembeyt, ons fou mogen toebrengen, datmen *in pace cogitare bellum*, in vrede ſelfs op Oorlogh dencken moſt. De Staeten in tegendeel, oordeelden datmen te

ver-

vergeefs vrede hadde gemaect, indien men de vruchten daer van niet mocht gevoelen, dat het de andere Provintien goet segghen hadden, sy voeren wel by d' inlegeringen, en Hollandt moft het loot leggen, Hollandt moft het al, en sy wiften niet van betaelen, men konde fich soo redoutabel en ontfachelijck maecken, door macht van gelt, als macht van Wapenen, wanneer de Staet met dese fenuwen gesterckt was, hoefdemen om geen volck verlegen te fijn, het was hoe 't was, men moft fich redderen, en 's lants lasten afleggen. Dit gingh soo fijn gangh, en maeckte hoe langer hoe meerder verwijderinge, tuffchen de Heeren Staten en fijn Hoogheyt; dewelcke eyndelijck soo verre quam, dat yeder fijn strenghe treckende, den Prins eyndelijck te rade of t'onraede wierdt, fich van de Stadt van Amfteldam te bemachtigen, om eenighe onwillige te dwingen, en met hun voorbeelt d'andere harde koppen tot gehoor te krijgen; maer die toeleggh mifluckte, en fijn Hoogheydt vergenoegde fich de Stadt eenige dagen befet te houden, geduerende welcken tijdt een verdragh tuffchen den Prins en de Stadt getroffen wierdt, waer door de troepen weder af trocken en alles in wesen bleef; maer op het felve beftreck had fijn Hoogheyt, eenige van de Heeren, en onder de felve den Heer Cornelis de Wit, Vader van den Raet-Penfionaris en den Ruardt, alldoe in den Haegh op de Staets-vergaederingh fijnde, en die hy oordeelde van fijn meefte tegendringers te fijn, laten vatten, en gewanckelijck op het huys te Loevesteyn brengen. *Et hinc tantæ lachrimæ*, hier is de wortel van het quaet.

Aenvang
van Prins
Wilhem.

De doot van den Prince van Orangien hier opvolgende, fcheen een panacæa voor al dese wonden en etterbuylen, en men soude fijn ghe-

dachtenis zelfs mede begraven hebben, 't en waer Godt almachtigh, die het toekomende fagh als het voorledene, uyt den buyck van fijn befwan-gerde Princes, des Vaders faet te gelijk en naem verweckt had. Dit groeyde op, tot hoop van d'een en spijt van d'ander, maer tot wat eynde, heeft Godt ons klaerlijck voor oogen doen sien, maer met hem de haet van fijne vyanden, *quibus manet alta mente repositum, &c.*

Engelandt ftondt ondertuffchen in een hevige brandt van Oorlogh en inlandtsche beroerten, de goede Coninck Carel moft duycken voor het eedtghespan, en eyndelijck voor den bijl, en Hollandt wierdt een Afylum en een toevlucht van fijn ramspoedigh huys. Olivier Cromwel, uytvoerder van het uyterfte geweld, befchermer van de dry Rijcken geworden, deed Engelandt van fich bijten, als een Leeuw. Want het was

*Res dura & Regni novitas me talia cogunt
Moliri & Latè fines Custode tueri.*

Als wilde hy seggen :

's Lants Staet en 't nieuw gebiedt dat anders nau-
kan ftaen,
Doen my dus wijdt en breedt mijn armen van
my flaen.

Hollant
oorloght
met
Crom-
wel.

Hollandt was hem te nauw op den hals, en te af-
gunftelijcken naegebuert, om niet een hort of
een ftoot van defen woedenden draeck te krij-
gen. Hispanien moft mede van fijn veeren laten,
en waerlijck dit nieuw fchepfel van een tweede
Republijck in defe Noortsche werelt, maeckte
fulck een geweld, dat Keyfers, Koningen, en al
watter was, na fijn handen om fagen, en elk d'eer-
fte wilde fijn haer de plichten te bewijfen. Hol-
lant over al mofter aen, defe twee handel drijven-
de

de Republiken en vrye Staten, waren malkander te nagelegen, en door die veranderingh d'een d'ander teeven gelijk, om in geen bittere ja-loersheyte en misgunsticheyte te vervallen. Een van beyden moster onder, de werelt lijdt geen twee Sonnen, oock geen twee Manen, na veel warrens, kibbelens, en een reys of twee vech-tens, (daer men toen de verkochte Schepen wel miste.) Hollandt moster onder, en men vandt middel, so haest als de goede Marten Harpentfz. Tromp, het laetste voor het Vaderlandt gedaen had, Vrede met de Engelsche Staet te maecken, en sulck een Vrede, die niet alleen schandelijk voor ons, maer oock verderfelijck voor het huys van Oranjen, en watter aenkleefde, was; in voegen dat de Engelsche vluchtelingen, hun baga-gie pakken, en sich na elders heen begeven mo-sten, en die kostelijcke seclusie of uytfluytingh bedongen wiert, door de welke de jonge Prins van Orangie, den wegh opgedolven wierd, om tot sijn voor ouders waerdigheyt te geraecken.

Vrede
met hem
gemackt.

Quod tale ferebat,

Mens pe.versa virum.

Door Cromwels doot, en d'onbequaemheyde van sijn soon Richard, en het rijfen van eenige Konincksgefinden, begoft de Staet in Engeland een ander wesen te krijgen; terwijl die van Hol-landt in de Baltische Zee besigh waren, om bey-de de Noortsche Koninghen van malkander te helpen. De dwalende Koninck Carel de tweede, wordt weder in sijn Rijk geroepen, en stapt van den oever van Hollandt, op den Throon van Engelandt, om in vergeldingh van hun dienst, goetwilligheyde en treffelijcke onkosten en ghe-schencken, van daer weder Hollandt op het hart te trappen. Niet teghenstaende de Koninck op

Herroe-
pingh
van Co-
ninck
Carel.

fijn affcheyt, alle vrientschap, ja nauwer als eenige van de andere naebuerige Vorften, met defen Staet te onderhouden, beloofte hadde.

Men vindt eyndelijck actie en voorgevens genoegh, om hen te beoorlogen, die hem fo vreedelijck en vriendelijck ontfangen hadden, en hen te verderven, die middelen tot fijn verheffinghe hadden aengewendt. d'Oorlogh gaet aen, en na datmen malkanderen, met gheweldighe Vlooten meermaels, nu met voordeel van den een, dan tot voordeel van den ander, onder d'oogen had gefien, en d'een des anders kufft met vyantlijcke brandt-teecken en ontveyligt, en een Biffchop van Munfter, door den Koninck opgekocht, en door onfe weerloosheydt te lande (gevolgh van onfe verderfelijcke fpaersaemheydt of fijdige raedt) gemoedicht, ons d'eene verachtingh en beledigingh op den ander had aengedaen, wort'er weder een Vrede tot Breda gemaect, en heylighlijck befworen, met influytingh van den Biffchop. Terwijlen groeyde de jonge Vorft van Orangie, foo wel als de haet van fijn Erfvyanden; die hebbende nu weder de handen ruym, alles aenwenden tot fijn verkleyning; hy was kint van Staet gemaect, maer het kint had een Stief-moeder, die foo verre was van hem kinderlijck te handelen, datmen allesints fijn inkomen verminderde, *ut despeñturi effent pannosa paupertas*, op dat fijn geringe ftaet, gebreck van navo'gers fou krijgen, en om alle driften tot fijn verhooginge den wegh af te snijden, fmeed men een Eeuwigh Edict, foo genoemt, op dat het fich Hollandt in eeuwichheit beklagen fou, het welke in alle Vroedtschappen van Hollant beëdicht wierdt, vast ftellende, datmen noyt een Stadthouder over die Provintie fou verkiefen, *fic dirigit omina Calchas*, dit wierdt foo alles door den

Raedt-

Sijn Oorlogh met Hollandt.

En Vrede

Eeuwigh Edict.

Raedt-Penfionaris de Wit en fijn fchepfelen beftiert. Maer om niet hem t'eenemael voor het hooft te fchijnen te ftooten, foudede men daer nae van andere advancementen, en bevorderinghen van fijn perfoon, doch niet voor hy tot d'ouderdom van 22 jaren fou fijn gekomen, mogen fpreecken; maer dit mogen, wierdt mede door een byfondere refolutie of befluyt, onvermogen- de gemaect.

De Staet der vereenigde Nederlanden, nu van haer vyanden ontflogen zijnde, beftondt in een onghemeene luyfter uyt te brallen, de handel bloeyde alom, en winning was over al het woort, de laften wierden vaft van langer handt afgelegd, en het geloof van het landt foodanigh gesterckt, dat het een groote weldaet was, indien yemandt fijne penningen op de Comptoiren konde houden, foo dat de waerdye der Obligatien en verbandt-brieven, veel hooger geacht wierdt als de hooft-fomme bedroegh, als actien en belangen met op gelt verhandelt wierden, ghelijck oock die van de Ooftindifche Maetschappy, tot een ongewoone hoogen prijs quamen te rijfen en te fteygeren; maer te fchoon was dit weder, en te

Hollants
welvaren.

*Ludit in kumanis divina potentia rebus,
Et certam praesens vix habet hora fidem.*

Dat is:

Godts macht geeft 's menschen doen haer keer
en weder keer,
En felfs het geen men fiet eyscht geen vertrouwen meer.

Vranckrijck afgunftigh over dese onse welvaert, wende alle middelen aen om deselve te

Van
Vranck-
rijck
mifgunt.

verminderen , en onfen handel te bekomme-
ren , ghelijck eertijts door haer roveryen in de
Middellandtsche Zee , alfoo nu door het opleg-
gen van fware en onverdraeghlijcke lasten en be-
fwaerniffen , op de Goederen , Wijnen , Mani-
facturen of gewevene waren , die uyt fijn Rijck
gevoert wierden , 't fy om daer door fich felven
op onfe kosten te verrijcken , of ons uytter Zee te
doen varen , of onstot het uyterfte misnoegen te
brengen , op dat wy in bitterheden uytbarftende ,
hem eenige reden mochten geven om ons vyant-
lijck te handelen : Maer terwijl by defelve uyt-
wacht , werpt hy fich op de Spaensche Nederlan-
den , uyt kracht van feecker recht van devolutie
ofte vererfenis , die die Koninck meende van
wegen de Koninginne , een Dochter van Span-
gien , op de felve te hebben , alwaer hy , door o-
penbare en heymelijcke middelen foo veel heeft
te wege ghebracht , dat verfcheyde aensienlijke
Steden en vastigheden hem binnen korten tijdt
in de hand vielen , tot dat hy voor Dendermonde
gestuyt , en in fijn voortganck een weynigh ver-
hindert wierdt ; maer daer nae fijn loop weder
hervattende , ongelooflijcken voortganck heeft
gemaect.

Die de
Spaen-
fche Ne-
derlan-
den aen-
taft.

Dit bewoogh de vereenigde Nederlanden , die
fulcke een machtigen naegebuur veel te gevaer-
lijck achten , als mede de Kroonen van Enge-
landt , om de felve reden , en Sweden , een dry
dubbele verbintenis , of Triple Allantie op te
rechten , tot voorftant van de bekommerde Ne-
derlanden , waer door den aenvangh van de Ko-
ninck van Vranckrijck foodanigh fijn verfet ge-
worden , dat hy fijn aengevangen Conquesten en
Landtwinningh is genootfaeckt geweeft te staec-
ken , en tot een verdrag met de Spaensche Kroon
te verftaen. Hier mede , door de ruft van dat *pri-*

Oprech-
tingh van
de Triple
Allantie.

mum nobile, was men over al weder in rust en stilte; maer de spijt en het ongenoegen van den Franschen Koninck, van sich in sijn voorgenomen deffeynen en aenvangen gestut te sien, en wilde niet rusten, maer hitfte die Majesteit gheduerighlijck tot wraeck en vergeldinge op, daer eenige quaetwillige supposten en dienaren mede het hunne toe deden; ons den Oorlogh aen te doen, wierdt sijne Majesteit ernst, die daer op aldereerst het werck omtrent andere Vorsten begoft te bestellen, deselve van de vrientschap en wille tot onderstandt aen ons af te trecken, maer boven al om die Triple Alliantie, die hem te seer in den wegh was, in stucken te breecken, en dit is hem soo wel geluckt, dat hy den Koninck van Engelant heeft kunnen bewegen, die Vrede, tot Breda soo heylighlijck beswooren, dat gewichtige verbont, in het aensicht van de gantsche werelt opgerecht, te verbreecken, en dien Godt, die hem soo wonderbaerlijck herstelt had, te leur te stellen.

Atque adeo intrepidi quaecunque altaria tangunt.

Engelandt dan toont sich niet alleen gewillig tot trouweloosheyt, maer oock voorbarig tot vyantschap en geweld, begint terstont ter Zee toe te maecken, en een tamelijcke Scheeps-Vloot by een hebbende, legt op de Vloot der Hollantsche Levantsvaerders toe, die in de maent van Maert of April verwacht wierd, en met seer kostelijcke waren en veel gelts gheladen was: Het luckte hem wel deselve aen te treffen; maer dese Vloote hoewel met weynigh Oorlogh-scheepen begeleydet, wierdt soo wel verdeedicht, ten kosten van vry eenigh volck en Capiteyn du Bois sijn lincker handt, datse met weynigh verlies binnen is geraeckt, sou anders een schoone brock voor

Engeland
van het
verbondt
afgetroc-
ken.

Valt Hol-
landt op
't lijf.

onsen vyandt sijn geweest, die gewoon, *sans dire garre*, gelijk de Fransche seggen, ons op het lijf te komen, ten ware sy ghewaerschouwt was, daer licht mede sou hebben doorgedaen, en daer uyt een goet ghedeelte van sijn onkosten konnen goet maecten; maer die vogel, gelijk oock daer na de Oostindische Retour of keer-vloot, is ontvloogen.

Fransche
toerustinghe
ten
Oorlogh.

Onder dies waren de Franschen te Lande mede niet stille, maer mickende op het een en schietende naer het ander, hielden al de werelt, met het toerusten van hun geweldige Oorlogsmacht in bedencken, versamelden seer sterck in het Bisdom van Keulen, en het Vorstendom van Luyck; rechten tot Nuys een geweldigh Magazyn op, en stelden sich in sulcker voeghen aen, dat men nu begoft uyt sijn ooghen te sien, en te mercken, hoe't daer gebaect was, en dat het van beyde de kanten op hun dack waeyen sou. Hier over begoft men na behoorlijcke ordre van teghenweer om te sien, en last te beramen tot stercke wervinghe te Landt, en toerustinghe ter Zee. Sijn Hoogheydt de Prins van Orangien weynige jaren te vooren, door aendringen van goetwillige in de Raed van Staten aengenomen, en alsoo mer'er tijt, in de bestieringh van Lantfaken en kryghs-beleydt onderwefen, most nu, ter noot, om dat de standt van faken hooger gesagh vereyschte, mede aen het roer, en wierdt tot Capiteyn Generael over de Oorloghs-macht te Lande verkooren, en de Zee-vloot den Zeevooght de Ruyter aenbevolen, en hem den Ruwaert van Putten tot Commissaris of opsiender by gevoeght.

Vranckrijck, als mede Engeland, wierden ondertusschen, door onse Afgesanten vriendelijck, tot volherding in de oude vrede en vrientschap,
aen-

aengefocht, met aanbiedinge van alle middelen van verdragen voldoeninge; maer het werck was te opfettelijck opgenomen, en d'aenvangh door trouweloofse dienaers, te smaeckelijck gemaect, om soo schoonen kans te sien voorby gaen. Alle aenwendingen dan waren te vergeefs, soo dat men van dese kant mede onse moedigheyt most laten blijcken, met in forme of gedaente van *retorsie* de Fransche waren, als Wijn, Brandewijn, Papieren, en alle Manufacturen of handt-werken te verbieden, om door gebreck van handel en aftreck, de Fransche Inghesetenen tot misnoegen, en klachten, en daer door den Koninck tot een sachter besluyt te brengen; maer oock dit heeft sijn verhoopte uytflagh geensints ghehad, maer in tegendeel, dat groot gemoet te meerder aengestoocken, om door de Sonne van sijn Konincklijck gefagh, dese nevelen die haer in den wegh waren, te doen verstuyven, gelijk met toelatinghe, in een uytgegeven sinne-beelt of *Devise pour le Roy, sur les preparatifs de la Campagne, de L'an 1672*, klaerlijck genoegh voorgestelt wierdt, het welcke wy de moeyte waert te achten, met sijn vertalingh hier in te voegen, het Vers dan daer opslaende, luyt aldus:

Hollands
verbiedt
de Fran-
sche wa-
ren.

*Lors que pour froudroyer les monts audacieux,
Dont l'ombre affoiblissoit, mon pouvoir sur la terre,
J'elevay ces Vapeurs, qui portoient mon tonnerre,
Du plus bas des marais jusqu'au plus haut des cieux,
Ces Broüillars éclatans surprirent tous les yeux;
Et bien que leur éclat fut un éclat de verre,
Jaloux de ma splendeur, ils me firent la guerre,
Séfforcans d'obscurcir mes rayons en tous lieux.
Pouffez au gré des vents, du vieux au nouveau
Monde*

Sinne-
beelt
voor de
Koninck.

Et regnans fierement sur la terre & sur l'onde,

Par

*Par tout avec l'orage ils porterent l'effroy ;
 Mais par tout vainement ils voulurent me nuire.
 Qu'ils fçachent les ingrats , qu'ils ne font rien fans
 moy ;
 Je pus les elever , je fcauray les détruire.*

Dat is :

Als om het trotsgebercht met blixem te bekrij-
 gen,
 Waer door mijn kracht op d'aert wiert als te leur
 gestelt ;
 Ick dampen opwaerts deed , voor 't donderendt
 geweld,
 Uyt 't diepft der Poelen na den hoogen hemel
 ftijgen,
 Scheen yeder oogh verbaeft , elck hart de moedt
 t'ontftijgen,
 En schoon dat flicker-licht door glas slechts wiert
 gedaen,
 Afgunfthigh van mijn glants, deed 't my den oor-
 logh aen ;
 Gemoedicht op mijn licht, noch d'overhandt te
 krijgen ;
 Gedreven door de wint, nu ooft nu weftewaert,
 En trotflijck heerschend over water over aerd,
 Verwecken fy, met storm de fchrik in alle fielen ;
 Maer alles te vergeefs, geen hinder brengt dat by
 d'Ondanckbre weten , dat fy niet fijn sonder my,
 Dat ick haer heb verweckt, en weder kan vernie-
 len.

Het devijs was een Konincklijcke Kroon, daer
 onder een blinckende Sonne, die eenige opghe-
 hevne wolcken doorbrack, aen d'een fide ftont
 een St. Michiel die een Leeu onder de knie had ,
 en in de keeten floegh, aen d'andere mede een
 St. Michiel die mede een Leeu, die na fijn degen
 tafte,

tafte, onder had, en met een gevelde fpiets doorftack, de byfpreek was: *Evexi sed discutiam*: Ick heb u opgevoert, maer fal u verftroyen. De waerheydt van defe Franfche Prophecie, na den uytflagh. Sommighe hebben de vaerfen verandert, van de welcke de fluyters aldus luyden:

*Scache (dit noftre Dieu) que n'estes rien fans moy.
J'ay peu vous elever, je vous scauray destruire.*

Hier op volgde de verklaring van Oorlogh, eerst door den Koninck van Engelandt, op flegte gronden, en onder anderen des Konincks misnoegen over fijn Majesteyt aengedane verachtin- gen, door het oprechten van Schilderyen en diergelijcken, daer het praelstuck van den Ruart tot Dordrecht mede gemeent wierdt; het strijcken van de Vlagghe en foo voort, en korts daer aen door den Koninck van Vranckrijk, hebbende tot gront het misnoeghen van fijn Majesteyt, over de conduite die de Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, zedert eenighen tijdt, in fijn reguard hebben gehad, foo ver gekomen, dat fijne Majesteyt, fonder verminderin- ge van fijn glorie, haer indignatie niet langer kan diffimuleeren, die hem wort veroorfaeckt, door een wijfe van doen, foo weynigh over een komende met de groote obligatien, waer van fijn Majesteyt en de Coningen fijn voorfaten, defelve foo mildelijck hebben toegedaen gheweest, en foo voort.

Het wiert dan eyndelijk tijdt op nodige tegenweer te dencken, men nam geweldt van pennin- gen op, op lijf en losrenten, en ordinaire obliga- tien en verbandt-brieven, yeder een was even feer genegen fijn middelen aen het Lant te be- leggen, en komt fo eyndelijck tot de behoorlijke voorforge, na dat men even wel langh getwift en

Oorloghs
verkla-
ringe
van En-
gelant en
Vrauck-
rijk.

gekibbelt hadt, omtrent het Capiteyn Generaelſchap, deſſelfs macht en tijdt van bediening: Maer of het is, gelijk sommige willen, dat alles ter quader trouwen is beſtelt, dat de Steden, daer het meeſte aen gelegen ſcheen, ſlechtelijck met Kryghsvolck en voorraet van oorlogh wierden voorſien, andere die de vyandt konde laten leggen, wederom al te overvloedigh; dat men de vyandt ſelve toevoer ſou hebben gedaen; dan of de enckele ſnoodthartigheydt van een deel ſchelman van bevel-hebbers, of laſſe ſoldaten, of eer het groot geweld van de Franſe Louyſen, het uyerſte omtrent ons verderf veroorſaect hebben, ſulcks wil ick geenſints op my nemen, maer laet de tijdt de waerheydt van alles aen den dagh brengen. Met de toeruſtinge ter zee ſcheen het beter gemeent, ſoo dat onſe Oorloghs-Vloot machtigh genoegh in Zee wierdt gebracht, om ſelf die, van twee ſo machtighe Koningen het hooft te bieden, ſtaende onder het bevel van den Heer Zeevooght de Ruyter, en het opſicht van den Heer Ruart van Putten, als volmachtighe van haer Hoog Mogende, gelijk ſich de ſelve oock in perſoon daer op gegeven heeft, gekleet met een ongemeene koſtelijcke Rock van Staet, en aenſienlijck vergheſelfchapt met 12 Hellebaerdiers, een pomperye waerlijck die voor een yeder beſpottelijck was, dat men het gefagh van ſo een aenſienlijcke Regeeringhe, aen een uytwendigh kleet ſou moeten verſchuldicht ſijn. De Vorſten, onſe Veldt-Heeren, hebben die te velde noyt ghebruyckt, maer genoeghden ſich Soldaten, onder de Soldaten te ſijn, doch ſy waren die geene: *L'autorité de quelles pouvoit bien excuſer un mauvais habit.* Als voor ſijn Hoogheydt, als Capiteyn Generael, een voorſlach van hem vier Helbaerdiers toe te ſtaen, gedaen wiert,

Hollants
toeruſtinge
ter
Zee.

Pracht
van den
Ruart.

CORNELIS DE WIT,
Ruward vanden lande van Putten.

is fulcks hevichlijck van den Raedt-Penfionaris wederfproocken. De Vyanden wederfijts waren foo verre niet te foecken, of geraeckten haeft aen malkander, fijnde de Hollandtſche gemift de ver-voegingh der Engelfche en Franſche te beletten; en waerlijck d'uytſlach van dit Zee gevecht heeft genoeg getoont, dat, indien de faeck op Zee, en met rechtſchape krijghsmanfchap te verrichten was, dat hy, die fich geen *pluribus impar*, mans genoegh tegen veele noemt, met fijn twee tegen een, het noch niet al gewonnen fou hebben. De Heer van Gent, een braef foldaet, lieter evenwel het leven, en watter d'Engelfche gelaten hebben (de Franſche hielden fich wataen een kant, of het wierdt nae men ons berichten wil, door complaifance van den Heer Ruart niet te hard op hen ghemeent) fullen ſy niet luyt roepen. Dit gevecht duerde omtrent een dagh, en het had langer konnen duuren, in voegen veele verwondert waren, dat door ordre van den Heer Ruart, eenige duyfenden ponden buskruyt na Dordrecht uyt de Vloot verſonden wierden.

Zeege-
vecht tuf-
ſchen
Vranck-
rijck, En-
gelant en
Hollandt.

Onſen Vyandt de Koninck van Vranckrijck, na langh dreygens en fulcke reveilles die een ſlapende, jae half doode Leeu, wel hadden konnen wacker maecken, *ſi mens non læva fuiſſet*, indienſe niet betoovert was geweest, raect op de been, en treckt op Maeftricht aen, beſichtighe de plaets, maer vantſe te wel getant en voorſien, om daer fijn credijt op te wagen; hy wiſt den toeganck tot de kaeskamer wel beter koop te krijghen; maer van Maſeyck en Tongeren heeft hy ſich ten eerſten meefter gemaect, defelve plaetſen geſterckt, en alſoo de gantſche beſetting van Maeftricht, niet alleen vruchteloos gemaect, maer oock als befet en geblocqueert gehouden, foo dat het voort-treckend Leger geen hinder,

Optocht.
van den
Koninck
van
Vranck-
rijck.

en de Staet geen voordeel daer door toegebracht konde worden, en daer mede was foo een aen-fienlijcke fterckte vruchteloos voor ons, en als van het lichaem van de Staet afgefmeden.

Die veel
Steden
verovert.

Hier op begeeft hy fich voor Orfoy en eyscht het Stedeken op, gelijk het selve oock, als slechtelijck voorsien sijnde, na eenighen kleynen tegenstandt, sich overgegeven heeft; gelijk mede Rees, Burick, en de Schants aen de Lippe, en de besettinge daer in gevonden, in gevanckenis gehouden. Een duyvelsche bestellinge, indien het een bestelling is, om niet alleen onse Vestingen, onvoorsien sijnde, den vyandt in handen te laten vallen, maer oock door de onmooghlijckheydt van teghenweer, in de plaets van goede voorwaarden te bedingen, het krijghevvolck hem in handen te stellen, en de Staet alsoo van hun dienst te berooven, en Pian piano tot niet te brengen, en weerloos te maecten: maer hier bleef't niet by, indien noch die plaetsen, die altoos als Bolwercken van onse Staet gheacht sijn geweest, onse verwachtinge hadden mogen voldoen, en het onweder, dat onse gheheelen Staet dreygde, hadden konnen afkeeren, gelijk Wefel, Rijnberck, Grolen Schenckenschants, de Staet ware na allen blyck aen dit verval niet ghekomen, en het machtigh heyr van den Koninck van Vranckrijck, ware niet alleen foo verre niet ingebroocken, maer sou door gebreck van toevvoer, na alle schijnbaerheyt hebben moeten versmelten; maer de Stadt Wefel heeft eerst moeten volgen. Hier hadmen de Stadtvoogt Marten van Jucken, om sijn hoogen ouderdom uytgelicht, en daer den Colonel van Santen daer weder ingeleght. Dese was daer nauwelijcx binnen gekomen, daer hy het alles buyten ordere en beoorlijcken toestandt vandt te sijn, of hy wierdt door

door de Franschen geweldichlijk, soo met dreygementen, als schoone beloften aengetaft, waer by quam het muyten der Borgeren, en d'onwillicheydt van eenige Capiteynen, van de welcke een in het Leger van sijn Hoogheydt onthalt is, invoegen hy genoeghaem gedwongen wiert, dese stercke en geweldige Stadt over te geven. Een faeck die langhe was, eer sy geloof onder de bedrogen Hollandtsche ghemeente vinden konde. Maer noch slechter maeckte het de Stadt Rijnberck, die sonder slagh of stoot, of sonder nootfakelijk, door lacheteyt en snoodhartigheydt der Capiteynen, en den bedrogen Stedevooght van Bassum, indien men anders het schrijven van een van de Hoplieden daer binnen, Bartholomeus tout le Monde genoemt, wil geloven, of door slechte voorforge, indien niet verraderlijke en schelmsche bestellingen, mede aen den vyandt overgegeven is, tot vermeerderinge van de ontfeltenisse der Hollantscher inghesetenen. De Stadt Nimwegen wiert daer op vorder besorght, en van alle nootwendigheden wel voorsien, en de bestieringh over deselve plaets den Heer van Welden, die het selve een wijl bekleedt had, toevertrouwt; maer Mombas (als offer gheen eerlijke lieden meer te vinden waren) wiert de post by het Tolhuys, omtrent Schenckenschants toevertrouwt, om daer de Franschen het overkomen van de Rivier en d'intoct in de Betuwe te beletten. *Huic mande si quid recte, &c.* gelijk oock een gedeelte van des Princen Leger, aen den Yffel, by de weerbare en vasteretrenchementen of schut-weer, leggende, daer heen gefonden wiert. Maer de Franschen op de selve post aenkomende, hoewel de selve gemackelijck genoegh gestuyt konden worden, hebben deselve, door schelmerij van Mombas, verlaten sijn-

de (die oock een gedeelte van de befettelingen van Nimwegen, hem te hulp komende, als te laet sijnde, wederom fand) overweldicht, en een groot ghedeelte van onse troepen in de pan ghehackt, winnende daer mede de gemakkelijke doortocht over de Rivier, en den inganck in de Betuwe, en vervolgens op de Veluwe, waer door de naest-gelegene plaetsen, die sich op de verdediging van de geseyde post, geruft hadden gestelt, lichtelijck in des vyants handen sijn gevallen, als mede Nimwegen, nae dat het sich een goede wijl, als de eerste in teghenweer, dapperlijck had ghedragen, met haer Schans Knodsenburgh, gelijk oock de stercke Vesting Schenkenschans door laf hartigheydt van een jongh en onbedreven bevelhebber. De Prins van Oranien vandt sich oock ghenootsaecht met sijn byhebbende troupen naer Uytrecht te wijcken, verhoopende die Stadt in sijn besettinge te krijghen; maer die Stedelingen weygerden tot hun versceekinghe hun Voorsteden te willen missen, willende liever alles voor de Franschen geheel bewaren, als een gedeelte missen, en hun Bondtgenooten trouw te blijven; waer door sijn Hoogheydt genootsaecht wiert van daer te wijcken, en die Provincie ten believe van den vyant te laten, gelijk deselve sich oock kortst daer aen, op eenige voorwaerden aen de selve heeft overgegeven.

Uytrecht valt in handen van de Franschen.

Des Prin-
cen voor-
sorgh tot
behou-
denis van
Hollandt.

Sijn overighe sorghe was nu om de radeloose Provincie van Hollant te behoeden, en van haer uyerste verderf te redderen, waer toe de posten tot Muyden, Weesp, aen den Hinderdam, by Nieuwerbrugge, aen den Rijn, omtrent Bodegrave, aen den Yffel by de Goede Jan Verwellen, ofte de Goverwelsche Sluys, omtrent Gorcum, Schoonhoven, en soo voorts, geleght sijn: waer door

door d'aenloop der voorbarige vyanden geflut is geworden. Geen wonder was het dat de gemoe- deren in Hollandt, door dit onverwachte over- val, boven maten feer ontftelt wierden, te meer, alfoo den trouwlofen Munfterschen Biffchop, als huurling van Vranckrijck, beneffens de Fran- fchen, de Steden Grol, Deventer, Zutphen, Doesburgh, Campen, Swol, Haffelt, en by ge- volge de gantsche Provincie van Overyffel, met de meefte fnoodtheydt en trouweloosheydt van die verbafterde bontgenooten ter werelt, onfen Staet ontnamen, daer oock Coeverden by quam, verfcheyden van defelve met minder volck van buyten, als fy van binnen tot befettinge hadden verovert: Maer voor de Stad Groeningen ftuy- te het ghewelt van defen Biffchop, die nae groot gewelt op haer Wallen gepleegt, hem met fchan- de deed opbreecken. Tiel, Bommel, Doesburgh, en andere plaetsen in Gelderlandt volgen oock, als mede de ftercke Stadt de Graef, waer uyt de befettinge gelicht, en terftont weder na toe (of om beter te feggen, den vyandt die daer op wacht- ten in handen) gefonden wiert; wordende van de Franschen overrompelt, geflagen, en hun fesen twintigh Vaendelen genomen; in voegen (fon- der dat ick my langer omtrent defen verfoeye- lijcken handel befigh houden mach) binnen den tijdt van 50 dagen, dry Provincien van de feven, en onder of met de felve vier en tfeventigh Ste- den en Schantschen alle bemuert, dese ongeluc- kige Staet ontrocken fijn, met fulck een trouwe- loosheydt van de sommige, dat de onkundige be- fettelingen, noch aen de eene Poort ftreden, ter- wijl de vyanden door d'andere inghelaten wier- den, en alfoo ghevanghen wierden eer fy wiften datfe overwonnen waren. De Franschen hadden gemeent Zeelandt mede een veer uyt den staert

Voort-
ganck
van den
Biffchop
van Mun-
fter.

Getalder
Landen
en Ste-
den van
de Fran-
fchen
verovert.

te trecken, en Aerdenburgh te overvallen; maer wierden aldaer door weynig befettelingen, selfs vrouwen en kinderen, soo dapper onthaelt, dat het de andere lafhartige een eeuwich verwijt moet fijn, en een blijckelijcke getuygenis magh verftrecken, watter van de Franfen hun voortgangh fou geweest fijn, indien foo veel gewapende maer het voorbeeld der weerlofen hadden willen volgen.

Befendingh
van Hol-
landt aen
de twee
Konin-
gen.

Al dit bracht de Staet in de uysterfte wanhoop, alwaer men aen beyde de vyantlijcke Koningen befendinge befchickt, om *quocunque modo*, op wat wijfe het fou mogen ghevonden worden, te fien Vrede te verkrijgen. De Groot wierdt aen den Koninck van Vranckrijck ghefonden, maer bracht foodanighe voorwaerden weder te rugge, dat, sonder de aldergrootfte fnoodtheyt, het onfe Staet onmooghlijck was defelve in te willigen, (niet tegenftaende hy al vooren van fich gegeven had, de Koninck van Vranckrijck fou wel wat Steden veroveren, maer hy waer de man, die de Vrede in fijn hand had, de voorwaerden mochten wat smartelijck fchijnen, maer fouden door andere voordeelen weder goet ghemaect worden, fiende licht op d'affonderinge van de laftige Provintie en van Gelderlandt en Overyffel, &c.) waer over hy naerder ordre verfocht om tot befluyt van het werck te geraecken, gelijk hy oock by den Koninck verwacht wierdt. Of dit nu by hem wierdt gedaen uyt goede genegentheyt, of dat hy met meerder gefagh het lant wilde verhandelen, alfoo hem defe laft maer verwardelijck was gegeven, en verfcheyde Leden alfdoe daer niet by waren, en de Stadt Amfteldam, daer voornamentlijck tegen had geprotefteert en verklaert, fulcks laten wy andere fcheyden. In Engelandt voer men niet beter, het heeft onsgoet

gedacht, om te toonen tot hoe geringen kleyn-
 heydt en verachtinghe, onse eertijts ghevreede
 Siaet ghekomen was, en waer toe ons of onse
 partyfchappen, of achteloosheden, of schel-
 merye van eenighe hadde ghebracht, de voor-
 gheslaghene voorwaerden, van d'een en d'an-
 dere Koninck, hier mede by te voeghen, dese
 waren dan in substantie en stoffelijck foodanigh,
 van weghen Vranckrijck. 1. Dat het Plac-
 caet, weghen het verbodt der Wijnen en Ma-
 nufacturen, sou worden ingetrocken. 2. Dat de
 Roomsgefinde vrydom in hunne Godtsdienst,
 en Kercken; benefens onderhoudt voor de be-
 dienaers souden hebben. 3. Dat sijn Majesteit
 de Provintien toeliet in hun voorige staet te blij-
 ven, en afftondt 't geene hy van deselve hadde
 veroverd, midts 4. Dat de Heeren Staten sijn
 Majesteit souden toestaen, al de Provintien,
 Landen, Steden en plaetsen, die de selve besit-
 ten in Vlaenderen en Brabandt, en aen haer sijn
 gecedeert by Spangien, uytghenomen alleen
 Sluys, en het Eyandt van Cadfant. 5. Oock
 Nimwegen, Knodsenburgh, Schenckenschans,
 en het gedeelte van Gelderlandt, gheleghen aen
 dees sijde van den Rhijn in 't regard van
 Vranckrijck, mitsgaders het Eylandt van Bom-
 mel, de Stadt Bommel, het Eylandt en Fort van
 Voorn, het Fort St. Andries, het Casteel
 Louvesteyn en het Fort Crevecoeur. 6. Oock
 de Stadt Grave, en 't Graeffschap Meurs, waer
 voor de Staten sijn Hoogheyd vergoedinghe sul-
 len doen, en deselve schadeloos houden, we-
 gens het voorschreven Graeffschap en andere
 plaetsen, Landen en Steden, toebehoorende
 gemelte Prince, en aen sijn Majesteit geremit-
 teert. 7. Dat de Staten sullen cederen alle het
 recht dat deselve ghehadt hebben, ofte souden

Voor-
 waerden
 van vrede
 van Enge-
 landt en
 Vranck-
 rijck
 voorge-
 slagen-

mogen hebben te pretenderen op de plaetsen die zijn Majesteyt van deselve heeft geoccupeert in 't Keyfferijck, en datse oock gelijcke cessionen sullen doen, in 't faveur vanden Prince en Grave van Oost-Vrieslandt, van alle rechten, hoe deselve genoemt mogen sijn, op de plaetsen, die sy in desselfs Landt occuperen, en namentlijk op de Stadt Emden, het Fort Lieroot, en d'Eylerschans, van waer sy hun Guarnisoen sullen te rugge roepen. 8. Dat des Majesteyts onderdanen, van al de gecedeerde plaetsen sullen mogen passeeren, en repasseeren, door al de landen van de Staten, soo ter Zee als te Lande, Rivieren en Canalen, sonder visentatie van hun Koopmanschap, Bagagie, Minitie van Oorlogh en Vivres, nochte betalinge van eenigh recht nochte impositie, subject te sijn. 9. Dat de Staten de commanderyen, de Ridders van Maltha behoorende, sullen weder geven. 10. Oock aenden Grave van Benthem sijne kinderen. 11. Dat de Staten ten deelen de kosten van den oorlogh sullen betalen, tot twintigh millioenen toe, in verscheyde termijnen, maer wederom genieten drie millioenen diese aen den Koninck sijn Vader verschuldicht sijn. 12. Dat tot erkentnisse van de Vrede, die sijn Majesteyt wel wil accorderen aen gemelde Staten, ter saecke sijne Majesteyt in hare Landen wel verder soude kunnen poufferen, gemelte Staten generael aen den Koninck jaerlijcks sullen presenteren, door en expresse Ambassadeur, op soodanigen dagh, daer van sy nader sullen over een komen, een goude medaille, houdende het gewicht van een marck, daer van d'inscriptie sal wesen, dat sy van de handt van sijn Majesteyt houden de conservatie van deselve vryheydt die de Koningen desselfs Predecessseur, in een groot gedeelte

gedeelte voor haer verkregen hebben. 13. Dese voorwaerden moften binnen detijdt van tien dagen aengenomen worden, naer expiratie van de welcke fijn Majesteit daer in niet wilde ghehouden fijn. Doch al wierdenfe aenghenomen, moft evenwel de Koninck van Groot Britanjen, al eerft in fijn reguard wesen gecontenteert; als mede de Princen van het Rijck met fijn Majesteit geallieert; doch vorder verklaerde fijn Majesteit, dat sonder fich precifelijck te attacheren, aen de aanbiedinghe, die aen hem voor defen gedaen fijn, door gemelte Staten, en aen de conditien, die defelve van haer geeyfcht hadden, by forme van een alternative, fo soude defelve fich contenteren, met het behouden van alle de Conquesten die fijn Majesteit tegenwoordigh in besettingh heeft, en van die geene, dewelcke hy noch soude mogen bekomen, ter tijdt en wijle toe de gemelte Staten, dese tegenwoordige conditien fullen hebben geaccepteert, als namentlijck, de gheheele Provintie, en het Hartoghdom van Gelderlandt, toebehoorende aen ghemelte Staten, de Heerlijckheit van Uytrecht, en 't Graeffchap Zutphen, alle de Steden, Plaetsen en Sterckten, &c: niet uytgefondert. Maer om defelve plaetsen te beter in ghehoorfaemheit te konnen onderhouden, fullen de Staten fijn Majesteit in voilen fouvereyniteit overgeven, de Steden Maestricht en Wijck, en al dat de Staten besitten in de landen van Overmaese, Dalen, Fauquemont, de Stadt ende Meyerye van s'Hartogenbosch, met d'appendentien en dependentien, mitsgaders het Fort Crevecoeur. Vorders fouden de Staten hun Guarnisoenen hebben te lichten, uyt de Steden en plaetsen het Rijck toebehoorende. Dit was Vranckrijcks eysch en voorflagh. Die van

Engelandt was sodanigh. 1. Dat d'Hollanders sonder difpuyt d'eere van de Vlagge fullen weder geven, en dat felfs haer geheele Vloot de Vlagge fullen ftrijcken, en de topzeyls laten vallen, voor een eenigh Engels Schip, voerende de Vlagge van fijn Majefteyt, in de geheele Engelsche Zee tot aen de Reede van Hollandt. 2. Vryheydt voor een gheheel jaer, aen alle de Engelschen, die noch refteren in de Colonie van Surinnam, om fich van daer te retireren, als het haer goetduncken fal, met alle hunne goederen, volgens het verdragh van Breda. 3. Een eeuwigh banniffement uyt het gebiedt der Vereenigde Nederlanden, van alle onderdanen des Konincks, die by fijn Majefteyt fijn verklaert crimineel, en van sodanige andere, die by fijne Majefteyt fullen werden ghenotificeert, van in 't licht ghegeven te hebben feditieuſe boecken, ofte anderſints gheconſpireert, teghens de ruſte en tranquilliteyt van fijn Koninckrijcken. 4. 't Rembourſeren aen fijne Majefteyt de onkosten van den oorlogh, ter ſomme toe van een millioen ponden ſteerlinghs, daer van vier hondert duyſent fullen betaelt worden in de Maent van October, naeftkomende, en het overighe by hondert duyſent ponden ſteerlinghs jaerlijcks. 5. Een jaerlijckſe gifte van tien duyſent ponden ſteerlinghs voor altijt, weghens de permiſſie die den Koninck haer geeft tot den Haringhvangſt, op de Kuſten van Engelandt, Schotlandt en Yrlandt. 6. Dat de Heer Prince van Orangie voor tegenwoordigh, en fijne deſcendenten hier naermaels, fullen hebben de Souverainiteyt van de Vereenighde Provintien, gereſerveert alleenlijck, het geene ten deele vallen fal voor de twee Koninghen en hare Geallieerden, ofte ten minſten genieten de digniteyten van Generael

nerael Admiraal ende Stadthouder, eeuwigh en altijd, in foodanighe maniere en voordeeligher, als de Staten van defelve Provintien fulcks voor defen gegeven hebben aen eenige van de Princen fijne prædeceffeurs. 7. Dat men binnen drie Maenden een tractaet van Commerce maecken fal. 8. Dat de Staten fijn Majesteit het Eylandt Walcheren, de Stadt en het Cafteel Sluys, het Eylandt van Cadfant, het Eylandt van Goeree, en het Eylandt van Voorne fullen overgheven, by maniere van cautie, tot voltreckingh van de conditien. Daer mede verklaerde fijn Majesteit te vreden te fijn, mits dat d'Alderchrijftelijckfte Koninck voldaan ware. Dit fijn de voorwaerden op de welcke wy vrede konden krijghen. Waerlijck een flechte ftaet, tot dewelcke dese ooyt bloeyende landen ghebracht fijn.

Gedenck
penningh
van
Crom-
wel.

*En quo discordia cives
Conduxit miseros.*

Weynigh over een komende met de overtrotsche conduiten en bestieringhen van de werveldrayers van den Staet, de bekende Straets-dwingelanden en Heroes van dit Treurfpel, die foofchendigh het spit in d'afch hebben ghewent, en het alles onder de knie wilden brengen, om fich felven en hunne medestanders groot te maecken; verdruckende beneffens het eenighe overblijffel van foo wel verdienende Voorouderen, al die fich eenighfints daer toe genegen toonden, verachtelijck afwijfende, al wat tegens hun drift yets bestondt te verfioecken, selfs d'aensienlijckfte Vorften en Leeden van dese Staet, als aenden ongeluckigen Buat gebleecken is, selfs fulcke, na wiens handen men naderhant heeft moeten omfien. Het hooghste geflagh van de Staet,

Trots-
heyt der
Witten.

was

was hun algemeen voorwerp en eynde, selfs de doorluchtige kinderen van dit hoogh Adelijcke huys, droncken dit fap van hoovaerdye uyt de borften van hunne ouders: want als de Soon van den Heer Ruart, van fijn jagen buytens tijt wiert afgemaent, gaf hy tot bericht, hy mochte het wel doen, de Prins deed het wel. De uytwerckfels van hun trotse dwinglandyen, de *non pleydoyer que de main faifie*, heeft fijn Hoogheyt in het weghnemen van fijn Heerlijckheydt van Geertruydenbergh, onaengefien minder-jarigheyt en een blijckbaer besit en poffessie van over de hondert jaren, selfs het recht by contract of verdrag verkregen, in het sijne, en andere in het hunne moeten ondervinden.

*Dominare tumidus, spiritus altos gere
Sequitur superbos ultor a tergo Deus.*

Dat is :

Heerst opgeblasen treckt in top, u trotse moet Godt volgt d'hooveerdigen al wreeckend' op de voet.

Maer tot de faeck. Dit vredens verdragh sou fijn voortganck hebben gehad, en sulck een verfoeyelijcken brandtmerck de Staet aengebrandt geweest, door toedoen van die geene die *quocunque modo securitatem quærebant*, het kolte wie het wilde, fochten te blijven fitten, of die geene die van het heymelijck verdragh waren, of die geene die liever onder een Koninck als jonge Prins (dat ick niet arger fegh) wilden staen, of die geene die het nae andere landen gemunt hadden en hun geroofde middelen voor uyt fonden, en fich niet kreunden, of het Schip van Staet fonck of dreef, ten ware, onder de Goddelijcke voor-

Verhin-
deringh
van de
Vrede.

voorfienigheydt, neffens eenige goetwillige der Steden, de ghemeente daer voornamentlijck in hadde voorfien. Sy fiende dat vast alles ten achteren liep, en d'eene plaets voor en d'ander nae, d'eene Provincie voor, d'ander na hen onttrocken wiert, en dat hen het vier foodanigh begoft te naderen, begonften uyt hunne oogen te sien, en te mercken datter schelmery onder speelde, sy begoft nu te mercken, waer het hen fchorte, en datse maer gebreck aen alle dingen hadden, men konde niet bedencken waer de gelichte penningen waren gebleven, maer dachten niet dat het ontijdigh verleggen van hun krijgsvolck, sonder noot alleen over de 80 duysent guldens gekoft had, behalven hondert andere Commissien, en onkosten hier en daer. Sy fagen nu eerst dat het kibbelen om sijn Hoogheyts gefagh, de wervinge verhindert, en tot het laetste verschooven had, datmen mannen voorheen afgedanckt, en kinderen in de plaets genomen had; datmen over al de besettingen onvoorfien had gelaten, datmen de vyandt had laten inbreecken, daer men hem konde stutten; dat door verraderyen vast het beste volck omquam, andere in de gevanckenissen wierden gehouden, diemen liet sitten, om nieuw rucht, met groote onkosten te werven, daer men het selve voor behoorlijck rantsoen had konnen lossen, en sich daer van dienen; dat de Magazijnen ontbloot; en die van den vyant door ons toedoen ghesterckt waren: Dat de Grooten vast na een goet heen komen fagen, om de gheringe gemeente, sonder gelt, sonder macht, sonder raet en daet, in de peeckel te laten steecken. Men fagh om na de oorfaeck, en waer soumen die vinden, als by die geene die het opperste ghesagh hadden; men kende den Raed-Pensionaris de Witt, oordeelde wel van sijn wijsheyt en beleydt

Trouw-
loofen
handel
der
Staets-
machi-
gen.

Onder-
foeck van
hun drif-
ten.

De Prins
van
Orangien
wort
Stadhou-
der ge-
maect.

leydt, maer nadeeligh van fijn wille en intentie omtrent onfe voorftand; men overleyde fijnouden haet en die van fijn huys, teghen dat van Orangien, en vandt daer in dat het rijfen van de laetste, verbittering in het ander wrocht, en een befluyt eer alles het onderfte boven, als defer hateligh op den throon te fien. Men fagh vorderde fchadelijckheyt van defe veelhoofdige beftieringe; haer lanckfaem befluyt, en trage uytvoeringe, en vandt geen veyligheyt voor fich, noch andere middel om den Staet te behouden, als daerfe foo lange mede wel was gevaeren, en, als ware de gantfche ghemeente door het gheheel lant, met eenen geeft overftort: het raect gaende, dringht gelijckerhandt, en als (*dato signo*) op eenen ftondt, op de Stadthouderlijcke Regeringe, en hun overicheydt tot vernietiginghe van het Eeuwigh Edict, en vorders tot het verkiefen van fijn Hoogheyt den Prince van Orangien, tot Stadthouder, Admiracl ter Zee, en foo voort, met alle vryheden en voorrechten, die fijn ghesegende voorouders oyt hadden gehad, genooten en befeeten, & *non sine minime divum*. Want waerlijck alles begoft zedert een ander wesen te krijgen, in de plaets van mismoechtigheyt, wackerde de moet; in de plaets van verwartheyt, onruft en radeloosheyt, fcheen over al ordre, ruft en befadichtheyt aen te groeyen. Aen d'eenekant faghmen beter ordre onder het krijgsvolck, ghewillicheydt tot het opbrengen der laften, befteltheyt in de Steden, en als een verwonderinghe in de vyanden; aen d'andere fijde, de hulp-troepen, miffchien ter quader trouwen opgehouden, naerderen, en daer over oorfaeck van nieuwe beradinge in de vyanden; kortelijck al het voorgenomen quaet geftuyt, en alles in een beter hoop gefelt. Ja de Koninck van Engelant,

die

die ghemoedicht door onse onghelighentheydt, niet minder voor had, als onse kusten t'overval- len, en met de Fransche Vloot vereenight, eerst den Briel, en daer na Texel te bemachtighen, vandt sich telckens in sijn toeleggh ghestuyt, en door de wonderlijcke handt van Godt, en sware stormen wederhouden, als wilde Godts macht ten eersten voor ons strijden, en selfs door d'elementen en hoofstoffen, als eertijts door verheffelingen, een genadige toefegginghe van sijn befluyt van gunst en bystant doen.

Herstel-
ling van
faecken.

*O quis militat Æther
Et conjurati veniunt ad classica venti.*

Dat is :

O Godts beminde die des hemels hulp bevindt,
En wien tot onderstandt sich weer en wint ver-
bindt.

Maer aldus schijnt voor eerst het bloeden van de droeve wonde van ons Vaderlant wel gestelpt, en de meeste schrick wegh ghenomen, en een verhoopde hulpmiddel voor het uysterste quaet gevonden, maer de haet van de gemeente, die gemeenlijk *post facta sapit*, een dinck van achteren fiet, wiert hier mede niet gestilt.

Tum vero indomitas ardescit vulgus in iras.

Het barst in alle gramschap uyt tegens hen diese kenden voor d'oorfaeck van hun leedt, de naem selfs van de Witt, was verfoeyelijck in de mont, en afgryfslijck in d'ooren, en dit vier van gramschap hoe hevigh aen het gaen, wiert doch meerder aengeblasen, door menigthe van blaeuwe boecxkens, die dagelijcks voor den dagh quamen, daer een yeder sijn drift in te kennen gaf;
maer

Misnoe-
gen der
gemeente
tegen de
Witten.

Aenwij-
finge van
hun han-
del.

maer meest alle op de trouwloofen handel van dese Staetsmachtige uytkomen. Men wist, daer al veel dinghen aen te wijfen, onder andere dat de Heer Juchen, Commandeur tot Wefel, voor eenigen tijdt, door een liefhebber van de Staet was gewaerschout geweest, datter vier Schepen, met kruydt, loot, en andere voorraet van oorlogh, den Ryn of, voorby Wefel foud komen, wordende des Koopmans naem, die de leveringe gedaen en ontfangen hadt, de Kruyt-molen daer het was uytgehaelt, en de plaets daer d'andere voorraet uytghenomen was, uytdruckelijck ghenoeemt. Daer en boven dat de Schipper een Pas-brief op Ceulen hadt, doch dat hy evenwel tot Nuys, in het Franse Magazyn lossen sou; by al het welcke wierd gevoeght, dat volgens sekere ordere, hem Commandeur voor eenige jaren, by gelegentheyd van eenige ombragie of achterdencken, door den Bisschop van Munster, op nieuw gegeven, hy de selve Schepen wilde aenhouden: Dat de Heer Juchen daer over selfs na den Rhyn was gegaen, alwaer hy hadt gevraeght of yemant foodanige Schepen, gelijkse hem opgegeven waren, had gesien: waer op yemant van d'omstaenders tot antwoord gaf: dat al twee foodanige Schepen hooger aen waren gepasseert, die met kruyt, loot en andere voorraet van oorloge, gheladen, en in de plaets van Ceulen, daer hun Paspoort ophielt, tot Nuys, in het Fransche Magazijn gelost waren; dat dese persoon sulcks uyt een van de Schippers selfs had verstaen, die sich seer misnoegt had getoont, om dat hy tegens den inhoudt van sijn Paspoort had moeten lossen. Daer op had de Commandeur den Schipper ontboden, en uyt den selven de waerheydt verstaen; oock dat even beneden Wefel, noch een darde Schip van deselve slagh op de stroom was, dat vast aen

aen quam: Maer hebbende de Commandeur tot aen den avondt gewacht, en het Schip noch niet vernomen, had hy eenige Adelborften derwaerts ghefonden, met laft om op het Schip te blijven, tot dat het by de Stadt was, op dat het by nacht niet, sonder onderfocht te fijn, mocht voorby varen. Des anderen daegs had de Commandeur het selfde Schip onderfocht, en bevonden ghelijck hem aengeschreven was, gheladen te fijn. Den Schipper vorderde hy fijn Paspoort af, en fandt de felve na den Hægh, maeckende in fijn Brief ghewagh van het voorgaende. Wefel was alldoe flechtelijck van Oorloghs-behoeftē voorfien, waer over de Commandeur fich verblijde, hoopende door dese gelegentheit die Stadt met weynigh kosten voor het lant te fullen konnen voorfien. Maer in plaetse van het selfde, kreeg de felve ordere, dat hy niet alleen het selfde Schip fou ontslaen, maer dat hy, boven dat alle andere Schepen, die met foodanigen Paspoort voorfien waren, fou laten voortgaen: Als oock gefchiet en onderhouden ware; gelijk noch maer twee dagen daer aen noch een Schip, van gelijcken aert en laft opquam. De Commandeur had t'zedert altoos seer aengehouden, dat hy met behoorlijck voorraet fou mogen werden voorfien, als mede met genoegfame befettinge voor soo een plaets, daer wel ses duysent mannen in van nooden waren. De voorraedt is wel en overvloedighlijck gevolght, ja veel meerder als van nooden was, maer in de plaets dat de befettinge tot op foodanigen getal fou worden vergroot, had men aenftonts noch dertien Vaenen Paerden, en twaelf te Voet uytghelicht, sijnde het beste volck; en eenige weynige nieuw geworven troupen, meest jongens en onbedreven volck, daer weder ingelegt. Juchen wiert oock in den Hage ontboden

en een ander Commandeur daer in gefelt, die het foo gemaeckt heeft als de uytkomst getoont heeft. Het zelfde fou omtrent Doffery, en Rijnberck gepleegt fijn, altoos het fchandelijck overgeven van de plaets verfeeckerde ons van fchelman daer binnen of daer buyten. Waerlijck het is te verwonderen, hoe de Raedt-Penfionaris, en fijnen aenhangh, alles sodanig heeft konnen uyt-rechten en beftieren, daer foo veel andere, en wel-meenende Heeren, mede aen het roer waren; maer fijn lange ervarentheydt, ongemeen verftandt en wijsheydt, heeft het alles op het fcherpfinnighfte weten uyt te voeren, behalven dat het vertrouwen, 't geen men op hem hadde, niet wilde toelaten nauw in de kaert te fien. Het fy hoe 't wil, de droevige uytwerckfels legghen daer. Men wil oock, dat de Koninck van Vrankrijck zelfs fou bekent hebben, dat hy die voortganck meer door fijn gunftelingen als fijn wapenen fou hebben gedaen. Men wift mede te vertoon, datmen een weynigh beter had behooren te temporiferen, en waerlijck het druyschen tegen foo machtige nagebueren, en dat in een tijdt dat wy foo weynig vrienden in het spel hadden, fchijnt wat ontijdigh aen d'een fijde, want de hooghmoet te groot, en aen d'andere fijde hadmen noyt een goede muts op Engelandt, als aen de belangen van fijn Hoogheydt vast fijnde, gelijk in den handel van Buat ghenoeghfaem te fien ware, in wien fijn nauwer inwickelinge met defelve Kroon, en het belangh van fijn kleyne meester was *nefas & morte piandum*. Men hadde in der daet wel wat mogen toegeven, en foo niet, waer toe diende die praet van die opgeblafen fchildery, diemen tot Dordrecht foo heerlijck ten toon heeft gehangen, als om afgunft in de ingefetenen, en fpijt in den Koninck van Engelandt.

Bedenc-
kingen
daer over

JOHAN DE WITT,
Raet-Pensionaris van Hollandt.

landt te verwecken? Maer om tot de faeckte komen; het volck dan, door al dese overkomen- de ongevallen, als tot wanhoop gebracht, wiert door die gestroyde bedenckingen, van de welke eenige verfoeyelijck, andere twijfelachtigh, eenige niet verre buyten de waerheydt scheenen te sijn, was bequaem om sich tegen een yeder te vergrijpen; de Overigheden selfs, die t'eenemaal buyten vermoeden behoorden te sijn, wierden beledicht, men plonderde huysen hier, huysen daer, en een lack was ghenoech het woedende grauw aen het werck te helpen; maer de algemeene haet was op de Witten, en geluckigh ware die man gheweest, die hem in handen had kunnen krijgen, gelijk tot Haerlem, alleen op vermoeden dat hy daer binnen was, het huys van een van de aensienlijckste Heeren den Heer Sypesteyn geplondert wierdt. Dit mocht soo van verre wat woeden, maer in den Haegh vingh men eyndelijck dadelijckheydt aen: de faeck, om den Leser van een omstandelijck verhael te dienen, ghelijck wy in dese Boecken meest gewoon sijn, is dan sodanig; d'oude Heer Jacob van der Graef, Raetsheer in 't Hof van Hollandt, was, ter oorsaek van sijn onpaffelijckheydt, door sijn twee oudste Soonen, Meester Pieter en Jacob van der Graef, bewogen, om met sijn vrouw en dochter, voor eenighe daghen sich uyt den Hage na Delft te begeven, dewijl een yeder sijne goederen en persoon, allenthalven socht te verseeckeren voor d'aenkomende macht der Franschen, die Uytrecht en Woerden nu alreets in hun gewelt hadden, en alle stonden, met hun Ruytery in den Haegh verwacht wierden of konden komen, daer het alles by de Lant-bestierders scheen te werden bereydt, om hen met ghedult te verwachten, hebbende de dry Presidenten en Voor-

Toeleggh
op den
Raedt-
Pensio-
naris.

fitters van den hoogen Raedt van 't Hof, en van de Reeckenkamer den Raedt-Penfionaris de Witt afgheveraeght, wat beft in dien verwarden tijdt te doen ftondt, en geen andere antwoordt bekomen, als met het ophaelen van de fchouderen, datter geen raedt in was te geven, en als genoegh te kennen gevende, dat een goet en spoedigh verdragh met den vyandt, miffchien de befte middel fou fijn. Men vernam oock, dat d'uyt- heemfche Minifters, die met de Franschen in verbondt waren, en andere aenfienlijcke Paus- gefinde lieden, van feer ample en wytloopige fauvegardens en bevrijdingen van den Koninck van Vranckrijk, tegens een overval inden Hage wel waren voorfien; oock dat die op de Korte graft, al cierlijck gefchreven, bedecktelijck verkocht wierden; en wat lieden van aenfien, van defelve al waren voorfien, fou fich met het aen- komen der Franschen wel hebben gheopenbaert. Dit dan veroorfaeckt een yeder der ingefeten- nen, fich felven met hunne goederen foo wel te verfeeckeren als hen doenlijck was.

Defe twee Sonen van den Raetsheer vander Graef, willende oock niet nalaetigh fijn om hun befte goederen, en die van hun ouders mede in verfeeckeringh ftellen, hadden bequame gelegentheydt gevonden het felve te doen, hebbende daer toe de hulp van feecker Metselaer besproocken, om des nachts tuffchen Dingsdagh en Woensdagh, fijnde den 20 en 21 Juny, hun voorghenomen werck binnen hun Ouders huyste komen helpen uytvoeren, met het aenbrengen van noodige kalck en fteen, was juyft de voorfeyde Metselaer, des Dingsdaghs 's middaghs by haer ghekomen, hen feggende d'aenftaende nacht daer toe niet te fullen konnen fich verledigen, dewijl het fijn wacht was,

ver-

verfoeckende uytftel tot 's nachts daer aen; 't en ware men van fijn Bevelhebber verlof wift te bekomen, om vroegh van de wacht te moghen afgaen. En als men verftondt, dat Cornelis de Bruyn fijn Bevelhebber was, fochtmen hem aen fijn huys, en daer na tot Capiteyn van Leuwen op de Gevolde gracht, daer oock de Postmeester Borrebagh op die tijdt was, alfoo fy te famen met de Vaen Borgeren na de Clundert waeren geweest, waer van fy befich waren de reeckenigh, de Compagnie of het Vaendel aengaende, op te maecken. De Bruyn dan, fijnde verfocht om de voornoemde Metfelaer wat vroeger van de wacht te willen laten gaen, heeft fulcks toegeftaen. Dese de Bruyn daer na ftillekens ghevraeght fijnde, of hy by den voornoemden Advocaet Pieter van der Graef, des avondts op de portie wilde komen, alfoo fy met hun beyden maer alleen in huys waren, ftondt het toe, mits dat de voorschreven Borrebagh mede mocht verfocht worden, gelijk geschiede. Te meer, alfoo omtrent drie weecken daer te vooren, de felven Advocaet, al by gheval ten huys van Borrebagh mede gegeten had.

De twee genoode gasten komen dan ten acht uren ten huysen van den voornoemden Advocaet, alwaer fy op de portie, gelijk men segt, sonder veel toefstel, wierden onthaelt, en ftonden omtrent de klokke tien of half elf uren van de maeltijdt op, sonder te vooren van eenighe landtsaecten te hebben gefproocken of gehandelt, of yets dat daer eenighen fchijn van had. Wanneer fy nu van de tafel opghettaen waren, en na den Vyverbergh ginghen om de lucht te fcheppen, faghense noch licht in de vergaderplaets van de Staten van Hollandt, waer over een van de genoode gasten feyde, *daer is noch*

licht in de vergaderinge, en soo fal daer de Raedt-Pensionaris, dien Schelm en Landtverrader oock noch wesen, en soo voorts, en sijnde daer by gevoeght, dat het wonder was, datmen hem niet al langh had wegh ghejaeght, of aen kant geholpen. Hier op was onder hen een besluyt ghemaeckt, om het selve te doen, waer over sy hebben geloot wie hem het eerste soude aenvallen. Men wil dat sulcks de voorseyde de Bruyn sou te beurt gevallen sijn. Sy dan met hun vieren, elck een degen aen de sijde hebbende, gaen langs den Vyverbergh na de Voorpoort van het Hof, en sijnde daer door gegaen, seght men dat de voornoemde Jacob van der Graef, voor by het heck van de gevangen Poort van hen sou gescheyden, en te rugge na den Vyverbergh gegaen, en aldaer op sijn knien ghevallen sijn, biddende den Almachtigen Godt, dat hy de voorgenomen saeck doch genadighlijck wilde verhinderen. Daer mede opstaende, en eenige treden na sijn ouders huys voortgaende, hoorde hy eenigh geraes achter hem, en vermoedende wat'er gaens was, keerde schielijck om, en liep derwaerts met sulck een ontsteltheyt, dat (gelijck men verhaelt) hy sijn deghen van sijn sijde verloor, en ghekomen sijnde aen de plaets van het gheraes of het ghevecht, vandt hy sijn oudtste Broeder nedergebuckt, onder de macht van den Raedt-Pensionaris, die sijn houwer alreeds had opgeheven, om den selven af te maecken, waer over Jacob sijn mes trock, en den Raedt-Pensionaris van achteren aenviel, hem met den arm achter op trock, en alsoo sijn Broeder verlostte, quetsende met eenen den Raedt-Pensionaris, na luyde van sijn vonnis. De Raedt-Pensionaris hielt sich laeghen stille, gelijck of hy doot waer geweest, waer over de vier persoonen hem verlie-

ten en heen gingen, maer hy vernemende datse ghewecken waren, stondt haestigh op en begaf sich spoedigh naer huys, sijn knecht hadden se ten eersten de lichte toorts uyt de handt gheslagen en wegh gedreven. Dit is gelijck het van eenige wort verhaelt, aengaende den aenval ofte d'aggressie, en den oorspronck sich toegedragen te hebben, andere omstandigheden sullen wy in het vonnis sien, dat over Jacob van der Graef, die alleen in handen geraeckt is, gegaen. Terstont was den gantschen Haag in rep en roeren, de Ruyters en Borgers gheraecten op de been; de bruggen wierden overal opgehact en beset, alsmede de toegangen op verscheydene plaetsen. De roep gingh dat de Raedt-Pensionaris doodt, of ten minsten doodelijck gequetst was; waer over oock aenstonts brieven afgevaerdicht wierden (en gelijck men verhaelt) een expresse aen den Koninck van Vranckrijk gesonden. Men socht seer nauw na de Persoonen die dit werck hadden aenghevanghen, en daer wierdt uyt het gheroep, dat onder het ghevecht sich had vermengt, dat een of meer soonen van den Raedtsheer van der Graef daer handtdadigh aen waren, daer men anders het minste vermoeden niet van sou hebben gehad, also het borsten van een seer goeden ommeganck en een stil en zedigh leven waren. Terstontd wierdt het huys van den selven Raetsheer van vooren en van achteren met Ruyters en Borgers beset, wanneer de gefeyde Jacob, daer over de Vyverbergh verscheydemael quam voorby wandelen, sonder dat hy konde aenbellen, het welcke van twee of drie goede Burgers gemerckt sijnde, alsoo hem deselve kenden, gingen die by hem, en seyden hem, gaet van hier, ghy hebt hier niet te doen, packt u wegh. Maer hy niet wel voort

Jacob
van der
Graef
wort ge-
vangen.

konnende, bleef evenwel ſtaen, tot dat eenighe andere, die hem ſoo goetgunſtig niet waren, welckers namen wy verſwijgen, hem aentaſten, in de Corps de Garde, het wachthuys brachten, van waer hy daer na, na de Voorpoort ghebracht wierdt.

De Prefident en de Raedt van het Hof, ondervroegen al vroegh in den morgenſtont den gevangen, met groote ſtraffigheyt, die de daet niet alleen niet ontkende, maer alles bekende, ſelfs meer antwoorde als hem gevraeght wierdt, of gevraegt kon werden. Maer de Heeren Staten van Hollandt, ſich over het voorverhaelde in alle haer leden ſeer gevoelijck en ontſtelt toonende, vergenoegden ſich geenſints met d'aengewende, buyten ordinaire wackere proceduren en rechts-plegingen van den Hove, maer ontboden oock Commiſſarifen of Gemachtighden, van den ſelven Hove, in haer Ed: Groot Mog: vergaderinge, te verſchijnen, aen dewelcke de ſelve haer Ed: Groot Mog: met ſeer ſignificante beteekenende en gevoelige woorden, ten hoogſten aenbevielen, ſonder eenige uytſtel, rigoureuſe en vigoureuſe, ſtreng en dappere Juſtitie en recht over den gevangen te laten gheſchieden; datmen na d'andere dry vluchtende, nauw onderſoeck ſou doen, om deſelve mede in handen te bekomen, en nauwkeurlijck te onderſtaen, wie der aen dit barbariſch ſtuck, noch eenighſints handtdadigh ſou mogen ſijn; ten welcken eynde oock uyt het lichaem van haer Ed: Groot Mog: Gecommitteerden, en gelaste ſijn geordonneert, die met onvermocyden arbeydt, geduerigh aen den Heere Prefident en de Raden van den Hove hebben aengehouden, op dat, als vooren, kort, ſtreng en kloeckmoedigh recht ſou mogengeſchieden, op dat ſoo doende, alle
de

de Leden van de vergaderinge, die fich foo in het algemeen, als in het byfonder, by dit boofe opfet vonden geïntereffeert ende gequetft, in het oefenen van hun landts-bedieninge mochten geveylicht werden, en fonder gevaer de vergaderinge voortaan bywoonen, wanneer eenmael een afifchouwelyck exempel en voorbeeld, in de perfoon van den gevangen wiert aengerecht.

Defe aenbevelinghe wierdt by de Raden van den Hove, voornoemt, foo verre in achtinghe ghenomen, datmen op het voorverhaelde eerft onderfoeck, op het welke fich de gevangen feer ontftelt getoont heeft, het vonnis des doots tegens hem gevelt heeft, het welke van defen inhoud was :

Sententie of Vonnis

Sijn vonnis.

over

VAN DER GRAEF.

ALfoo Jacob van der Graef, tegenwoordigh Agedetineert op de voorpoorte van den Hove van Hollandt, voor den felven Hove, buyten pijn ende banden van yfere bekent heeft; dat hy op Dinghsdagh, voorleden acht dagen, zijnde den eenen twintighften deser Maent Juny, 's avonts ten huylfe van zijn Vader hebbende gegeten, ende met zijnen Broeder Pieter, Adolph Borrenbagh ende Cornelis de Bruyn, te famen de klokke omtrent half elf uren, uytghegaen zijnde, ghesien hebben datter noch licht was in de Kamer van de Heeren Staten van Hollandt, ende dat by die occasie gheseght is, door den voorschreven Borrebagh, dat de Staten noch vergadert waren, en dat dierhalven daer noch

D d d 5 mede

mede was de Raedt-Pensionaris de Witt, hem uytmakende voor een ſchelm ende een lant-verrader, voegende daer by, datmen hem behoorde aen kant te helpen, ende dat oock 't ſelve by henluyden opgenomen ſijnde, ſy met den anderen hebben geloot, wie d'eerſte ſoude ſijn, die d'aggreſſie ſoude doen, en dat tot tweemaal het lot is ghefallen op Cornelis de Bruyn, ende dat de oorſaecke, waeromme ſy voor de tweedemaal geloot hebben, is geweest om dies wille, dat ſy meynden datter in d'eerſte reyſe abuys was begaen; dat dieſhalven oock de voornoemde de Bruyn de eerſte is geweest die den Raet-Pensionaris geaggreſſeert heeft, nae dat alvorens, of door Borrebagh, of door de Broeder van hem ghevangen, de Flambeau uyt de handt van den dienaer van den Raet-Pensionaris was genomen of uytgedaen, en dat het ſelve gheſchiet is, op de plaetſe, tuſſchen de Voorpoorte ende het Schavot, ende dat ondertuſſchen ſijn gevangens Broeder, ende Borrenbagh, met de knechts beſich ſijn geweest, ende dat een vande knechts hem op de loop heeft begeven, dat doen ſijn Broeder hem ghevangen, ende de Bruyn, die met den Raet-Pensionaris beſich waren, te hulpe is gekomen, dat als doen de Raet-Pensionaris onder de voet is gheraect, ende dat ſijn ghevangens Broeder op het lijf van den Raet-Pensionaris is gevallen, en dat hy ghevanghen doen hem een quetsuyre met ſijn mes in ſijn ſchouder heeft ghegeven, 't welcke hy naderhandt heeft wegh geworpen, en dat hy ſijn degen niet en heeft uytgetrocken, om dat hy die niet van doen hadde, maer dat het ſelfde rapier in de rebouille, uyt de ſcheede is gevallen; dewijl hy te wijd was, ſijnde deſelve, die hem op de Voorpoort is verroont; ende het ſelve gedaen hebbende, dat ſy

gefamentlijk zijn heen gegaen, sonder dat hy gevanghen, eenigh mensch vernomen hadde; dat hy geene redenen weet waeromme hy het zelfde feyt heeft helpen perpetreren, als om dat hy van Godt verlaten was: dat hy gevangen, vermits den voornoemden de Bruyn in zijn handt ghequetft was, verfocht is om te gaen, gelijk hy oock gedaen heeft, na eenen Doctoor Breugel, woonende in de Molen-straet, ten eynde hy eens ten huylfe van Levyn van Dijck, woonende alhier, by de Lutersche Kerck, wilde komen, en dat hy met den voornoemden Breugel, aldaer sijnde gekomen, deselve als doen het verbandt aen de voornoemde de Bruyn heeft gedaen; dat hy de sack met stucken, den Raedt-Pensionaris afgenomen, ten huylfe van den voornoemden Levyn wel heeft gesien, alwaer zijn Broeder, ende de voornoemde de Bruyn haer retraitte hadden genomen; maer dat hy niet en weet by wien de sack genomen is, en dat hy aldaer een mantel van den voornoemden Levyn heeft genomen, die hy omgehangen heeft, met dewelcke hy oock geapprehendeert is. Alle't welcke sijnde faecken van seer quade consequentie, die in een landt van Justitie niet en behooren geleden, maer anderen tot een exempel gestraft te werden: Soo is 't, dat het voorschreven Hof met rijpe deliberatie van Rade, doorgesien ende overwoogen hebbende, alle't geene ter materie dienende is, doende recht, in den name ende van wegen de Heeren Staten van Hollandt ende West-Vrieslant, verklaert heeft, en verklaert met desen, den voorschreven gevangen begaen te hebben *Crimen laesæ Majestatis*, condemneert hem mitsdien gebracht te werden ter plaetse daer men gewoon is Justitie te doen, ende aldaer geexecuteert te werden met den swaerde, dat'er

dat'er de doot na volght, ende verklaert alle sijne goederen geconfisqueert.

Gedaen in den Hage by de Heeren ende Meesters Adriaen Pauw, Heere van Bennebroeck, Prefident, Aelbrecht Nierop, Willem Goes, Heere van Bouchorftenburgh, Cornelis Fannius, Heere van Oudthaerlem, Frederick van Lier, Cornelis Baen, ende Matheus Gool, Raetslyden van Hollandt; ende gepronuncieert op de audientie van de rolle den 29 Juny 1672.

In kenniffe van my

A D: P O T Z.

Dien felven Woensdagh avont, als de gevangen des morghens vroegh was gevangen en ondervraeght, wierdt een ofte meer Leeraren ofte Predicanten toeganck tot hem verleent, om hem in sijn gewiffe te vertroosten, en tot'er doot te bereyden, alsoo men van meeninge was de naestvolghende Vrydagh het vonnis uyt te voeren. Ondertusschen de Raetsheer van der Graef, dese bedroefde tijdinge tot Delft ontfangen hebbende, begeeft sich noch den selven avondt, so swackelijck en sieckelijck als hy was, naer huys, en ontfingh noch dien avondt door een van de Leeraers de groete van-sijn gevangen Soon; verstaende oock met eenen dat hy in sijn ongeval wel gemoedt en getrooft was, biddende sijne Ouders van ghelijcken te willen sijn, met eenige andere vriendelijckheden meer. Ondertusschen wierden door verscheyde lieden van aensien, soo Kerckelijcke als Wereltlijcke, alle plichten aengewent, om het gemoedt van den Raedt-Pensionaris soo verre te vermurwen, dat aengemerckt dit stuck niet met voorbedachten raedt, soo als men eerst had voorgegeven, maer
als

als door een verruckinge, verleydinge of andersints was geschiet, en dat door twee onbesproocken minder-jarige Soonen, van een eerlijck fatsoenlijck Heer, hy soude mogen worden bewogen, dit stuck tegens hem begaen, niet alleenlijck te vergeven, maer oock by de vergaderingh, en by sijne beste en genegenste vrienden aen te houden, dat hen het selve vergeven ofte gepardonneert mocht werden; met aanbiedinge selfs van die twee Soonen in den Oorlogh als Volontarisen en vrywillighe te laten dienen, soo lange de Staet sulcks soude goetvinden. En als men de goede wille van den Raedt-Pensionaris daer toe soude hebben verkregen, soude men hebben voortgegaen, om de Leden van de Vergaderingh daer over als dan mede moeyelijck te vallen: Maer de Raedt-Pensionaris en de sijne toonden daer toe geen genegentheyt te hebben, (gelijck deselve Raedt-Pensionaris in dier ghelijcke gelegentheden sich altoos seer onversettelijck heeft getoont) en daeromme most de saeck daer by gelaten, en voorts Gode bevolen worden, die oock omtrent het gemoet van den ghevangen wonder heeft gedaen, dragende sich in de Staet van sijn lijden met meerder Godtvruchtigheyt, als men van sulcke jaren sou hebben kunnen verwachten.

d'Uytvoeringe van het gerecht, wierdt evenwel des Vrydaghs verhindert, ghelijck oock des Maendaghs daer aen, het welke oorfaeck gaf, nademael men den inbreuck der Franschen in Hollandt alle uren te gemoet sagh, die geene die over hem te seggen hadden, te doen bidden, dat men doch dese saeck soo niet verhaesten, maer een dagh of ses uytstellen wilde, hoopende dese dat ondertusschen eenige merckelijcke veranderinge, in het Landt of de Regeringe mocht

voor-

voorvallen , maer dit was mede te vergeefs , en
 in de plaets van sulcks , wierdt d'uytvoeringe te
 meer aangedrongen , en beslooten den gevan-
 gen , des Dingsdaghs de doodt , tegen den vol-
 genden Woensdagh daer aen , aen te seggen , het
 welke onder het volck ruchtbaer geworden sijn-
 de , groote ontsteltenisse verweckte . Men heeft
 oock (na der geseght word) tegens dit vast gestel-
 de besluyt , van hooger handt , schortinge van
 alleen drie dagen versocht , maer het konde niet
 helpen , en wierdt afgeslagen . Soo wierdt dan
 des Woensdaghs orderc op d'uytvoeringhe ge-
 stelt ; de Valbrugghen van den Haegh wierden
 opgehaelt , de Ruyters en Borgers quamen in het
 geweer , d'eerste bewaerden de plaets van binnen ,
 de tweede de toegangen van buyten voor alle ge-
 vreesde overvallen . De Poorten en Boomen tot
 Delft , Leyden en Rotterdam waren des mor-
 gens vroegh geslooten , de wegh overal nae den
 Haegh met Ruyters beset : En ten laetsten , om-
 trent elf uuren , wierd de gevangen , met een bly
 gelaet , en onbekommert gemoet , over 't Hof ,
 en de Sael nae de Rolle geleydt , daer hy sijn von-
 nis aengehoort heeft , groetende sijne Rechters
 met alle eerbiedigheydt en vrymoedicheyt , en is
 also met den selven moedt , na de plaets van het
 gerecht geleydt , alwaer hy , geknielt en met hulp
 van een dienaer des Goddelijcken woorts , een
 kort gebedt gedaen heeft , na het welcke hy sich
 den scherprechter overghegheven heeft , van de
 welcke hy , sonder sijn toedoen , seer jammer-
 lijk is mishandelt geworden ; dit geschiede op
 den 29 van Juny korts te vooren , als de ghe-
 meente in Hollandt op de been geraeckte , waer
 door de Gemachtighde van stemmende Steden
 last ontvingen , Staetsgewijse , het Eeuwigh Edict
 af te sweeren , en sijn Hoogheydt ingevolge tot
 Stadt-

En dood.

Stadthouder, Capiteyn Generael ende Admiraël te Water ende Lande wierd verkondicht. Dit was wel het eynde van den toeleg van dese vier mannen, maer het eeuwige nootlohad een andere uytvoeringe van sijn oordeelen met dese groote Staetsmannen voor.

De Ruward van Putten wort door een Chirurgijn of Wond-heelder van Spijkenis beschuldicht, dat hy door den selven Ruard fou, onder beloften van een merckelijcke somme gelts, aengesocht sijn, om sijn Hoogheyt den Prince van Orangien, en Stadthouder over dese Landen, om het leven te brengen. Hier over wordt de Fiscael van het Hof na Dordrecht gefonden, die den selven Ruward, noch eenigfins onpaffelijk sijnde, van daer ghehaelt en in een jacht gheset heeft, om na den Haegh te brengen: Soo als hy buyten de hooftpoort quam, en aldaer veel Borgers sagh staen, riep hy hen toe, datmen aldus hun voorrechten verkorte; datmen hem, gaende sijn competenten Rechter voorby, na den Haegh bracht; maer kreeg geen ander bescheyt, als dat hy deselve soo menighmael verkort had, of dierghelijcke; hy vandt oock de Schipper die het kruyt uyt de Vloot ghevoert had, tegen de welke hy seyde, Schipper Joris dit sal misschien over het buskruyt sijn, die daer op antwoorde, de saeck leed geen last. Aldus, sonder van de Borgers, anders als hy meende, ontfet te sijn, geraeckt hy te sloop, en nam van sijn Soon sijn afscheyt; die met tranen in d'oogen heen ginck. Sijnde in den Haegh ghekomen, had hy van de Fiscael verfocht, dat hy een Koets mocht hebben, om daer in na de Casteleney gebracht te werden; maer de Fiscael antwoorde, dat hy ordere had, hem voor alfdoe te voet daer na toe te brengen.

Aldus wort hy in de Casteleney, alwaer hy aenstonts

De Ruart van Putten wort beschuldicht van Princen moort.

En gevanckelijck na den Haegh gebracht.

Sijn ver-
dedigin-
gen.

stonts wierd ondervraecht en geexamineert, en na dit eerste examen, korts daer aen by nacht op de Voorpoort gebracht: Aldaer sijnde, wierden van wegen sijn vrouwe vertooningen en bedencingen ingegeven, in de welcke de Heeren wiert d'onhebbelijckheydt, en onwaerschijnlijckheydt van de beschuldigingh, te kennen gegeven, en de persoon van de beschuldiger wierdt afgemaelt als een man, die argerlijck van leven, en dien volgens niet geloofwaardigh was; dat hy korten tijt te vooren, over onbetamelijcke daden, in de boete van haer man den Ruwart gevallen was, en daer noch instack, en dienvolgens niet als middel socht, om sich over den selven te wrecken: dat haren man noyt ghemeenschap met den selven persoon had gehad, als ter oorfaeck van sijn delict; dat hy sich onversocht en onbekent in sijn tegenwoordigheydt, en voor sijn bedde had ingedrongen, daer hy eenige redenen sou hebben voortgebracht, om den Ruwart tot geheymenis te verbinden; maer dat hy, niets dervende openbaren, eyndelijck vertroocken was, na het welcke deselve Ruwart den Heer van Naeltwijck, als doe Borgermeester van Dordrecht sijnde, alles soud hebben doen communicceeren, en diergelijcke dingen meer, alles streckende om de slechte apparentie en schijnbaerheydt van de saeck te doen begrijpen, en den beschuldigher swart te maecten, en alsoo in het ongeloof te stollen. Onder tusschen wierter eens een gerucht gestroyt door den Haeg, dat de gevangne los was, waer over een groot gedeelte van de Borgers op de been quam, sich vergaderende voor de Voorpoort, roepende dat sy den Ruwart wilden sien, 't welcke om het volck te vreden te stellen geschieden most, vertoonende sich de Ruwart voor de tralien van sijn gevanckenis; maer alsoose hem sonder paruyck
niet

Moet
sich de
gemeen-
te ver-
toonem.

niet wel konden kennen, was hy genoorfaeckt de felve op te fetten, en fich foote laten sien; maer met fulck een ongenoegen, dat hy (ghe-lijck my bericht is) fou gefeght hebben: *dat canaille daer het is, ick falfse na een stuck broots noch tot aende balck doen springen.* Ten laetften wiert het Vonnis over den felven Heer gevelt, fijnde, tegen de verwachtinge van een yeder, foodanigh:

V O N N I S

Van den Hove van Hollant en West-Vrieflant
jegens

Mr. CORNELIS de WITT,

Oudt Burgermeester der Stadt Dordrecht,
ende Ruard van den Lande van Putten.

Gepronuncieert den 20 Augufti 1672.

't **H**Of van Hollandt, gefien ende geexamineert hebbende de stucken ende munimenten, by den Procureur Generael van den felven Hove, overgegeven, tot lafte van Mr. Cornelis de Witt, Oudt Borgermeester der Stadt Dordrecht, en de Ruard van den Lande van Putten, jegenwoordigh gevangen op de Voorpoorte van den felven Hove; mitfgaders fijne examinatie ende confrontatie; als mede, 't geene van wegen den felven gevangen is overgelevert, ende voorts overwoogen hebbende, 't geene ter materie dienende is, ende eenighfints heeft mogen moveren; verklaert den felven ghevangen vervallen van alle fijn digniteyten en ampten by hem tot noch toe bedient; bandt hem voorts uyt den Lande van Hollandt ende West-Vrieflandt,

Vonnis
over den
Ruard.

sonder daer oyt wederom in te komen, op poene van swaerder straffe, te ruymen de selve landen met den eersten, ende condemneert hem in de kosten en misen van Justitie, tot tauxatie ende moderatie van den voorschreven Hove. Actum by de Heeren Adriaen Pauw, Heere van Bennebroeck, Præsident, Aelbrecht Nierop, Willem Goes, Heere van Boeckhorstenburgh, Frederick van Lier, Heere van Soetermeer, Cornelis Baen, ende Mattheus Gool Raetsluyden van Hollandt ende West-Vrieslandt, ende gepronuncieert op de Voorpoorte van den selven Hove, op den twintighsten Augusti seftien hondert twee en tseventigh.

In kennisse van my

ADR: POTS.

De gewesen Raedt-Pensjonaris had aenstonts kennisse, dat des Vrydaghs 's middaghs de voorschreven Sententie tegens sijn Broeder was vast gestelt, en liet daer op terstont na de middagh audientie en aenspraeck by sijn Hoogheyt versoeken, sonder ophouden, tot dry reysen toe. En deselve eyndelijck verkregghen hebbende, versocht pardon op de voorschreven Sententie, tegens sijn Broeder ghearresteert en vast ghestelt, waer op hy tot antwoordt sou gekregen hebben: *Den Heere Ceurvorst van Brandenburg, hare Hoogheyt de Princesse Douariere, ende ick versochten voormaels pardon voor den Ritmeester Buat, en is onlanghs voor den jongen van der Graef, maer uytstel van weynige dagen versocht, ende beyde afgeslagen: kan in uw versoeck niet werden gedaen, alsoo de saecke de Justitie is aenbevolen, die men daer mede sal laten geworden.* Dit vonnis dan uytgesproocken sijnde, en daer op oock de Chirurgijn, die

Verfoeck
van de
Raedt-
Pensjona-
ris afge-
sagen.

die den Ruard beschuldicht hadde (die men mede had vast gefet) ontflogen zijnde, en van de Voorpoort afgelaten, gaf fulck een kreet onder de gemeente, die al desen handel nader uyt den felven Chirurgijn verftonden, dat alles terftont op de been geraeckte. De Burgers quamen in het geweer en befetten de Voorpoorte met gheladen Roers, om den Ruward het uytkomen van daer te beletten. De Ruward zijn vonnis ontfanghen hebbende, verfocht den Meyt van de gevangenenbewaerder, om by zijn Broeder Mr. Jan de Witt, te willengaen, en te verfoecken dat hy by hem geliefde te komen, het welcke aenftonts gefchiede, en hy aldaer de kosten en mifen van Justitie, waer in de Ruward was gecondemneert en verwefen, afgesproocken hebbende, meenden sy twee gebroeders te famen alsoo van de poorte af te gaen; maer de deure geopent zijnde, belette hen fulcks de Borgerwacht, met last weder nae binnen te keeren, of datse op hen fouden losbranden, settende met een de brandende Lonten op de Haen. Sy traden daer mede te rugge, en gingen naer boven wederom, etende aldaer het middaghmael met malkanderen, in tegenwoordigheyt van twee deurwaerders en oock eenige ghecommandeerde Borgers, van het Orangie Blangie Bleu Vaendel, die hen aldaer in het gevanghen-huys bewaerden, en de wacht hielden. In de plaetse dat sy anders te famen, op den ouden Bailjuw zijn wooninge, by Loosduynen, met andere goede vrienden, het middaghmael met schoone Visch, in vrolijkheydt gehouden fouden hebben, zijnde alles daer toe verveerdicht: andere willen dat dit maer was uytgheftroyt, op datse des te veyliger, des middags, ten eynde van het Bosch, op de wooninghe van den Heer van Swijndrecht fouden gaen, en aldaer te famen ee-

Beroerte
 onder de
 gemeen-
 te over
 het von-
 nis

ten, en fich over des Ruards verloffingh verblijden en vrolijk maecken.

Na de middagh, omtrent de klock een uuren, quamen al de Vaendelen Borgers in de wapenen, die de Voorpoort, als mede alle de toeganghen daer omtrent befetten. De dry Vaenen Ruyters, die in den Haegh lagen, faten oock metter haest op, een van die fette fich op fijn ordinaire wacht, d'andere twee op de plaets komende verfochten aen de Borgers door de poort te mogen rijden, maer dat wierdt hen geweygert, en met gevelde Piecken belet; maer als'er onder dies een gerucht quam dat de Boeren van alle kanten aenquamen om den Haegh te plonderen, wierden de Ruyters na de Steegrachten en Valbruggen gefonden. Ten vijf uuren onderftondt men de voorschreven Poort met ghewelt op te fchieten, en op te flaen, dewelcke geopent sijnde, liep men na boven, daer men den Kwart vant op het bedde leggen in fijn Japonfen rock, en den Raedt-Pensionaris aen het voeten eynde sittende, in een boeck te lefen, en vragende wat dit gewelt beduyde; de Ruward haeldenfe van het bedt, feggende alleen datfe na beneden moften, ghevende hem geen tijdt fich te kleeden; en aldus raecktenfe van daer na beneden, met wil of tegen wil, na dat men hen had aengefeyt, dat fy giffinge moften maecken te fterven, en indien fy fich wilden bereyden, dat men hen daer bequame tijdt toe verleenen fouden; maer het wierdt by hen niet aengenomen. Eyndelijck ruckte men hen de poort uyt, sijnde het als doe den 20 Augufti, even twee maenden na dat defelve Mr. Jan de Witt, als gefegt is, door de vier voornoemde perfoonen was aengeranft geweest. Sy dan recht op de felve plaets ghekomen sijnde, en de ghewefen Raedt-Pensionaris aldaer met de flagh van de kolf van een Musquet

of roer, die fijn meefter de fchoot geweygert had, ter nederghewelt en voort doorfchoten, gelijk fijn broeder Cornelis de Witt eenige treden achter hem by de blaue trappen, aen de flincker handt als men van de plaets of het fchavot door de poort wil gaen, doorfchooten is.

Het ombrengen van Cornelis en Johan de Witt.

Als dit werck alfoo door de Borgery was uytgevoert, is defelve weder ftil en fedigh, fonder eenige andere moeyten aen te rechten, vertrocken: Maer het graeuw is de doode lichamen terftont aenghevallen, fleepende defelve naer het fchavot by de voeten, met lonten in de plaets van touwen, daerfe ellendiglijck gehandelt wierden, doorfteecken, getrapt, aen de wip opgehangen, de fchamelheyt, de ooren, de vingeren van de handen, ftucken uyt hun leden gefneden, voorts de borften opgeruckt, het hart daer uyt gehaelt, als mede de tonge uyt de mont, dewelcke alle verkocht, vervoert en verfonden fijn, alles onder het roepen, foo wort het onnofel bloet van Buat en van der Graef gewroocken. Geduerende dit werck tot elfuuren in de nacht, wanneer dese ellendige lichamen, met toeflandt van de Burgers die de wacht hadden, fijn afgenomen, vervoert, en voort begraven; de nakomelingen wilden hun wapenen noch na ghewoonte van aenfienlijke lieden, boven hun begraef-plaetsen hangen, maer de ghemeente heeft met defelve, gelijk als met hun lichamen, en ghelijck voorheen met het praelbeelt van den Ruwardt tot Dordrecht geleeft was, gehandelt. En hier mede was alles weder in ftilte. Dit is het jammerlijckeynde geweest van dese twee groot Staetsperfoonen, van dewelcke de jonghste in jaren, maer de oudtste in verftandt en wijsheyt wel een beter uytgangh verdient hadde, indien hy foo veel oprechtigheyt als wijsheyt, foo veel liefde

Het mishandelen van hun lichamen.

tot zijn Vaderlant, als fin eygen grootheyt, hadde ghehad; fin treffelijcke conduyten hebben hem in veel gelegentheden verwonderlijck ghemaeckt, sijnde alles vergefelfchapt met een welspreeckenthey, en konft van verlocken die ongemeen waren. De bitteren en onverfoenlijcken haet die tegen het huys van Orangien, hun huys eyghen en ingegriffijt was, heeft hen verfcheyden excessen en uytspoorigheden doen begaen, en missichien in hen dese laetste schelmeryen veroorsaect, die ons alle soo na onse vryheyt en welvaren, het Landt haer aensien, en soo meenigh goet en bloet gekoft heeft. d'Uyterfte bitterheydt heeft hy aen den Heer van Buat, om het belangh van fin Hoogheyt, en tegen vander Graef, in fin eygen getoont, daer hy met meerder wijsheydt de gunft van de ghemeeente, door fachtmoedigheyt sou hebben gewonnen, het ghesagh van de Vorsten selfs (soo groot was hy in sine oogen, of soo vasthoudende aen fin voornemen) was niet machtigh genoegh om hem te versetten, sijnde hier in hoe Staetkundigh hy was, noch niet politijck genoegh, of al te weynigh meester van fin passien of driften, daer hy in tegendeel met anderste doen grooter gesagh sou hebben gemaect, en fin poogingen en betrachtingen, te min hatelijck doen schijnen, en met meerder toejuychinge hebben konnen voortsetten.

Cornelis in der daet was niet anders als het fchepfel van fin broeder, als uyt sich selven niet hebbende, dat hem aensienlijck sou hebben konnen maecken, of tot gesagh brengen, maer daer toe gekomen sijnde, wiert alles door een valschen bril in hem gesien.

Auctoritas formatque viros fingitque disertos.

Sijn haet tegen het Huys van Orangien, was soo
veel

Hun
aerdt en
eygen-
schappen.

veel te grooter als hy onwijfer als zijn Broeder was, die hy onbefcheydentlijck genoegh in de Sphæra van zijn gebiedt ghetoont heeft, tot verdervens toe van die geene die hy wift dat selve genegen te zijn; met sulck een insolentie en ongebondenthey, dat hy sich niet konde betoomen deselve noch sarcastice steecken naer hun doot te geven.

Nunc & verbis virtutem illude superbis.

Dese bitterheyt was by hen soo domestieck en huys-gemeen, dat de kinderen selfs die op straet brachten; ja zijn huysvrouw, anders een vrouwe van veel prijlijcke deugden, die in by eenkomsten niet konde verbergen. Want als sy als Moeder van het Gasthuys tot Dordrecht op een tijdt in de Vergaderingh der Moeders was, kreegh sy een afbeeltsel van een der Princen van Oran-gien in het ooggh, dat boven de schoorsteen hing, waer over sy de binnen Moeder vraegde wat dat stuck daer dede te hangen? die daer op berechte, dat sy niet docht dat het selve yemandt in den wegh hingh: sy daer op, in den wegh of niet, ick belast u het selve daer van daen te nemen, en dit moest die goede Moeder van der Meulen ghehoorsamen, soo weynigh konden die oogen dit beeltenis verdragen. Om hen onder de rangh of ry van de groote Vorsten te stellen, heeft men hen oock hun voorfegginge en voorteeckenen toegevoeght, eenigen tijdt voor hun doot hebben veel menschen waergenomen en gesien dat twee Oyevaers, gheduerighlijck van de Voorpoort en het Hof, op het schavot en de wip, en van daer op het huys van den Raedt-Pensjonaris, van daer weder op de Voorpoort en de wip, in het ronde vlogen, sonder dat men daer eenigh beduydtsel uyt wift te maecten, als alleen den goeden Doctor Helvetius wift daer uyt te voor-

Voor-
teecke-
nen van
hun doot.

feggen, dat de twee broeders aldaer noch fouden moeten verfchijnen.

Maer wy willen het hier by laten, met wenfchen, indien defe de nevelen geweest fijn die het licht van ons welvaren hebben verduyftert, en de peften die op ons verderf uyt waren, indien ons bedroefde en gedrukte, ja verraden vaderlant defe Staetsuchtige en vyandlijke dwingelanden haer uyterfte leet te wijten heeft, dat Godt, die fich menigmael na de eerfte roede erbarmt, met het weghnemen van defe, een aenvangh van een nieuwe ghenadigen zegen wil maecken, en ons eenmael bevrijden van de droeve ghebuerfchap van onfe vyanden, en tot onfe rust uytwercken, dat defe Vorften, die door d'ongebondentheydt van defe weynige, miffchien tot gerechtigh misnoegen getergh fijn, met haren val hun opghetteegen gramfchap oock willen laten vallen, en de bandt vernieuwen die fo heylighlijck gehecht geweest, en soo jammerlijck verbroocken is, op dat onfe wee-klagen eenmael in loffangen mogen veranderen.

G R A F S C H R I F T

Op

CORNELIS en JOHAN
de W I T T.

Hier leydt 's landts onrust in 't onrustig Broeder paer,

Hier neer gefoncken, daer te hoogh in 't top verbeven,

Te kostelijck voor ons landt om langh met haer te leven,

On-

*Onfichtbaer in haer doen, ont faghlijck in gebaer,
Haer wichtige bewint wiert niet als wint daer naer.
Als by haer wierdt te hoogh die lagh om laegh ge-
smeten.*

*Haer haet verweckte d'haet van Hollants ingefeten.
Die gaf het lant een krack, maer brack fijn kracht op
haer.*

*De laft verdruckte haer zelf, daer fy de Staet mee
druckte.*

*'t Was haer misluckt als 't haer op 't alderbest ghe-
luckte,*

*Daer 't recht te kort fcheen maeckt het onrecht het
befluyt,*

*De vryheydt fagh geen kans haer fchaed' weer in te
halen,*

En hare doot fckult was te koftlijck te betalen,

Den Haeg fchoot eyndlijck op en deed' de Witten uyt:

Jup. Wy hebben defe vertellingh ghehoort, en bekennen dat de Hollanders ftrenghelijck genoegh hun leedt ghewroocken hebben, op die gene diefe, ten minften, meenen oorfaeck daer van gheweest te zijn; maer de wreedheydt, die het gepeupel en canaile op de doode licha- men geoeffent heeft, helt feer na de barbarifche kant.

Merc. Soo wordt het oock van al de ghema- tighfte ghemoederen geoordeelt. Nu fouden wy noch Polen, Sweden en Deenmarcken moc- ten op het tapijt brenghen, maer van defe volckeren valt weynigh anders te fegghen, als dat de twee eerften, voornamentlijck, dappe- re oorloghslieden zijn. Sweden befit wel een arm Rijck, maer een moedigh volck, is heden fon- der oorlogh, maer niet fonder belangh. Poolen is een vast bolwerck teghens d' Ottomannen, en houdt fich daer teghen dapper: Deenmarc-

Van
Sweden
en Poo-
lica.

Pool-
fche en
Sweed-
fche Kro-
nen ver-
acht.

Het leven
van de
Conin-
gin Chri-
ftina.

Verhael
waerom
de Polen
den Ty-
tel van
Sweden
voeren.

ken houdt ſich ſtil, wanneer het haer niet en gelt, maer is dan te water, voornamentlijk, niet te verſmaden; maer indien het ſoo machtig als welgelegen was, veel Staten ſouden haer uyt haer handt moeten komen eten. Polen en Sweden hebben yeder een voorbeeld ghegeven van het verſmaden van Kroonen, d'eerſte zedert de Keyſer Diocletianus. In Polen heeft de Coning Caſimirus ſijn Kroon overgegeven, om van de moeyelijckheydt des Adels ontſlagen te ſijn, en heeft die voor een Abdy in Vranckrijck verwifſelt. Maer in Sweden heeft de Coningin Chriſtina, dochter van den Grooten Guſtavus, haer Kroon aen haren Neef Carel Guſtaef, ſoon van haer Moeye, overgegeven, om de werelt te ſien, en houdt ſich, nu als een gehoorsame dochter (ſoo wijs als ſy is) onder de vleugelen van den Paus, dienende voor een ſollicitante van andere belanghen en intereſten. De oude gheſchillen tuſſchen de Poolſche en Sweedſche Kroonen, over het erfdeel van het Sweedſche Rijk (dat voor heenen by verkieſingh komende, onder Guſtavus de eerſte, erfelijck ghemaect is) ſlapen nu, houdende de Poolſche Koningen de tijtel, en de naſaten van Carel denegende tot beſit.

Jup. Waer by komt het dat d'eene den tijtel en d'ander het beſit heeft?

Merc. Het verhael daar van ſou Vader miſſchien onluſtigh vallen om te hooren.

Jup. Alſoo dat ſchijnt van eenigh belangh te zijn, ſal my dat minder verveelen, als een deel van uw' wiſje wasjes.

Merc. Het is dan aldus ghelegen: Guſtavus d'eerſte Koningh van Sweden, onder wie de Sweedſche Kroon, als ick geſegt heb, erfelijck geworden is, had drie Sonen, Erick, Johannes en

en Carel: Erick uyt kracht van erfrecht, quam
 fijn vader op te volgen, en na dat hy eenige jaren
 onhebbelijck ghenoech geregeert hadde, laet,
 by ghebreck van wettigh naefact, de Kroon aen
 fijn broeder Johannes, als doe Hartogh van Fin-
 landt zijnde. Dese Johannes de negende, tegens
 fijns vaders uysterfte wille, (waer in hy bevolen
 had, voor de Roomsche Godsdienst, die tot fijn
 vader Gustavus toe, in dat Rijk plaets gehadt
 hadde, de Luyterfche leere na de Augsburgfche
 belijdenis te onderhouden, en te befweren)toon-
 de fich evenwel tot de Roomsche Kercke vry
 genegen, en trock fijne kinderen daer, hoewel
 bedecktelijck in op. Geduerende fijn Regeerin-
 ge, wierdt fijn outfte Soon Sigismundus, uyt de
 Sufter van den Coningh van Polen, doortoe-
 doen van de weduwe Anna, nagebleven Conin-
 ginne, als zijnde van de Jagellanifche ftamme,
 toen, onder de Polen feer aengenaem, en haren
 nae-neef, tot Coninck van Polen verkooren,
 welcke Kroon hy onder eenige byfondere voor-
 waerden aennam, onder dewelcke dese de voor-
 naemfte waren: dat hy fijn erf-rijk van Sweden
 aen geen deelen verminderen fou. Dat hy nae
 fijn vaders dood, ten minften yeder drie jaren, het
 Rijk van Sweden fou komen befoecken, en het
 felve niet minder achten als het geene waer toe
 hy verkoren was. Dat hy niet vande Regalia
 van de Sweedsche Kroon, of fchatten des Rijcks,
 uyt Sweden vervoeren fou. Datter geen veran-
 deringe in den Godtsdienst fou gemaect wor-
 den, noch in de kerckelijcke regeeringe, maer
 dat alles blijven fou, gelijk het ten tijden van fijn
 vader was geweest. Dat de faken van Sweden
 met buyten-vorften, sonder kenniffe van de
 Standen, niet fouden mogen verhandelt worden.
 Dat geen vreemdelingen in Sweedsche befetting
 fou-

Geflacht
 van Gu-
 ftavus de
 eerfte,
 Koningh
 van Swe-
 den.

Sigif-
 mundus
 wordt
 Coninck
 van Po-
 len ver-
 koren.

Op voor-
 waerden.

fouden mogen geleght worden , met verfcheyde andere voorwaerden meer , tegen de welcke , in dien de Coninck quame te misdoen , fouden de Sweedtsche onderdanen , van hun eedt van getrouwigheyt , den welcken fy den Coninck hadden gedaen , ontfagen fijn.

Op defe voorwaerden laet de Coninck Johannes fijnen Soon na Polen vertrecken , na dat hy tot Calmar met hem noch over eenighe nader verbinteniffe gehandelt had. Terwijl nu Sigismundus het Rijck in Polen befitt , komt de Coninck Johannes in Sweden te fterven. Maer eer ick hier in voort gae , moet ick yets vreemts verhalen , het geen omtrent fijn verkiefinghe voor gevallen is. Johannes Zamofci , groot Cancellier van het Poolfche Rijck , terwijl de faecken onder de Poolfche Stenden , omtrent het verkiefen van een nieuwen Coninck , noch feer verwart ftonden , en niemant wift op wien de verkiefingh vallen fou , had by geval feecker bekent en vermaert waerfegger by fich , den welcken hy , na eenige andere redenen vraeghde , wie hy meende dat Koninck van Polen worden fou : de waerfeggher fweegh hier een wijl op stille , en borft eyndelijck na een wijl fwijgens uyt , in defe Latijnsche woorden : *Eccetibi (inquit) difertis verbis e dico futurum illum veftrum Regem , quem DEUS volet.* Dit fchijnt een faeck die een blinde wel taften fou , dat die Koninck fou fijn die Godt wilde. Zamofci konde dit oock in het eerfte niet verftaen , en nam het daer voor , dat de waerfegger geen gat daer in fiende , het met fulck een befluyt of kackerlack , met Jan van Leyden , als men in Hollandt feght , had afgeleght. Wanneer nu des anderen daeghs de verkiefingh op Sigismundus ghevallen was , komt'er door het midden van de menighe der menfchen , die by fulc-

Verhael
van een
waerfeg-
ger.

fulcken gelegentheytt, in groot getal, omtrent de Hoven, daer de verkiefinghe van eenigh Overigheyt gefchiet, uyt nieuwsgierigheyt vergaderen, eene jongen tot by Zamofci gedrongen, die hem een brief ken in de handt fteeckt, hem van den ghefeyden waerfegger toeghefonden; fijnde van defen inhoudt: U gedenckt wel, Heer Cancelier, wat vraegh ghy my gisteren aen u tafel hebt voorgehouden, en dat ick u geantwoort hebbe, dat hy Koninck fou fijn *quem Deus volet*, die Godt fal willen; keert nu het woordt DEUS eens om, en daer fult ghy uwen Koninck vinden, en keert men het om fo vindt men S U E D, dit foo in paffant. De Koninck Johannes dan komt in Sweden te fterven, en Sigismundus uyt Polen om fijn erfrijck te aenvaerden, daer de meeste fwarigheyt was, omtrent het befwaren van de voorwaerden; maer aldermeest het onderhouden en voorftaen van het hoofstuck de Religie of Godtsdienft aengaende. Evenwel de befweeringe gefchiede, en den eedt wiert van gelijcken door de Stenden van Sweden gedaen, en alfoo de Krooninghe volbrocht, op de welcke dit noch voorviel, dat een Poolfche Ridder, fich in de baen vertoonde, en een yeder der Sweden beriep, om met de Lancie tegens hem te vechten, en niet langh had hy fich aldaer vertoont, of daer komt'er een van hoofden tot den voeten gewapent te velde, die tegen den Pool liep, met fulck gevolgh, dat de Pool uyt de fael ghelicht wierdt, niet sonder ghejuych van d'aenschouwers, bet welcke te grooter wierdt, wanneer men fagh, datter onder het yfere helmet een vrouw verborghen was, het welcken wel met lacchen opghenoomen wierdt, maer daer na evenwel niet veelgoets veroorfaeckt heeft. Na de Krooninge wierdt

Sigismundus
wort
Koninck
van Sweden
gekroont.

Poolfch
Ridder
van een
vrouw
overwonnen.

tot

Bestel-
ling over
de bestie-
ring van
Sweden.

tot Stockholm een Rijcksdagh geleght, alwaer men over de bestieringh van het Rijck, in des Conincks affijn, in her breede gehandelt en beflooten heeft: Dat de Vorst Carel, des Conincks Oom, en de Raet van het Sweedtsche Rijck, behoudens des Conincks, en tijner wettiger nasaten erfrecht, in des Conincks afwesen, het Rijck souden bestieren, soo evenwel, dat sy geen groote saecken van het Rijck, geen verbonden van vrede of oorlogh, geen Rijcks-vergaderingen souden mogen aengaen, geen nieuwe wetten, ofte nieuwe mandaten ofte constitutionen souden mogen promulgeren, noch eenige publijcke lasten, den onderdanen, tegen wil en buyten kennisse des Conincks, souden mogen oplegghen: Datse geen Beneficien of Leenen souden mogen toestaen, ofte boven de maet van den Coninck, bestelt souden mogen, vermeerderen; niemant als om rechte oorfaeck yets ontnemen of vervreemden. Datse souden besorgen dat des Rijcks-dienaers des Conincks last souden volghen, en dierghelijcke voorwaerden meer. Als de Coninck, dit alles bestelt hebben-de, nu weder na Polen sou vertrecken, heeft hy uyt de Haven van Elfsnabb, de Vorst Carel een nieuw reglement van bestieringh toegesonden, aengaende de welstandt van den Coninck en het Rijck, te samen met den Rijcks-Raedt te besorgen, en het Rijck na de regel der wetten te bestieren, en andere voorverhaelde dingen meer; de welcke als de Vorst Carel had ghesien en overwogen, heeft deselve daer over sijn ghevoelen aen den Coninck overgeschreven, namentlijck, dat hy een absolute en ongebonden macht van het Rijck te bestieren, wilde hebben, of een foodanighe als de Coninck, indien hy selve teghenwoordigh was, sou moghen gebruycken,

ken, dewelcke, indien hem de Koninck niet wilde toeflaen, soo begeerde hy de ondermacht, van het Rijk te beftieren, niet aennemē. Als hy hier op des Konincks antwoordt verwachtē, is die ondertuffchen na Polen overghescheept, van waer hy daer nae gheschreven heeft, dat hy fijn eerfte meeninghe, en het bevel hem Carel ghegeven, niet wilde veranderen. De Koninck nae Polen vertreckende, liet de Staet van het Rijk geenfints in ordere, ghelijckse behoorde te zyn; oock binnen Stockholm, en op het Slot, eenighe plaetsen voor de vergaderingh der Roomsgefinde; als mede in eenige plaetsen van het Rijk, als tot Drotningholm en Waetfeyn, eenige Jefuyten (een slag van Godtsgeleerde) die soo veel als fy mochten, de ingefetenē tot hun leere fochten te trecken, en herwaerts en derwaerts reyfende, de Staet van de Kerck niet weynigh ontroerden. Carel dan, om de beroerte, die onder de ghemeente hier uyt te wachten stondt, voor te komen, heeft met des Rijcks-Raedt, weghen de beftieringh van het Rijk, in des Konincks afwefen, in perfoon, en met brieven, beraedtslaeght, en is onder hen, daer nae de Koninck fulcks te vergeefs verbiedende, tot Sudercopingh, buyten ordinaris, een Rijcks-vergaderingh geleght, waer toe al de Rijcks-Standen by een geroepen wierden: Aldaer is beslooten dat, behoudens, de Hoogheyt en Majesteyt des Konincks Sigismundi, en den eedt van getrouwigheyt van hen lieden aen de selve gedaen, al de byeenkomsten, soo openbare als bysondere der Roomsgefinde, dewijlfe sich niet gheruft houden, maer de Staet, en de staende Godtsdienst turbeeren en beroeren, in Sweden te verbieden, en hen binnen de tijdt van ses weecken uyt het Rijk te doen ver-
trecken,

Sigismundus
verlaet
Sweden
in onor-
der.

Vorst
Carel be-
schrijft
een Rijx-
dagh tot
Sudercop-
pingh.

Deffelfs
besluit.

trecken. In teghendeel, indienfe fich ftill hielden, en fonder lagen, en de jeugt of bejaerthey te verleyden, dat men de felve, volgens het verbant, ofte obligatoir den Koninck gedaen, fou verdragen en tollereren. Vorders wegen eenige misbedryven, van het Kloofter tot Wadtfteyn wegh te nemen.

Tweefpalt
tuffchen
den Koninck
Sigismundus
en de
Sweden.

De Koninck daer en tegen, heeft te kennen gegeven, dat het befluyt van Sudercopingh, als ftreckende tot verminderingh van fijn gefagh en Majesteyt niet behaeghde, willende dat het felve foude vernietight worden. Over defe tweefpalt wierdt door gefantschappen en fchriften wederfijds over en weder feer gehacketteert, verfchoonende de Staten van Sweden, het leggen van de vergaderingh met de nootwendigheyt van de tijdt, fich beroepende op des Konincks nalatigheyt, en de meermaels gepleegde vrydom der Standen, onder de Reggeringe van andere Koningen, als Eric de 13, en Johannes detweede: Gelijk oock in Duytslandt en Polen, in het affijn der Coningen meermaels de Standen vergadert waren, dat het geen den Polen geoorlooft waere, den Sweden niet verboden was. Datter geen nieuwe wetten op die vergaderinghe waren geïmeedt, maer alleen d'oude vast gefelt, voornamentlijck tegens dewelcke gefondight wiert. En dat vorders alles, voornamentlijck ontrent het affetten van eenige dienaren, (het geen hen mede tegen geworpen wierdt, volgens des Conincks eedt waren gedaen) dewelcke fy, in des Conincks af-zijn welker executie en bekrachtinge mochten ftellen; En fo voort, wegen het recht der beroepinghe ofte Appel aen den Coningh, tonende de afgelegentheyt van beyde de Rijken, en d'ongelegentheyt van de beroeper en beroepene, brengende
menich-

menighden van voorbeelden , van andere Coninghrijcken voor. Dit fchrijven en weerschrijven , protefteren en contra-protefteren , beklagen en verweren duerde langen tijdt , komende alles meeft daer op , dat de Coningh fijn gefagh verkort achte , en de Standen van Sweden meenden alles na behooren te hebben gedaen ; fo veel iffer van , dat al de andere ghefchillen wel fouden gevonden zijn geworden , maer het ftuck van de Godfdienft die de Sweden wilden , (gelijckfeby henlieden ftondt) volgens des Coninghs eedt alleenigh voorgedaen hebben , en daer de Coninck een afkeer van had , en die hy liever vernieticht , en de Roomsche in de plaets daer van ingevoert fagh , was niet te vergelijcken : Om welke laetfte in te voeren , Sigismundus alle yver aenwende , latende oock felvs niet na in Finlandt en elders heymelijck partyfchappen en beroerten te floocken. Maer om dit alles voorby te gaen ; de Koninck op het menighvuldigh verfoeck van de beftierder en Standen , treckt met verlof van de Poolfche Standen na Sweden , doch niet , gelijck een Koninck in fijn Rijk , maer ghelijck yemandt na fijn vyanden treckt , met een ghe-noeghsaem heyr voorsien ; alwaer komende , was het eerfte dat hy dede , de Stadt Calmar en Elfnaburgh te bemachtigen , en met vreemt volck en overften te befetten , fendende de oude gevanckelijck na Polen , en fich alfoo genoeghsaem meefter van West en Ostrogothia maeckende. Hy pooghde oock , door afgefondene , de ingefetenen op fijn zijde tetrecken , verwierp als wederspannige die geene , die om vriendelijck met hem te handelen , tot hem ghesonden waren. Carel , fiende dat de Koninck niet anders voor had , als hem met geweld te dwingen , en de voet op den neck te fetten , maectt oock

Mening
van den
Koninck
Sigismundus.

Sijn reys
na Swe-
den.

Sijn han-
del al-
daer.

Vorft
Carel
fockt
verdrag.

Te ver-
geefs.

Vyant-
fchap tuf-
fchen de
Sweden
en Polen
gaet aen.

krijghsvolck tot fijn teghenweer by der handt te hebben, begevende fich met het felfde na Stegenburgh, daer de Koninck als doe by fijn Sufter was. Ondertuffchen komender gefanten van de Keurvorften van Brandenburgh, Saxen, en de Hartogen van Pomeran, om dit ghefchil by te legghen, die ten eerften den Vorft Carel verfoecken, fijn Wapenen neder te legghen, het welcke hy fich gereet toont te doen, indien de Koninck mede fijn volck van hem fendt; maer dese wil fich daer in geen wet gheftelt hebben, voorgevende dat hy anders geen krijghsvolck als fijn gewoone Hofgefinde, en eenighe troepen van Lijfwachters by fich hadde; hy quam niet om te oorlogen, maer alleen om fijn Rijk na behooren te beftieren, derhalven behoefde niemandt voor hem te duchten; ondertuffchen liet hy die geene, die van Carels wegen tot hem gefonden wierden, ghevangen nemen, leggende oock gewapent volk op de wegen, waer langhs de Vorft Carel reysen moest, om hem te betrappen en in handen te krijghen; en eyndelijck ftelde hy fich t'eenemael in wesen, de Sweden met geweld van wapenen aen te tasten, maer wierd noch door een Camut posse van het bloetvergieten der Borgeren wederhouden. Carel derhalven treckt met fijn macht nader na Stegenburgh, sonder evenwel eenighe vyantschap te plegen: Ondertuffchen Eduard, Marquis van Baden (als sommige willen, met wil van den Koninck, andere seggen dat hy den felven daer over fou bestraft hebben) begint met fijn Polen op het leger van Carel te fchieten: Oock seght men dat een Overfte Farensbagh den volghende nacht een inval op het Sweedtsche legher bevolen was te doen; maer de Koninck heeft hen, soo alse al aen het uyttrecken waren, weder te rugge ont-

ontboden, en eenen Bekeffe die al aen de man was geraeckt, daer over bestraft, en als hy met het hoofd van een Sweedt, op fijn spiets aen quam toe beet; hy had noch al de Sweden foo niet vermeestert. Carel ondertuffchen snijt foo veel als hy magh, den Koninck den toevoer met fijn vloot af, dewelcke derhalven van Stegenburgh genootfaeckt op te breecken, het heyr van Carel, by de Stonger brugge komt te ontmoeten: in der daet de onfijdighfte fchryvers, en selfs die geene die des Konincks Godtsdienst gunftigh fijn, en die, daer ick dit verhael uyt gelefen, en mijns bedunckens wel onthouden hebbe, getuyghen, dat Carel in den aenvangh geen inficht op het Rijck fouw hebben gehadt, maer dat hy uyt fijn geluck fijn befluyt fou genomen hebben. De voorloopers waren nu alreets aen malkander, wanneer de Vorft Carel weder aen den Koninck fendt, hem aanbiedende al de stercken en Slooten, beneffens de vloot in handen te geven, indien hy vreedtsamentlijck in het Rijck wilde komen: Dat hy niet genegen was tot de wapenen te komen, maer van alle Christen bloet-vergieten een afkeer had; Maer dese afgefanten worden, onverrichter faecke weder te rugge gefonden. Dit heeft hy een en meermael gedaen; maer alles te vergeefs. Het selfde hebben oock de Standen gedaen, verfoeckende tot een vriendelijcke onderhandelingh te mogen komen, maer met gelijcke uytflagh sonder vrucht; een stilstandt van wapenen wiert'er evenwel beraemt, om ondertuffchen tot een handelingh te komen; Maer des nachts hebben evenwel eenige Troepen van Sigismundus, een aenval op de Sweden gedaen, flaende en verdryvende de wacht-troepen, en eenige gevangens met fich te rugge brengende. Als doe fagh

Nieuwe
voorflag
tot vrede
van Ca-
rel.

Trouw-
loosheyt
der Po-
len.

Die van
de Swe-
den gefla-
gen wor-
den.

Carel wel, dat het geen tijdt voor hem was, om langer te marren, en taft daer over de Troepen van den Koninck by de Stonger-bruggen aen, met sulck een gevolgh, dat hebbende in het eerfte door kloecke teghenftandt der Polen, vry eenigh volck verlooren, de fijne evenwel soo dapperlijck op de vyanden aenvallen, dat de Polen, te meer alsoo sich de Koninck selfs weder binnen Stegenburgh begheven had, de vlucht moesten nemen, latende omtrent de twee duyfent op het veldt verflagen. Dit wordt by de fchryvers wijtloopigh verhaelt, maer al de omftandigheden fouden my juyft niet in gedachten fchieten, en vader lichtelijck verveelen.

Fup. Daer is ons weynigh aen gelegen, gaet gy slechts tot het gevolgh.

Gevaer
van den
Vorft Car-
cl.

Merc. Carel aldus het veldt behoudende, begint van den oever van de Rivier de Stongh af, de Stadt dapper met gefchut te befchieten, waer door de Koninck een fachter besluyt nam, fendende een Smalands Edelman aen Carel, om hem een onderhandelinghe aen te bieden. Carel daer op beveelt van alle vyandtschap af te laeten, en rijdt selfs nae de plaets toe, daer de bode was, om de faeck te onderftaen; maer, terwijl hy met den Edelman over het waeter spreeckt, krijght hy een koegel van d'oversijde op zijn Borst-harnas, doch fonder fchaede aen zijn Lichaem, laetende de koegel maer een buyl in het yfer. Carel daer op vraegt of men hem foeckt te verraeden, het geen den Edelman verklaert van neen, maer dat het door quaede toeverficht gefchiedt waer. De Vorft eyndelijck beveelt den Edelman den Koningh aen te seggen, dat hy hem in het velt, daer noch beyde de heyren tegen een ftonden, spreecken wilde. Maer als dit den Vorft als niet veyligh sijnde ontraeden wiert, seyde hy vorders,
hy

hy soude selfs by den Koninck gaen, op dat defelve daer uyt mocht begripen, dat hy hem geen vyandtschap toe droegh. Sy komen dan by malkander, wanneer de Vorst terftondt van het Paert is gestegen, om met te meerder eerbiedigheydt den Koninck te begroeten, maer de Koninck begeerde dat hy weder op sou sitten. En aldus sijnse met hun beyden een weynigh ter sijden afgegaen, staende de heyren wedersijds in ordere, en hebben daer met malkanderen vrede gemaect.

t'Samen-
spraeck
tusschen
Sigif-
mundus
en Carel:

Jup. Het is te verwonderen, dat sulcks so stil en vreedtsaem, nae een versch gevecht, en de gemoederen wedersijds noch koockende, is toegegaen.

Merc. Het waere geen wonder geweest, aengemerckt de geduerige trouwloosheden dier gepleegt sijn, dat d'een of d'ander een schoot had gedaen, en soo de twee heyren weder over hoop geholpen, gelijk wantrouwende ghemoederen sich op de minste beweginge ontfetten, waer van ick een seltfaeme geschiedenis heb gelefen, doch wil defelve, om een eynde van dit werck te maecken, en Vader niet te verveelen, voor by gaen.

Jup. Indienze verhaelens waert is, laetse al eens hooren, het mach dienen tot een tusschen spel van dit treur of blyspel, wat het is.

Merc. Wanneer de Engelsche den Oorlogh in Vranckrijck voerden, dewelcke onder Edward de Derde sijn begintfel en aenvangh genomen heeft, en onder Hendrick de Seste geeyndichtis: sin beyde de Koningen in Normandyen met een machtigh heyr wedersijds, tegen malkander stonden gereet om malkander slagh te leveren; eenige van de Franschen, vreesende de dapperheydt der Engelschen, dewelcke sy met

Verhael
van een
vredes-
handel
tusschen
de Kon-
ingen
van En-
gelandt
en Vrank-
rijck.

groot verlies menichmael ondervonden hadden, als mede overleggende het twijfelachtigh lot van den Oorlogh, hebben de faecke daer toe ghebracht, dat beyde de Koningen malkander fouden fpreecken, sijnde yeder van wederfijde met eenige weynige huysgenooten vergefelfchapt; of miffchien het werck sonder bloedftortinge mocht afgedaen worden. De Koningen dan komen te famen over een, datmen in defelve vlackte, daer de heyrlegers tegen malkander ftonden, een bequaeme en van laegen veylige plaets, tot defe by een komft fouw verkiefen. De gelegentheydt over al verfpiedt sijnde, heeftmen goet gevonden, daer toe een vervallen, en verlaeten Capel, fttaande omtrent het midden van beyde flagh-ordens, te verkiefen. Hier dan komen de Koningen ten vollen gewapent by een, blijvende het gevolgh, het welcke wederfijds van een en zelfde getal was, voor de deur ftanen. De Koningen dan, beginnen te faemen, vreedtsamelijk te handelen, en komen ten laeften met malkander foo verre over een, dat beyde de heyrkrachten van wederfijts weder nae hun Leger-plaets fouden trecken, en ondertuffchen beftant en ftilftandt van waepenen sijnde, men des anderen daeghs vorder van vrede, in meerder ghetal handelen fou. Terwijl defe twee Koningen, in defe, en andere gemeensame onderhandelingen fich befich hielden, en van vyanden t'eenemael vrienden fcheenen geworden te fijn, en nu ghereet ftonden om weder te vertrecken, en na fijn heyr te gaen, om het geen, onder hen beflooten was uyt te voeren; foo verthoont fich aldaer een ylijcke flangh, (of door het gherucht der menfchen, of andersints uyt haer fchuylplaets voortgekomen,) uyt een hoeck van de Capel te voorfchijn, maeckende een gheweldigh gefluyt, en fich

Vrient-
fchap
door een
flang ge-
floort.

sich aenstellende als wildefe de Koninghen aenvallen; Sy fiende dit dreygende venijnich ghedrocht, sich met fijn gebogen kronckelen t'henwaert fpoeden, breecken terftont hun redenen af, en trecken hun geweer om fich te verweeren: Maer alfoofe geen van beyden malkander te veel vertrouwden, voornamentlijk het geweer bloot hebbende, vliegghen fy beyde even haeftich ter deuren uyt, hun ghevolgh, onkundich van het geen ghebeurt was, en oock door de fchielijckheit van de faeck ontroert sijnde, en meenende datter, tuffchen de Coninghen, die oude vyanden waren, in de Capel eenige verbitteringe was ontftaen, trecken oock een yeder van fijn fijde hun gheweer, en voegen fich yeder by hunnen Koninck om hem te befchermen. De beyde heyrlegers daer dicht byftaende, dit gewoel, en het blincken van de deghens fiende, vallen oock sonder vertoeven op malkander aen, sonder dat de Coningen door woorden of teeckenen fulcks konden verhinderen, of de gelegentheit van de faeck te kennen geven. En met fulck een raferny wiert gefreden, meenende elck dat van d'andere kant verradery was gepleeght, datter veel duyfenden van wederfijde bleven, duerende de ftrijt foo lange, tot datfe door den nacht gefcheyden wierdt. Of dit nu een natuurlijcke flangh, en het werck enckel geval fy geweest, of dat den een of d'ander twift-duyvel daer in de weer is geweest, laet ick een ander oordeelen.

Jup. Waerlijck het voorval is felfaem, en heeft fijn bedenckinghen; gaet nu voort met u verhael.

Merc. Volgens het verdragh van vrede tuffchen den Coninck en Hartogh Carel gemaeckt, heeft fich de Coninck tot Lincoping op nieuw verbonden: Het Rijk van Sweden, volgens den

Vrede
tuffchen
de Coninck
Sigmundus
en Vorft
Carel.

Voor-
waerden
van de-
selve.

Conincklijcken eedt, de geschreven verseeckeringe, en de wetten des Rijcks, te sullen bestieren. Dat hy binnen de tijdt van vier Maenden een Rijcksdagh tot Stockholm sou leggen, alwaer de geschillen, tusschen hem en den Hartog Kaerel van Sudermania, sijn Stedehouwer, beneffens de Standen en Raeden van het Rijck van Sweden, voor onzijdige scheydtslieden, wettelijck souden worden gescheyden en bygelegd. Dat hy het vreemdt kryghsvolck, behalven die tot bewaeringh van sijn lichaem nodigh waren, uyt de Sterckten en Steden van het Rijck, als oock Vorst Carel, aenstonts sou lichten en versenden. Dat men de Waepenen wederzijds neder leggende, gerustelijck met malkander sou hebben te leven. Hier op sou Carel al de Sterckten, Scheepen, het gheschut, en alles wat de Kroon aengingh, den Coninck in handen stellen. Alle dese dingen heeft Sigismundus, op sijn trouwe en Conincklijck woordt bevestight, met sijn handt en zegel onderteekent en ondersegelt, tot een besluyt van d'onderhandelinghe, dese verseeckeringe daer by voegende: *Indien het, buyten verwachtingh ghebeurden, dat een van beyde sijde, of de Koninck Sigismundus of de Vorst Carel, van dit verdragh afweeck, of het selve quam te verbreeken, soo souden de Standen van het Rijck van hun eed van getrouwigheyt, den selven gedaen, ontstagen sijn, en de verbreeckende partye tegen te staen, gemachtight en gherechtight sijn.* Uit krachten dan van dit verdragh, heeft Carel Sigismundus de Schepen en het geschut overgegeven, op dat hy te aensienlijcker van Stegenburgh nae Sockholm soude mogen komen; den selven heeft hy oock het Slot van Stegenburgh, en al de goederen, die daer in geweest waren, weder ter handt ghestelt. Maer daer Hartogh Carel en de Standen meenden,

den, dat de Coninck tot Stockholm fou komen, om aldaer, volgens het verdragh, de Rijcks-vergaederinge te leggen, en de faecken van het Rijck te beftieren, is hy met fijn Scheepen nae Calmar, met vreemde beftettinghe voorsien fijnde, en van daer regelrecht nae Poolen gevaeren, laetende de Sweedtsche Standen staen kijcken, en het Rijck sonder eenige beftellingh van regeringh, gebruyckende naederhandt, dese Vloot, de welcke hem, van Carel over gegeven was, tot naedeel van de Sweden selfs: Gelijk oock fijn Krygsvolck, dat hy in Sweden in de beftettingen gelaeten had, Hartogh Carel daer nae moeyte genoegh gekoft heeft om hen daer uyt te krygen. Vorft Carel dan fiende de faecken aldus gefchape, heeft met de Standen van het Rijck goet gedacht een vergaderingh, tot Junecopingh en Arbo, en daer nae tot Stockholm te leggen, op de welcke de decreten van de vergaederingh tot Sudercopingh bevesticht fijn geworden, en vorders by de Standen beflooten is, den Coninck Sigismundus, met brieven vriendelijck te verfoecken, alle haet en vyandtschap tegen de Sweden af te leggen, en het gheslooten verdragh te willen naer komen, en order op des Rijcks ongelegheden te komen stellen, en fijn Vaederlandt niet te verlaeten; doch indien hy sulcks konde noch wilde doen, dat hy dan fijnen Soon Uladiflaus binnen den tijdt van ses Maenden, derwaerts gheliefde over te fenden, om in de Sweedtsche Godtsdienst en manieren opgetoogen te worden.

Jup. De Sweden schynen hier in alles hunnen Coninck de maet ghenoeghfaem vol te meeten: Maer dat sy den Coninck hier een tijdt voorschryven, geeft my eenigh bedencken, als of sy hem daer in te seer bepaelden, of een verborgen

De Koningh Sigismundus verlaet Sweden.

Carel leght nieuwe Rijcksvergaderingen.

Verfoeck aen den Koninck om weder te keeren.

dreygement beflooten , als willende feggen , ten fy ghy uw Soon binnen fulck een tijdt fendt , ful- len wy ons befluyt nemen.

Te ver-
geefs

De
Sweed-
fche stan-
den feg-
gen den
Coninck
het Rijk
op.

Merc. Dat kan wel waer fijn , en miffchien heeft de Staet van hun Rijk geen langer uytftel geleden , om verfeeckert te fijn wiefe voor hun- nen Coninck hadden te kennen of niet. So veel if- fer van , dit verfoeck wierd meermaels aen Sigif- mundus gedaen, fonder dat hy de Standen fo veel als met fijn antwoordt gewaerdighde , die eynde- lijk een befluyt naemen , hem en fijn erven het Sweedtsche Rijk op te feggen , dewijl de Ko- ninck haer lieden , en niet fy den Koninck ver- laeten hadden ; het welke daer nae , op de ver- gaederinge tot Stockholm , wederom door al de Standen is bevestight geworden , met het uytge- ven van de wettige oorfaeck daer van , onder de welke de voornaemfte ghetelt wierden , dat hy de Roomsche Godtsdienft aengenomen , en de felve alleenlijk ghevoedt en voorgestaen heeft. Dat hy de uysterste wille van fijn Grootvaeder overtreden heeft , die de toen aengenomen , na- mentlijk de Augsburchfche belijdenis , fijn nae- komelingen en naerfaeten, foo waerdigh als hem hunner zielen faligbeyt mocht fijn , aen bevolen hadde. Dat hy uyt fijn erfelijck Rijk , tot een vreemde Kroone , hem met ftemminge opghe- draeghen , buyten kenniffe en raedt van de Sweedtsche Standen , behalven eenige weynighe die het hem geraeden hebben , (dier in der daet oock ongenegen toe waren geweest , gelijk wy voorby gegaen fijn te verhaelen) over gegaen is , het welke d'oorfaeck van foo veel bloet ver- gieten is geweest. En voor eenighe andere om- ftandigheden , die uyt het voorverhaelde meeft te begrypen fijn , behalven dat hy Esthonia , en andere Landen van de Kroon vervreemt heeft,
de

de Inghefetenen van het Sweedtsche Rijck in Finlandt, tegen de Kroon opgeruydt heeft, en foo voort. Dit affweeren, en dese redenen, sijn van de Poolen in openbaere schriften tegen ghesproocken, maer van de Sweden weer bondighlijck wederleght. Hartogh Carel wierdt, nae eenigen tijt, van de Standen tot het aennememen van de Sweedtsche Kroon, verschey demael aenhoudentlijck versocht, maer het selve soo menighmael van hem afgeslagen, tot dat hy ten laetsten, aenghesien de Standt van het Rijck sulcks vereyfchte, die aengenomen heeft, ontfanghende de Krooninge met alle behoerlijcke plechtigheden. Wat Oorlogen hier uyt ontstaen sijn, en wat bloet hier om vergooten is, staet uyt de Historien en geschicht-boeken, die daer van handelen, genoegh te verstaen, bebouwden de Poolen den Tijtel, en Sweden onder dies het gefagh.

Sup. Indien ghy noch vorders yets hebt in te brengen, soo gaet voort in u verhael, maer soo kortelijck als uw moogelijck is.

Merc. Ick sal maer alleen een woort seggen van Italie, en van de Stadt van Venetie en daer mede wel. In dit beroemt en aensienlijck landt, besit de Koninck van Spangien een feer groot gedeelte, als het Rijck van Sicilia, hoewel dit door een zee-arm daer van af gescheyden is, hoewel men meent dat dat Eylandt daer voor heen aen vast is geweest, maer door geweldigh stormen van de zee daer af is gheruckt. Het Rijck van Napels, het Hartoghdom van Milanen, de Eylanden Corsica, Zardeigne, en andere besittingen meer. Het is in der daedt een ghesegent landt, en als het Paradijs van Europa, hebbende, als ick geseght hebbe, de gedaente van een arm, en die arm is het gbeveest die sulck een groot gedeelte van de werelt heeft t'onderghebracht. Haer ingesetenen

Hartogh
Carel
wordt
Koninck
van Swe-
den ge-
kroont.

Van Ita-
lie.

Aert der
Italiae-
nen.

ghesetenen sijn een landt-aerdt, die met recht de wijsheydt en beraetsaemheydt wordt toegheschreven, getrouwe vrienden, maer oock bittere vyanden tot der doot, ja selfs daer over, gelijk men voorbeelden daer van heeft, en onder anderen, dat een Italiaen sijn vyant, die hy bitterlijk haette, op sijn voordeel gekregen hebbende, den selven trachte te dooden: maer als dese hem sijn leven socht af te bidden, stontd hem de wraeckgierigen het selve toe, behoudens dat hy sijn Godt en Godtsdienst versaecken most, het welcke de benauwde, uyt menschelijcke swackheydt, in solemnele woorden doende, heeft evenwel de verbitterde hem het leven benomen, achtende sijne wraecksucht eerst voldaan, als hy hem aen ziel en lichaem bedorven had. Het is een deun achterhoudent volk, dat niemant beter als een sot acht, die niet ten minsten eens daeghs swaermoedigh en vol bedencken is. Sy sullen wel goet doen, maer op hoop van een beter, en denckt niet een stuck broots van haerte krijghen, of sy weten dat het uwe in den oven is. Sy sijn de genegenste tot vermaeckelijckheden van eenigh volck in de werelt, voornamentlijk hun vleeschelijcke, en achten geen saeck te kostelijck, voor het welcke sy of welluit of wraeck kunnen koopen. Men vindt daer liefde en haet, deugden en gebreecken, Godtsdienst en Atheisme of godtloosheydt, in hun uysterste de grootste verstanden aldaer, bedorven sijnde, sijn de ghevaerlijckste van de gheheele werelt, sparende met hun Satyrs en schemp-schriften Godt noch den mensch, en van wegen vonden en veersen, tael en bevallijckheydt van uytdruckfelen, schynen de Musen aldaer, zedert hun verreck uyt Theffalia, hun stoel gevest te hebben. De vrouwen door den banck sijner pas soo schoon,

Sijn ten
hoogsten
tot wel-
lusten ge-
negen,

Gevaer-
lijck be-
derf van
haer ver-
standen.

Van haer
vrouwen.

fchoon, datse niet leelijck konnen ghenoeemt worden, maer vol geest, en in hun minneryen boven maten ghesleepen, daerse een handighe swier in hebben, en van aert seer toe ghenegen sijn. Van de Steden, en hun bysonderheden, sou veel te seggen vallen, maer van sommighe voornaemste hebben de Italiaenen van oudts een versgemaeckt, het welcke aldus in Nederduytsch luyt:

*Van pracht en heylighdom out Romen heeft de roem;
Macht, wijs en heerlijckheynt Sint Marcus Stadt is eygen.*

Veers op
de Steden
van Italic.

Het eedle Napels ruyckt gelijk de lentebloem.

*In schoonheydt moet elck stad, voor uw Florencen
neygen.*

*In grootheynt steeckt Milaen voor al de andren uyt,
Bologne in vetheynt, en Ferrare in hooffsche streecken,
En Padua met macht haer vyandt buyten sluyt;
Maer Bergamo besit de roem van loofse treecken.*

*'t Hoo-vaerdigh Genoa haer hoofft ten hemel beurt;
Veroom' in waerdicheynt en laet niet uyt te lichten,
Als gants bloetgierigh wort Perugia betreurt.*

*En Brescia met macht doet haren vyandt swichten,
Schoon Mantua in roem noch glory niet en wijckt,
In goetheynt Rimini, Pistoia in 't stael bekloncken.*

*Siena in tael, en Luca in loosheynt niet beswijckt,
En Forli trots van moet is aerdich en brootdroncken.*

*Ravenna goedigh stoort sich noyt aen Sinigael,
Hoe kaetelijck van lust, noch Capua vol minnen.
Hoe Pisa soeckt sijn saeck te rechten met het stael,
Pescaro laet sich in sijn schoonen lusthof winnen.
Anconas haven is de roem des werelts waert.*

*Urbino poogt de trouw aen sijne sy te dragen.
Ascoli bot van geest houwt even staegh haer aerdt,
En Reconate is in de lengten uytgeslagen.*

*Foligno froyt de ftraet met fuycker en bantket,
En fchoon dat Fano toont het puyck van fchoone
vrouwen,*

*Vermaecklyck in het oogh, welluftich in het bedt,
Modena moet men voor alleen geluckigh houwen.*

Van Genoa feggenfe dit noch tot befluyt.

Monti fenza alberi,

Mare fenza pefce,

Donne fenza vergogne.

Bergen fonder bomen,

Zee fonder Vifch, en

Vrouwen fonder fchaemte.

Jup. Nu dat is wel, fegt ons noch wat van Venetia, en daer mede op en wegh :

Van Venetia.

Merc. Venetie is een van des werelts wonderen, een Staet gebouwt op een vergaderingh van Eylanden, felfs in de kaecken van de Zee, fijnde daer geplant in de felfde Godfdienft diefe belijd, het geen van weynigh andere te fegghen valt, een oude Maeght, en daerom niet te verachtelijcker, noyt verandert in ghedaente, noyt in waerdy, weynigh in machten, noyt in beftieringh, foodanigh oudt ghelijck fy een kint gheweeft is; fonder eenig rimpel of kreuck van bejaertheydt te ftoonen. De Paus heeft haer eens aen Oom Neptunus uytgehouwelijckt, en een voorfeggingh leytter, dat fy fo langh Maeght fal blijven, tot dat hy haer verlaet. En in der daet, hy omarmt haer zoo hevigh niet meer als hy plagh, als of fijn heele luft tot haer begoft over te gaen, hoe wel fy jaerlijcks haer trouw met hem vernieut; haer Oorloghsdaeden fijn voor alle andere beroemt, hebbende gekamt met de grootfte machten van de werelt. Sy heeft den Keyfer van het Ooften meer als eens in fijn Stoel herftelt,

Is een oude Maeght.

Is aen Neptunus ghetrouwt.

ftelt, als oock tweemaal de Paus in de fijne, nae dat hy uyt Roma gefloten was, daer defelve over eenige jaeren weynigh danckbaerheyt voor getoont heeft, doende haer Waepens in fijn Hof afwerpen: Maer zedert dat fy de Jefuyten uyt haer gebiedt geflooten heeft, had de Paus altoos een heymelijcke wrock op haer, maer zedert fy defelve weer heeft ingenomen, heeft die Stoel fich weer yveriger voor haer getoont, maeckende een groote Parade van byftandt voor haer, tot redderingh van haer benauwde Candia, op het Landt van uw geboorte, Vader Jupiter, hoe wel daer nae de faeck, beter gemeent fcheen, als men Kloofsters, en beneficien vernietighde, om Venetie te hulp te komen; maer een weynigh te laet voor Candia, doch vroeg genoeg voor Venetie, die even te voren het gelt in handen kreegh. Sy heeft gemeenlijck fo veel Schepen en Galeijen in haer Arfenael, alfter dagen in het jaer fijn, en by de Somer soo veel op de Zee gemeenlijck in Corzo, alfter ueren op een natuerlijcken dagh fijn; om over de drie hondert mylen Zees te ontdekken, daerfe befchermt van is. Eens is fy, op het uyerfte gebracht geweest, wanneer fy willende haer Leeuw fijn vleugelen te wydt uytspreyden, die soo ver gekortwieckt wierdt, dat hy buyten fijn kot geen vlucht meer had. De fchat van Venetien wordt by veelen seer hoogh gefet, maer alseen Spaens Gefant die eens quam te sien, fcheen die de felve te verfmaden, oordeelende de felve in vergelijkinghe van fijns Meesters fchatten, van geen belangh te fijn, alfoo die geduerighlijck weer aengroeyde, en dien volgens geenem bodem had, maer dese hebben de eenen bodem, haest ten eynde konde fijn. In der daet, de Staet van Venetien is voor eenigen tijdt van jaeren in macht en inkomsten seer ver-

Haer
Oorloghs
daden.

Vene-
tianiën
verflooten
de Jef-
fuyten en
nemenfe
wederom
aen.

Laete
hulp van
den Paus
voor de
Venetia-
nen.

Anno
1508.
Haer
uyterfte
noot.

Ver-
minde-
ring van
dese
Staet.

min-

mindert, zedert dat Spangien, en naer hem Engelandt en Nederlandt den Evennachter hebben begonnen door te vaeren, haelende felf uyt Indien de fpeceryen en kostelijcke Waeren en Koopmanschappen, die voor heen, van daer over Landt, nae de Middellantsche Zee en over de felve in haer Pack-huyfen gebracht, en van daer over de geheele Weftersche wereldt vertiert wierden. Maer dat verlies is weder door eenighe vrydommen, diefe in het ghebiedt van den Turck heeft gehad of noch heeft, rijckelijk goet gemaect. Aldus heeft dese Staet gebloeyt en bloeyt noch, sijnde een faeck van verwonderingh, dat sulck een langh verloop van tijdt, noch foo veel stormen van onrusten, haer niet hebben kunnen doen wanckelen, zoo dat sy recht mach seggen, dat haer Staet is

Mediis tranquillus in undis.

Stil en gheruft in het midden van de baeren. Kortelijk, Venetien is de plaets in Italiën, die de minste veranderingh heeft uytgestaen in haer heerschappy, anders als Milaenen, die altemet eens van heer verandert heeft, het geen der Ingefetenen ongerustheyt veel te dancken is, die in Oorlogh noch vrede doogen. Sy sijn die staete, die het spotwoort in Italia *Ecco la fico* hebben opgebracht.

Sup. By wat gelegentheyt ?

Merc. De Keyser Fredericus Barbarossa lagh met sijn heyr omtrent Milaenen te velde, wanneer de Keyserinne, de welcke mede met hem in het Leger was, begeerte kreegh de Stadt Milaenen, van de welcke sy veel gehoort had, eens te sien; het welcke verkreghen sijnde, komt sy met kleyn ghevolgh daer binnen: Maer de schelmsche Milanefen, sijnde geduerighlijck tegen den Keyser ingenomen, en als doe in staet, om

Weder
door
voordee-
len ghe-
boet.

Haer
stantva-
stige Re-
geringh.

Oor-
spronck
van *Ecco
la fico.*

om op een nieuw van hem af te vallen, sonder op zijn macht te dencken, die omtrent hun vesten lagh, ofte veel steunende op die van hun andere aengenome bontgenooten; in de plaets van haer, alseen Vorstinne van haren Staet, behoorlijcke eerbiedicheydt, en het vereyschte onthael aen te doen, nemen haer en settense op een Muyl-esel, met het aengesicht naer achteren, en de staert in de plaets van den toom in de handt, en laetense soo den anderen Poort wederom uyt nae haren man den Keyser toe rijden. Barbarossa, bewogen door dese verachtinge, en te gelijk de meeningh en het voornemen der Milanesen wel befeffede, ruckt met zijn heyr voor de Stad, en met enckel geweld, maect sich meester van de Stadt. d'Inwoonders die so groffelijck tegens hem misdaen hadden, doet hy evenwel de genade, dat die geene, die met sijntanden uyt het achterste of wijflijcke gedeelte van een Muyl-esel, een vijgh wilde halen, het leven soude behouwden; het welck de moetwillige Milanesen, soo onedel in het besorgen van hun leven, als vuyl in het misdoen, gaerne gedaen hebben; en hier uyt komt het, dat wanneer men de selve verachtelijck handelt, men de duym tusschen de twee voorste vingeren steeckt, en hen die acnwijst, met de woorden *Ecco la fico*, fiet daer de vijgh. Ick sal nu dan dese Characters, en afteekeningen befluyten, met het geen een Engelsman van de landen in 't bysonder seght, gevende een yeder sijn gebreck: dat

Vranckrijck is een groot Geckenhuys.

Italia een groot Hoerhuys.

Duytlandt een groote Browwery.

Hispanie, de sweetkuyp of Badtstoof van de natuur.

Engelandt een tooneel vol boodtsmaeckers

Gemeen
Chara-
cter van
de Chri-
stenheyt.

*Ierlandt de beurs van de Banckeroetiers.
Schotlandt het pisglas van de Planeeten,
En Hollandt het voorgeburchte van de Hel.*

Jup. Wy laten dit dien fchrijver goet maecten: maer gy Soon, al eer gy uyt Italien fcheyd, doet my eenige openingh van de oorfaeck en het begin van dien aenvangh der Turcken op Candia, dat geheyligt Creten, dat mijn wiegh is geweest, dat my deert soo t'eenemaal in handen van de Barbaren vervallen te sien.

Merc. Ick fal daer Vader gaerne in gehoorfamen, en dat uyt eenigh byfonder bericht van een Veneets Edelman, die ontrent de tijdt van dat besluyt, in het Turckfche gebiedt was, de faeck is dan aldus gelegen.

Het is foecker, seght hy, dat voor het nemen van het Galeoen, daer de Sultane of Turckfche Keyfers vrouw in was, op de Rhodifche Zee, in het jaer 1644. men in het Hof van den Grootten Turck, niet eens sprack om den Christenen den Oorloghaen te doen, of indien 'er van ghesproocken wierdt, het selfde gheschiede soo bedektelijck, dat weynige daer eenige kenniffe van kregen; maer wanneer de tijdingh tot Constantinopolen quam, van het nemen van het Galeoen, oordeelden terftont de alderdoorfichtigste, uyt het gevoelen, dat daer een yeder over hadt, en voornamentlijck het woeden, dat het selve in het gemoet van den Grooten Heer, die van sich selven wreedt en straf ghenoech was, maeckte, dat het geenfints daer by blijven fou, maer dat dit een oorfaeck fou gheven van een nieuwen Oorlogh teghen de Christenen, en voornamentlijck teghens die geene die het Galeoen genomen hadden, namentlijck de Malthesen; en weynigh tijts ginck'er voorby, of men

Verhael
van
d'oorfaeck
van den
Oorlogh
in Can-
dia en de
doot van
Bassa Uf-
fuf.

Turckfe
Sultana
door de
Maltesers
geno-

hoorde

hoorde van het toemaecten tegen die van Maltha: Alwaer de tijdinge van alle kanten ghekomen sijnde, heeft de Grootmeester, met zijnen Raedt veroorsaect, met een algemeen opontbodt, al de Ridder van het habijt, die sich buytens lant bevonden, binnen seeckeren bestelden tijdt, belast, tot voorstant van het Eylandt te komen verschijnen, het welcke sy, met alle naerfticheydt gehoorfaemden: Ondertusschen hebben, tot Constantinopolen, die geene, van des Keyfers Raedt, die de gewichtigheyt van desen aenvangh wat nauwer in sagen, sijn Hoogheydt voor oogen gestelt, wat gevaer in die saeck gelegen was, brengende voor reden by, het verloop van detijdt, die alreets te groot was, om voor de Winter het werck af te doen; de lanckheydt van de tocht, het vereysch van goet en bequaem scheeps-volck voor een groote Zeevloot, diemen soo haest niet sou konnen by der handt krijgen, en boven alle de groote sterckte van de plaets, en daer men te doen had, met een volck en Ridderfchap, de dapperste van de gheheel werelt, als die al hun leven niet anders hadden gedaen, als de wapenen te oefenen, en die de gantsche Levant, alleen met ses Galeyen hadden doen beven. Maer de Grootte Heer, verstaende dat sijn Visieren hem desen tocht van Maltha, soo ernstichlijck afrieden, was op het punt om hen alle de kop te doen af slaen, uyt enckel gramschap, als willende in die drift na geen reden luyfteren, in voegen sy daer vorder niet van derfden kicken, uyt vrese van hun leven te verliefen. Evenwel een van de Visirs Salinfend genoemt, moediger als al de andere sijnde, be- toonende, dat niemant van hen allen de rechte sterckte van Maltha wift, als die daer noyt waren geweest, seyde dat het dienstigh was, eerst nauw

men,
maect
den
Grooten
Heer ver-
bittert.

Beraet-
slaging
om Mal-
tha te
beoorlo-
gen.

onderfoeck van de felve te doen , uyt yemant die rechte kenniffe van de plaets hadde ; feyde vorders, dat hy een Aga kende , die , niet langer als fes maenden geleden , van daer gekomen was , en die volkomen onderrichtinge van de gheleghentheyte der sterckte fou konnen doen ; Indien het fijn Hoogheyt geliefde den felfen voor hem te laten komen , en te hooren spreecker: De Grooten Heer ftondt het felve toe, en Aufun Aga te voorfchijn komende , wiert van den Grooten Heer gelast , openinge van de Staet Maltha te doen, dat hy vrymoedigh fou uytspreecken, en aenwijfen hoe de faecken van dat Eylandt ftonden. Dese dan feyde: dat de macht van de felve plaets , overmatich groot was , om dat , behalven het voordeel van de gelegentheyte , en de dubbelde Fortificatien wercken , die haer onverwinbaer maecken , de plaets befchermt wierd door een volck van een groote ftoutmoedicheydt. Dat haer Mueren waren van een onghemeene hooghte en dichte, en de grachten feer diep. Dat het geheele landtschap rontfomme , niet was als eenen rots , sonder datter aerde te vinden was , om trencheen en werckente maecken , waer uyt ontftondt d'onmooghlijckheydt om de plaets te naerderen. Hy voeghde daer by het gebreck van alle noodige dinghen in dat Eylandt , daer geen vyantlijcke macht van Schepen fich konde houden , noch fich felfen ergens veyligen , als in de open Zee , voor de gheweldighe winden en stormen, die in die gewesten groot en fwaer fijn. Behalven dat het naby Sicilie gelegen was , en Italia tot een gebuur had , van waer hen alle foorte van hulpen byftandt fou konnen toekomen. Hy deed oock onderrichtinghe van eenighe verborgene mijnen , die de flaven niet wiften , die buyten de Mueren ghemaect fijn ; en om fijn verhael te

fluy-

Wort
ontra-
den.

fluyten, wees oock de verre afgelegentheyten aen, soo dat de Zeemacht in tijts daer niet sou konnen komen, sijnde nodigh in het begin van Juny aldaer te sijn, nademael sy sich aldaer niet boven de dry maenden sou konnen houden, welke tijten eynde sijnde, most men giffingh maecken te vertrecken, indien men de gantsche macht niet in gevaer wilde stellen, ter oorfaeck van de stormen, die aldaer in het begin van de Herfft of de Maent van September gemeenlijck ontstaen.

Alle dese dingen, soo strydigh met het begeeren van den Grooten Heer, dienden nergens anders toe, als om het vuyr van sijn gramfchap te meer te ontsteecken, geduerende de welke hy den Aga verscheyden vragen voorstelde, en onder anderen, wat soort van volck het was dat Malcha beschermde, dat het selve soo onoverwinnelijck maeckte. De Aga berichte dat het was een vereenighingh van Christen Edelingen, uyt het geheel Christendom te samen gebracht, van de welke de meeste Francoysen waren, sijnde de Generael of Overste van de Galeyen mede een Fransman, en dat, om het innemen van die plaets te gemakkelijcker te maecken, van noden was, uyt te wercken, dat de Coninck van Vranckrijck al sijn onderdanen te rugge riep, en dat het andersints niet mooghlijck was die faeck ten eynde te brengen.

Dit seggen van Francoysen vergramden den grooten Heer in sulcker voegen, dat hy beval, terstont heen te gaen, om't hooft van den Franschen gesant te gaen halen; het welke oock sonder nalaten sou sijn gheschiedt, indien de Raedt sulck een quaet besluyt niet had voorghekomen. En by geval was daer teghenwoordigh seecker Aga, een swarte gesneden of ontmande, een man van jaren en verstant, dewelcke

Woeden-
de gram-
fchap van
den grooten
Heer.

bewogen door een yver, voor de welstant van den Grooten Heer, voegde ſich in het midden, en tegen ſulck een barbariſch beſluit te ſprecken, ſeggende, dat binnen de tijdt van dartigh jaren, geduerende de welke hy het Rijck onder vijf groote Heeren gedient had, namentlijk, de twee broeders, de Vader, Grootvader, en Over-grootvader van ſijn Hoogheydt, in welckers raedt dingen van ſeer groot ghewicht verhandelt wierden, hebbende voor fundament ofte gront, het verlies van Galeyen, Galioenen en andere ſchaden meer, die op verſcheyde tijden en wiſen waren voorgevallen; hy evenwel noyt gehoort had dat men geſproocken had van het hooft af te ſmyten, en voornamentlijk de gefanten van Vranckrijck. Dat hy ſulck een daet geenſints kōde voor goet kennen, ſijnde, om verſcheyde redenen en ſeekere ſaeck, dat ſulck een verongelijkinge, aen ſo een machtigh Koninck gedaen, als die van Vranckrijck was, noyt onghewroocken ſou blijven. En indien alleen ſes Galeyn van Malta, ſomwijlen de sRijcks geheele zee in roere ſtellen, wat ſoude het dan ſijn, indien de Koninck van Vranckrijck komende tot een rupture of verbreeckinge met ſijn Hoogheydt, hem den oorlogh verklaerden? Waerlijk hy ſoude ſich ſodanigh aenſtellen, en ſijn ſaeck op ſulck een wiſe voort ſetten met alle ſijn macht, gedreven door ſulck een groote verongelijkinge, dat het Ottomanniſche Rijck, ſoo treffelijk van al ſijn Hoogheys voorſaten opgevoert, een droevigh en ſchaedelijk gevoelen daer van hebben ſou. Kortelijck, het ware noch betamelijk, noch eerlijk, yets tegen ſijn bondgenoten aen te vangen.

Deſe redenen wierden van den geheelen raedt met toejuychen aengenomen: alleen de Grooten

ten Heer, die de felve niet anders konde aenmercken, als ftrijdigh met fijn goetduncken, meende te barften van fpijt en gramschap, en het eerfte dat hy dede, was te beveelen, dat men aenftonts dien ontmande fou doen fterven, die hem foo goeden raedt gegeven had. Al die van den Raedt baden voor den ouden man fijn leven, en konden evenwel niet anders van den Keyfer verkrijgen, als dat de ftraffe des doodts verandert wierdt in een ballinckfchap naer Galipoli, fijnde berooft van al fijn ampten en gouvernementen. Eenige in den felfen Raet floegen voor, dat men Sicilia fou aentasten, dewelken hen lichter fou vallen als Malta, en het felve geluckende, fou Malta, dat fijn behoefte daer uyt trecken moet, niet langh konnen beftaen. Siracufa als een gheleghene plaets, ten aenfien van haer haven, en overvloet van leeftocht, fou men eerft hebben aen te treffen: Maer defe voorflagh verworpen fijnde, ftelde men Calabria voor, welke voorftellinge van gelijcken afgewefen wiert, om dat men het Rijk van Candia bequamer en gelegender vandt, aenghemerckt haer naby gelegentheydt, waer toe de Grooten Heer fich oock gheneghen toonde, hoewel de faeck voor als doe noch niet vast wierdt gefelt; maer eenige weynige dagen daer na, en tuffchen weynigh hoofden wierdt het werck gearreftiert en beflooten. Een gherucht van Malta wierdt evenwel geftroyt, alleenigh om de Venetianen te blindthocken, en hen onvoorsiens op den halste komen, dewelcke fich daer in licht gelovigh toonden, hoewelfe wift dat het der Turcken gewoonten is, geen trouw of woort te houden, als voor foo veel het hen nut of dienftigh is. Eenige dagen voorby gaende, wierden de gefanten van Vranckrijk, van Venetia, en

Goeden
raedt,
qualijck
geloont.

Beradin-
ge van de
Turcken
om Chri-
ftenrijk
te beoor-
logen.

Valfch
gerucht
gestroyt.

Onder
hande-
lingh van
Bodogna
met de
gefanten
van
Vranck-
rijck, Ve-
netie en
Hollandt.

Hollandt in het huys van Bodogna, alfoo begunftighde van den Grooten Heer, ontboden, dewelcke henlieden, de wil en het begeeren van fijnen Heer te verftaen gaf, namentlijk, te weten uyt hen lieder, wat flagh van volck het ware die het Galeoen genomen hadden, en waerom fy het felve niet hadden te kennen gegeven, eer fy daer toe verfocht wierden. Op foodanighen onhebbelijcken vraegh gavenfe tot antwoordt, dat fulcks in der daet hen onbekent was, om dat fulcks ghefchiedt was buyten wil en weten van hunne Meesters, als sijnde die geene die niet foecken als goede intelligentie en vriendfchap met den Grooten Heer te houden. *De wijl ghy lieden het niet weet* (feyde daer Bodogna op) *fo fal ick het u seggen*, en maeckende dat segghen soo langh, quam het eyndelijck daer op uyt: Den Grooten Heer is ten hooghften verwondert en verbaeft, dat de Koninck van Vranckrijck, bontgenoot van fijn K roon, fijn eygen onderdanen en ingefctenen, na Maltha gefonden heeft, om hem den oorlogh onder een anders bannier aen te doen, die hy tot daer en toe voor een goet vrient had gehouden; maer dat hy fich voor het toekomende voor hen, als voor fijn vyanden fou hebben te wachten, indien hy al sijne Ridders, die aldaer fijn, niet te rugge ontboodt, gelijk als hyfe daer heen gefonden had, en het Galeoen datfe genomen hadden, hem niet weder dede geven, fou hy, in tijdt en wijle daer fijn ongenoegen over toonen.

Hier op gaf de gefant tot antwoordt: Dat de Franschen, die tot Maltha woonen, lieden fiju die tot het Rijk niet behooren, over dewelcke de Koninck fijnen Heer geen gefagh hadde, sijnde een bekende faeck aen de geheele werelt, dat het zelfde Eylandt onder het gebiedt van Span-
gien

gien ſtaet, met het welke Vranckrijck voor als doe in oorlogh was. En wat aengaet het weder gheven van het Galeoen, en het geen met het ſelve is genomen geworden, door lieden die onder ſijn Koninck niet ſtaen, ſoude het een onredelijckheydt ſijn ſijnen Koninck fulcks te vergen. Hebbende de gefant van Vranckrijck deſe antwoord gedaen, keerde ſich Bodogna na den Baiolo van Venetie, verwijtende hem de onghetrouwigheyt der Venetianen, dewelcke toelaten tegen de vrede, dewelcke tuſſchen hen lieden met den Grooten Heer geſlooten was, dat de Galeyen van Maltha den vryen inganck in de haven van Candia hebben, alwaer oock de Malteſen, na dat ſy het Galeoen genomen hadden, hun volck, paerden en koopmanſchap gheloſt hadden: En om fulcke inconuenienten en onbetamelijckheden voor te komen, verſocht de Grooten Heer van hen de haven van de ſelve plaets, met verſceckeringh voor de Zee-macht, dewelcke hy beſich was tegen Maltha te verveerdigen, met een ſcecker getal van Galeaſſen tot ſijn verſterckinge. De Bailo gaf daer op tot antwoordt, dat Candia noyt eenighe Galeyen of Schepen van die van Maltha hadden ontfangen, en dat den Grooten Heer, aengaende die ſaeck, ſeer qualijck geïnformeert of onderrecht was: Dat hy, aengaende de haven en het leenen van de Galeyen, niet ſou nalaten de Signorie kenniſſe te doen hebben, maer dat hy vreeſde niet te ſullen opdoen.

Eyndelijck ſeyde hy tegen den Gefant van Hollandt, dat de Grooten Heer om Schepen benodicht waer, en dat hyſe van hen te leen begeerde. Deſe antwoorde, datſe hem die gaerne wilden leenen, maer onder deſe voorwaerde, dat de Grooten Heer hen van gelijcken wilde doen

met fijn Galeyen, diefe voor als doe feer nodigh van doen hadden, om teghens de Spangiaerts te gebruycken. De faeck is foodanigh, dat sonder tuffchen-fpreecken van Bodogna, de Grooten Heer, tegen hen met fulck een gramfchap ontfteecken was, dat hy hen voorfeecker fou mishandelt hebben; doch men lietfe gaen, met laft dat yeder van hen lieden fijn bedencken fou nemen, ophet geen den gefant van Venetie was voorgeflagen, dewelcke alfoo dat onweder niet hadden voorfien, en oëvallen wierden eer fy het ghedacht hadden, of behoorlijke ordere konden ftellen tot hun verfeeckeringh, ten aenfien van de Candiotten, die de Staet van Venetie nier feer toegedaen fijn, ter oorfaeck van de verschillen tuffchen hun Griekfche, en der Venetianen Roomsche Godtsdienft. En waerlijck het is te verwonderen, dat een Republijck of Staet, die foo wel geregeleert is, foo onbedacht is gheweest in een faeck van foodanigh een ghewicht, en dat de nabuerschap der Turcken hen geen oorfaeck tot misvertrouwen gaf, voornamentlijck fiende de toefstel van foo een geweldige Zee-macht, in fchijn tegen die van Maltha, maer in der daedt tegen Candia.

Onacht-
faemheyt
van de
Venetia-
nen.

De Vloot dan geraeckt onder feyl, en ftreckt fich na de haven van Gicovarino, naer datter een algemeene monfteringh was gedaen, en gevonden waren dartich duyfent Soldaten uyt de Levant, sonder die van Barbarye, en Algiers, die oock te famen dartigh duyfent uytmaecken, 90 Galeyen, daer onder twee Maonen, 250 foo Carannifacchi als Saiche, en dartigh Schepen van Barbarye, maeckende te famen uyt, omtrent 360 of 370 feylen, behalven die geene die noch daer na by het gros van de Armade of Zeemacht quamen.

Uyttocht
van de
Turck-
fche Zee-
macht.

Sijn-

Sijnde dan dese Zeemacht in het Rijk van Candia, op St. Jans avont, ghelijck men daer de dagen noemt, gekomen, namen sy des anderen daeghs twee kleyne Forten in, die op een steenrots legghen teghen over Canea, ten kosten van 500 Turcken; van de welcke de besettingh, bestaende in veertich mannen, in stukken gehouwen wierdt. Op dien selven dagh heeft de Bassa of Admirael van de Zee, die algemeen Overste van dese Oorloghs-macht was, het geschut doen landen, slaende voort sijn tenten op, en Batteryen oprechtende, yeder van tien stukken geschuts. Sijn eyghen Battery lagh aen het Westen van de Stadt; die van de Janitzars, aen het Suyden, en die van de Spahys aen het Oosten. Het werck van de sijde der Turcken wierdt soodanig gespoet, en de Stadt Canea, op sulck een wijze aengetaft, dat de Turcken binnen de tijdt van een Maent sich selven aen de voet van de muren der Stadt geplaetst sagen; hoewel niet sonder verlies van seer veel volcks, en in der daet, in dien'er tijdelijcke bystant van de sijde der Christenen was gekomen geweest, hy sou niet alleen dien voortganck niet hebben ghedaen, maer sy fouden hen gewisselijck in confusie en onorder hebben gebracht: Maer het schijnt, de Christenen hadden soo veel te doen met hun eygen belangh, en droegen sulck een slechten sorgh voor hun gemeene welstandt, dat de Bassa eyndelijck meester wierdt van de plaets, door d'oneenigheydt van de belegerde, meer als de dapperheydt der Turcken (hoe wel de Bassa Uffuf sich in alle gelegentheden als een braef krijgsman gedraghen had) ter oorsaek dat, hoewel sich het krijghsvolck in alle voorvallen sich mannelijck genoegh droegh, en al het geweld der Turcken dapperlijck genoegh affloegh, de Borghers evenwel

Aenvang
van het
beleg van
Canea.

Oneenig-
heydt der
Christe-
nen oor-
sacck van
het ver-
lies van
Canea.

De Stadt
wort met
verdragh
overge-
geven.

wel sijnde veel meer in het getal, vreseende van de Turcken te sullen mishandelt worden, indien se stormenderhandt veroveren, sich liever wilden overgeven als het uyteste waghen. Behalven datse hadden de mijn der vyanden met goet gevolg sien speelen, en dat men ter selver tijdt een valsch gerucht had gestroyt, datter noch eenige andere vaerdigh waren, om de ingefeten ten te meerder te verschricken. Sy dan vreseende daer voor, begosten van die uur af aen van verdragh te sprecken of te parlementeren, gelijk men het noemt: Maer indiense geweten hadden dat de Turcken alreets voorgenomen hadden het beleggh op te breecken, indien die van binnen noch een storm of twee hadden konnen uytstaen, sy souden sich wel bedacht hebben. Waerlijck de nalatigheyt van die van Suda kan omtrent dese saeck niet verschoont worden, die, hebbende ghelegghentheydt te water en te lande, den vyandt met eer als ghemeene macht aen te tasten en alle afbreuck aen te doen, het selve evenwel niet dede, het welcke d'oorfaeck was dat de Turcken met geen meer als ghemeene macht, sich meester van soo een stercke plaets als Canea hebben gemaect. Dese plaets dan gaf sich op verdragh over, en de Bassa trock daer binnen, aldaer hy terstont ordere stelde op het hermaecken van het geene om verre geworpen was, om tegen alle geweld weerbaer te sijn. Ondertusschen openbaerde sich de Christen vloot, maer behalven dat het te laet voor Canea was, soo bevandt sy sich soo swack van volck en Schepen, dat de Turcken, in de plaets van daer voor te duchten, siende de kleyne macht van de selve, daer openbaerlijck de spot mede dreven.

Schrick
der
Turcken
voor de
Christe-
nen.

Maer wanneer se wisten, dat deselve merckelijck versterckt was, en gereet om haer Scheeps-
Vloot

Vloot aen te taften, wierden fy daer over fo ver-
 fchrickt, datse naer anders geen faeck dachten,
 als om de vlucht te nemen: Maer het ongeluck
 voor de Christenen was, dat op het uytloopen
 uyt Suda, weer en wint hen tegen was, het geen
 hen, siende dat de tijdt alreets verlopen was, en
 dien volgens geen gelegentheydt om iets goedts
 uyt te rechten, sich weder westwaert aen bega-
 ven. De Turken, die anders niet fochten, maeck-
 ten sich oock vaerdigh om na huys oostwaerd
 aen te trecken, hebbende voor heen een goe-
 de besettingh, en bestellingh gelaten, om te be-
 waren het geene sy gewonnen hadden. Op hun
 vertreck maecten se een overslagh van al hun
 volck, en bevonden 4000 krijgslieden verloo-
 ren te hebben, en noch tweemaal soo veel siec-
 ken en ghequetsten. De Bassa tot Scio met sijn
 Vloot aengekomen sijnde, vandt aldaer een or-
 dere van den Grooten Heer, dewelcke hen ge-
 nootfaecte, alle mooghlijcke naersticheydt aen
 te wenden, sich een dagh, voor het aenkomen
 van de Vloot, tot Constantinopolen te vinden,
 het welcke hy dede. Het is onmooghlijck uyt te
 drucken al het toejuyghen en het bewijs van
 vreughde, waer mede hy bejeghent en begroet
 wiert, voornamentlijck door den Grooten Heer,
 dewelcke niet konnende sijn blijdschap binnen
 de palen van behoorlijckheydt houden, niet ver-
 wachte tot dat sijn Bassa van de Zee, sijn over-
 winnaer, ja sijn Soon, by hem quam, maer sich
 van sijnen Throon op hief, en hem teghen liep,
 om hem te omhelsen met over groote tecken-
 nen van gemeensaemheyd, prijsfende hem met
 woorden, en hem ophoepende met beloften, en
 verklarende, dat hy noyt boesem-vrient fooda-
 nigh had gehad als hy hem was. Maer siet hier
 eens d'onstantvastigheydt van de menschelijcke
 faecken:

Die te
 vergeefs
 de Turc-
 ken aen
 willen.

Ver-
 treck der
 Turcken
 na Con-
 stantino-
 polen.

Over-
 groot
 onthae-
 den Bas-
 sa Uffuf
 aenge-
 daen.

faecken: 't En duerde geen langen tijdt, of dien gunfteling, dien lieven boefem-vrient, fack fich vervallen uyt de genade van den Grooten Heer. De Sultane die defe groote gunft teghens defen Bassa feer tegen de borst was, wel kennende den aert van den Grooten Heer, en foo licht eenigen quaden indruck daer vat op hadde, oock welkundigh van fijn gierigen aert, wift den Grooten Heer foo veel in de ooren te blafen, gelijkfe oock van eenige nijdigers verftaen had, dat defe Bassa, van de welcke fijn Majesteyt sulck een werck maeckte, en die hy om fijn treffelijcke overwinningh foo hoogh in den top fette, Canea geenfints door fijn eygen dapperheydt vermeerftert had, maer alleen door de kloekheydt van die van Barbaryen, den hoeck te boven ghekomen was, buyten hulp van de welcke hy, met fchandefou hebben moeten vertrecken, tot de uyerfte vleck van oneer van fijn Majesteyt. Dat het een groote misflagh ware, hem geen reeckeninge en bewijs af te eyschen, en hem reden te geven van fich felven, meer en meer op fijn staet te verhooveerdigen. Meer behoefdemen niet te seggen, tegen een Vorst die overmatigh wreedt, en gierigh was, om hem tot een besluyt van het verderf van fijn gunfteling te brengen.

Van die uur af aen, so menigmael als de Grooten Heer defen Bassa sagh, deed hy hem eenige bestraffinge, en voor eerft; waerom hy fijn woort aen de Christenen van Canea gehouden had, daerse alle de doot hadden verdient, om datse sijne wapenen hadden derven tegenstaen; waer op hy feer betamelijck antwoorde, dat de Stadt hem sijnde overgegeven, na datmen hem alle redelijcke en billijcke voorwaerden had toeghestaen, het niet anders als reden was, deselve te houden, konnende het breecken van deselve niet

Afgunft
van de
Sultana
tegens
Ufluf.

Verwekt
ongenoe-
gen van
den
Grooten
Heer te-
gens hen.

Aert van
Ibrabim.

Des Key-
fers wre-
vel tegens
Ufluf.

niet gheschieden, als met de meeste ongherechtigheydt ter wereldt, en blaem van zijn Hoogheydt, het welcke oock misschien eenighe wederspanningheyt in hen sou konnen veroorsaecken, sijnde de saecken tegende Venetianen noch niet volkomentlijck wel bestelt. Maer dit was voor een doot mans deur geklopt, en tegen een mensch gepraet, die sich de saecken van den Oorlogh min als niet verstont, tegen een Barbaer, die voor als doe geen anderen toon begeerde te hooren, als die van het goudt, het welcke hem veroorsaecte terstont uyt te vallen, en te seggen, dat hy hem het sijne wederom most geven, andersints sou hy middel vinden om sich reekening te doen doen, selfs tot kosten van het leven van den Bassa, die wel soo stout was dat hy al de Rijckdommen, die hy uyt Canea gebracht had, hem onthield. d'Arme Bassa niet wetende wat meer te seggen, tegens een mensch, die in de werelt anders geen reden kende, als die van zijn eygen drift, konde niet beter doen als stilswyghen. Op den 30sten January van het jaer 1646. noch geen drie maenden na de tijdt, op de welcke hy van zijn Heer en Meester soo heerlijk en met sulcke teekenen van genegentheydt onthaelt was, deed hem den Grooten Heer voor hem komen, en belaste hem met schelden en dreyghen, dat hy hem zijn schat sou laten sien, op verbeurte van het leven. Dit deed den vromen Bassa alle gedult en aensien verliezen, die een onderdaen seinen Heer en Meester schuldigh is, seggende hem, met eenigen schyn van gramschap, dat hy anders geen schat hadde, als de roem en glory van wel gedient te hebben, soo verre was het van daer, dat hy sich selven op eenigerhande wijze sou hebben gesoght te verrijcken. En wat aengaende de dreyghementen,
die

Sijn on-
verfette-
lijke
vreck-
beydr.

Beveelt
den Bassa
te ver-
wurgē.

Groot-
moedig-
heyt van
Uffuf in
fijn door.

Lof
van Uf-
luf.

die hem fijn Hoogheyt deed, daer vraeghde hy weynigh na, als weynigh reden hebbende, om na een langer leven tetrachten, om een fot Prins te dienen. Ter nauwer noot hadde hy defe waere, maer te stoute woorden voortgebracht, of de Grooten Heer, woedende van gramfchap, belaste dat men hem terftont stranguleren of verwurgē fou. Evenwel niet tegenstaende dit onwederroepelijck bevel, wierdt de Bassa in de naefte kamer gebracht, en weder op nieu, door den grooten Vifir ghebeden, dat fijn fchepsel was, vergiffenis van den Grooten Heer te verfoecken, met hoop defelve te fullen verkryghen: maer Uffuf wilde ter wereldt niets doen, maer verfocht alleen maer drie uuren tijdt, om fijn faecken en belangen te beftellen, welcke tijdt verftreecken fijnde, wierdt hy gewurght, roepende geduerigh fijnen Godt aen. Op defe wijfe eyndigde Uffuf Bassa fijn leven, op fijn ouderdom van 35 jaren, een man van goet verftant, vol moet, en feer gerechtigh van natueren, foet en aenspraeckfaem met een yeder, en in der daet een eerlijcker doot wel waerdigh, fijnde binnen de tijdt van twaelf jaren, tot fulek een hoogte opgeklommen, dat hy gefagh had over de meefte deelen, die onder den Grooten Heer ftonden, hebbende oock d'eer van Schoonfoon van den Grooten Heer te fijn; geluckigh in fijn aenvangh, en geluckigh voor al fijn leven, indien hy een Prins had mogen dienen, die niet foo wreet, en weldadiger was geweest, teghen diegeene die hem dienden. Waerlijck de doot van defen Bassa leert ons te recht, het spreekwoort waer te fijn.

*Tolluntur in altum
ut Lapsu gravioré ruant.*

Sy worden hoogh opgevoert om te harder te vallen.

Jup.

diffusion de l'œuvre fol. 96 en 97

Jup. Algenoegh gemoralizeert, gaet slechts voort, indien gy meer te seggen hebt:

Merc. Dese Bassa was een arm Landtmans Soon in Bosna geweest, en was van zijn vyftiende jaer in het Hof van den Grooten Heer als Adel-jongen opgebracht, en wierdt in minder als yets verhoogt, tot de hoogste en merckelijckste ampten van het Rijck; maer was hy haestigh geklommen, hy was noch schielijcker gedaelt, tot smart van die geene selfs die hem de doot hadden aenghedaen. De Grooten Heer, als nu zijn gramschap over was, had terstont berouw van het geene hy gedaen had, en begeerde hem, met alle geweld doot te sien, en sijnde by hem ghebracht, daer hy lagh met de koorde om den hals, en noch genoeghsaem warm was, wilde hy geloven dat dese zijnen gunstelingh noch in het leven was, raecte hem aen de voeten, en aen de handen, en belaste hem met een droevige stem op te staen: Maer siende dat hy in der daet doot was, spaerde hy geen traenen op zijn doode lichaem te spreken, het welcke hy menighmael kuste, noemende hem geduerighlijck zijn Soon, en sulck een gebaer maeckende, dat het een jammer om te sien was, met klachten, dat hy sich selven berooft had van een man die hem en zijn Rijck soo nodigh was. Dit gejammer duerde soo lange, tot dat men hem, als met geweldt van de plaets trecken most, en hy om zijn smart voor een deel te versachten, bestede zijn nieuwe gegentheydt aen Oglio Bassa zijn Stedehouder ter Zee, die eerst wederom gekomen was, nae dat hy Hussain Bassa met onderstandt van volck nae Canea had gebracht, brengende 60 Christene gevangenen mede, ten deelen Italiaenen, ten deelen Hooghduytschen, die hy in een schermutzel gevangen had, de welcke door bevel van den

Sijn af-
komst.

Over-
dadige
rouw
van den
Keyser
over de
doot van
Ussuf.

Oglio
Bassa
komt in
zijn
plaets,

Keyfer alle op een barbarifche wijfe: wierden geimpaleert, of in de palaen gheworpen; daer de ellendige foo langh in blijven hangen toot datfe fterven; den een aen fijn been, d'ander aen den arm, een darde aen eenigh ander gliedeelte van het lichaem, en geluckigh die de doo'dt hae fby komt, dewelcke meenighmael langher toef als dienftich is voor de behoudenis van hunne ziel.

Chriſtenen beſetten den uyttocht tegen de Turcken.

Terwijl nu de Turck fijn tweede Zere-macht vaerdigh maecte, om fijn voornemen op het Rijck van Candia voort te fetten, hoewel niet met fulck een spoet, als men wel in het eerfte had aenghewendt, fijnde de hitte en oorloghs-luft al eeniger maete verkoelt, quam de tijdinge tot Constantinopolen datter 25 Chriſten ſchepen aen de mont van de Casteelen aen de Dardanelli ſich bevonden, alwaer de vloot nootwendigh door moſt. Men ſagh fijn leven geen grooter verbaeftheydt als toen onder de Turcken, over d'overdaedige ſtoutheydt van de Venetianen, die foo dicht by het hoofd van het Turcksche Rijck derfden komen. Terſtonde wierden 20 Galeyen, wel voorſien, na Gallipoli, tot bewaring van de Casteelen, gefonden, onder 't geleyde van den Chiechaga van de Zee, en op defelvetijdt quam'er tijdinge dat de ghefeyde Chriſten vloot, de Casteelen vaſt beſchooten, van Tenedo af, met dry ſtucken gheſchuts, maer dat eenige kloeckmoedige Turcken ſich tot onderſtant in defelve ſterckten hadden geworpen, waer door de Venetianen te met een weynigh aſtoogen, latende daer het geſchut en hondert Krijgſlieden, waer van alleen twintigh ghevanckelijck binnen Constantinopolen gebracht, en op de Galeyen gefet wierden.

Jup. Na dat ick eenige omſtandigheden van

u verhael heb aengemerckt, dunckt my dat het niet fwaer fou vallen voor de Christen Vorften, indienfe te famen fpenden, dien Barbaer met al fijn macht en fnorcken te dwingen, en weer haef- op na Scythia te jagen.

Aenmer-
kingh op
den Staet
der Turc-
ken.

Merc. Dat fou hen niet over fwaer vallen, maer daer is een onmooghlijckheydt onder de Christenen; Vranckrijck foeckt het niet; maer na sommige segghen, fiet liever dat Venetie aen die kant werck vindt, om hem als hy eens in Italie komt te wroeten, de voet niet dwars te fetten. Spangien mocht wel willen, maer kan alleen geen dans maecken; de Paus van Romen maeckt wel wat Botades, maer voor de rest *manam de tabula*. Engelandt en Hollandt fouden voor al niet willen, ter ootfaeck van den overgrootten handel diefe in fijn Rijck op de Levant hebben, en dit fijnse die het werck meest fouden moeten uytvoeren. Deenmarcken en Sweden fijn soo verre van der handt, datfe qualijck weten offer een Turck in de werelt is, behalven dat dese Vorften onder malkanderen geduerighlijck over hoop legghen, en niemandt daer fijn intereft vindt; en men ghelooft dat de Koninck van Vranckrijck, liever Keyfer in Duytslandt als in Thracie fou willen fijn; in fomma dien doorn, tot verdriet van Europa, moet waffen en toemenen, en de Christenen soo dicht aen de voden komen, datfe eenmael ter degen het gevaer van naby sien. Maer om voort te gaen: Sijnde dan dese Veneetiaensche vloot weder naer het ftauw van Gallipoli ghekeert, wierdt de nieuwe Bassa of vooght van de Zee ghedronghen defelve tegen te gaen, met soo veel Galeyen als hy by een kon halen, en komt daer op den 28 April omtrent, maer sich verwonderende over de kloekheydt van de Venetiaensche fchepen, fchreef

Belangh
der Chri-
ften Vor-
ften.

Daden
van Oglia
Bassa.

daer over aen de Poort, dat hy met foo ggeringer macht, geenfints gheraden vandt de Chrriſtinen aen te taſten, behalven dat ſijn geſchut niet half ſoo ver reyckte als dat van de Venetianern, waer over hem noch vijfſtigh Galeyen te hulp toegeſonden wierden, en omtrent 62 Calamufen, tien ſchepen met twee lagen geſchut, en ſees Maonen, het welcke gheſchiede op den 200 May. Maer evenwel ſou al deſe macht niet veell geholpen hebben, ten ware de vijf-en-twintigh ſchepen, door gebreck van water, niet gedwoonghen waren gheweest de enghte te verlaten, en den vryen doortocht aen de Turckſche vloot te laten; dewelcke ſich in het begin van Juny by Scio neder ſette, daer noch eenighe macht uyt Barbarye, namentlijk twee ſchepen van Tripoli, negen van Tunis, en elf van Algierns, met neghen Galeyen by quam. De Turckſche Zeevooght komt aldus op den 18 July tot Canea, daer hy in het aenſien van de Venetiaenſche vloot een goet onderſtandt binnen bracht, ſijnde niet moogelijck den Generael van de Chrriſtinen te bewegen uyt Suda te loopen, om dat onderſtant te verhinderen. Men moet hier aenmercken, dat als men de eerſte mael aen het Hof van den Grooten Heer ſprack, van een Zee-macht op te rechten, datter toen binnen Conſtantinopolen ſes Candiotti Calogori waren, die by de voornaemſte van het ſelve Hof aenhielden, dat hen het beſtieren van deſelve vloot mocht aenbevolen worden, doende verſeeckering van een goet gevolgh: Het welcke alleenigh dient, om te toonen hoe genegen dat die lieden waren, om ſich de heerſchappy van de Venetianen te onttrecken. Een gebreck waerlijck in ſulck een wiſſe regeringh, in hun dienaarren ſodanigen macht te dulden, die hun onderdanen

Turcken
brengen
onder-
ſtandt
binnen
Canea.

Ontrouw
der Chri-
ſtinen te-
gen hun
geloofs-
genoten.

danen foo verre druckt, als liever onder de Barbaren, als hen lieden te willen staen: Dese gaven vorder hunnen raedt, en deden hun aenwijfinge, om het alderbeste hun besluyt uyt te voeren; deselve plicten deden eenige Sicilianen, omtrent de tocht na Sicilie, die toen voorgeslagen wiert, doende verseeckeringh datter geen swarigheydt was om de saeck uyt te voeren; oock datter geen beeter middel was om Maltha te winnen, als sich meester van Sicilie te maecken: so trouw vallen de Christenen omtrent hun eyghen Vaderlandt, konnende met goede ooghen aensien duyfender van menschen in het verderf gebragt, wanneer sy hun belangh maer konnen voldoen. Ja sy quamen wel foo verre als hen verseeckering te doen, van de Haven van Syracuse, en van de Stadt mede, met weynigh moeyten en kosten, en sijnde sy meester van die plaets, waren sy het van het geheele Eylandt. Een van Ragusa stelde voor den aenvangh op Italie, ghelijck oock een seeckere Priester van Roma, die sich aldaer voor geneesmeester, oock voor een duyvels konstenaer uyt gaf; maer sijnde soo in het een als in het ander weynigh van belangh: In sulcker voegen konnen sich de Turcken van de Christenen selfs dienen om de Christenen te plagen, en 't en ware foodanighe schelmeryen geweest, de Turcken hadden sulck een voortgangh niet ghemaect. Men moet hier by voegen, dat de Turcken in hun besluyt van tegens de Christenen te oorlogen, altoos eenighe beweeghredenen hebben gehad. Gelijk van den laetsten oorlogh het nemen van de Sultane is geweest teghen de Maltesen, dat in hun plaets de Venetianen hebben moeten ontgelden, alsoo is het oock ghebeurt in het jaer 1642, sijnde de vloot van den Grooten Heer vertroocken van het

De
Turcken
Oorlogen
tegen
de
Christenen
selden
sonder
beweegh-
redenen.

Selſaem
beſtaen,
van een
Griecks
Chriſten.

beleggh van Aſſoë, een plaets gelegen aen de Rivier de Tanais, dat een ſeecker Grieck, geboortigh van Galata, een man van middelbare ſtaet en gelegentheydt, en anders van een goet eerfaem leven, ſonder dat men weet of het door eenighe ontſteltenis van harſſenen, of anderſints door eenige geeſt-yver gheweest is, op het midden van den dagh, tot Conſtantinopolen in de Kerck van Santa Sophia ghegaen is, alwaer hy, met meer roeckeloosheyt als oordeel, met voorgeven van een Chriſtelijcken yver den Keyſerlijcken ſtandaert, ſtaande boven den ſtoel van hun Leeraer, wech genomen, in ſtucken geſcheurt, en onder ſijn voeten getreden heeft, roepende met luyder keelen, dat de tijdt naderde, dat de Turcken ſouden vernietight werden, en datſe nu al langh genoeg hadden getyranniſeert, en datſe binnen den tijdt van dry jaren, men de eerſte teekenen van het Ottomanniſche huys ſou ſien te niet gaen. Deſe man wierdt hier over gevangen, en by den Grooten Viſir ghebracht, dewelcke hem ondervraeghde wat geeſt hem bewoghen had ſulcks aen te rechten, en op ſulck een wiſe den ſtandaert van den Grooten Heer te ſchenden, en het verval van het Rijk te voorſeggen? Die daer op antwoorde, dat hem dry nachten achter een, een ſchoon Jongelingh was verſcheenen, die hem bevolen had het ſelve te doen. De Viſir, ſijnde een man van verſtant, ſiende dat hy noch door dreygen noch anderſins, deſen dwaes van ſijn dwaesheydt niet konde af-trecken, veroordeelde hem voor al ſijn leven op de Galej, met verbeurte van al ſijne goederen, daer hy wiſſijck aen dede, hem handelende als een ſot, in ſulck een reuckeloos beſtaen, den welcken, indien hy na verdienſten had geſtraft, ſou het ſelve miſſchien het volck eenighe vrees heb-

Wijs be-
raedt van
den Viſir.

hebben mogen veroorfaecken , gelijk het gemeen toch bygelovich of lichtghelovich is, het welke eenige kleynachtingh omtrent de Majesteyt fou hebben mogen veroorfaecken. Soodanich dan is het begin, en d'oorfaeck van desen Oorlogh van Candia geweest, ten eynde van de welke sich de Veneetfianen van dese Kroon berooft hebben gefien; oock sodanich de wreetheyt en ondanckbaerheyt die den Grooten Heer tegen fijn getrouwen Baffa ghetoot heeft, omtrent op defelve tijdt, dat het Hof van Perfia en Chah Abas, op diergelijcke wijfe fijn Hof tot een flachthuys fagh gemaect; maer hoewel de stof niet verfmadelijck is, wil ick Vader daer niet mede ophouden.

Jup. Gy soeckt u verschooningh op my, daer het misschien aen u selven schort, wy moeten daer mede het bericht van hebben: maer eerst seght ons iets van de Staet van Romē, daer ick merck dat de Christen Vorsten seer het ooge op hebben, op dat wy eens sien, hoe de belangen van de Hoven van Europa aen de Stoel geveft sijn, en dan fullen wy eens dat werck van Perfia hooren.

Merc. Die geene die sijn mogentheyt aenhangen, Vader, sijn alleen dese diemen Roomsche of Roomsgefinden noemt, de andere, gelijk de meeste na het Noorden leggen, vragen soo veel na hem, als Mevrouw Diana na het keffen van de honden; onder de geene is oock de Coningin Christijn van Sweden, die haer Rijck aen Carel afgestaen heeft, te reekenen: Dese na dat sy by na gants Christenrijck doortogen had, heeft sich cyndelijck voor de tweede mael tot Romē neder gellagen, om een heylige Dochter van sulck een heylige Vader te sijn. Op haer eerste aenkomen aldaer, wilde sy aenstonts haer edelmoedig-

Staet van
het
Room-
sche Hof,

Van Co-
ningin
Christina
van Swe-
den.

heydt betoonen; en de Staet van Venetien, in haer fwaren Oorlogh met den Turck, met een Regiment voetvolcks, op haer eyghen koften, onderfchragen; maer haer ongelegentheydt, en het ongemackelijck overkrijgen van geldt uyt Sweden, (alfoo, na het lichten van twaelf duysent dubbloenen, geen wiffel meer volgen wilde) als mede het fterven van Santinelli haer gunfteling, die de wervingh fou bevorderen, waren de oorfaeck dat haren toeleggh in roock verdween; gelijk meeft al haer windige toelagen. Daer toe helpt noch meer de doot van haren opvolger de Coninck van Sweden, waer door fy staet in noch grooter fchaersheydt te vallen. Dese Paus maecte in het eerft feer veel wercks van dese Princes, maer federt hy gemerckt heeft, dat by haer mannelijck verftant, soo veel vrouwelijcke driften (en onder die, een groote ongestadigheyt) te huys leggen, is fijn yver tot dese yveraerfter niet weynig verkout. Sy is niet veel beter tegen den Paus gefint, noch van fijn plichten voldaan, als die fy fich vry grooter had ingebeeldt, waer by komt de flechte bejegeningh, die haer van fijn vrienden gefchieden. Sy heeft menigmael fich laten verluyen, als wilde fy fich in een Klooster begeven, maer het iffer noyt toe gekomen, mifchien heeft fy de werelt noch wat te lief om afgefondert te leven. Het fy uyt dese oorfaeck, of om dat fy hier in, soo wel als in alle andere dingen, een vrouw, dat is, onftant vastig is, fy fal vertrouw ick de werelt niet verlaten, voor dat die haer verlaet. Ondertuffchen is fy tot Rom en gefien als de hont in de pot, en al vertrock fy, al was het al wat met misnoegen, men fouwer fijn oogen niet om uyt krijten. Sy is evenwel begaeft met uytftceekende deugden, hebbende een mannelijck hart in een vrouwelijck lichaem, en ongewoo-

Belang
van den
Keyfer.

gewoone gaven des verftants. De naefte daer ons van te fpreeken valt, is de Keyfer, daer de Paus groote vrientfchap mede houdt, hebbende oock in fijn verkiefing alles toegebracht, om de fwarigheden en gravamina, die hem van die kant wierden toegebracht, wech te nemen, gelijk het hem oock moeytens genoeg koft, om de Kerkelijcke, foo wel als de wereltlijcke Ceurvorften te behagen. Het was oock op het verfoeck van den Paus, dat de Keyfer tegen de Sweedsche Coninck optrock, als hy in Pomeran was gevallen, niet teghenftaende hy wel groote fwarigheden mocht te gemoet sien, en fulcks ten hoogften dienftig was om de algemeene vrede-handel een krack te geven, sijnde daerenboven dat Hof, voor als doet t'eenemaal bloot van gelt; evenwel wift hem den Paus foo veel in 't oor te blafen, dat hy alle bedenckingen te rugge ftelde; hopen- de van Romen te krijgen, dat tot sijnent ont- brack: Maer hoe weynigh gronts fijn hoop had, is genoegh gebleecken, als den Paus met uyt- vluchten den een op den ander te maecten, toon- de dat hy niet als wint te koop had, en dat het fwaer valt van nemers geverste maecten. Sy ko- men echter nu wel over een, als sijnde beyde in hun belangen, in de vredehandelingh tuffchen Vranckrijck en Spangien, evenwel voldacn, als die men met het staertje gepaeyt heeft, het wel- ke hen beyde doet morren par Compagnie.

Belang
van de
Francken.

De Franschen dragen fich altoos omtrent de besluyten van het Roomsche Hof, als lieden die de Heyligheyt in waerden houden, sonder even- wel het Conincklijck gefach vermindert te wil- len sien. Defen Stoel heeft fich wel te wachten iets te beraemen dat na eenige waen ruyckt, of fy heeft staet te maecten, het selve door de Parle- menten in Vranckrijck, wel te sien siften, en

garbeleeren, en het mocht daer soo mee staen, wel teenemael verwerpen en uytvaegen, den Paus mach soo lang knorren en morren alst hem lust; sy hebben de kunst om door weygeren dien Stoel te doen blijven binnen de palen van haer gefach, en daer niet buyten te spatten, soo dat sich dese wel wachten moet te breedt te gaen, indienfe niet wil dat al haer aensien t'effens ter neder stort. Onlangs evenwel, heeft dat hooge hoofd die swackheyt gehadt, van een weynich te halfterrich sich tegen die Croon getoont te hebben, het welcke door een voorval omtrent den gesant van dit Rijk genoegsaem tot een Oorlog uyt fou gevallen sijn, 't en waer het waerachtich was geweest, dat dreygen en doen twee sijn: Altoos de gantsche werelt wachte met open oogen na den uytflach van dat hooge misnoegen, en of een Castro en Commachio wel genoegsame pillen fouden kunnen sijn, om Roma daer aen te doen sticken; doch men bevant dat het maer een *Panicus terror* geweest is, en dat de haen niet so haest had beginnen te kraeyen, of desen Sinte Peter kreegh berouw, ten minsten na inhoud van de Roomsche pasquinade. Hy heeft het noyt groen op Mazarijn, den Grooten Staets-dienaer van Vranckrijck gehadt, en ghenoechsaem opentlijck dat Rijk schande op geleght, sich alsoo van eenen Man, die meer sijn eygen belangen, als die van het Rijk socht voor te staen, te laten ringelooren; die ondertusschen tot voortplanting van sijn gesag, en voortsetting van een Oorlogh, alles aensloegh, selfs tot merckelijck achterdeel van het Rijk, en nooyt minder Vos was, als wanneer hy met een Vos te doen had. De Paus ondertusschen begingh misflagh op misflagh, krytende desen Staets-dienaer, in alle vergaderingen uyt voor de ware hinderpael van de vrede,

de, die hy met fulck een drift betrachte, en was op die tijdt aldermeest op hem gebeeten, toen de vredehandeling tuffchen beyde die Kroonen aenginck, het welcke hy evenwel niet anders als voor een ebatement-fpel nam, om de werelt de oogen te verblinden, en de algemeene afgunft te ontvlieden; maer defen grooten Vader vant fich wel verbaeft, als hy dit groote werck geluckighlijck ten eynden gebracht fagh, en fich felven genootfaeckt Palinodiam te fingen, en heel uyt een ander vaetjen te tappen. Ondertuffchen groeiden de onlusten tuffchen dit Hof, en de Fransche Croon dapper aen, sijnde den Paus genootfaeckt, om het punt van eer, fijn belangen achter rugge te ftellen, sijnde die Kroon te vriendt te houden, en in alle voorvallende ghelegentheden in den arm te nemen, om indien de hooghe Vorften eens de oogen geopent wierden, daer een handt vol buskruydt in te werpen. Behalven dat iffer noch een reden, welcke hem te rugge houdt, te weten, de vrees, dat fich die Stoel, uyt wanhoop lichtelijck in fulcke armen fou werpen, die haer al te wel befchermen, en meer als al te wel bewaren fouden kunnen. Spangien blijft noch ftilfwygende het outfte kint van dese Moeder, sijnde getroetelt uyt enckel liefde, gelijk Vranckrijck uyt ontfach; de reden daer van is, dat dit Rijck fulck een goede en vette Melck-koe voor dese Stoel is, ter oorfaeck van het geloofs onderfoeck, het welcke aldaer haren hoogften Stoel heeft. De gewillighe gehoorfaemheydt van die Kroon,maeckt haer een genoeghsame flavin van het Roomsche Hooft; en te blinder fy gehoorfacmt, te verder het gefagh van dese gaet, die te gelijk dient tot een voorbeelt. Is het niet een breydel voor alle andere Vorften, behalven voor Vranckrijck, dat fijn oude ftyl van leven houdt,

Belangen
van Hif-
panien.
Inquifitie

Venetia-
nen oor-
deelen
recht.

houdt, en den blixem van defen Afgodt niet veel acht. De perffingen van het Rijck van Napels, die door de Roomsche Schat-meesters gefchieden, maecten een yeder verwondert, hoe fulck een hooge macht foo diep gehoorsaemen kan: de Venetianen, in Italiën alleen, fchynen recht te kunnen oordelen wat Godt en wat den Keyfer toe komt, gelijk het spreekwoort onder die onafgodiften luydt. Spangien dan fy genoeg gewaerfchouwt dat haer geen stercker storm als uyt het Roomsche Hof kan over komen, dat in hare handen heeft dat groote lichaem in roer te stellen, wanneer het slechts, haer interdictien, of herroepingen, van hun indulgentien en toelatingen, die dese Koningen foo mildelijck (als schoone bloemen) sijn mede gedeelt, instellen wil. Soo dat Spangies trouwe of bygelovige gehoorsaemhey, een vruchtbare Moeder is om haer alle rampen te baeren. In de laetste vredehandelingh met Vranckrijck, heeft dit Rijck vry wat ongenoegen aen defen Myter gegeven, al te deun na haren fin, verbergende het geen verhandelt was en te verhandelen stont, al hoe wel haer belangen en voorflagen den Paus altijt het alderbeste aenstonden; maer dewijl Mazaryn fulck een geheym van die van de Fransche maecte, heeft hy de Spaensche verplicht, mede van hare syde dicht te sijn. De Roomsche Paus heeft daer oock opentlijck over geklaeght, en sich qualijck gehouden, dat men een saeck, daer hy sich soo veel liet aen gelegen sijn, voor hem heelde, en men had genoegh hem voor te werpen, dat den Roomschen Keyfer daer also blind in was als hy; maer dese gaf voor, men behoerde altijt een onderscheyt tusschen een geestelijck hooft en een wereltlijck Vorst te maecten; oock soo veel eer aen een man als Mazaryn, niet te doen, die alle
God-

Goddelijcke en menfchelijcke infichten verwierp, om alleen fijs Heeren, en fijs eygen gefagh op te voeren; maer men oordeelt dat het Romen, daer het minfte fchort, maer wel, dat die Stoel niet anders foeckt, als fcheytsman in alle verfchillen te fijs, om van alle kanten plasdanken te behalen, en op alle gronden haer gefagh te bouwen.

Dat Polen noch fttaande blijft, heeft het fijs Heyligheyt niet te dancken, die wel gewent is woorden voor gelt te geven, evenwel draegt fijs de felve Kroon foo eerbiedighlijk, dat fijs noch danckbaerheyt toont, fchoon fijs niet ontfangen heeft; erkennende gaerne dat de enckele woorden van den Paus, haer voordeel hebben toegebracht. Savoyen heeft weynigh met het Hof te doen, en het Hof noch minder met haer, evenwel fou het den Paus niet onaengenaem fijs, een Minister of Staets-dienaer, van wegen dit Hartoghdom, aen fijs Hof te fijs. Terwylen foeckt fijs defen Hartogh, als een yveraer voor defen Stoel aen te ftellen, foeckende met onfchuldigh menfchen-bloet, de fegen van fijs Heyligheyt te koopen; maer eenige eeuwen voorleden hebben getoont, dat gewiffe dwangh, en dwinger, niet altyt even wel gheluckt. De Groote Hartogh van Toscanen is aen het Pauselijck Hof in groote achtig: Dese draegt fijs oock van fijs fyde als een billijck Vorft omtrent de belangen van defen Stoel. Parma en Modena fijs even onvoldaen, den een van wegen de ftat van Caftro, ('tgeen de Paus niet losbaer wil ftellen, en wel twee darden minder verpant is, als de waerdye bedraecht) en den ander om Comacchio, eenfgelijcks teghen behoorlijckheyt voor den Rechtbancken meer als tseftigh jaren aen de pleyt gehouden. Sijs Heyligheyt toont aen dese
wel

Van Polen.

Savoyen.

Hartogh van Florenccn.

Van Modena.

wel hoe vafhoudende hy is, en dat de Geestelijken een vaste maeg hebben, diemen swaerlijck aen het overgeven krygen kan, Mantua staet met Romen beter; als die geen belangen, noch eysch te maecten hebbende, sich met Romen so weynigh bemoeyt als Romen met hem. De Staet Mantua.

van Venetien, hoe seer, door haer langduerige Oorlogen benauwt, en hoe seer de welstant van geheel Italien aen het geluck van hare Wapenen hangt, kon swaerlijck yets anders uyt dese handen krygen, al een deel *compiementi*, en *promessi de Benevolenza*; wanneer men hem op de Tas klopt, valt hy aen 't klagen, over de quade bestiering van des Staets hulpmiddelen, van de gierigheyt der Kryghs Oversten, die meer hun eygen voordeel, als dat van de Staet soecken, loerende meer op winst, door het overbrengen van hunne waren, als om den vyandt een voordeel af te sien, al uytstroysels van den Prior Bichi, die met eens anders vuyl het sijne trachte te bedecken; Hy beroept sich oock gedueriglijck op andere Vorsten, en houdt staende dat, indien een yeder in milddadigheyt den Roomschen Stoel evenaerde, de Oorlogh al lang niet afgekeert, maer den algemeenen vyant aengedaen sou worden. Van desenteem is hy niet te krygen, en al wat hy slaet, het is al op desen snaer; terwijl laet hy dese Staet met ydele handen, en siet met goede oogen aen dat sich de Turck meester van Candia maect. (daer de Fransche, niet tegenstaende hun apparente bystandt wel de grootste oorfaeck toe gegeven hebben, invoegen het den Venetianen veel beter sou geweest sijn, dese Auxiliare wederom te rugge te senden, gelijk sy die van den Prins Almerico van Modena gedaen hebben; om datse in der daet, minder de Turcken hun vyanden, als dese Fransche vrienden had-

hadden te vreesen.) Hy sou ondertuffchen wel mogen sien, dat men de Geestelijcken, so noemt men de Priesterschap in dien staet, eenighe last opleyde, op dat sich de selve alsoo met het geen haer eygen is, mocht behelpen; maer die van de Regeering hebben daer niet veel lust toe, alsoo deselve Geestelijckheyd alreets genoeg gedrukt is: Behalven dat, souden se hem gaerne wijs willen maecken, en te kennen geven, dat het een verkeert gevoelen van sijn Heyligheyd is, te geloven dat al de geestelijcke goederen hem toebehooren, en stilswijgende aenwijfen, dat wanneer hen in den sin mocht komen te schieten, dese order te beswaren, sy daerom niet behoeven na Romen, om verlof te trecken; terwijl heeft hy der de Jesuyten (een slagh van Geestelijcken) weder ingekruyt, pratende die Staet dese pillen aen, die sy wel met gout overtogen heeft, maer sulck als haer aen't verhemelte van de mont sal blijven hangen.

Jap. Wy houden al dit voor gehoort, segt my nu of ghy by desen heyligen Vader geweest sijt, of ghy u by hem hebt bekent gemaect, en hoe hy u onthaelt heeft?

Merc. Ick by hem gheweest, ick heb my by hem bekent gemaect, en hy heeft my wel onthaelt. Het is waer, dat ick gemeent had my binnen Romen *incognito* op te houden, maer alsoo ick my aenstonts onder een deel Kooplieden en Wisselaers had begheven, en dese wel heeft sagen, dat ick sulcke meesterstukken in de handel aenrechte, die de loofte van hun allen niet bedencken konde, merckten sy wel haest, dat de vos van de quack salvers, dat is de meester van de dieven, onder hen regneerde. Aldus wiert ick den Paus aengebracht, die my terstondt by hem ontboodt; Hy begroete my aenstonts met den

Handel
van Mer-
curius tot
Roma.

den naem van Confrater : Ick vraegde hem waer die broederschap van daen quam ? Van handels wegen antwoorde hy ; want ick drijf handel met het hemels, gelijk als ghy met het aerts doet. Ick most dan dat Complement aennemē, en alsoo bleven wy goede vrienden. Hy klaegde my onder anderen sijn ongeluck, als dat hy den sleutel van den hemel verlooren, en die van de hel alleenig behouden had. Hy versocht my oock vriendelijck, wanneer ick weder by u quam, dat ghy hem uwen blixem wat soud gelieven te leenen, om daer een na te maken, alsof de sijne so krachteloos geworden was, dat, wat kracht hy oock dede, hy daer ter nauwer noot de noppen van de kleederen mede versengen konde; hy toonde sich seer genegen tot d'oude dienst der Goden, roemende dat hy en sijn Voorfaten alleen de mannen waren, die den beelden-dienst in eeren hadden gehouden, als mede d'oude tempels, daer hy alleen de namen van had verandert. Hy socht met my Wissel te sluyten over eenige duysenden aflaten, alsof sijn banck, hoe wel sy oock voorsien was, alleenig sulcke en foodanige in kas had, die zedert eenigen tijt herwaerts onganghbaer en afgeset waren : Verstaende dat ick in den sin had na de hel te reysen, versocht hy my, dat ick eenige zielen van ketters, die hy verdoemt had, met my wilde nemen ; want sy sijn soo loops, seyde hy, datse, sonder goede opzicht sijnde, het Vagevier en alles voorby loopen, en regelrecht na den hemel peuren. Ick verschoonde my van dien last, maer konde hem evenwel niet ontseggen een deel woeckenaers, meynedige Advocaten, verdorven dobbelaers, Roffiaenen en Atheïsten mede te nemen, welcke laetste uyt nieuwsgierigheyt de reys aengingen, om datse sich wilden verseeckeren of'er oock een hel, of duyvels

vels waren. Hy gaf my oock eenige brieven mede, een aen Pluto, waer in hy fich verſchoonde van hem ſoo weynigh toe te ſenden, alſoo der voor eenigen tijt eenige doorſnuffelaers waren geopenbaert, die een yeder den wegh tot den hemel wiften te wyſen. Een ander aen Charon, was een brief van complementen, en diende tot bygeleyde van een Galey die hy hem toefant, alſoo hyſe niet meer tegens den Turck van doen had. Een derde was aen Cerberus, waer in hy dien deurwachter verſocht uyt vriendschap, en overeenkomt van ſijn drie Kroonen, met ſijn (Cerburus) drie hoofden, de zielen van de ongeluckige mans, die quade vrouwen hadden gehad, ſo vinnigh niet meer te bejegenen, alſo deſe wijven, in hun leven hem helhonts genoegh geweest waren. En aldus na eenige vriendelijcke maeltijden, en promenades, nam ick van hem mijn aſſcheyt na Spangien, om eenen Don Francisco de Quevedo op te ſoecken, om eenighe informatie van de Staet van dat Rijck te nemen; maer daer komende, en hem vindende, vant ick weynigh behulps, alſoo hy verklaerde, en ick oock bevondt, dat al ſijn ondervindingen maer dromen waren, daer niet veel van na te ſeggen was.

Jup. Wel nu, al eer ghy de reys naer Onderen aenvaert, laet ons nu hooren het verhael van het Hof van den Coninck van Perſie, daer ghy ſoo terſtont van opgehaelt hebt, en daer mee laet ick de aerde met u, dewijl ick my laet voorſtaen, daer mijn genoeghen voor dees tijdt al van te hebben.

Merc. Mierza Tachy had het Rijck van Perſia ſeer lange in verſcheydene dienſten en ampten ghedient, ſoo ten tijden van den Coninck Sophy, als van den Coning Chah Abas, hebben-

Treurige
geſchiedenis van
Mierza
Tachy.

de ſich altijd gedragen als een man van groote kennis en beleydt, 13 jaren had hy als Rijcksvoogt van Perſien, onder Abas geheerſcht, en in alle ghelegentheydt de gunſt van ſijn Heer en Meefter verdient; maer gelijk het doorgaens gebeurt, dat een hoogh gefagh een hoogh en groots gemoet maeckt, en de Perſiſche Grooten het ſelfde met allen ſeer eygen is, konde ſich deſen Vorſt, ſelf in ſijn hooghen ouderdom van tachtentigh jaren, deſe wuſte drift niet ontrec-ken, noch ſich wachten van over dien ſteen een doodelijcken val te doen. De Coninck van Perſien, quam ſich, gelijk hy ſomwylen doet, op den Maydan, op ſijn nieuw gemaekte Thallaer, en ſijn Konincklijcken Throon vertoonen, wanneer den Arabiſchen Hartogh ſijn Majeſteyt de voeten quam kuffen: Wanneer de Koninck den ſelven Hartogh met eenige vriendelijke woorden wilde verwellekomen, voegde ſich Mierza Tachy (nae dat hy den Opperſten Hartogh Ganichan had doen te rugge ſitten, om gefeyden Arabier ſijn plaetſe te laten bekleden) met ſijn reden daer tuſſchen, ſeggende vaſt: ſijn Hoogheydt is ons hartelijck wellekome, en wat vorders uwe Hoogheydt te verſoecken heeft, dat ſullen wy hem gaerne toetſaen; alſoo uwe Hoogheydt alle gunſt van ons te wachten heeft. Deſe wyſe van doen, en dit gebruyck van het wordeken wy of ons, wierdt van den Koninck ſeer qualijck genomen, en verweckte hem tot ſulck een gramſchap, dat hy (ſlaende ſijn gefigt op Ganichan) ſijn handt aen het geveſt van ſijn houer leyde, en met ſijn geficht bedecktelijck te kennengaf, dat hy het niet qualijck fou nemen, indien hy den Rijcksvoogt aen ſtucken hadde gekapt.

De Koninck van Perſien vertoont ſich aen den Maydan.

Misſlagh van Mierza Tachy

Ganichan evenwel ſulcks gheen acht ſlaende,

de, bleef dat voor die tijd daer by, andersints had hy voor al geen goet oogh op den ouden Tachy, en sou sijn Majesteyt wel haest in soo een dienst te wille hebben geweest; want eenigen korten tijd geleden, Canichan met den Koninckter Jacht sijnde, had teghen den selven seer over Mierza Tachy geklaegt, so wegen eenige faecken, sijn eygen belang betreffende, als van wegen het krijgsvolck, dat onder hem stondt, en hun betalinge, dewelcke door geseyde Tachy vry besnoeyt was, seggende tot besluyt (self in tegenwoordicheydt van eenige andere Grooten) dat de hooghmoet van Mierza Tachy niet langer te verdraghen was, dat met de Kroon van sijn Majesteyt wierdt ghespeelt, en deselve aen het waggelen was, waer in voor lange al behoorde voorsien te sijn; doch indien den Koninck wilde, het waer noch tijdt, om een grooten val, (dat Godt wilde verhoeden) voor te komen: Waer op de Koninck tot antwoordt sou gegeven hebben, ick weet het Hartogh, en hy sal sterven.

Aen-
stoc-
king van
Ganichan
tegen
Mierza
Tachy.

Dit had den Koninck evenwel tot op dien tijd toe opgekropt. Dit nu voorvallende, ware de rechte gelegentheydt geweest, sijn eygen wrecksucht onder het belangh des Konincks te vermengen, indien hy acht op het gelaet des Konincks had geslagen; maer hy merckte het selve niet, of ten minsten wist niet op wien het de Koninck gemunt had, en alsoo op deselve tijdt het oogh van den Rijcksvoogt op de Koninck viel, draeyde die sijn hoofd na een ander wegh, en soo bleef dat treurspel voor dien tijdt te rugge. Ondertuffchen wierdt de maeltijdt voor den Koninck, alles in gout, aengedischt, en de selve nu gegeten hebbende, en alles weder weghgenomen sijnde, stont op om na beneden te gaen.

Nieuw
milnoe-
gen tegen
Mierza
Tachy.

Beftuyt
van den
Koninck
om Mier-
za te
doen ster-
ven.

Aenvang
van fijn
ombren-
gen.

Beneden gekomen zijnde, fagh hy het paert van Mierza Tachy, binnen de poort van het Hof, aen de trap staen, waer over hy, met groote verwonderingh vraegde wiens paert dat was; daer Ganichan, die daer omtrent was, op antwoorde Paetschia, of mijn Koninck, wie fou sich derven verftouten, daer fijn Majesteys paerden selve buyten staen, de sijne hier binnen te brengen, als den ouden onbeschaemde Mierza Tachy? waer op de Coninck weder antwoorde, nu sie ick te recht dat mijn Croon door hem getergt wordt, heeft hy my heden niet, gelijk menigmael voor desen, met my in mijn woorden te vallen, voor al de werelt, onlijdelijck beledight? gaet mijn Hartogh, morgen vroeg sult gy my den kop van dien ouden hondt, die mijn Broodt en Zout tot noch toe, so onwaerdigh als hy is, gegeten heeft, toebrengen, en het lichaem in stucken hacken. Met eenen steegh de Coninck te Paerd, en reet met een vergramt gemoet na fijnen Arham of Vrouwen-getimmer. Ganichan, als gefegt is, een doodt-vyandt van den Rijcksvoogt zijnde, vandt sich ten alderhooghsten met dese fijnen last vergenoegt, wetende geen liever of aengenamer uure, als de tijdt van de selve uyt te voeren. Hy dan maect sich des morgens vroeg op, te Paert, en rijdt soo na het huys van Mierza Tachy: soo als hy over de Maydan, of de marckt reedt, ontmoete hy aldaer, omtrent of voor des Konincks Hof dat op den Maydan staet, den Hertog Nagdichan en Arabchan, als mede de Groot-Meester van het geschut, beneffens des Conincks Booghdraeger, die hoorende fijn last, met hem, te famen met hun gevolgh na het huys van Mierza Tachy gereden zijn. Sy met hunne Paerden, verder als het gebruyck is, binnen rijdende, wierden fijn dienaers daer over seer verwondert, waer
over

Remy de Herghe P. 162.

tailleur de comble, sely 116 en 177

ere
ien
a.
n.

a
.

en

over fijn opperfte poortier, hem ter vlucht, met defe woorden quam waerfchouwen : Ganichan en veel Grooten fijn daer, ick weet niet wat fulcks te seggen is. Ondertuffchen gaet Ganichan met fijn gefelfchap na binnen, na de plaets daer Mierza was, die hen al kleedende te gemoet gaet en verwellekomt, met verfoeck, volgens de gewoonte van Perfia, neder te willen fitten: de Hartogh hier op gaf hem tot antwoordt, wy komen hier niet om te fitten, maer om uwen ouden kop, die des Konincks Zout en Broodt, als een hondt onwaerdigh gegeten, en daerenboven het Rijk aen veel Oorlogen en ongelegentheden geholpen hebt: met eenen roepende, flae doodt: Hier op trock de Meefter van 't Gefchut aldereerft fijn dagge, en ftak die den ouden Heer, tot aen het hecht toe, by de fchouder in het lichaem. Dese wonde evenwel niet doodelijck fijnde, vraegde de Mierza vol ontfeltenis, wat legtmen my te laft, of waer in heb ick misdaen? Ganichan hem hoorende fpreken, riep andermael, flae doodt den hondt, en houdt hem den kop af. Waer mede fy al te famen op hem aen vielen, en op een grouwelijcke wijfe vermoorden, fchendende met houwen en kerven het geheele lichaem. Dit gedaen fijnde, nemen fy al dat omtrent hem was, dienaers en al, in verfeeckering. Wanneer nu dit werck alfoo bestelt was, reeden fy weder te rugge (latende het huys met des Konincks dienaers wel befet) naer het Hof van den Coninck; die buyten den Arham of het Vrouwen-ghetimmer komende, den Hartogh Mierza Agoli ontmoete, den welcken by vraegde wat hy nieuws had, defe gaf tot antwoordt, Paetchah, fy hebben de Rijcks-voogt Mierza Tachy omgebraght; op welke woorden de Coninck antwoorde: Verheerlijckt fy de handt van

Bittere
woorden
van Ga-
nichan.

Het
ver-
moor-
den van
Mierza
Tachy.

Bes
Co-
nincks
genoegen
over fijn
doodt.

mijnen Hartogh Ganichan, die op de selve tijdt, met den houwer om den hals, voor den Coning, na de gewoonte, in sodanigen gelegentheyte verscheen, met dese woorden: Heden is de vreedebreecker, de soecker van het verderf van Persia, ter behoudenis van de Kroon, ter neder gevelt, sijne Majesteit doe met my haer slaeve, haer wel gevallen: Ick vinde my volkomentlijck verge-noegt, nu het Rijk en des Conincks hooft, van een sodanigen vyandt, die uwe Majesteits onderdanen hun goet en bloedt uytgeput heeft, verloft is. De Coninck na dat Ganichan sijn reden had voleyndigt, seyde andermael: Verheerlijckt sy u handt, en ghy hebt seer wel gedaen.

Het gerucht van dit ombrengen quam haest in den Arham, daer het een groote verslagentheyte maecte onder de Vrouwen, waer door des Conincks Groot-moeder, die daer aldermeest schein mede gemoeyt te sijn, een van haer Capaden aen den Hartogh Ganichan sandt, om te vernemen waerom dien ouden man, die de Kroon van Persia soo groote en lange diensten gedaen had, dus jammerlijck om het leven was gebracht. De Hartogh gaf daer op tot antwoord: haer Majesteit is van den Coninck Sophy, hoog geachter gedachtenis, de Stadt Giolfa, met hunne inwoonders, om jaerlijcks 500 Thomannen, tot haer onderhoudt daer uyt te trecken gheschoncken, en ick sal bewysen dat de verraeder Mierza Tachy, binnen den tijdt van vyf maenden, over de 4000 Thoman daer uyt getrocken heeft, waer mede hy wilde te kennen geven, op wat wyse dese Rijcks-voogt, met des Conincks onderdanen geleeft hadde. De Coninck onder-tusschen komt in den Arham by sijn Grootmoeder, sy liet sich, als offe gheen kennis van sijn doot hadde, maer bracht alleenigh voor dat sy had

Des
Co-
nincks
Groot-
moeder
daer
over mis-
noeght.

Aen-
wyfingh
van den
onge-
recht-
igen han-
del van
Tachy.

had gehoort, dat zijn Majesteit op hem vergramt was, vragende hem met dese woorden, Paetohagh, waerom sijt ghy vergramt op hem, die sich altoos als u Vader heeft getoont, en de Kroon soo veel dienst gedaen? heeft den ouden man in eenige saecke misdaen, of sich ergens in misgriepen, beneemt hem zijn ampt, of laet hem sich verantwoorden? waer op de Coninck alleen tot antwoord gaf, sulcks Moeder, is geschiet en volbracht.

Haer
vertoon-
ningen
aen den
Kon-
inck.

Het iste verwonderen wat vreughde de doot van desen Mierza Tachy over de geheele Stadt heeft verweckt, schynende de lieden als weder een nieuw leven te krygen, loopende langhs de straten en roepende gedurighlijck, langh leve de Coninck Abas, wiens hooft gesont blijve, en meer andere dingen.

Alge-
meene
blyd-
schap
over zijn
doodt.

Dese Mierza Tachy was een gemeen Borgers soon, geboortigh van Tabries, een Stadt in het Lantschap Ader, by Siam, de welcke binnen Espahan komende, om zijn geluck te soecken, sich als slecht Soldaet in dienst van den voor overleden Coninck Sophy had begeben: Maer hy, seer wel ter penne wesende, wierdt door de selve, na verloop van eenige jaren, na Gilam, aen den Stadthouder aldaer gefonden, wiens tweede persoon hem in zijn Secretary gebruyckte: Dese komende te sterven, wierdt de voornoemde Tachy, ten opzicht van zijn bequaemheyt, in deffels plaets gestelt, de welcke eenige jaren by hem bedient sijnde, quam oock de Stadthouder selfs te overlyden, waer door by provisie of voorsienlijck het Gouvernement of de bestieringe dese Mierza Tachy wierdt gegeven, waer in hy door de Kroon, korts daer aen, vast gestelt is geworden. Alffer ondertusschen eenige geschillen in Casbyn ontstonden, wierdt hy door den Co-

Op-
komst
van
Mierza
Tachy.

ninck op ontboden, en uyt name van sijn Majesteit, om de selve geschillen by te leggen, derwaerts gefonden; maer dewijl de selve te gewichtig waren, om door hem te worden bygeleght, verschynt de Coninck, beneffens sijnen Rijcksvooght, aldaer selver. Wanneer nu de selve wederom vertrock, wierden by den Coninck de Rijcksvooght, en vier andere Hartogen beschuldigt, van misdaet van gequetste Majesteit; waer over de Coninck hem, beneffens de vier anderen, het hoofd doet afflaen, en de lichamen voor de honden werpen; door welke gelegentheyt hy, als seer van den Coninck begunsticht sijnde, met het ampt van Achtemal Douleth, of Rijcksvooght, in de plaets van den overleden gevordert is, het welcke hy dertien jaren bedient heeft, en waer in hy oudt geworden is, (sijnde te verwonderen, dat hy een man van tachtentigh jaren sijnde, noyt gebrielt heeft gehad, en evenwel voor den besten schryver van het lant vermaert is geweest.) Dit is dan sijn eynde geweest, ongeluckigh en jammerlijck voor hem, maer geluckigh voor anderen, en voornamentlijck voor Ganichan, soo men seght.

Deze Mierza Tachy was nauwelijcks aldus om den hals gebracht, of daer ontstaet een gerucht, dat hy, hebbende des Conincks Grootmoeder gbeheel op de syde, Ganichan, met haer wil en weten, ten waer hy tijdelijck voorgekomen was, om het leven sou hebben doen brengen, om het welke te doen, twaelf mannen bestelt waren, wat nu daer van is, of niet, sulcks is my vorder niet bekent, noch oock hem, uyt wien ick dit verhael, sijnde een Persianer, met een Tartaen, uyt Smirna tot Venetien aengekomen.

Jup. Al dat is wel, laet ons maer de rest hooren, gy toont altoos een goede geheugenis te hebben.

Merc.

Ver-
moeden
tegen
Gani-
chan.

Merc. Ick fou anders een flechte bode van den Grooten Jupiter fijn. De ſtaet van Ganichang, kreeg op dit ongeval van Mierza Tachy, een gantsch ander wefen, want daer hy voorheen, met tien of twaelf mannen plagh ten Hoof te komen, verſcheen hy naderhandt met twee of 300 Paerden, evenwel niet ſoo ſeer ſtaetshalven, hoewel hy Velt-Marſchalck was, als om op fijn hoede te fijn. Sgalifa Sulthan, een Vorſt van des Konincks bloet, wiert in fijn plaets tot Rijckvoogt geſtelt: Maer het treurſpel was daer mede noch niet ten eynde; Ganichang wel wetende dat het dooden van den Mierza Tachy, de oude Koninginne ſeer op de krop ſtack, en ſy het ſelve, met recht, niemandt anders als hem wijten ſoude, konde ſich ſelven niet wel geruſt ſtellen, als wel wetende dat ſy by den Coninck al vry veel vermogt, en dat hy in het ſtuck van yemant aen een kant te helpen, behalven dat hy van ſich ſelven ſtraf en wreedt genoegh was, om harent wille al veel doen ſoude, neemt een voornemen haer om het leven te brengen, met meeninge het ſelfde gedaen ſijnde, alſoo hy het krijgsvolck op fijn handt hadde, alles overhoop te werpen, en ſich ſelven in ſulcken ſtant te ſtellen, dat de Koninck blijde fou fijn hem in ghenade weder aen te nemen, ſodanigh was fijn rafend overleg. Hy dan krijgt eenige andere Malcontenten en miſnoegde Vorſten op fijn handt, als de Naghdialichan, de Soon van den Hartog Tofftachan, den Hartogh Arabohan, de Groot-Meeſter van het geſchut Schadder Batche, den Miers Alibec, en andere meer: Deſe doet hy by nacht in fijn huys vergaderen, om met malkanderen het werck te overleggen, treckende des Conincks wijnmaecker, of ſchencker, die ſy wiften een groot vyant van den overleden Mierza Tachy te fijn, mede

Sijn
groots-
heydr.

Sijn
aenſlagh
tegens
d'oude
Konin-
ginne.

aen de lijn. Dese dan onder malkanderen, maken een besluyt des Conincks Groot-Moeder, met geweld uyt den Arham te halen, en te dooden; en met het selve, keert een yeder na sijn woninge, om des anderen daeghs het werck aen te vangen, belastende een yeder sijn dienaers, en die van sijn gevolgh, foeder yets te doen viel, sich dapper te weeren. Maer dese wijnmaecker, die als gesegt is, mede aen het spel gebracht was, de faeck nader overdenckende, en misschien selfs vreesende dat de Coninck, tot de welcke sijn getrouwigheyt grooter was, mede eenig gevaer mocht loopen, en dat het de andere, onder dien schijn wel op hem mochten gemunt hebben; te meer, alsoo hy wist dat deselve Ganichan, onder den duym, voor eenige dagen over de 30000 mannen, uyt verscheyde gewesten te hulp ontboden had, van meening sijnde, al des Conincks dienaren (die hy wist dat hem mogten tegen sijn) om den hals te brengen; gaet heen en ontdekt het gantsche stuck aen den Coninck. Hy die altoos een goet vertrouwen op den Ganichan had gehad, konde sulcks seer qualijck geloven, maer door al de omstandigheden, die de selve Wynmaecker wist by te brengen, oock dat hy bekende selfs van den eed te sijn, waer over hy ootmoediglijk vergiffenis versocht, begoft hy hem gehoor te geven, en ontbiedt aenstonts eenige Grooten, met de welcke hy het overige van de nacht doorbracht, om een overlegh te maeken. Ganichan, die na sulck een besluyt niet veel rust konde vinden, was des morgens, voor het opgaen van de Sonne, al voor des Conincks Poort, daer Naghdialichan sich mede binnen korten tijdt vertoonde; met wat voornemen of om wat insicht is onseker. Dese twee de hoofden van den aenflagh sijnde, worden soo haest sy bin-

Wort door een van de eedt-verwanten ontdeckt.

Ganichan en sijn makers om den hals gebracht.

nen het Paleys waren, en fich op de Perfiaenfche wijze nedergefet hadden, fchielijck overvallen, en fonder vordere omftandigheden de koppen afgehouden, alfo de tijdt en het gevaer geen andere forme van procederen toe liet: Waer op terftont de Coninck ordere gaf, om de hoofden der andere medeftanders mede te halen, op welke laft geen uytftel valt, noch yets anders als te seggen: *Des Konincks Hoofd blijve gefont, daer is het mijne*, en foo voor den houwer te bucken. 't En liep geen twee uuren aen, of de hoofden van al de fes voornoemde Grooten, nevens de tweelichamen van Ganichan, en Nagdialichan lagen op den Maydan, van een yeder verfhopt en verachtelijck gehandelt: Noch andere waren in hechtenis genomen daer hy geen befcheyt van had, hy achte feecker te fijn, 't en ware dit beftel tijdelijck aen den dag gekomen was, dat eer de tijt van acht dagen ten eynde fou fijn geweest, Espahan meer als tien of 12000 vermoorde lijcken fou hebben gefien.

Groot
gefag van
de Konin-
gen van
Perfien.

Dit is dan het verhael, het geen ick van dien Perfiaen gehoort, en vervolgens te vertellen heb gehad.

Jup. Wel nu hebt ghy ons yets byfonders noch van de werelt te verhalen, foo doet het kortelijck.

Merc. My dunckt dat ick al by na ten eynde ben, my fchiet tegenwoordigh niet byfonders te binnen: miſſchien foo deriets is, fal ick daer na wel daer aen dencken; foo veel iſſer van, ick heb het werck aldaer in een ſtaet gelaten, die vry anders is als ick aldaer gevonden heb. Vranckrijk die met ſijn wapen-ruttingh de werelt in ſchrick gehouden, en Hollandt in doodts noot gebracht heeft, in een wefen van defentie, om de ſlagen en ſteecken te pareren daer hy mede gedreygt wort.

En-

Engelant tuffchen twee ftoelen in d'as, en meer geplaegt van de Hollantfe en Zeeufe Capers, als d'Indifchvaerders van de Musquites. Gheheel Duytflandt tegen de Lelien in de wapenen, oorlogende, naer het voorfchrift van Cæfar, meer met de beytel, en de fchaef, als met de bijl. Het Hollandfch Schip een weynigh van lager wal, met haer vyanden *sur les bras*, vol hoop noch eens weder in haer landt te komen, om te vertellen waer haer mackers gebleven fijn. Ceur-Ceulen en Munfter, verre vrienden van Vrankrijck, en na vyanden van haer eygen felfs. Polen in een twijfelachtige vrede. Den Paus in den gebede. St. Marcus Leeu fijn wonden te lecken. Italie meer als oock vol vermoeden. Savoyen en Genua *fin contre fin*. Het huys van Oostenryck in ftaet om een fchutje te winnen. In fomma, het ftaeter fus en foo. De feeckerheyt met den naeften, seggen de Courantiers.

Sup. Wel nu dan, laet ons dan yets van Broeder Pluto hooren, en hoe het met het Rijk beneden ftaet, en wat nieus ghy ons daer uyt weet voort te brengen.

Helle-
vaert van
Mercu-
rius.

Merc. Al veel nieuwigheden, felffame veranderingen, en een drollige ftant van faecken. Voor eerft was het my geenfints noodigh, dien gouden tack van Virgilius op te foecken, om aen Proferpina te vereeren, fy is met al die complementen niet voorfien, en wort alreets foo wijs, dat een handtvof of twee ducaten haer beter goet doet: De wegh valt foo gemakkelijck, datmer van felfs wel na toe rollen fou, fonder dat'er een ftruyckjen in de weegh, is en foo wel begaen, dat ick niet bedencken kan, wat de hendaegfche Dichters mogen leggen en rafen, van naer, van aeckeligh, van droevigh en diergelijcken; het is al vreught watmer fiet, men dan-

Vrolijcke
wegh na
de helle.

danfter, men fingter, men speelter, en iffer foo vrolijk, als op een boere kermis. Maer om kort te gaen, halver wegen vant ick de goede Caron, die als een kreupel, als hy is, fat een aelmis te bidden van de Messieurs die voorby gingen, sijnde als een tweede Claes Compaen, van een goet zee-man, een quaet voetganger geworden. Hy klaeghe my dat sijn Veer bedorven, en de rivier geheel droog was, so dat men nu met kouffen en schoenen gemackelijck in de hel komen kan, invoegen hy my voor mijn moeyten, en den Paus voor sijn Galey bedanckte. Voort gaende sagh ick dat hy waer sprack, en quam alsoo gemackelijck als ick begeerde over, sonder een duyt aen vracht te betalen. Cerberus als een oude stijven reeckel, lagh foo langh als hy was, in sijn hol, foo mack dat hy eerder een Juffers hondeken, als sulck een redoutabelen wachter geleeck; het was hem nauwelijcx eens de pijn waert mijn boodtschap aen te nemen; oock sagh ick wel datse ydel, en hy te luy was om sijn eyghen vloyen te vangen; ick swijg dat hy de Messieurs van de verheerde Compagnie een quaet woort sou toe gesproocken hebben. De woningh van de kinderen was wegh, en het is voorseecker dat die een andere plaets hebben. Dien boom, daer de droomen huys op plegen te houden, was verdort en stont gantsch bladeloos, soo dat dit arm ghespuys van droomen genootsaeckt is geweest een andere woning te soecken, den eenen by de Sterrekijckers, den ander by de nieuwe Philosophen of Doctoren, die in het breyn van de Poëten, dese by de minnaers; een ander by de laetdunckende eyghenwijse, en opgheblase sotten; soo dat de gantsche brigade wijt en sijdt verstroyt is. De helsche Rechters saten luysleegh met de handen over malkander, sonder droogh broot te

Cerberus
een
machten-
loofen
reeckel.

Veran-
deringen
in de hel-
le.

kon-

Profer-
pina een
kraem-
vrouw
van een
nieuwen
Duyvel.

konnen verdienen; alfoo de zielen, erse daer komen, hun vonnis en oordeel al weghaebben, en voor sich mede brengen. De furiet mochten malkander de rugge wat schueren scofe wilden, ander werck haddense niet, want ick van de schuldige zielen draeght sijn eygen straf, en eygen raserny in sijn boesem. Enfin, ick quam in het Hof van Oom Pluto, en Moey Proserpina, soo als ick aende poort quam, ontmoete my terstont een duyvel, die soo droncken was dat hy op sijn beenen niet staen konde, dit deed my gheloooven dat het daer binnen ojen Hof was: Ick vraeghde hem wat'er ten Hof gaende was, en hoe hy soo bestooven quam; naer hy, in de plaets van my te antwoorden, viel op sijn plat soo langh als hy was, en na dat hy een wijl ghekrucht en ghesteent had, braeckte sulck een meenigte Staetmaeckers, Woeckenaers, Roffianen en half verteerde oude wijven, of graeuwe erweten uyt, onder een diluvie van tappers en hoerewaerden, dat ick niet wist waer ick my berghen sou; eyndelijck een weynigh veder by sich selven gekomen sijnde, begoft hy te balcken; drinckt uyt groote maer op de geontheit van de Kraem-vrouw. Wat Kraem-vrouw? Vraegde ick hem. Wat kraemvrouw anders? vraegde hy my wederom, als Mevrouw Proserpina? Ick kost geen meerder bescheyt van hem krijghen, maer stapte recht na binnen toe, alfoo de poort sonder poortwachter of eenige bewaringh open stondt, daer ick terstont een gervel van den duyvel ghewaer wiert. Soo haest quam ick niet in de groote zael, of ick vand daer Oom Pluto, in het midden van een dee. helse Goden, met een schael in de handt; hy ny siende sette den kroes neer, en heeten my wel beleefdelijck wellekom: Ick wenschte hem veel gelucx met

met fijn nieuwe geboorte, hy daer op nam my by de handt, bracht my nabinnen, daer de kraemvrouw lagh, en het lieve kindt gebaectert wiert, dat fonder ophouden kreet en tierde of het befeeten was. Het was een fchoon maeckfel van een duyvel, die op een draet een menfch gheleeck. Dit is, feyde Pluto tegens my, mijn laetste en edelste geboorte, dat ick hoop my de beftedienft te fullen doen, en ick meender een Prins van een duyvel of te maecten, een Politijckje fal het worden; dat lammetje, vervolghde hy; Met eenen nam hy het de voedtfter uyt de armen, terwijl ickaen Moeeye mijn complimentgingh doen, en toonde het my al doudeynende; ghy weet niet Neef, feyde hy, voorts wat ick met dien jonghen al voor heb; hy fal foo haeft niet kunnen lefen of fchryven, of ick fal hem by de Doctoren te Parijs in de School beftellen, en laten hem daer Doctor in de Pheudopolitifche Philofofieltery promoteeren; en dan fal ick hem voorts employeren in het ampt dat hem opgeleydt is, op de geestichfte manier die ghy oyt ghehoort hebt; door hem fulje binnen korte jaren, Vranckrijk trouweloos, Engellant meynedigh, Roma vol Atheiftery, de feven Provinciën van een gefcheurt; Hollandt op fijn uysterfte, de gantsche werelt vol fchelman, en ons Koninckrijk op een uytnemende wijfe verheerlijckt en vermeerdert sien: Hy fal grooter Ketter fijn als Mahomet, Roomsche, onroomsche, Arminianen, Socinianen, Mennoniften, Tobbiften, Lutheranen, Enthufiaften, Quakers, en al, fullen door fijn aerste Kercke gaen; meer feyde hy niet, maer kreegh terftont een fchael vol Coffy-dranck (foo noemensē daer een fwart leelijck drabbigh nat) en wilde my daer mede opvullen, maer ick fette daer slechts den mont aen,
en

Mercurius ont-hael in het Hof.

Coffy wordt by Pluto gedroncken.

Oproer
in de hel.

De Ri-
vierre
Styx
droogh
gefwo-
ren.

en verfchoonde my, dat ick beter luft tot eten als tot drincken had; terftont kreeg ick een kanne met Chocolate, op de fchoot, dat eten en drincken te famen was, en my noch eenighfints fmaeckte. Als ick dat in 't lyf had, kreegh ick'er een kroes Brandewyn op, en daer op vielen wy beyde aen 't fmoocken. Onder 't Toeback roocken vertelde hy my, wat voor een beroerte in fijn Rijck was geweest, hoe de Procureurs, Deurwaerders, Dieveleyers en de Woeckenaers, fich te famen hadden gevoegt, meenende de hel af te loopen, om het daer al naer hun fin te ftellen, en een regeering na hun eygen hooft op te rechten, hoefe eyndelijck overwonnen en haesop gejaeght waren, na de werelt toe, daerfe nu een hel op haer felfs hadden aengerecht, plagende en pijnigende de arme zielen, trots de flimfte duyvels dier mochten gevonden worden. Hoe de Rivier Styx uytgedrooght was, door de meyneedigheyt der wereltsche Goden, die gewoon by defen poel te fweeren, foo menigmael hun eeden gebroocken hadden, dat'er de froom droogh van geworden was, en duyfent andere dinghen meer, die ick niet gedencken magh. Na dat ick daer een wijl vertoeft had, nam ick voor een tijt mijn affcheyt, en begaf my innewaert aen. Van de pyn der Goddeloofen magh ick u niet veel verhalen, alfoo ick de felve in fijn oude ftant gevonden heb; van de woonplaets der oude doorluchtige Mannen, hebbe ick maer een weynigh te seggen, en dat van de ommeganck en redenen die ick met eenige der felver heb gehad. De eerfte die my gewefen wiert, en daer ick mede fprak, was Pythagoras, dien vermaerden Samift; ick ranfde hem aen, en vraegde hem of hy dien dwaften wyfelingh was, die dat forte gevoelen van de overaerdingh der zielen, onder de menfchen had

had gefaeyt. Ick ben, feyde hy, dien Pythagoras, die de Stadt Gerondia op den goeden wegh heeft gebracht, die de Mufijck door de hamerflagh gevonden heeft, die foo welspreeckende ben geweest, dat ick de Koningen daer over heb verwondert, en mijn leerlingen foo getrouw tegen malkander heb gemaect, datse fich niet ontfagen hun leven voor malkander te laten, die de waerheyt in sulck een hooge achtigh heb ghehad, Godt erkent, en ghe-toont dat een hoeverdigh mensch niet vry is. Die de rijckdommen als onnut heb verworpen, en wat die sotterny aengaet, daer ghy van spreekt, die is foo groot in my niet geweest, als in de misduydingh der menschen. En indien ghy my daer nader over hooren wilt, sult ghy bevinden dat ick foo sot niet ben als my de kap staet; Ick stond hem sulcks toe, en hy voortgaende feyde: Ghy hebt dan voor eerst, *o Mercuri*, te weten, dat de geest, die men ziel noemt, ons van den hemel gegeven wordt, sijnde onsterfelijk, gelijk die geene is, die het alles gemaect heeft, en alles als noch regeert en bestiert: De welcke daelt in dit ons vleeslijcke lichaem, het welcke uyt aerde gemaect is. Om u nu dit geheym te openbaren, foo weet, dat in desen badt des werelts, een oneyndelijk getal geesten sijn, die alle dingen weten, en alle konsten en wetenschappen verstaen en uytvoeren, sijnde in alles volkomen meesters; hoe wel den een uytsteekender is als de ander, gelijk men oock op der aerden siet. Dese geesten sijn in een gedurige beweginghe, om datse daer toe gestelt sijn, van diese gestelt heeft. De eerste geest nu, die van den hemel, in het menschelijcke lichaem komt, is *suyver*, enckel, goet, heyligh en uytmuntende, en vereenight sich, sijnde onsterfelijk, met het sterfelijkke.

Mercurius reden met Pythagoras.

Reden van Pythagoras van de Metempsychosis.

Soo haest als hy hier in gekomen is, blyfse ghe-
ruft, stil en vreedfaem, gelijk haer eyghen acrt
en natuere is: Voorts een groote menigte van
dese wereltlijke geesten, om van haer gedurige
bewegingh ontslagen te sijn (als die hen moede
maeckt en verveelt) begeven sich oock daer bin-
nen, om aldaer te rusten, en maecken sich die-
naers en slaven van dien eersten Goddelijcken
geest, die in der daet Heer van dat lichaem is, uyt
welck gefagh, de selve hem een yeder sijn plich-
ten voorschryft, alles na de werckingh van oo-
gen, ooren, de tonge, de reuck, het gevoel, en
andere bewegingen van het lichaem. Hy dan die
de voornaemste is, stelt sich ghelijck als in sijn
burcht van heerschappy (namentlijck het hoofd)
in dese kleene werelt, en houd sijn bestieringh en
overigheytshap in het hart; blijvende geruft en
wacker, sonder ergens van te lijden, of eenige
hinder te konnen ontfangen, hoe wel het gant-
sche lichaem leedt wordt aengedaen, om dat hy
een Goddelijcke eygenschap heeft. De andere
geesten sijne dienaren, konnen lijden en leedt
ontfangen, en het selve ontfangende, quellen
en bedroeven sich, om datse smart lijden. Ter-
wijl den mensch kleyn is, kan het lichaem, dat
een machine of wercktuygh is, die dingen niet
uytvoeren, daer de geesten het selve de bewe-
gingh toe geven, en boet derhalven de tijdt uyt
wachten dat de Organa of versaemde werckdee-
len bequaem sijn: Maer tot bequame jaren ge-
komen zijnde, beginnen de selve natuerlijcker
wijse te wercken, doch konnen evenwel het lic-
haem niet bequamelijck bestieren, voor en al
eer sy van een gheoefent lichaem daer toe be-
quaem gemaekt sijn. Hier is nu de dwaling dat de
werelt gelooft, dat een deugdigh lichaem het on-
bequaem lichaem de deugt leert, voorwaer niet:
maect

maer het lichaem van een deugdelijcke of ervaerene, maeckt het onbequaem en onervaren lichaem gefchickt, op dat de geeften fich felve konnen oefenen: Waer door fy terftont beginnen te arbeiden, en die geest, van dese die in het lichaem gekomen zijn, die het meeste weet; werckt oock het meeste, en wilt ghy (feyde hy) dat ick u toon dat fulcks de waerheyt is, dat den deughdigen de deught niet geeft, maer dat zijn lichaem alleenigh dat andere lichaem alleen de oefeningh onderwijft? Soo weet dat menighmael den leerlinck zijn Meeiter te boven gaet, en selfs hooger sweeft, als hem den onderwijfer onderwefen heeft, en dat komt alleen daer van daen, als dat dien geest van den leerlinck meer weet als die van den Meester. Dese geeften nu weten, het geen fy weten met een bepalinge, en sijnde tot die palen gekomen, sijnsse buiten macht van yets vorder te kunnen geraecken, en of ghy het lichaem al duysent jaren wilde oefenen, fou het niet vorder kunnen geraecken; daer in teghendeel, indien den eenen deugdigen zijn deugt een ander konde leeren, alles van een yeder geleert fou kunnen worden. Pythagoras dan bedriegt u niet, wanneer hy leert, dat de geeften weder in de lichamen overgaen, maer ghy lieden bedriegt u ten hoogsten, wanneer gy niet kont onderscheyden noch verstaen, van wat geeften hy spreeckt. Ons lichaem dan is een werelt, of een wooning vol van geeften, van de welcke een yeder zijn werck doet in 't lichaem, gelijk de menschen in een huys; somtijts verwisselen dese geeften, om dat de voornaemste geest hen uitdrijft, nemende weder andere aen in de plaets, gelijck wy menighmael sien, dat iemand die voor een tyt geheel onkundig is geweest, daer na geleert wort, oock dat iemand die te vooren onbesnoeyt was, daer na

hebbelijck wordt, en dit gefchiedt door het veranderen der geesten, en daerom gheluckigh die ziel en dat lichaem, dat kloecke geesten in zich heeft. Slaet menighmael het lichaem, en ghy maeckt dat de geesten sich daer uyt begeven, om dat, alhoewel hy niet straft die het verdient, ghy evenwel de andere straft, dewelcke weten om welke oorfaeck het lichaem geflagen wort, en daerom dese verdrijven ftellende een ander in de plaets, die bequamer is fijn plicht uyt te voeren. Een deel van u Schoolmeesters segghen meenighmael al roemende, ick had een fcholier, die de botste en plompste grovaert van de werelt was, en met slaghen heb ick hem foo vergekregen, dat hy tegenwoordigh wijfer is als ick felf. Seecker dese Messieurs hebben ongelijck, ten zy fy verftaen, dat dien onwetende geest van hen is uytgedreven, en een ander in de plaets gefteelt die verftandiger is als de fijne. Yeder lantschap, na de bepalingh die hen van Godt ghegeven is, heeft fijn byfondere geesten; dese wanneer de menfchen fterven, keeren weder na hun plaets, invoegen het geenfins wonder is, indien men menighmael fiet, dat in de eene Stadt, of in het eene deel des werelts, de menfchen veel uytfteeckender dingen doen, als in het ander; want komende dese in de lichamen, werckense na hun bequaemheyt. Een yeder van dese geesten verftaet fijn tael; en daerom wanneer de geest van de mufijck door mufijck bewogen wort, laet hy niet te antwoorden, en foo van alle andere oefeningen, en al wat dese wereltsche geesten te famen weten, dat weet defen Hemelfchen geest alleen. Befiet eens wat dwafe menfchen het fijn, die u daer een deel beufelen van *Vegetabilen*, *fensibilen*, *rationalen*, en *non rationalen*, op den mou binden. Het lichaem groeyt van de dingen

Slagen en
remedy
voor
plomp-
heyt.

gen die van de aerde komen, en keert weder na de aerde, en hier hebben geen *concupifcibile*, of *irafcibile* geesten, of dierghelijcke vodderyen plaets. Elcken geest heeft fijn byfondere bewegingen, en al die andere beweginghen komen uyt het bloet, den eenen heeft vermaeck in defe faeck, een ander niet, alleen om dat hy foodanigen geest niet in hem heeft. Sommige haten het ghesangh, andere beminnen het selve, waer komt dat van daen, als dat fijn geesten met die andere niet over een komen, of wel over een komen. Wanneer men te famen finght, foo verfamelen fich de geesten van het een en het ander lichaem, gaen van het een in het ander lichaem, en na dat defelve bequaem of lieflijck fijn, daer na verwecken fy genegenthey, altijdt vermaecken fich te famen, en dien voornamen geest verheught fich ten alderhooghften in het verstant, het welcke fijn plaets is, en in fijn heerschappy het welcke het hart is, daer het een byfonder vermaeck, ja dickmaels, na de aengenaemhey van de gebuerige of indringende geesten, liefde voelt ontfaen. Ghy fiet dat lieden van een oefeningh gemeenlijck malkander beminnen, gelijk oock dese die een selfde neygingh hebben, en dat komt alleen door de overeenkomst van hunne geesten, alsoo het gelijk met gelijk alderbest over een komt. Voorts een deugdigh man is daerom deugdigh, om dat hy veel deugdighgeesten heeft, en een quaet mensch daerom quaet, om dat hy veel quade geesten heeft; een konfenaer daerom konftig, om dat hy konftige geesten heeft, en een botterick, om dat hy een deel botte geesten heeft. De Ouden hadden het niet qualijck voor, dat fy hun kleene kinderen beproefden, om te sien met wat voor geesten fy beswangert waren, en na dat fy defelve bevonden,

Werc-
kinge der
Geesten.

den, daer na leyden fy hen hun oefeningen op, en daer uyt faghmen uytsteekende mannen voortkomen, daer men nu in teghendeel de geesten dwinght, niet na hun eygen neygingh; maer na de belangen of fotte verkiefingh der ouders. De natuer nu van dese geesten, staet in de lichamen te kennen, so wel als uyt defelve, men fietse haten, men fietse lieven, by na sonder eenige uytwendige oorfaeck, alleen om dat die geene die men lieft, geesten heeft die de onse gelijk sijn, of die men haet, een die de onse vyant is. Sien wy niet gebeuren dat'er een een boeck schrijft, het welcke een ander, die hondert mijlen of meer van hem is; soo haest niet leeft of by bemint den schryver van gantscher harten, en dat om geen andere oorfaeck, als om dat sijn geest dese vonden of schriften aenmerckende, terstont dien anderen geest kennende, en te gelijk lievende wordt, het welcke by meenighmael gedwongen is door brieven of andere schriften te kennen te geven. Een ander lesende 't selve boeck, wort in alsoo grooten haet of verachtingh tegen dien Schrijver ontfteeken, en dat, om dat hy sodanige geesten niet heeft, maer wel sodanige die defelve vyandt sijn. Noch een ander dinck moet ghy weten, dat door bestieringh van den opper-regeerder, de geesten meenighmael verwisselen van landtschappen, of verblijf-plaetsen, ja oock wel versonden worden; wy sien dat eenighe landen in hun landtschappen, met allen bot, plomp, onbeschaeft sijn, die door het overkomen van sodanighe geesten, scherp en ghesleepen worden; waer-door het oock dickmaels gebeurt, dat de lichamen door dese geesten gelijk als met kracht na die plaetsen ghedreven worden daerse hun oorspronck van daen trecken. De braefste Schilders in veel andere

andere landtschappen, hebben een bysondere treck om Italie te sien, om dat de konst aldaer gelijk als op haren hoogften stoel is, en so van alle andere dingen. De geesten oock bedriegen sich selven niet selden in hun verkiesingh, om dat het lichaem hen het ware gesicht, en oprechte kennisse verhindert en belet, waer door sy wel voor eenigen tijdt een saeck beminnen, dewelcke sy door verloop van tijdt en ondervindingh, niet beminnelijck bevinden, waer door sy sich bedroghen vindende, deselve bestaen te haten. Voorts hebt ghy noch van dese doolende geesten, slachtende de vagebonden en landtloopers van menschen, welcke geesten nu in een mensch komen, en morgen daer weer uyt gaen, waer door het komt dat sommighe lieden den eenen tijt een groote genegentheydt tot een saeck, konst of wetenschap hebben, en een korten stondt daer na, daer geen werck meer van maecten, alleen om dat de geesten vindende of geen bequaem wercktuygh, of woonplaets gedwongen sijn te verhuysen, of oock wel om dat andere geesten de plaets inghenomen, en geen verblijf voor andere overgelaten hebben. In het stuck van lieven of beminnen, siet men oock geen gemeene kracht. Wanneer een minnaer of minnares, door de oogen haer genegentheydt aen de oogen van de geminde te kennen geeft, indien de wachters die dese vensters bevolen sijn, niet wel oppassen met deselve te sluyten, soo sal deselve niet nalaten sijn deel van wedermin te voelen, indien hy anders geesten in sich heeft die tot liefde geneygt sijn. Dus verre was Pythagoras met sijn grolleryen gekomen, wanneer wy achter ons een gerucht als van eenig gekijf hoorden, en wy beyde omfiende, wierden den ouden Philosoph, sijn groote vriendt Homerus, die met

Kracht
der geesten in
het minnaer.

Twift
tuffchen
Homerus
en Virgi-
lius.

Virgilius over hoop lagh, ghewaer : Niemandt wift of verftondt de oorfaeck, of ftact van hun verſchil, voor dat men hoorde dat Homerus ſijn navolgher Maro, wegghen ſchult aenſprack, eyſchende betalinge van eenige duyſenden veerſen, die ſeyde dat hem deſe afgheborgh had. Den ander, gelijk ghemeenlijck alle quade betaelders, eer tot ſchelden als tot gelden komen, wees hem na ſijn ouden meeſter toe, ſegghende dat hy die eerſt fou voldoen, van ſoo veel veerſen en vonden, als hy die afgestoolen had, ſeggende vorders dat hy noch de moeyten genomen had, de ſijne uyt het Griecks in het Latijn te ſtellen, daer hy, te weten, Homerus maer mannetje na mannetje ghemaect had. Deſe laetſte bleef hem daer weder niet op ſchuldigh, hem uytmaeckende voor den ſnoodtſten Falfarius ter werelt, als die ſoo openbaerlijck had derven liegen, dat Dido ſich om Eneas verdaen had, daer het op gheen hondert jaren aenquam, dat den een naden ander geleeft had. Virgilius hier op ſeydeal lacchende: My dunckt oude vrient, dat ghy wel reden hebt hier van te ſwijgen, want iſer ooyt een grolliſt in de werelt gewceſt, ſoo is het den Grooten Homerus, voornamentlijck daer hy ſoo weynigh onderscheyt ghebruyckt, dat hy Goden en menſchen onder een menght, de uytſteeckentſte der helden tot trosboeven en ſpitleckers maect, en duyſendt andere grolle-ryen meer, die ick als walghelijck voorby gae. Deſen grooten Hovelingh, dit troetelkindt van Auguſtus, berechte den blinden daer weder op, weet niet dat de tijden, en wy met de tijden veranderen, dat de Helden en groote Mannen voor heen, jae ſelf in mijne tijden ſo vies en delicaet niet waren, alſſe daer na wel geworden ſijn. Het hadde niet ondienſtigh gewceſt,

weeft; berecht daer op een byftander, dat den Heer Giovan della Casa, met zijne *Galatius de moribus*, wat eerder voor den dagh gekomen en in de weer geweest was, om die rouwe Vorften wat meer hoffelijckheys te leeren. Hy fouwer niet veel by op gedaen hebben, antwoorde een ander, te meer, dewijl zijn voorschriften oock nu (zijnde de werelt al vry meerder beschaeft, en tot de sedigheyt genegen als voorheen) by de besetste volckeren des aertrijcks weynigh plaets grijpen. Segt my, goede vriend, seyde ick hem, hoe komen de lieden soo verliest op de boersheyt, en wie zijn die volckeren, die sulck een afkeer van de welstant en manierlijckheyt hebben? Byna al die van Europa berechte hy, zijn daer seer affchouwelijck van, ten minsten sy trachten niet seer om desen della Casa na te volgen, de oorsaek is, om dat een yeder na zijn hoofd en gebruyck soeckt te leven. Geeft ons daer wat naerder bescheyt van, seyde ick hem. Seer gaerne, voer hy voort: En voor eerst de Franschen, zijn soo ingenomen met hun eygen vonden en verkiefinghe, en soo gewoon wetten van beleeftheyt voor te schrijven, en die van niemant te ontfangen, datse die van desen zeden-meester t'eenemael weygeren aen te nemen, als in *quantum pro*, soo veel als hen mag aenstaen, of sy oordeelen dienstigh te zijn, houdende sich alleen aen de uytwendige welstant, sonder hun inwendige genegentheden aen eenige regulen te willen binden. De Spangiaerts soudener noch soo vies niet van zijn, indien den Heer della Casa, een hoofstuck daer uyt wilde laten, namentlijck, dat zijnde aen de maeltijt, het hem voor geen boersheyt gereeckent wiert, indien sy, siende in de schotel een leckere brock leggen, deselve op hun tafelbort nemen, noch voor gulfigheyt, indiens

Boosheyt
van de
werelt.

het tafelbort of de schootel van hun nabier, half of heel berooven, en in slingeren. De Heeren Venetianen willen ront uyt, dat het doorsnuffelen van eens anders dingen, doen en laten, geen onbeleeftheyt, maer alleen een noodige *terminus politicus* is. De Vorsten van Italiën willen voor geen onbeleeftde ghehouden worden, al eens met beyde kaeckebeenen, dat haer het sap om de ooren springt; dat is het vier in d'eenen, en het water in de andere hant te dragen. De Duytschen willen met geweld van hun droncke drincken een deught gemaect hebben, niet tegestaende sy van alle andere volckeren, als met de vingeren nagewesen, en voor droncke beesten uytgemaect worden. Seecker, berechte daer een ander op (die ick daer nae verstondt eenen Justus Lipsius te sijn) sy hebben daer sulck een grooten ongelijck niet in, want, indien dit volck oyt beneffens haer dapperheyt in de wapenen, yets gehadt heeft, het welcke men een deught behoorde te noemen, en het geen sy hun geredderde vryheyt meest te dancken hebben, soo is het die loffelijcke en prijelijcke gewoonte van te Carousen: Een yeder bestondt om dese redenen te lacchen, sonder dat dese evenwel liet voort te gaen. Lacht foo gy wilt seyde hy, ick stae hier om te bewijfen, dat niet de Duytschers droncke beesten sijn, maer wel dese, die levende onder de slaverny der Vorsten, sich den geheelen dagh als beesten overladen, met de Capriccien en driften van een eenigh persoon; daer in teghendeel de Duytschers voor nuchtere lieden behoorengehouden te worden; dewelcke hebbende gehadt soo veel verstants als sich selven in vryheydt te stellen, noch wel soo veel harffenen hebben, als sich daer in te houden. En in der daet, het sijn geslagen stocknarren, die anders dencken, of de dronc-

Dronken
drincken,
een deugt

dronckenschap der Duytsen, is de rechte grontslag; van soo veel treffelijcke vrye volckeren, als men daer vindt, en van de onderlinge vrede diemen aldaer houd of ten minsten houden kan, indiense van hun aert niet vervallen, uytgewrogt door de trouwe van de Ministers en Staetsdienaren van die Republijcken, en Vorsten aldaer, en de oprechtigheydt en openhartigheydt van elck in het bysonder; want wat kostelijcker deught kander in de geheele werelt ghevonden worden, als na sijn buyck vol gedroncken te hebben, met den wijn de alderdiepste geheymen van sijn hart over te geven? Wat meerder seeckerheydt voor Staet of Vorst, als nergens geen achter deur te hebben, niet te kunnen veynsen, en niet bequaem te sijn eenige quaedt-aerdigheden te heelen (daer al die andere volckeren, die sich selven nuchteren noemen, vol van sijn.) Daerom was het dat de Duytschen, die, ghelijck een yeder weet, sulck een drift tot de wapenen hebben, sijnde van hun vyanden ghedruckt, geen overleg omtrent het beschermen van hun haerden en altaren, van nuchtere lieden wilden hooren, alsoo de soodanige gemeenlijk vreesachtigh, bloede, en al te vol van omsichtigheydt sijn, hoewel sy het met de mantel van voorsichtigheydt soecken te bedecken: Maer om datse wilden dat edelmoedigheydt en kloekhartigheydt plaets in hun beradingen souden hebben, beraetslaegden sy noyt, eertijts, als na den dronck, ghelijck Claudius Civilis en andere gedaen hebben; sijnde de eygen aert van den wijn, de vreesachtigheydt van het hart te drijven, meer als het verstant te verwijderen. *Tunc sumus Heroes, tunc pauper cornua sumit*, en daerom is het, seyde hy voort in het Latijn: *de reconciliandis invicem inimicis, & jungendis affinitatibus, & adsciscendis principibus, de*
pax

Aert der
Duytsen.

Tac: de
Mor: Ger:

Doende
alles by
den
dronck.

Verval
van de
Franfen
by ge-
breck
van
droncken
drinck-
ken.

*pace denique ac bello, plerumque in conviviiis consul-
tant: tanquam nullo magis tempore ad simplices co-
gitationes, pateat animus, aut ad magnas incalef-
cat:* Dat fy van vyanden te vereenigen, van ver-
wantschappen te maecken, Vorften te verkiefen,
voorts van vrede en van oorlogh, meestendeel
op hun gasteryen sich berieden; als sijnde, op
geen anderen tijt, het gemoet meer open tot vrye
en onbeveynfde gedachten, of bequamer, tot
grootte aengesteecken te worden. En (vervolg-
de hy) indien onder die Duytschen de schade-
lijcke soberheyt en nuchterheyt der Italianen, in-
gevoert wiert, men fou wel haest, dat getrouwe
en oprechte volck een andere gedaente sien aen-
trecken, en onder hen die dobbelhartigheyt, die
verborgen gedachten, die bedrieghlijcke veyn-
feryen, die valschartigheden, en verradersche
sluyperyen, plaets grijpen, daer die volckeren,
die sich selven nuchteren noemen, van over-
vloeyen. En waerlijck tsefert dat de Francken,
nu Francoisen, die wegens hun oude oprechtig-
heyt, en getrouheyt tegen hun Koningen, al-
toos soo beroemt sijn geweest, ten meestendeel
dat heerlijcke gebruyck, van wel op sijn Duyts te
drincken, hebben nagelaten, heeftmen hen sien
vervallen tot die verradersche strecken, die
maer te wel aen de werelt bekend sijn. Ja soo ver-
re gaet de bedeckte veynsery, van dese en andere
volckeren, dat, indien, tot groot gerief van het
menschelijck geslacht, vensteren in de borst der
menschen waren gemaect, men verschrickt fou
staen over de duyvelaryen, die souden ghesien
worden, self in de harten van dese die de alder-
soetste schijn van Engelen hebben: En daerom
vive le glafen, en vaer wel de oprechte droncken-
schap, en dat vry een yeder het gebruyck van de-
se vroome, dese dappere, dese ghetrouwe en
broec-

broederlijcke Duytschen na volgen, die *deliberant dum fingere nefciunt, constituunt, dum errare non possunt*. Aldus voer desen geleerden uyt, wanneer hem een van achter fachtelijk op de fchouder tasten, hy sich omkeerende, bewees desen man de hoogfte eerbiedigheyt ter werelt, gelijk het een seer eerwaardigh persoon scheen te sijn, ik vraegde de naeste, die by my stont, wie hy was, en die gaf my tot antwoord, het ware Cornelius Tacitus, dien Vorst der geschichtschrijvers. Lipsius vraegde hem vervolgens, of hy niet een goet voorftander van sijn schriften was geweest. Ick wenschte dat gy de uwe soo wel kondet verdedigen, antwoorde de Romeyn: Het heeft my daer noyt aen ontbrooken, berechte Lipsius daer weder op: Ja gelijk de Roffianen hebt gy gedaen, antwoorde Tacitus, die haer pockige hoeren een schoon kleet aentrecken. Lipsius hier over seer geschandalifeert, begoft den ouden schrijver suer aen te sien, en na dat hy een weynigh geswegen had, vraeghde hem, of hy sich selven soo wel sou kunnen ontlasten van de blaem van goddeloos, als hy sijn schriften van onhebbelijckheyt? Tacitus begoft hier over te lacchen, en hem overhoecks aen te sien, seggende vorders, het heeft my al langh verdrooten, dat gy de hant aen mijn papieren hebt derven slaen, en met al u *variae lectiones* mijn schriften te plagen, (gelijk trouwens soodanige oeffeningen het volck van u geweest meest eygen is, als die het meest op sulck arbeyden toelagghen, sonder sich te derven los gheven, tot eyghen vonden en keurlijcke fin-driften, en daerom met recht geseght worden, de haerflenen in de rugghe te hebben.) Maer nu toont ghy oock noch u quaedtaerdigheyt; evenwel laet ons eens weten wat goddeloosheyt de mijne is. Ghy hebt, antwoorde

Lip-

Tac: de
Mor:
Germ:

Tacitus
met Lip-
sius over-
hoop.

Tacitus
van God-
deloos-
heyt be-
fchuldigt.

Lipfius, in het eerfte boeck van u gefchiedenif-
fen defe woorden: *Nec enim unquam atrocioribus
Populi Romani eladibus, magisve Juftris Judiciis
approbatu est, non effe curæ Diis fecuritatem no-
ftram, effe ultionem.* Wat dunckt u ghy Heeren,
en ghy, ô Mercurius, of dit niet te recht is, Godt
de forge over het menfchelijk gheslacht bene-
men, en van al fijn barmhartigheyt, goedertie-
rentheyt, en vaderlijcke voorfienigheyt ont-
blooten. Het is wel waer, dat ghy daer toe ge-
bracht fijt door uwen onvoorfichtighen Luca-
nus, daer hy fchrijft:

*Felix Roma quidem civesque habitura superbos,
Si libertatis superis tam cura placeret,
Quam vindicta placet.*

Sijn ver-
dediging.

Wanneer Tacitus al defe woorden met lijd-
faemheyt aengehoort had, antwoorden hy ten
laetften, het komt'er op uyt gelijk ick gefeght
heb: Wy hebben hier met een botten Duytsman
en een fchrijver van miraculen te doen, ick fou
u over u plompigheyt niet beeter kunnen ftraf-
fen, als u in u onwetentheyt te laten, op dat ghy
daer na door den een of den ander, die wat be-
ter geooght en geneuft is, als ghy, foud mogen
uytghelacchen worden; maer my deert uwer,
om dat ick weet dat ghy my lief, en veel tijds
aen mijn fchriften gehanghen hebt; en daerom
fal ick u die fchellen van de ooghen lichten. Soo
weet dan, dat, na dat ick in het begin van mijn
gefchichten, den Lefer had onderrecht van het
geen ick voor hadde in al het werck te verhande-
len; ick fegge dat ick aenvange een werck vol
van alderhande toevallen, en om mijn eyghen
woorden te gebruycken: *Arox praeliis, difcors
feditioibus, ipfa etiam pace sævum quatuor prin-
cipes ferro interempti, tria bella civilia, &c.* na
dat ick dan voorts al de ellenden en jammereen
heb-

hebbe verhaelt, die na Neroos doot de Romeynen over gekomen zijn, hebbe ick vorder aenghewefen, datse soo groot en foodanigh zijn geweest, dat noyt door bitterder roeden, of fwaerder plagen voor de Romeynen bewaerheyt is geweest, *dat die Godt, of Goden, die hen voor heen het Roomfche volck foodanigh begunfticht en beschermt hadden, dat, gelijk als op het selfde verliest sijnde, syniet anders fcheenen te beforgen, als dat gheduerigblyck te doen overwinnen, te segkenpralen, en heerscher van het gantsche aerdtrijck te maecken; na de doot van Nero soo fcheenen verandert te zijn, dat men klaerlijck konde sien: Non esse curæ Deis securitatem nostram, esse ultionem: Dat is, dat de selve t'eenemaal de forge voor het Roomfche volck als van sich geworpen hadden; esse ultionem; Maer dat de selve niet voor hadden, als fichte wreecken, of ons te straffen over soo veel onlusten, als wy deselve verweckt hadden.* Is het dan mijn Lipsius, een goddeloosheyt, te seggen dat door de overdadige boosheden, die het volk voor en na den doot van Nero had begaen, de forge der Goden, of van Godt, alsoo ghy wilt, sich verkeere in een strenghe gerecht, om het selve te straffen en te plagen met alderhande foorten van ellende; die meening of dat begrijp is wel goet, antwoorde Lipsius, maer vloeyt uyt die woorden niet, dewelcke u faeck souden goet maecken, als indien ghy kondet bewijfen dat de woorden, *Securitatem nostram*, alleen op het Roomfche volck konden ghepast worden; Maer sijnde deselve algemeen, blijkt klaerlijck dat ghy daer het gantsche menschelijcke geslacht mede meent. Dat ick met het woordt *Nostram*, (daer ghy al u grondt op bouwt) antwoorde Tacitus, alleen het Roomfche volck verstaen hebbe, 'sal u den Poët Lucanus alleen kunnen goet-
 maken,

maken, dewelcke, na u fegghen, my voedt om soo te dwalen, fou gegeven hebben; toonende klaer genoegh in de veerfen die gy terftont voort gebracht hebt, dat hy aldaer het Roomsche volck verftaet, feggende: Dat de Stadt geluckigh was, en Borgers in geduurige grootheyt fou hebben, indien het de Goddelijcke Majesteyt behaeghde, hen soo wel te behouden in hun oude vryheyt, als hen te straffen. Hier blijkt voor eerst u ongelijck, uyt de versellende, als mede uyt de voorgaende en volgende dingen, en het houd u noch misschien in u dwalinge, om dat juyft het veers het woordt *Nostræ*, niet heeft kunnen lijden; maer om u van mijnent wegen daer uyt te helpen: gedenckt u niet Lipsius, dat ick in eenige andere plaets, verstaende het Roomsche volck, het woort *Nostram* of *Nostri* ghebruyckt hebbe? Lipsius sich een weynigh bedenckende, most bekennen, dat (op die plaets daer Tacitus segt; dat Tiridates de Koningh van Armenien, van Corbulo na Romem gesonden, om sich voor Nero wegen eenige beschuldigingen te verdedigen, eer hy vertrock, met Corbulo verdingh maecte, datmen in sijn persoon geen teekenen van dienstbaerheydt fou hebben te toonen, datmen hem, op den wegh, op eenige plaetsen de wapenen niet soude doen aflegghen; dat hy de Lantvooghdn fou mogen gaen besoecken, dat hem tot Romem sou geoorloft sijn deselve grootsheydt te houden die de Borgemeesters gewoon waren, en diergelijcke dingen meer, die al te samen van Corbulo, als een barbarische ydelheyt veracht wierden) dese woorden gebruyckt worden: *Scilicet externæ superbæ sueto, non erat notitia Nostræ: apud quos jus imperii valet, innania transmittantur.* En noch op een andere plaets vervolght Tacitus, sult gy noch dese woorden

Tac:
Lib. 5.
Annal:

vinden: *Maneat quæſo duretque gentibus, ſi non amor noſtri; at certe odium ſui: quando vergentibus Imperiis ſatis, nihil jam præſtare Fortuna majus poteſt, quam hoſtium diſcordiam.*

Tac: de
Mor:
Germ:

Dunckt u dan, vervolghde hy, dat met deſe woorden, *non erat notitia noſtri, & ſi non amor noſtri*, by my het geheele menſchelijcke gheſlacht, of eerder het Roomſche volck verſtaen wordt? Lipſius wierdt bleeck in ſijn aengeſicht, en koſt anders niet als ootmoedighlijck vergiffenis bidden wegen ſijn dwalingh, worden de van ſommige noch uytghelacchen toe. Hier mede evenwel geraeckte Tacitus niet vry, maer moſt al meer te roer ſtaen, ſijnde van den goeden Diogenes Cincicus by den mantel gegrepen, dewelcke hem ſtoutelijck ghenoegh en op ſijn Philoſoophs verweet, dat hy laſterlijck, en goddelooslijck van de heylighe armoede gheſproocken had; daer hy ſeght deſelve te ſijn *ſummum malorum*. Daer hy had behooren haer, als de oorſaek van ſoo veel treffelijcke dingen, en uytvoerſter van ſoo veel gheleerde ſtucken, meer achtigh te bewiſen, en in teghendeel te dencken: Dat de menſchen, die van het geluck wel geſegent ſijn, een afkeer hebben van tearbeyden, te ſweeten, en te waecken om de goede letteren te verkrijghen. Sijnde weder een yeder genoegſaem bekend, dat de armoede, de ware grondt van alle konſten en wetenschappen is, en deſelve, niet ſonder de uyerſte onderganck van deſelve veracht of gehaet kan worden. Tacitus gaf hier op tot antwoordt, hy hadde de armoede niet veracht, voor ſoo veel als ſy oorſaek geeft tot veel konſten en wetenschappen, maer voor ſoo veel in een man, die arm is van goederen, de ware rijckdommen van een oprecht, en onbeveynſt gemoet ſelden gevonden

Diogenes tegen Tacitus.

Ib: 14.
Anna:

worden , als mede daerom , voor soo veel de wetenschappen selfs belanght , om dat deselve niet alleen geen luyster aen de selve geeft , maer oock veel van haer achtbaerheyt beneemt. Nochtans antwoorde Diogenes , indien ghy de deught in haer rechte kracht en waerde wilt sien , moet ghy haer alle vercierfelen benemen , op datse als de Son door haer eygen , en niet ghelijck de Maen , door een geleent licht aensienlijck sy , gelijk de ware schoonheydt door vercieringhen onteert wordt , als die oock mindere schoonheden met haer kunnen gemeen hebben , die ondertuffchen in gaven van de natuere verre te kort schieten. Sulcks magh wel waer sijn , antwoorde Tacitus , na u Philosophische regulen , maer na mijn Politische maximen , bevinden wy niet waerachtiger te sijn , als datter niets meerder verlooren gaet , als ghemeen goet en arme lieden wijsheyt , &c. Hier mede hielt sich Tacitus stil , soo ge-eert , soo gegroet , en soo slechts niet aengebden sijnde van den beschaemden Lipsius , dat het schein dat hy hem voor sijnen Godt hielt , te meer , om dat hy het een weynigh door sijn haestigheyt met hem verkerft had. Aristoteles ... die sulcks niet wel konde lijden , trock den goeden man ter sijden , en begoft hem te vraghen , waerom hy dien man in sulck een hooghen achttingh had. Hoe seyde dese , dien voorganger van alle geschichtschryvers , dien vader der mensche lijcke wijsheyt , dien Godtspraeck van de rechte staetskunde , dien meester der landtbestierders ; dien prael van alle schryvers , die meer aerdighe vonden als letteren in sijn schriften voorstelt , de rechte regelmaecker van der Vorsten daden op het aldernetste te verhandelen. Dien rechten onderwyser der Vorsten , en leermeester der Hovelingen. Ja dien man , antwoorde den Sta-

girijs,

*La forza
d'un fa-
chino. La
bellezza
d'una mo-
rettrice &
il consi-
glio d'un
sventu-
rato , non
sono di
nessun
pregio al
mondo.*

*Antefig-
nanus.*

*Aristoto-
les ver-
acht Ta-
citus.*

girijs, die de Princen gheleert, en de ghemeene lieden ingeprent heeft die schelmsche wijfe van handelen, en te doen anders als sy seggen, en te segghen anders als sy doen: maeckende de dubbelhartige alleen bequaem met het penceel van valsche voorftellingen, het swart voor het wit te schilderen, en het volck door bedrog van schoone woorden, om te leyden, en te lacchen, als het hart niet doet als laghen en verderffelijcke vonden te smeeden, en met den Crocodil te beweenen, diese foecken te verflinden: Met dien schelmschen paffer van belangh, de liefde, haet en trouw te meeten. Gedenckt u niet, ô Lipsius, zedert dat dien Tacitus door des volcks handen gaet, hoe veel Vorften van die oude wijfe, van het volck met fachtmoedigheyt te regeeren, verwijdert, en hoe veel gemeene lieden van de oudetrouwe afgedwaelt sijn. 't Is niet gelijk veel onkundige oordeelen, dat fulck een groot gedeelte van sijn schriften is verlooren door de overvloeyingh der Barbarische volckeren, die in Italien overghekomen zjn om het selve te vermeesteren; noch oock door de woestheyt der volckeren van dien tijt, meer besich sijnde omtrent de wapenen als de goede letteren. Maer om dat die lieden, in dewelcke de oprechtigheyt soo veel plaets had, en die alreets een smaek van een beter Godtsdienst hadden, een afkeer van dien schrijver hadden, die nu soo bemint, en van veele als een gulden kalf aenghebeden wordt. En wat voorts sijn schriften aengaet, voor my, ick achte hen onwaerdigh om van eenigh vrouw-mensch gelesen te worden, om dat de Godtloosheden meer in hem sijn, alffer bladeren in sijn boeck: Ja alffer regels gevonden worden, dat ick swijge van sijn geaffecteerde, duyftere, en opgepronckte stijl en wyse van

fchryven, waer door hy getoont heeft, de lieden meer by de ooren als by het hart te hebben willen leyden. Lipfius bleef verwondert en verbaeft, door de woorden van die ouden Grieck, en konde niet laten te antwoorden, dat de eer die hy door dien Tacitus by fijn Nederlanders, Duytfchers, Engelschen, Franschen, Spangiaerden en Italianen behaelt had, foo groot was, dat hy niet anders konde doen als hem voor fijn aertschen Godt te houden. Waer op Aristoteles hem met een grimlach aenfiende feyde, dat hy dan gelijk had, als een goet leerlinck van fijn meester, de liefde, haet en achtinge, te meeten met den paffer van belangh, en dewijl hy liever danckbaer als redelijck wilde fijn, dat hy hem liet de moraele of fedighe deught voor de finnelijcke verwerpen.

Nauwelijcks had Aristoteles dese woorden gefproocken, of hy vant fich wel rouwelijck aengetaft, door een Konincklijck perfoon, diemen feyde dat *Hendrick de achtste* van Engelant was, die vergeselschap met een deel van fijn lijfwachters, hem ten minften een dofsijn of ses goede bastonaden dreygde, indien hy voortginck foo lasterlijck van dien goeden Tacitus, en ingevolge van de Vorften te spreecken; welcke woorden en welcke dreygementen krachts genoegh hadden, den ouden mans vinger op de mont te doen spelen. De Koninck hier noch niet mede vergenoegt, vraegde hem vorders wat hem bewogen had, fulck een beschryvingh van Tyrannen of dwingelanden te maecken, namentlijck dat het de fulcke waren: *die meer kun eygen voordeel, als het nut van hun onderdanen fochten*; volgens welcke beschryvingh hy feyde, geen Vorft te kunnen gevonden worden, die geen deel aen dat brandtmerck fouden hebben. Varende

Twift
van de
Koningh
Hendrik
van En-
gelandt
met Ari-
stoteles.

rende voort , ten ware hy dat woort herriep , en een andere verdraeglijcker befchryvingh voortbracht , dat hy foo goet koop uyt fijn handen niet fou geraecken. Den wyfelingh van verbaeftheyt niet wetende waer fich te keeren , vant geen beter wegh als van de noot een deugt te maecken , en den Engelsman te beloven , hem fijn verfoeck in te willigen. Hy dan fich een weynig bedacht hebbende , verklaerde ten laetften , fijn eerfte befchryving te herroepen , en feyde , dat hy tot een nieuw vast ftelde , dat de Tyrannen een feker flach van volck van de oudetijt waren , van de welcke den aert nu uytgeftorven was : Hier mede hielt fich de Koninck vernoegt , en alfoo wierdt het gerucht geftilt. Tacitus fiende datter om fynent wil , fo doende , wel onluft foude ontfaen , wilde wegh gaen , maer ick , die mede een woort in 't Capittel wilde hebben , riep hem wederom , feggende ; dat ick hem een vraegh hadde voor te ftellen : hy naerderende , toonde fich genegen my te antwoorden. Ick vraegde hem hoe het by quam , dat fijnde , de Koninckrijcken van Vranckrijck , Spangien , Egypten , Syrien , voorts Carthago , en foo veel andere Staten en Koninckrijcken , foo machtig , aenfienlijck en gevreeft , eer defelve by de Staet van Roma gevoegt waren , na dat defelve waren geworden een aenfienlijcken aenwas van die machtige Koninginne des werelts , fulcks meer ftreckten tot haer eyndelycke onderganck , als tot haer verfterckingh en meerder grootheyt. Heel anders als men gewoonlijck in de natuere fiet , dat veel draden en snoeren by een gevoegt , een vafte bandt ; en veel rijskens een genoegfamen balck maecken. Tacitus hoe grooten Staetsman hy was , ftontd geen kleyntje bedut over dese onyerwachte vraegh. Maer eynde-

Oorfaek
van het
verval
van de
Room-
fche
Staet.

lijck beloofde my daer voldoening op te doen, indien ick hem twee uren tijt wilde geven om fich te bedencken; een ouden hacht die daer by ftondt, sijnde op fijn boersch gekleet, quam daer op te voorschijn, en seyde wel stoutelijck, dat hy op fich nam my in dese voorftellingh te voldoen. Een yeder fagh hem aen, en den een en den ander begoft alreeds met hem te koocker-muylen, en het fcheelde weynigh, of men fou den huysman wel hartelijck uytgelacchen, of uytgestampt hebben: Maer ick die wel wift dat onder een slecht kleet dickwijls een Edele ziel woont, beval hem om voort te varen, en te seggen het geen hy in te brengen had. Hy daer op; ick ben, ô taelman, van de Goden, die fo vermaerden Melibeus, die Virgiliaenfchen harder, daer de kinderen in de fchoolen van fingen

O Melibæe, Deus nobis hæc otia fecit.

Mijn beroep was, soo lange ick in de werelt ben geweest, het vee te weyden; en terwijl ick het selve gepleegt hebbe, ben ick tot kenniffe gekomen, dat de rijckdom en macht van een Harder beftaet, niet gelijk de gierigaerts meenen, in het befitten van ontallijck vee, maer in een kudde, die hy met fijn oogen kan overfien, met fijn ftaf regeeren, en met fijn fluyten doen loopen of ftanen, na hy wil. Gelijk te kleynen kudde armoede baert, als die de Harders, die wat gierigh fijn, veroorfaeckt haer kudde tot op het bloet te melcken, en dieper als tot de huyt te fcheeren, alfo geeft de groote menichte die onghelegentheyte wederom, dat dewijl den Harder fijn oogen niet over de gantsche kudde kan laten gaen, hier door achteloosheyte van fijne jongens, die by genootfapct is te houden, een deel in de froom verdrinckt, of van den Wolfghegeten, of door de dieven, of wel zelfs door fijne opfienders gestolen

len wort, gelijck het mijnen buerman den Spaen-
fchen Menalcas is gegaen, die niet te vreden met
een kudde van vijf hondert Schapen, als de mij-
ne was, en een jaerlijckse inkomft van foo veel
hondert kroonen, al fijn Vaders erfdeel te kost
hing, en daer en boven veel gelts opnam om
een onmatig groot gewelt van vee by een te ver-
gaderen; ja ielf tot een getal van vijfduyſendt
Schapen toe, willende t'ſeffens en ſpoedigh rijck
fijn; maer wat is hem gebeurt? hy, door gebreck
van ſo veel vees wel te kunnen regeeren, moft tot
fijn harten leet fien, dat fijn vee, het welcke de
ftem van haren Harder niet kende, den halven
tijt in het wilde liep, en noyt des avondts in de
ftal konde gebracht worden, of daer wiert een
doſijn of twee van vermift; wat jongens of Har-
ders hy daer by mocht ſtellen, daerſe door de ge-
duerige veranderingh alſoo weynigh na vroegen
als na hem. Hy meenende fijn dinghen wel te
doen, bitſte hen fijn honden op het lijf, om de ar-
me beeften, die hier en daer verſtroyt waren, by
een te brengen; maer ſy ſijnde hen deſe ſo vreemt
als hun meeſter, en dien volgens ten alderhoogſte
van het vee ghehaet, dede deſelve niet anders als
de Schapen te verſtroyen, en de beeften ſo ſchou-
te maecten, datſe tot geen ſtant te brengen wa-
ren om gemolcken te worden: Ja verſtaecken
ſich hier en daer in de Boſſchen, uyt angſt voor
dien Harder met fijn honden, daerder wel haeft
de Wolven achter quamen, of ſoomenſe tot ſtant
kreeg, ſy beetten van ſich als honden, de Geyten
ſtieten met de hoorens offe beſeeten waren, of
ſmeeten den emmer, door dollen ruades, 't onder-
ſte boven met melck met al. Hier by quam, dat
by gebreck van wel gehavent te worden, het vee
quam te vervuylen, en alſoo den een den ander
te beſmetten, ja ſomwijlen wel ſulcke beſmette-

lijke fiekten te verwecken, datse by groote menichten daer heen ftierven: Soo dat, om kort te gaen, mijnen Menalcas van een rijk Harder een arm Velle-verkooper wiert. Soodat ick niet meer behoef te seggen, als dat een matigh besit het seeckerste is, want op dat gy my wel verstaet, de Arithmetica van de Harders is heel anders als die van de kooplieden. By dese maect tweemaal vijftien, en tweemaal tien, twintigh, maer by de Harders, maect tweemaal vijf, dry, en drymael vijf, een, en viermaal vijf, maect een reeckeningh die de Italianen noemen de Regel van *Chi troppo abbraccia nullo stringe*. Men wachte niet dat de goede Melibeus sijn applicatie deed, alsoo een bystander, die aen sijn rinck een Artz of Medicijn-meester geleeck, daer tusschen in viel, seggende: Den Harder heeft gelijck, en om sijn seggen te bevestigen, behoefmen maer het natuerlijke lichaem van den mensch, en deffels toevallen aen te mercken. En wie weet beter door ondervinding als wy Geneesmeesters, dat de grooffte en swaerlijghste lieden in het meeste gevaer van siekten sijn, en om gesagh en getuygenisse by te brengen, sal ons Hippocrates niet ontkennen dat hy gesegt heeft, dat *Athletarum Evexia, &c.*

Hippo: 1.
Aphorif-
70011711.

Ick kost niet minder als my hier mede verghe- noeght houden, behalven dat ick niet gheraden vant daer langer op te staen, alsoo ick noch eenige vragen, aen de Meffieurs van de vergadering had voor te stellen; die na mijn kleyn verstandt al van groot ghewicht waren. De eerste die ick hen in het algemeen voorhieldt, was, of dat spreekwoort, dat ick in Italien gehoort had,

Vraegh-
stukken
van Mer-
curius.

*Le buone parole, e i cattivi fatti
Ingannano i savii e i matti.*

Schoo-

Schoone woorden en quade trecken
 Bedriegen soo de wijfen als de gecken;
 Abfoluyt en enckelijck waer was ?

Veel warender die ftaande hielden dat ja, voor reden gevende, dat de werelt tot fulck een top van dubbelhartigheyt gekomen, en de konftige bedriegery der menfchen soo volmaeckt geworden was, datter oneyndelijcke goede en brave mannen gevonden wierden, die fich door fchoone woorden hadden voeden laten, om door fnode daden bedrogen te worden: en datmen alle dagen genoeghaem fack en bevandt, dat de dubbele en bedrieghlijcke menfchen door hun valfche woorden en fchijn, de befte verftanden wiften te verfricken, die, hoewel fy van veele voor kloeckers gehouden wierden, fich evenwel soo flechtelijck by den neus hadden laten leyden. Een ander gedeelte hielt het tegendeel ftaande, feggende, dat in voorige tijden defe spreucke wel plaets gehadt mocht hebben, maer dat heden ten dage, door de groote ftoutigheyt der geveynfde lieden, het soo ver gekomen was, dat men hun veynferijen klaerder als den dagh konde befpeuren, soo datfe felfs de alderbotfte en plomfte, de oogen in fulcker voegen geopent hadden, datfe het bedrogh fagen, eer het ter degen volweven was; ja den hont flachten, die eens door heet water gebrandt' fijnde, janckt als hem een drop kout water op het lijf valt, soo dat nu alleen waer was dat:

Le buone parole e i cattivi fatti

Ingannano no i favii ma i matti.

De fchoone woorden en quade trecken

Bedriegen niet de wijfe maer de gecken.

Waer door dit geflacht van bedriegers, fiende haer fieltery ontdeekt, fich onder geen eerlijcke lieden meer derven vermengen, maer flachtende

Uytle-
ging van
Festina
lente.

de de Uylen , in eenfame plaetsen , en als de Vleermuyfen by nacht vliegen : Dit moft soo voor courant paffieren , en ick om de Meffieurs noch meerder oefening te geven , ftelde een ander vraegftuck voor , namentlijk , wat de rechte fin was , van het spreekwoordt *Festina lente*. Haest u lanckfaemlijk. Hier op wiert voor eerft gefegt , dat het een Contradictie in adjecto was , en dat het op een en defelve tijt niet konde te famen gaen , te loopen en facht te wandelen , waer door dese spreuke nootfaeckelijck twee strijdige dinghen in fich moft besluyten , en dienvolgens onmooghlijk was om in 't werck gestelt te worden , om dat de lanckfaemheyt in geenen deele met de vaerdigheyt konde bestaen , sijnde onmooghlijk , dat in dien handel yemant fou konnen een rijpe beraeding in het werck stellen , in de welcke het de hooghste voorsichtigheyt was , snel en vaerdigh te sijn. Tacitus gaf my hier over dese reden , seggende : *Nullus cunctationi locus est in eo consilio , quod non potest laudari nisi peractum , quia non cunctatione opus , ubi perniciosior sit quies quam temeritas*. Daer is geen plaets voor vertoevinge in dien raet , dewelcke niet kan gepresen worden voor sy gedaen is , om datter geen vertoeving nodigh is , daer de rust schadelijcker is , als de roeckeloosheyt. De Keyser Vespasianus , daer by gheval by staende , seyde , dat hem voornamentlijk paste de rechte uytlegging van dese spreucke te geven , dewijl het sijn devijs was , voerende het Ancker met den Dolphijn omwonden , en vervolgde dat hy het selve niet aenghenomen had in sulcken fin , als het ghemeene volck meynde , nademael hem genoeghaem bekend was , datter oneyndelijcke voorvallen gevonden wierden , in deweleke het de hooghste voorsichtigheyt was te precipiteren , of sich seer

Tac: lib. 1.
Histor:

te haesten, en op sijn Francois eerst te wercken, en daer na overlegh te maecken; maer dat hy met die sin-spreuck *Festina lente*, als met een heylfame leere had willen te kennnen geven, dat men wel voortvaerende, maer niet voorbaerigh; wel lancksaem, maer niet traegh moest sijn. Dit nam soo plaets, ten minsten om het gesagh van den auteur. Ick vraegde voorts of het Italiaens spreekwoort *Rosso mal pelo*, root hayr quaet hayr, waer was, en of sulck hayr eyghentlijck was, *pelo traditore*, of verradersch hayr, gelijk men wilde. Hier wiert dapper over gehacketteert. Hippocrates verstondt het spreekwoort valsche te sijn, alsoo dat foodanigh hayr een teecken was van een *Sanguine* of bloet eygene complecte, welcke lieden gemeenlijck goede ghesellen, en vrolijcke basen sijn, soeckende niet liever als vroolijckheyte en vermaeck, en dien volgens niet minder als verraders. Sijnde een ander, my onbekent, seyde dat het spreekwoort waerachtigh was, maer dat het geensints de natuer maer wel de menschelijcke ommeganck aenginck, waer uyt klaerlijck bleeck, dat sulck hayr gevaerlijck of self verradersch was, niet soo seer tegen een ander, als tegen die geene die het draeght: Want dewijl het sulcke het minste gevonden wort, dient het tot een merck-teecken van den eygenaer, die door het selve lichtelijck bekend en als met de vinger aangewesen wort, indien hy door eenige quade stucken straf of blaem waerdigh gheacht, in onbetamelijcke wercken of plaetsen ghevonden wordt, invoegen hy daer door wordt bekend gemaect als de bonte hont, soo men seght.

Hier wiert wat om ghelacchen; en ick stelde noch voor het laetste dit vraagstuck voor, of dat spreekwoort, *ubi bona ibi patria*, daer u goet

Van het
spreek-
woort
*Rosso mal
pelo*.

Spreck-
woort
*ubi bona
ibi patria.*

is, daer is u Vaderlant, waer was. Dit weckte de vergaderingh wat meerder op. De verstandighste beslooten van ja, om dat het grootste gedeelte van het menschelijck gheluck in de middelen bestaende, dat geweest, daer de selve sijn, voor het rechte Vaderlandt behoorde ghehouden te worden. Sommige even wel dreven het tegendeel, een voornamentlijck seyde, sulcks ten minsten altoos geen plaets te hebben; voornamentlijck in lieden van onderwint, die of door hun eygen onbedachtsaemheyt, of door de gierigheydt der ampt-lieden, of bedriegers, beter rust-plaets, en dienvolgende beter Vaderlant souden hebben, indien sy in Engelandt levende, hun goederen in Japan hadden. Hoe soet dit geselschap was, soo wierd ick evenwel het selve ten laetsten moede, derhalven nam mijn affsheyt van de vergaderingh, en spoeyde my, om door de achter-deur, te weten, de Elpenbeene Poort, daer Virgilius van seght, de bedrieghlijcke droomen door uyt te gaen, uyt dit geweest te geraecken, sijnde niet van meeningh al dien wegh weder te rugge te gaen, om onsen Oom Pluto te vinden. Eer ick daer quam, most ick een duyster dal door, daer ick mede een groot gheswerm van geesten ontmoete: En onder anderen deed my stilstaen, een die als een penitentiaris of geesselaer toe gemaeckt sijnde, sijn naeckte lendenen geen kleyntje met haken aen sweepen vast gemaeckt, streelde, en dat soo sacht niet, of het bloet liep hem by den rugge neer. Ick vraegde hem waerom hy die wreetheyt tegens sich selven oefende: Hy siende dat ick een perfoon van aensien was, en mischien my ergens meer ghesien hebbende, bleef stil staen, en begoft my reden van sijn doen te geven. Ick, seyde hy, ben de vermaerde Cardinael Mazaryn, die noch boete doe, om dat ick on-

onder al mijn treffelijcke dienften , die ick voor
 de Kroon van Vranckrijck gedaen heb , een uyt-
 fteeckende dwaesheyte begaen hebbe, namentlijk
 Duynkercken , in handen van de Engelschen
 over te geven , makende hem alfoo meester van
 de Zee , en hem de deur en wegh openende, om
 weer een keer in dat Rijck te doen , daerfe met
 soo veel moeyten eenmael uyt geholpen zijn; zyt
 goets moets antwoorde ick hem, uwen Konink is
 fo ongevallig niet als gy meent, de felve die gy de
 plaets hebt ingeruyt , hebbense uwen Meester
 weder gegeven. Daer leggen dan mijn geesselen,
 seyde hy , werpende zijn sweepen wegh. Daer
 mach den Engelsman na komen diese weder op-
 neemt, en daer mede ginck hy vroolijck en ver-
 blyt van my , verhalende hem met eenen 't geen
 daer in voorghevallen was : maer ick wilde hem
 noch soo niet laten gaen , maer hield hem noch
 staende. Van waer , groot Staetsman , vraeghde
 ick hem, komt dit verval van het Vereenigt Ne-
 derlandt ? Van waer komt dit anders , antwoorde
 hy my, als uyt haer *fatale periode*, en Staets-bepa-
 linge , weet ghy niet, dat gelijk al d'andere din-
 gen, alfoo de Republijcken en Koninckrijcken,
 geboren worden, groeyen, bloeyen, afnemen en
 sterven? Gelijk uyt het yfer de roest, uyt het hout
 de worm, die hen verteert, geteelt wort, also tee-
 len de Staten uyt sich het geen hen verteert en te
 niet maect, en het geen tot hun aenwas gediend
 heeft, dient niet felden daer na tot hun verderf.
 En daerom segt seecker Staetsman niet qualijck,
 dat een Staet daerom niet ongeluckigh is, om
 datse hebbende een geruymen tijdt gebloeyt, van
 haer waardigheyt verftoten wordt, niet meerder
 als de lichaemen der menschen, omdat sy oudt
 en gebreeckigh worden. *Non enim est infelicitas
 naturæ legi subijci*, het is geen ongeluck de wet
 der

Gron-
 den van
 Hollants
 ongeval.

der natueren onderworpen te zijn. Hier gaet voor seecker die regel vast, *dum nitet nutat*, als het op het heerlijkste is, staet den val aldernaefte; al te groote welvarentheyt is gemeenlijck d'oorfaeck van een qualijck varen, te grooten bewint en omslagh, selfs al te grooten vermogen, yeder na sijn natuerlijcke bepalingh gereeckent, is verderfelijck; dat komt op het seggen van den goeden Melibeus uyt, seyde ick hem, dat kan wel sijn, vervolghde hy, hoe wel ick niet weet wat hy gefeght heeft; soo veel isser van, *quod magnorum Imperiorum non semper optanda sit conditio*. Dat groot bewint niet altijt wenschelijck sy, en veele pryfen meerder middelbaer, als groot vermogen, eerstelijck, om dat dat hovaerdige gewigt van vermogen, een yder en al te groot vertrouwen op sich selven mede brengt; beneffens een forgeeloosheyt en versmadinge of verachtinge van sijn vyanden, seeckere teecken en ja oorsaken van een aenstaende verval. Die geen meerder reden hebben te hoopen als te vreesen, dese sijn het die wacker op hun saecken letten; in tegendeel die sich selven veyligh achten, alleen door de meeningh en waen van hun grootheyt, dese verslapen door ledigheydt, en traegheydt. Besiet my eens Darius, een Koninck van sulck een gheweldig gebiedt, noemde Alexander een jonghen, willende hem met den plack gestraft hebben, en dien jongen was het die hem van sijn Kroon en leven beroofde. Ten anderen, groote macht wort altoos gevolght van nyt en afgunst, en verweckt by ghevolgh veel vyanden: Selfs die geene die van de selve afgesondert sijn, verbinden sich tegen de sodanige, en maecten ractslagen op wat wyse sy sulck een haetelijck en afgunstelijck bewint sullen om verre helpen en kleyn maecten. Keyser Carel de vijfde, na soo veel

Te
groot
vermo-
gen en
vertrou-
wen op
sich sel-
ven.

Darius
noemt
Alexan-
der een
jongen.

Afgunst
der ge-
bueren.

veel overwinningen, na het overwonnen, en gelijk hy zelfs meende, getemde Duytslant, heeft sich meer vyanden verweckt als hy van te voren had. De macht van de Koningen van Spangien, is noch onlanghs soo ontfaghelijck geweest, dat wanneer deselve de trom maer roerde, een yeder terftont voor sich selven beducht was; en foodanigh is heden die van Vranckrijck, en recht van het selfde gevolgh, als dat met sijn eerste bewegingh tegens de Vereenighde Nederlanden, geheel Duytslandt in rep en roere helpt, dat hoe gaern het sou mogen sien, dat het trotfche Hollandt, een weynig geringeloort wierdt, evenwel het selve liever van een ander, als van sulck een ontfaggelijck Vorst sagh geschieden, die op de gront van sulck een overwinning, een Europische werelt-macht sou kunnen bouwen.

Jup. Gaet slechts voort dat ghy niet van u stuck en raect.

Merc. Sonder forgh: vorders seyde hy: Groote machten sijn met hun eygen gewicht en uytbreydinge belemmert.

Jup. Dat magh plaets grypen in groote Monarchyen, als Spangien, Vranckrijck en diergelijcken, maer waer is de uytbreydingh van Nederlant, een handt vol landts?

Merc. De Vader sal ghelieven te verstaen, dat de deelen worden gereeckent na de proportie van het geheel, en het geheel na dat van de deelen, en dat de kleyne lichamen even hun bepaeling en hoe grootte hebben; invoegen men soo wel een wanschick en disproportie in de minste lichaem, als in de grootste kan hebben. Soo wel kan een Republijck, ja een enckele Stadt aen dat gebreck vast sijn, als een groote Monarchy, een lichaem hoedanigh het sy, dat de rechte bestieringh van sijn geesten ontwaft, is machte-loos.

Jup.

Belem-
meringh
van groo-
te uyt-
breyding-
ge.

Jup. Nu wy laten het daer, fulcken difpuyt mochten wy hier aenvangen, Mercurius fou het hart niet hebben, dat hy dit heele jaer fwyghen fou.

Merc. Onfe uytbreyding dan, naer fijn belang en proportie, is wytluftigh genoegh, en die fou ons in tijden van Oorlogh het zelfde doen, datfe het Spaensche Rijck gedaen, en de Staet van Venetie doen lijden heeft: Waerlijck dat foo d'een als d'ander, die door fijn afgeleghene Nederlanden, dees door haer Candie machteloos ghemaeckt fijn, is ons blyckelijck genoegh.

Jup. Dat gaet foo al hinckende voort, nu van de reft.

Merc. Hier voeghde hy noch by, dat defe fpreucke van Tacitus 3. *Histor: quod ex distantibus terrarum spacijs, consilia post res afferantur,* mede op Hollandt applicabel was, niet foo feer, gelijk daer gemeent wort, dat de boden over en weder, door de afgelegentheyten lanckfaem aen komen, en dickmael te rugge komen met het befluyt van den Vorft, als het te laet is, maer om dat de beschryvingh en het leggen der vergaderinghe te lanckfaem fijn voor een schierlijcke noot. Vorders, vervolgde hy, dewijl in de menschelijcke dingen niets gedurigh is, foo is het nodigh, dat de felve, wanneerse foo verre ghekomen fijn, als haer *Sphaera activitatis*, haer uytbreydinge heeft, de felve nootwendighlijck weder te rugge moeten, en afnemen. *Virtus quietem parat, quies otium, otium porro luxum generat; luxus interitum.* Deugt of dapperheyt baert rust, ruste leegfinnigheyt, dese baert overdaet, en overdaet onderganck. De Hollandtsche dapperheyt, seyde hy, heeft haer rust, of vrede, de vrede leegfinnigheyt, en sorgeloosheyt gegeven; hier uyt is d'overdaet voort ghekomen, in hen die buyten

Onge-
ftadig-
heyt der
dingen.

Ordere
van ver-
derf.

ten forgh en in een diepe weelde sijnde & *pietate*, & *prudencia solvebantur*, van Godtvruchtigheyt en voorsichtigheyt ontset wierden. Uyt dese overdaedt heeft het verderf sijn oorspronck genomen, als door de selve de Machtighe verarmt, of immers om hun staet te behouden yverigh sijnde, alles aenvanghen om sich in stant te houden, en selfs tot alle corruptien, en omkopinge de handen open hebben, of, indienze tot het uytterste gebracht sijnde, na nieuwigheden omsien, om *novas tabulas* ontlastinge van hun lasten te vinden; of, gelijk het geen groot is, althijt grooter tracht te zijn, *ambitione in partes dissiliant*, door Staetsucht tot partyfchappen en sydigheden gedreven worden. *Roma modicis rebus Virorum, Virtutumque feracissima fuit*. Waerlijck wy worden tot verbaestheydt opgetoogen, wanneer men de voortreffelijckheydt der mannen aensiet, die de eerste vijf hondert jaren hebben voort gebracht, in aenmerckinge van huldapperheyt, Godtvruchtigheyt, rechtmatigheyt en onthoudinge, en groote liefde tot de vryheyt. Maer na dat het Capitolium van Gout begoft te blaecken, d'overdadigheydt de Staet innam, & *piscis pluris venit quam bos*, en een Vis meerder golt als een Os, is de deught aenstonts vervlogen, of om eygen woorden te gebruycken. *Evanuit in Theatris, emarcuit in Luculli villis & Hortis, suffocata est in Messale piscinis, postremo extincta in otio & voluptatibus*, verdweenen in schouwspelen, verstenst in de hoeven en hoven van Lucullus, verdooft in de visseryen van Messala, en ten laetsten geheel vernietight in leeghsinnigheyt en wellusten: Soo dat de Wandalen, Gothen, Herulen en andere Barbaren, geen moeyte gehad hebben sich de Roomsche Landtvooghdyen en Provintien t'onderwerpen, en Roma selfs t'o-

Tac: 11.
Hist:

verweldigen. De Romeynen droomden niet anders als op een eeuwigdurende heerschappy, maer als de nootschrickelijcke tijdt aenquam, komt daer uyt een ongedachten hoeck des werelts, die men niet meende anders als van wilde dieren bewoont te sijn geweest; als in een ogenblick een onbekendt geslacht van volck, als een stormwint vande bergen, *ut turbo montibus celsis*, om d'eygen woorden van Ammianus Marcellinus te gebruycken, in sulck een getal, dat het scheen de heele werelt te kunnen vullen. Alldoe hebben de Gothen de Romeynen, by na geheel Grieckenlandt, Italic en Hispanie, de Bulgaren Dacia en Mysia. De Wandalen, geheel Africa. De Francken Duytslandt en Gallia. De Saxen Britannia. De Slaven Sarmatia en Illiricum, en niet langh daer na, de Saracenen Egypten, Arabia, Syria en Chaldea, de Tartaren, Armenia, Hyrcania, Colchis, en al watter tusschen de Caspische en Hyrcaensche Zee leght, de Turcken gheheel kleyn Asia, met Cappadocia, Pontus, Bethynia, en d'andere Landen tot aen Perfie toe; en de Perfen alles tot aen Indie, inghenomen. Ghy stelt, berichte ick hem, dit verval soodanigh, als of het maer een natuerlijcke resolutie, en geen geweldighe of *violente impulsie* tot verderf was; men spreeckt of roept in die gewesten nochtans seer over de verraders en schelmen die het Landt verkocht hebben; sulcks kan wel sijn, antwoorde hy, en datter sulcke; als wormen uyt een verdorven lichaem, of als mayen uyt de vette kaes, mede uyt soodanighen staet, als wy beschreven hebben ontstaen, is soo gemeen als natuerlijck, waerlijck in alle Staten, selfs buyten

Tac: 1. verval sijnde, vindt men altijd, *viros plusquam*
 Anna: *civilia agitantes*; Mannen die meer als 'Borgerlijcke gedachten hebben, & *Familias fatales, quae*
reipu-

reipublicæ exitio nascuntur, noodtschickelijcke huysen, die tot des Staets verderf groeyen, of gebooren worden; maer de foodanige slachten de Byen, die wel met hunnen angel quetsen, maer hun aengedaene quaet besterven, gelijk, probabel, in Hollandt ghesien is. Wat middel isser, vragde ick hem, om een staet van sulck een slag van menschen te ontlasten? In der waerheit antwoorde Mazaryn, het is seer swaer, de veranderingen in de regeeringe, die uyt de Staetsucht van eenige voort komen, met eenige wijsheit voor te komen: Want wanneer de beginselen ofte gronden van heerschappy gelegd worden, kunnen de selve niet wel gemerckt worden, dewijl foodanige oproerige menschen, en die na nieuwigheden, en d'opper-meesterschap staen, sich eerstelijck aenhangh soecken te maecten, en met weldaden, miltheyt en beleeftheydt andere huns gellijcken tot sich te trecken, en andere onvoorsichtige, en onkundige in saecken te overreden. Welcke saeck, als hebbende een schijn van deugt, hun quaetaerdigheyt, geluckiglijk bedeckt, invoegen het een onbillijckheit schijnt, de foodanige te willen weeren: Maer wanneer het quaet nu groot en volwassen is, en het selve op sijn eygen beenen kan staen, kan het qualijck anders sijn of de *Remedia sunt ipso morbo periculosiora*: De hulpmiddelen zijn gevaerlijcker als de sieckte self: Invoegen de bekende Florentyn, misschien niet onvoorsichtighlijck vermaent, dat, wanneer eenigh quaedt, dat de Staet gevaerlijck schijnt, soo verre aengenomen is, dat de hulpmiddelen swaer en gevaerlijck worden, het beter is, de selve eenigen tijdt door de vingeren te sien, en op de gelegentheyte te letten, als sich door een ontijdigh geweld daer tegen aen te kantten. Seer qualijck doen sy die tegen de acnstaen-

Oproerige grooten swaerlijck te weeren.

de sieckten, een gesont lichaem met medicamenten en genees-middelen te quellen, en de verborgene oorsaken der sieckten verwecken, die noyt slimmer, als onder sulcke tegenstribbelingen sijn. Dese zynse gelijck, die in een stillen stant van saecken, gevreesde hulp-middelen, tegens het aenstaende quaet aenstellen, die door een twijfelachtigen uytslag, de staende welstant van de Staet soo wel kunnen vernietighen als behoeven. Wannec Marcus Antonius, een van de drie mannen, voor vyandt van den Raedt verklaert sijnde, met groote troupen, die ghene die Cæsar gevolght hadden, ontsachelijck begoft te sijn, heeft Cicero gheraden, dat Octavius met een nieuw heyr, tegens hem sou gesonden worden; alsoo voorseecker de Legioenen, hoorende de naem van Octavius, de Susters soon van Cæsars naem, terstont tot hem souden over komen.

Loos-
heyte van
Anto-
nius om
Rome te
verdruc-
ken.

Voor-
beelt van
Cosinus
de Medi-
ris.

Waerlijck een voorsichtigh besluyt, maer het geen Antonius, door een srydige raet, heeft geweten tot niet te maecken, want hy bemerckende het gevaer, heeft Octavius tot sijn deel-ghenoot genomen, en die twee hebben te samen met gelijcke macht het gemeene best of de vrye staet t'onder gebracht. Cosmus de Medicis d'eerste, was soo machtigh in den Staet van Florencen, dat het scheen een slach van verradery te wesen, hem niet te dwingen, en daer door de vryheyt te bewaren, en een saeck vol ghevaer yets teghens hem aen te vangen. Nicolo Usano was als doe in dien staet een man van groote wijsheydt en Staetskunde berucht, die, soo langhe hy leefde, niet wilde lijden dat men yets straffelijcks tegens Cosmus sou aenvanghen of besluyten, om dat hy voorsagh, indien hy sulcks bestondt, dat het met de vryheyt van de Staet gedaen was: Maer wanneer Usano gestorven was, sijn d'andere van sijn

fijn goet vinden afgewecken, en hebben Cofmus uyt Florencen ghedreven, de welcke korts daer aen van die van fijnen aenhangh te rugge gheroepen, d'opper-heerfchappen van Florencen op fich genomen heeft, daer hy niet fou toegekomen fijn, ten waer hy, door de verontwaerdiginghe van fijn Borgeren verdreven was gheweeft. Het felve staet in Cajus Cæfar waer te nemen; die eerst door de gunft van Pompeius geholpen sijnde, fich die macht verkregghen heeft, die daer na de staet van Romen tot fchrick ghe worden is, en het geen Pompeius, daer na, te laet, tot dempingh van dat gefagh, door een onnutte forge voor het toekomende aengevangen heeft, is te gelijk Pompeius en de Roomsche vryheyte verderfelijck geweest. Het gefchiet dan de meefte tijdt, dat door onvoorfichtigheyde van sommighe, en door flaphartigheyde van andere, de Staetsucht fijn wortelen fchiet, en derhalven alle hulp te laet komt.

Van
Cæfar.

Cum mala per longas, &c.

Even wel fijnder van de wijfe eenige hulp-middelen aenghewefen, door de welcke het quaet overwonnen fou kunnen werden, waer van de sommighe dienen. Wanneer de macht en middelen een ofte meer, boven de staet of cōditie der anderen te hooge verheft, andere wederom wanneer de Grooten van eenigen Staet, door voorrechten, Landt-vooghdijen, en macht verhoeverdicht sijnde, die macht diefe van hun Opper-macht ontfangen hebben, tegens defelve misbruycken. Van de eerste slaggh fal ick alleen, als ons dienende, handelen. Sommige hebben hun ooggh op ftraffe en wreede besluytengeflagen, en voor goet gekent, gelijk eenen Periander of Tarquinius fou mogen besluyten, namentlijck, om de grootste Mankop bollen, af

Hulp-
midde-
len.

Loos-
heyt van
Alexan-
der,

Staets-
plichr
omtrent
treffe-
lijke
mannen.

Mif-
flagh van
Duc
d'Alba.

te mayen, Op dese wijze heeft de grooten Alexander, treckende nae den Perfischen Oorlogh, al de bloetverwanten van fijn Stiefmoeder, die Philippus tot hooge staeten had opgevoert, gedoodt; sonder evenwel de sijne, die nae de Croon fouden kunnen staen, te fparen, op datter geen ftoffe van oproer; terwijl hy verre van der handt ware, mocht overigh blyven; de verftandighfte en gautte mannen heeft hy met fich gevoert, en de loomaerts tot befcherminge van het Rijck van Macedonia ghelaten. Constantius de Keyfer, heeft al die hem in bloet bestonden, tot de gront toe uytgeroeyt. En in de gefchichten van Constantinopolen vintmen, dat de treffelijckfte mannen, of van hun geficht berooft, of in kloofers geftoocken fijn. En veel van onse Staetsmannen willen, datmen fulcke gevaerlijcke mannen, die het volck soo forghelijck aengenaem, en hun aenleyders fouden kunnen fijn, in defelve gevangenis bewaren, ftraffen, en begraven moet. Nademael door het ftraffen van ghemeene lieden, de stoutheyt van andere afgefchrickt, maer door het dooden van voortreffelijcke lieden, aengeftoocken wordt. Om dese oorfaeck wordt de Hartog van Alba van onwysheyt befchuldigt, om dat hy Egmont en Hoorn, op het midden van de Marckt, en in het aenfien van het gantfche volck, dat hen soo seer beminde, heeft doen ftraffen. Die van Venetie deden berer, in welker gefchicht-boecken men vint, dat, wanneer der tuffchen het bootsvolck en de Borgers eenige beroerte was ontftaen, die door geen Staetsdienaers noch eenige van d'Overigheyt konde geftilt worden, de felve alleen door het tuffchenkomen van Pietro Loredano, die het voorgaende jaer het gebiedt ter Zee had gehad, terftont geftilt en ter neder gelegd is; Maer dat dese groote
gehoor-

gehoorfaemheyт van het bootsvolck den raet foo vermoedelijck en ghevaerlijck toefcheen, datse Loredano, stillekens in de gevanckenis gelegт, en aldaer doen dooden heeft. Wy vinden oock by Tacitus, dat d'oproer teghen Germanicus ontftaen zijnde, de aenleyders der felver binnen hunne hutten gedoodт zijn gheworden; ghelijck men oock by de felve vindt, dat Tiberius, den valfchen en opgeworpen Agrippa, niet openbaerlijck derfde ftraffen, maer dat hy hem in de heymelijckfte plaets van het Paleys om het leven heeft doen brengen. Die van Athenen gebruyckten tegen die geene, die door macht, groote dapperheyт, en verdienften uytfteeckende waren, hun bekende Ostracismus. Waerlijck een voorforge die niet te eerlijck is, als weynigh verfchillende van de wet der Ephesiers, door de welke yemandт verboden wiert fuyнigh en befet te zijn. In der daet, Aristoteles, hoe wel hy bekent dat'er in dit Ostracismus, of vrye ballinckfchap, eenige borgerlijcke rechtmatigheyт fteeckt, achte even wel veel veyliger te zijn, in den eerften toe te sien, en te maecken, dat men fulck een hulpmiddel niet van noden heeft; want het heeft foo veel fwarigheyт niet in, yemandт, hoe wel hy de felve verdient heeft, macht en middelen te onthouwen, als hem de felve, die verkreghen hebbende, weder te benemen; alfoo men beter kan verdragen niet verkregen te hebben, als het verkregene te verliefen; en voor seecker fullen deffe, de eer-ampten, waer van fy berooft zijn geworden, op alderbande manieren wederom foecken te bekomen. Waer door het gemeenlijck gebeurt, dat die gene, die uyt hun Vaderlant verdreven zijn, gelijk het felve in voorgaende eeuwen in Italien overvloedigh ghesien is, het voornaemfte werck-tuygh worden, om het fel-

Ghebruyck van her Ostracismus.

Mee-ningh van Aristoteles omtrent het felve.

Ver-
fcheyden
foorten
van
machi-
gen, hoe
te bewa-
ren.

ve te plagen. Veyliger is het dan, dese al te mach-
tige instrumenten verbindingsen tegen te wer-
pen; hun gronden, waer op sy steunen, hen te ont-
trecken, en het vier van hun Staetsucht sijn voet-
fel te onthouden. Daer toe streckt desen middel
(vervolghde Mazaryn) dat men die geene, die
door hun macht en middelen, den maet te boven
gegroeit sijn, kostelijcke en schadelijcke ghe-
fantschappen op leght, de welcke sy sonder ver-
achteringe van hun staet niet kunnen bedienen ;
op welke wijze de Koninck van Hispanien met
de Nederlandtsche Edelen, in voorige tijden ge-
daen heeft. Indien yemandt steunt op de gunst
van het gemeen, die moet men door grooter wel-
daden, of tot den staet, of tot den Vorst, soo der
eenighe is, soecken te trecken. Heeft yemandt
een groote naem of roem, plegen de Vorsten,
aen gevaerlijcke en onsekere onderwindingen te
verbinden, op dat hun gefagh, indien de voorge-
nomen saeck niet na de verwachtinge komt uyt
te vallen, daer door vermindert wort. Die geene
die aen het Hof of elder van te grooten gefagh
sijn, moet men onder schijn van eer van der hant
senden. Indien sijn vermogen op de Wapenen
gegront is, moet men de selve onder verscheyde
pretexten en voorgevens van het heyr sien af te
locken, en tot d'aensienlijckste ampten, doch
die sonder eenigen macht zijn, beroepen: Ge-
lijck als Keyser Constantius Ursicinus die in het
Oosten, Overste der Ruytery en by hem ver-
moedelijck was, met groote eer en aensien by sich
ontboden heeft, onder schijn, dat hy in die be-
kommertheydt van saecken, sijnen wijsen raedt
ten hoogsten van noden hadde, gelijk oock de
selve, Julianus de Herulen, de Bataviens, Cel-
ten, en andere hulp-troupen ontnomen heeft,
onder schijn dat hy deselve tegen de Parthen van
nooden

nooden had: en om niet te verre te rugh te gaen, Ferdinandus Confalvo, die de naem van den grooten Capiteyn gedraghen heeft, heeft voor het Rijck van Napels, dat hy fijnen Koninck onder de knie gebracht had, die danck wegh gedraghen, dat hem de Koninck al fijn Heyr. legers en vafte plaetsen ontnomen, en hem na Spangien gefonden heeft, daer hy, als een doeniet gheftorven is; welcke ondandckbaerheydt, om dat fy nootfaeckelijck, en tot veyligheyt van het Rijck dienftigh was, onfe Staets-mannen waerdigh achten om verſchoont te fijn.

*Ammian:
Marcel-
lin: 20.*

*Gnuciard:
4 & 7.*

Hier is noch een andere middel, namentlijk dese hoogh-dravende geesten, buyten Overigheyt en ghesagh te houden, maer wel in treffelijcke gefantschappen, en dierghelijcke bedieningen beſicht, waer doorſe wel in eer en aenſien, maer buyten macht van te ſchaden zijn. Alſoo is de Hartogh van Bragans, die uyt den hoofde van fijn vrouw, op het Rijck van Portugael recht pretendeerde en voorgaf, van den Koninck van Spangien, Philippus de tweede, na dat hy het ſelve Rijck ſich toeghe-eygent had, wel Ridder van het Gulde Vlies ghemaect, en met ongewoone eer verheerlijckt, ſelfs dat hy in de Kerck den Koninck aldernaest mocht ſitten, maer evenwel geenigh ampt verkregen, dat of fijn middeien of fijn macht fou konnen vergrooten. En wat reden die Koninck had om die voorſorge aen te wenden, is daer na in den afval van dat Rijck wel gebleecken: Maer of het ſoodanigh was dat men niet verby fou konnen, hem in ſoodanighe ampten te ſtellen, is het dienftigh hem ſulcke ampt-verwanten toe te voegen die hem gedurig in de kaert konnen ſien. Hy bereyde ſich meer by te brengen, en alles toe te paſſen, wanneer hy door een Bode van Richelieu van my afgehaelt wiert.

*Andere
Middelen.*

*Conestag:
de bello
Luſit:
Lip. 8.*

Ick

Ick daer mede begeef my weder op wegh, de yvore poort uyt, de vleugels aen mijn voeten, als een Mercurius gelaerft en gespoort, en soo op en wegh na boven toe, en daer mee is 't uyt.

Fup. Daer mee is 't uyt, doet het?

Merc. Of benje beluft naer een toegifje, om de memorie te vervarffen, en of er noch wat vergeten was, sal ickje noch een kleyn charactertie voor het laetst geven. Dat is voor eerst dat ick de Landen van Europa, hun Politische of Staetsche gestalte aenmerck, als dat sommige gestelt sijn gelijk mijn Planeet, Mercurius onder de andere Planeten, die voor het meeste of in combustie, of verduystert sijn, sijnde omtrent krachtiger straelen, als hy is: onder dewelcke Savoyen en Lotharingen moeten ghereckent en getelt worden, beneffens meest de Vorsten van Italie, die machtige nagebueren hebben, als sy selfs sijn, en daerom op en neer gesolt en selden in rust sijn; die ghelijck de Muys teghen de Kat sey, die haer vraeghde hoese voer; *Dat het tamelijck was, maer beter sou wesen, soo sy wat verder van haer waer:* Oock wel segghen mochten, dat sy liever wat verder nagebueren hadden. Ick heb vorder aenghemerckt, dat de heerschappye van de Roomsche Stoel, in Italie is, gelijk Vranckrijck in Christenrijck, dat is juyft in het midden, en dienvolgens elck bequaem is om haer nagebueren macht te verdeelen, of te versamelan, en soo om alle krackeelen de marckt te setten. Dat de heerschappyen van Spanjen, sijn gelijk de Planeten aen den Hemel wijt en sijdt van malkanderen, sonder gelijckheyt; maer die van Vranckrijck in tegendeel, als in een klomp by malkander, en soo by een vaste constellatie of ghesternte te vergelijcken. Dat Duytslandt verdeelt in soo veel Vorstendommen,

Algemeene opmercking van de Staten van Europa.

men, Hanfifche en Keyferlijcke Rijcksfteden, een groote froom gelijk is, die in veel kleynce beecken wordt verdeelt, en foo in haer felvs te kleynder en fwacker wordt, gelijk fulcks oock van Italic magh gefegt worden, dat aen de eene fijde te water de Staet van Venetien, voornamentlijck eerfe Candia quyt was, te water, en aen d'andere fijde des Keyfers Erflanden, de grootfte bolwercken tegen den Turck fijn, waer door met goede redens de Ceurvorfren, het Huys van Oofftenrijck, ver over de 200 jaren, op den Throon hebben geleden. Dat de Ruytery van Vranckrijck, de Infantery van Spanjen, de Scheepsmacht van Engelandt en Hollandt, machtigh fijn, den Grooten Turck, met al fijn hondert by-wijven, voor Machomet te jagen, dat de macht van het Noorder ghedeelte van de werelt wort gebalanceert, tuffchen den Deen, de Sweed en de Pool, en de reft tuffchen groot Brittanie, Vranckrijck en Hispanie, daer Holland mede een goet ghewicht kan by brenghen. En wat Duytflandt en Italic belanght, fijnde hun macht alleenigh verdeelt tuffchen foo veele, foo dienen fy alleen om fich felven te balanceeren, dewelcke, indien een yeder een opperhoofd op fich felven had, ontfaghelijck voor al de reft fouden fijn. Hispanie fteect in fchaten boven allen uyt, heeft altoos oudt volck in dienft, maer fy is yl bevolckt; Sy heeft te veel Colonien te befetten, die te wijd en fijd van malkander leggen: Daer by is haer Landtaerdt, by alle andere gehaet, konnende niemant lijden, en van niemant geleden worden. Broodt heeft het gebreck, en een naedeel van de natuer, dat haer kufften al te toeganckelijck fijn; voorts is haer Silver-Vloot, door de verre reyste veel ongemacken onderworpen. Vranckrijck krioelt van menfchen,

fchen, en nu meer als oyt van Krijghsvolck: Het is een welgevoeght lichaem, of als gefegt is, de borst van de Coningin Europa, derhalven koortfen en siedend bloet onderworpen; voorts soo strijdigh met Hispanie, haer nabuere van gelegentheydt, maer afgefonderde van aert, alsoo geen twee-strijdiger dingen meer strijdigh kunnen sijn; want om dit by mijn voorgaende afbeelding te voegen; men sou mogen vragen, of sy al op een manier in de werelt sijn gekomen, daer is gheen werckingh van siel of lichaem, neemt wat gy wilt, daerse niet in verscheelen. De een sal de gewichtigste saecken al speelende afdoen, d'andere moeder eensaemheyt en tijd toe hebben, en het snorren van een vliegh helpt al het bruytje weer over hoop, als het al schijnt in postuer te staen. D'een kleet hem van boven, d'ander begint van onder; d'een pronckt boven, d'ander is net onder; d'een draegt lange, d'andere korte Mantels; d'eene verandert alle daegh, d'ander noyt of selden van dracht: De eene knoopt sich van boven naer beneden, d'ander van beneden naer boven; d'eene wenckt met de hant opwaert, d'ander met de hand nederwaert: d'Een is net op sijn hooft, d'ander aen sijn voeten; die draeght een kam en spiegel, en dees een schoe-borstel, of een wolle lap in sijn sack: d'Een scheert sijn knevels wel eens af, de andere houdtse altoos in waerden, beneffens sijn *Bigothero* om die's nachts op te binden; het eerste dat den eenen verpant in tijdt van noodt, is sijn hemt, en den ander sijn mantel, die komt te leen van andere, dees van bovenen: d'Een forgt meer voor de rugh, d'ander voor de buyck, d'een loopt langhs de stract, of hem een racker achter de hielen was, d'andere gaet of hy de vierden-daeghsche koorts had: Een Fransmans Lacquay
gaet

gaet achter, die van een Spangiaert gaet voor : Die fou wel een Appel of een Peer al gaende eeten, dese fou liever van hongher verfmachten; de Franfche gaen in koppels, de Spaenfche paer en paer; duyfendt dinghen meer fou men konnen fegghen van haer fpraecken, ghebaer, van gheheymen te bewaren, die den eenen te fyden uytbarften, en den ander gheen nyp-tanghen laet volghen. *Somma fommorum*, dat d'een niet is, is d'ander *& Contra*. Vorders wat Vranckrijck belanght, dat vloeyt over in Koorn; dat Spangien ontbreeckt, het heeft Hollandt tot noch toe voor haer Arcenael gehad, en hadt het nu gaern voor haer Pack-kelder. Engelant heeft natuer te baet, sijnde, als meer gefeght is, feecker voor haer eygen, en gevaerlijck voor vreemdelinghen, en Godt, als haer handt met haer mont over een komen. Sy is machtigh genoegh tegen Spangien of Vranckrijck, maer niet Spangien en Vranckrijck, doch wel, indienfe Hollant mede heeft; maer en Spangien en Vranckrijck is haer meefter, die meefter van Hollandt en Zee-landt is, daer staet haer op te letten. Meer valt hier niet te feggen: Als dat Hollandt tegenwoordigh in haer Perigæum is, maer hier na een beter fchrijft den Almanack.

Africa brengt altoos wat nieuws voort, en foo doet Vranckrijck oock, tot fpraeck en kledingh incluys; en evenwel watfe verfinnen, het is aerdigh en navolghlijck voor my, haer garbe staet my feer wel aen.

Jup Dat is geen wonder daer het fulcke Mercurialiften fijn.

Merc. Mercurialiften of niet, fy hebben de fwier, en men is in geen Hoven evenwel flordiger als hier, behalven by de Brasilianen. Behoudens uw refpect, Vader Jupiter, een blaewe.

Konincklijcke Tabbaert met bont, en met Le-
lien, of naer u gelegenthey, met fterren befayt,
foude u al veel beter ftzen, als daer naeckt te loo-
pen met een kleet om het lijf, als een doller man,
of voor u dagelijckse draght, een aerdigh Frans
kleetje, met een blondte Pruyck en een Hoedt
retrouffe alla Catalanen, fou u ftzen alseen Parel.

Jup. Dan waer ick pas foo sot als ghy zyt.

Merc. En voor *Mama Juno*, een gentiel Frans
habyt, of een Spaensche *Zamara*, met hooghe
Patynen, fou haer mee beter paffen, als daer aen
te komen, met de naeckte billen, bykans gelijk
de Vrouw van den Inga van Ghito. Juffrouw
Venus behoorde haer mee te fchamen, foo te
gaen gelijkse gaet, voor haer eyghen kinderen,
fy fou miffchien al meer ferviteurs kryghen, in
een Frans adjustement, op fijn hoofs gemaect,
als in die Canibalsche dracht, boven *Cestus* bo-
ven al. Ick wed *Vulcanus* wel driemael op een
dagh fijn hamer daer heen fou werpen, om haer
een kus op de mode te gheven. En daer is u
fchencker *Ganymedes*, wilje wel doen, maect
hem een Pagies broekilie, met een paer fye kouf-
fen, van couleur de feu, en laet hem u dienen op
fijn eene knie, ghelijck het behoort, fonder dat
jy met hem leght te dauwelen en te doudaynen,
dat'er de Goden ende de menschen fchande van
fpreecken. En Juffer *Pallas* komt daer voor den
dagh quanswijs, met haer Stormhoedt, *Harnas*
en *Schildt*, gelijk offe veel haege breecken fou;
en als het daer op aen fou komen, fou'er nie-
mant te huys fijn, wijfe luy blode luy: Sy mocht
met haer stormhoedt en haer lancie daer beneen
in de *Elifeifche Velden* eens komen, fy fou daer
een *Hetha*, of een *Sclavonifche Wifna*, en
Weght Burga, of een Fransche pucelle vinden,
die haer met haer eygen lancie de ribben fouden
fmee-

fmeeren, en haer dien Helmet van de kop nemen, en met permiffie. . . . laetfe een Bouwen met hooghe bragoenen, en een kaffa borft laten maecken, fy fal alfoo wel houwen fteeck vry wesen als nouw, met een Capelline, vol pluymen, op het hoofd *alla Napolitane*, fy fou al anders pieren, als fe nu doet met haer antijsckfe Wapenen, al een tweede Marfife of *Bradamante de Romans*.

Jup. Ghy fyt een groote fot, en foeckt ons oock fot te maecken.

Merc. Mars wou ick met een braeve Buffelfe Kolder toe gaen maecken, in plaats van fijn Coeras, dat toch heel buyten de moden is.

Jup. Loopt fot loopt.

Merc. En daer is Neptunus, die ftaet daer met een bloote Mantel over fijn naeckte lijf, in reghen en wint, armen ouwen man, daer hy is, ick fou hem een goejen bolckvanger, met een goeje broeck, en een paer waterdichte Laerfen aenschieten, met een goeje karpoes op fijn hoofd, en geven hem in de plaats van een bemofte fchulp een goet Schip, als de Royael Charles onder fijn gat, en laten hem eens ter deegh toonen dat hy meester van de Zee is.

Jup. Al langh ghenoegh met u fottegrillen, hebje niet anderste feggen foo fcheyter af?

Merc. Niet anders als dat ick my van mijn aenbevolen Commiffien moet ontlasten, ick heb hier een geheele mael met brieven en brillen; gelieft de Vader het, terwijl wy noch met de werelt befich fijn, dese wereltfe dingen noch eens na te fien, het fijn een deel Requeften, Memorien en fulcke brabbelaryen; ick heb de Meffieurs die dienst niet konnen weygeren, miffchien wat fy my weder doen, als ick eens t'avont of morgen andermael om laegh kom. Voor eerft hier is

Laetfe
verrich-
tingh
van Mer-
curius.

Requeft
van de
Poëten.

een Requeft van de gemeene Lettermannen, en byfonder de Philofophen en Poëten, ghy hebt hun voor defen een Appoinctement gegeven, en eenige privilegien toegeftaen, maer de vrienden klagen datfer gansch weynig mede geholpen fijn; fy feggen datfe u dochter Arete gheduerigh aen haer fnoer hebben, en datfe fe genoeghfaem uyt de handt moeten houwen, of het arme Schaep, fijnde van alle man verftooten, gelijkfe is, fou van honger en kou moeten vergaen, en daerom foudenfe gaern hebben, dat gy haer wat beter inkomen, wil ick feggen, befchafte.

Jup. Dat ick gegeven heb, dat heb ick gegeven; het is met dat volck altijd, geef, geef, ick word van niemant meer geplaegt als van de Raza de ...

Merc. Soet, soet, Vader, fy flachten de Godin van de Victory, fy houwent altijd met de sterckfte, *c'est adire* fy houwent daer wat te halen is. Evenwel Vader, gy behoorde u bodt wat te verbeteren:

Jup. Gy segt van verbeteren, laet ick eerst hooren wat ick haer toegeftaen heb?

Merc. Daer is het: Op heden den 7 Maert 1671 fijnde den hemelfchen Raedt vergadert in completen getale, op de plaets, alwaer defelve is gewoon te gefchieden, hebbe ick Jupiter, &c. de tijtelen fullen wy overflaen (Agent, Present, Stipulant en Concedant, voor fich felven en voor fijne erfgenamen, &c. toegeftaen, geoftroyeert, geconcedeert, ende geacordeert, gelijk ick toeftae, concedere, oftroyere en accorderere midts defen, faluyt, fijnde het felve by onfen vader Saturnus gheapprobeert, by Neptunus geconfirmmeert, by Pallas gearapheert, by Mercurius, als Penfionaris, Secretaris ende Notaris)

Jup. Dat staet 'er niet by.

Merc.

Appoin-
ctement
van Ju-
piter.

Merc. Het hoort'er evenwel by Jupiter. By Mercurius geregistreert, by Apollo op zijn lier gespeelt, staende Bacchus, Momus, Mars, Ceres, en Venus, *sub renunciatione Legis Tr. & Tit. de festin: &c.* als getuygen met ware woorden in de plaetse van eeden, sulc en ter plaetsen als verstaen sal worden na behooren, &c. dat wy toestaen, gelijk wy hebben toegestaen mits desen, als dat het gemeene collegie der Lettermannen, en specialijken de Philosophen en de Poëten, respectieve sullen hebben, genieten en possederen, voor haer en hare nakomelingen, eeuwiglijk en erfelijck, dese navolgende rechten en privilegien. Eerstelijck, dat sy sullen worden gehouden voor Edel, soo sy als haer nakomelingen, ghenietende al de voorrechten van den waren Adel, waer van haer sullen gegeven worden al de documenten, scripta en scriptitata daer toe behoorende. Item, dat al die geene, in hun Vaderlandt, dewelcke hun sullen begunstigen ende beminnen, sullen worden gehouden voor de beste Borgers en ingesetenen; en die haer haten, niet hooger als een deel Canaille, &c. Item, dat sy sullen het recht en de privilegie hebben, te moghen gaen dry weecken met een hemdt, veertien daghen met een bes, een jaer met een paer schoenen, twee met een paer kouffen, dry met een kleet, ses met een mantel, en twaelf met een hoedt. Haer schoenen, soose vallen, en gelijkse by de oud maecke nieu verkocht worden; sijns te langh, hy magse doen korten, sijns te kort hy machse langher doen maecken; houdende daer in zijn vrye absolute en ongebonden macht. Wanneer yemant van haer een Ducaton compleet in zijn beurs heeft, mach hy sich vergelijcken by de grootste in het landt, en seggen *quis me felicior alter, &c.* en wanneer hy sonder gelt is, belasten wy alle

rijcke, aensienlijcke perfoonen, van wat staet ofte conditie die fouden mogen fijn, hem milde-lijck hun tafel mede te deelen; op poene van onse hooghte indignatie: Onder verbandt evenwel, dat wanneer men hem komt segghen, mijn Heer is niet te huys of uyt ten eeten, of hy heeft volck by hem, hy fonder een fuyr gelaet te toonen, stillekens heen gaet en beter gelegentheydt uytwacht. Mitsgaders, dat hy fich niet fal misnoegen, als vint hy t'huys noyt een maeltijt in ordre; alffer wijn is, datter dan geen broot is; alffer fop is, datter dan geen vlees is; als hy azijn heeft, datter dan geen Oly is; noch oock omtrent fijn klederen, als hy een rock heeft, dat hy dan geen mantel heeft; als hy een mantel heeft, dat hy dan geen broek en heeft; als hy kouffen heeft, dat het dan aen schoenen fhort; als hy schoenen heeft, aen kouffen en fo voort; mitsgaders dat men hem veel belooft en weynigh geeft. Vorders belaften wy hem dat hy fich forghvuldelyck onthoude van den omganch van gauwe, doorkroegde, en geflepen spotters, deugnieten en doortrapte foppers, uyt vreefe datse hun eenvoudighe oprechrigheydt by den neus ophangen, hen in den fack piffen, als men seght, en alfoo onse achtbaerheydt in hen lieden verkorten. Alle het welke, &c.

Jup. Wel wat dunckt u foon Mercurius, is dat weynigh, dat ick haer gegeven heb?

Merc. Neen: maer fy klaegen dat fy evenwel niet konnen te recht raken. Dat de groote, wanneerse haer van verre sien, liever een ftraetjen in flaen als haer te ontmoeten, of datse geduerigh felver moeten te gaff gaen, wanneerse haer aentreffen, en alffe al laft geven, dat men dien &c. in haer affijn fal tracteren, als offe daer by waren, dat evenwel de knechts en de meyden, niet anders

ders doen als den draek met haer steecken, geven de hen vorder niet als brocken, die van 's avonts te vooren over geschooten sijn, en Wijn die een nacht twee of drie in de kangehangen heeft. In voegen, *somma sommarum*, datse liever wat beter by den gelde waren, verstaeye wel, om op haer eygen riemen te mogen dryven; te meer, dewijl de Messieurs die voor heen hen plegen te ghebruycken, om hen minnedichten, minnebrieven, Bruylofs-gedichten, geboorte vermaninghen, en dierghelijcke te laten maecken, in plaets datse anders diep in de sack pleghen te tasten, het nu met een danck hebje, of een roemer Wijn afleggen. Ghy kont het haer wel stellen Vader als ghy wilt.

Jup. Stellen, ick heb soo veel te stellen dat ick niet en weet waer ick eerst beginnen sal. Daer is de Pool van de Ecliptica, die is alreets een deel graeden verschooten, danck heb die Starrekijckers, met al haer Astrolabien, Graetbogen, Stocken, Staven en Ringen, dier geduerigh aen besigh sijn. Te porren, en den hemel nu dus dan soo, na haer eygen fantasy drayen, daer van wat aen te repareren valt, soo ick niet wil, dat het heele gestel, met al de twaelf teecken en dieren, van boven neer raect. Daer is de Tempel van Jupiter Feretrius, die is het heele dack af. Die van Jupiter Elicius is een groot deel van de zy-mueren inghefallen, aen die van Jupiter Egiochius moeten, ick weet niet hoe veel Poorten vernieuwt sijn. Daer moeten drie nieuwe balcken in die van Jupiter Latialis, en wel ses in die van Jupiter Prædator, die van Jupiter Dictæus in Creta, die de Turcken omveer geworpen hebben, moet van onder tot boven vernieuwt worden. In die van Jupiter Atabirus op Rodus, moeten oock geheele nieuwe mueren

Klachten van Jupiter.

opghetrocken zijn, in die van Jupiter Cafius in Egypten, moeten drie heele nieuwe Altaeren zijn; in die van Jupiter Eletherius, fijn al de glafen in ftoffen, in die van Jupiter Olympius moet ick een nieuwe Marmor vloer leggen; hier valt dit, daer valt dat te doen; daer valt foo veel te verhackstoffen, lieve Mercurius, dat ick het niet weet by te halen; daer by offeren de luyden daerom laegh dat het fchandt is, sonder dat andere daerom laten te roven en te steelen als ravens, foo dat'er niet vry van haer handen en tanden is, tot de Tempels incluys; en daerom fullen haer die Messieurs een weynigh ghelieven te behelpen, tot dat het wat beter tijdt is; ick wordt vast gemaent en getaent, gepluckt en gevilt, dat ick niet weet waer ick mijn hoeft bergen fal. Den een verwytmefijn offerhanden, en fou wel willen dat het hem tien dubbelt weer in quam; den ander heeft dit gedaen, en fou wel wenschen dat ick'er hem schatten voor gaf. De hoeren en snollen brengen een treufeneus ten offer, en derven wel om een rijke pol bidden; de vrybuyters om een goe buyt, ja de gauw dieven selver, om een goet avontuer. Daer is Mars die betaelt de luy met slagen, Vulcanus betaeltse met roock, Apollo met een deel leugens, Neptunus doet genoegh dat hy de luyden laet houwen datse hebben, en Venus beloofst het Paradys van geneught, en geeft de pocken op haer hoerachtighe vleys; maer van my en mijn Vrouw, wil men niet als koeyen met hoorens hebben. Hoor: Leght dat daer foo langh aen een kant, ick fal order stellen datse wat beter van haer arbeyt betaelt worden, en een prijs op yeder werck setten, dan mogenfe spreekken, en wetenfe watse te eyschen hebben.

Merc. Hier is een Proces van Injury tusschen
N. N.

N. N: eyscher, en de Heeren van den gedaeghden. Ick weet van de faken. De man heeft een 15 of seftien jaren gedient, en heeft hem vast met groote beloften laten payen als hy beter kost, en op het lest, als hy om 't sijn spreeckt, makense met hem een *Querel d'Aleman*, en smyten hem buyten boort, *Sans dire gare*.

Andere brieven en bullen.

Jup. Dat is qualijck gedaen.

Merc. Het is een van de kunsjes van *Broer Cornelis*, daer wy flus van hadden.

Jup. Wel aen, men sal aen Rhadamanthus een briefje laten afloopen, die mach dat mee onder sijn andere stucken van beschuldigingh stellen.

Merc. Het heeft al twee of drie jaer aen een spijcker gehangen.

Jup. Laet het dan noch hangen, ick kan daer anders nu niet in doen.

Merc. Hier zijn noch een deel andere Bagatellen: Als voor eerst

Memoriael over de hoop van de gerechtighe.

Memoriael, wegen de verdiensten der eerlijcke en geleerde mannen.

Getuygen geexamineert, in faueur van de deugt, in het proces het welke sy heeft tegen de Nijt.

Getuygen geexamineert tegen de weetnieten, in het proces dat se hebben met de geleerden.

Protest van de Poëten tegen het licentieus schrijven van de ongeleerde Rymers, en de usurpatie van den naem.

Protest van de Auteurs tegen d'overfettters.

Protest van de Hoeren, teghen de gbetrouwde Vrouwen.

Jup. Die saeck raeckt my niet, die raeckt Venus, en wat willen doch dese stalen hebben?

Merc. Sy klagen over kracht en geweld, die

hen dagelijks gefchiedt, fy moeten vast fware fchattingen en contributien opbrengen, en ondertuffchen worden hun winften onderkroopen:

Jup. En door wie toch?

Merc. Maer door fommige getrouwde Vrouwen, die haer de Calanten onttrecken: En daer fouden fy gaern raet in gefchaft hebben, of dat de felve, na de Wet Goelis profeffie fullen hebben te doen.

Jup. Sy hebben geen groot ongelijck de liefjes, gaet flechts voort.

Merc. Proteft tegens de leugens van de ftarrekijckers.

Proteft, tegens de rovery van ongeleerde Advocaten.

Proteft, tegens de moordery van botte Doctoren.

Proteft tegen de opgeblasentheydt van de Pedanten.

Klacht van de Boeren tegen de Soldaten.

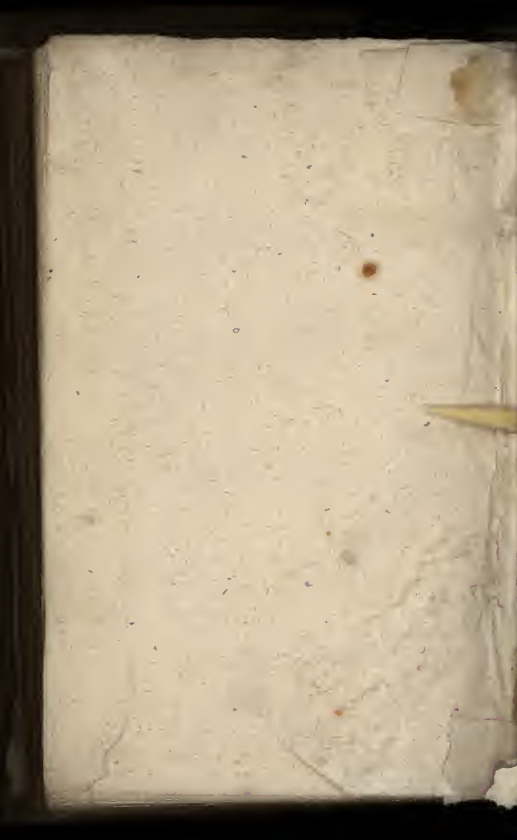
Daer hebjet al, fey de Vrouw, &c.

Jup. Gaet nu heen, mijn Sooneke, gaet heen, doet u felfs wat goets, ghy hebt u genoegh uytgeflooft.

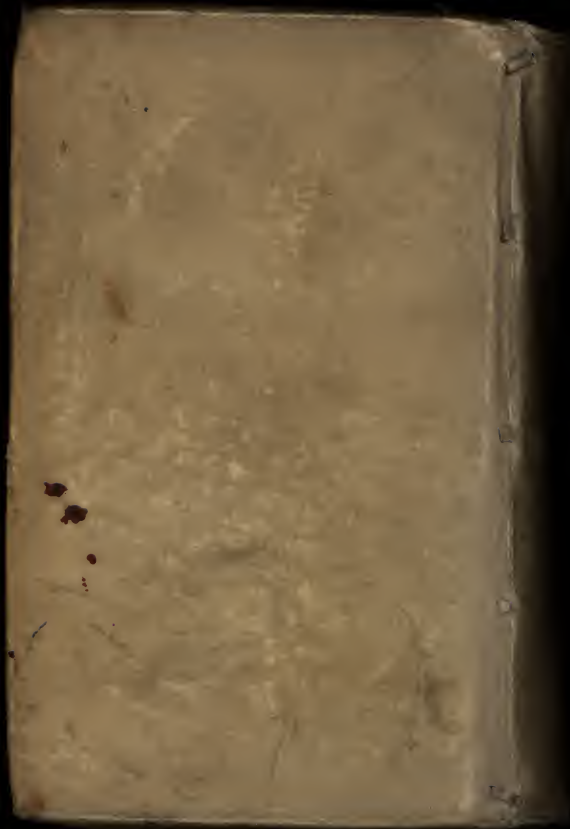
Merc. Dat gaen ick doen.

Vaert wel.

Lijs Leonard Baskin

MEMORANDUM

7. 0. 7. 3.